T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KIYI KENTİ İSTANBUL VE SİLUET DEĞERİ: BÜYÜKADA SİLUETİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

Emine Özlem ALEMDAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Bina Araştırma ve Planlama Yüksek Lisans Programı

Danışman

Doç. Dr. S. Funda KERESTECİOĞLU

Haziran, 2022

T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KIYI KENTİ İSTANBUL VE SİLUET DEĞERİ: BÜYÜKADA SİLUETİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

Emine Özlem ALEMDAR tarafından hazırlanan tez çalışması 17/11/2022 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Bina Araştırma ve Planlama Yüksek Lisans Programı **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Server Funda
KERESTECİOĞLU
Yıldız Teknik Üniversitesi
Danışman

Jüri Üyeleri

Doç. Dr. S. Funda KERESTECİOĞLU, Danışman
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Doç. Dr. Kunter MANİSA, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Doç. Dr. Özgür ÖZKAN, Üye
Maltepe Üniversitesi _____

Danışmanım Doç. Dr. S. Funda KERESTECİOĞLU sorumluluğunda tarafımca hazırlanan Kıyı Kenti İstanbul ve Siluet Değeri: Büyükada Siluetinin Sürdürülebilirliği başlıklı çalışmada veri toplama ve veri kullanımında gerekli yasal izinleri aldığımı, diğer kaynaklardan aldığım bilgileri ana metin ve referanslarda eksiksiz gösterdiğimi, araştırma verilerine ve sonuçlarına ilişkin çarpıtma ve/veya sahtecilik yapmadığımı, çalışmam süresince bilimsel araştırma ve etik ilkelerine uygun davrandığımı beyan ederim. Beyanımın aksinin ispatı halinde her türlü yasal sonucu kabul ederim.

Emine Özlem ALEMDAR

İmza

Aileme,

TEŞEKKÜR

Öğrencilik hayatım, tez çalışmam boyunca beni yönlendiren, umutsuzluğa düştüğüm ve yönümü kaybetmeye başladığım anlarda desteğini esirgemeyen, saygıdeğer tez danışmanım Sayın Doç. Dr. S. Funda KERESTECİOĞLU Hocama, savunma sınavımda ufkumu açarak tezimin bir üst seviyeye ulaşmasına destek olan Sn. Doç. Dr. Kunter MANİSA ve Sn. Doç. Dr. Özgür ÖZKAN Hocalarıma, hayatımın tüm evrelerinde bana desteklerini esirgemeyen annem, babam, abim başta olmak üzere tüm aile üyelerime, her anımda yanımda olan sevgili arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim.

Emine Özlem ALEMDAR

İÇİNDEKİLER

KISALTMA LİSTESİ viii

ŞEKİL LİSTESİ viii

TABLO LİSTESİ xi

HARİTA LİSTESİ xiixii

ÖZET xiii

ABSTRACT xv

1 GİRİŞ 1

1.1 Literatür Özeti 2
1.2 Tezin Amacı 6
1.3 Hipotez 9

2 KIYI KENTİ İSTANBUL VE SİLUET DEĞERİ TANIMI NEDİR? SİLUETİN KIYI MEKANI TANIMI VE KIYI ALANLARI YÖNETİM KAVRAMLARI İLE İLİŞKİSİ NEDİR? 10

2.1 Kıyı Kenti Tanımı Nedir? 10
2.1.1 Kıyı Tanımı, Kıyı Mekanı Tanımı Nedir? 10
2.1.2 Kent ve Kıyı İlişkisi, Kıyı Kenti Tanımı Nedir? 12
2.1.3 Kıyı Kültürü ve Kent Kimliği İlişkisi Nedir? Kıyı Kültürü ve Kent Kimliği İlişkisi=Siluet 13
2.2 Siluet ve Siluet Değeri Tanımı Nedir? 17
2.2.1 Siluet Kavramı ve Kentsel Siluetin Algılanmasında Etkili Faktörler Nelerdir? 17
2.2.2 Kıyı Alanları Yönetimi Kavramı ve Siluet İlişkisi Nedir? 24
2.2.3 Siluet Değeri Tanımı Nedir? 26
2.2.4 Siluetin Sürdürülebilirliği Ne Demektir? 29
2.3 Algı Kavramı ve Algılamada Gestalt Kuramı Nedir? 31
2.3.1 Gestalt Kuramı İlkeleri 35
2.3.2 Biçimin Görsel Algılanmasında Gestalt Kuramı 38

2.4 Kıyıdan Algılanan Siluet ve Gestalt *Kuramı* İlişkisi Nasıl Kurulabilir? 39
2.5 Kıyı Kenti İstanbul ve İstanbul'un Siluet Değerini Oluşturan Veriler Nelerdir? 41
2.6 Bölüm Sonucu 48
3 BÜYÜKADA SİLUETİNDE AHŞAP BİNALARIN DENİZDEN GÖRÜNÜRLÜK DEĞERİ NEDİR? 51
3.1 Kıyı Kenti İstanbul'un Siluet Değerlerini Oluşturan Verilerden Bir Tanesi Büyükada Silueti Olabilir Mi? 51
3.1.1 Büyükada Alan Çalışması 51
3.2 Ahşap Binalar Büyükada Kıyı Mekanını Belirleyen Siluet Değeridir..... 81
3.2.1 Büyükada Siluetini Oluşturan Bileşenler Nelerdir? 81
3.2.2 Büyükada Siluetinde Korunması Gerekli Ahşap Binaların Gestalt Kuramı Bağlamında Analizi..... 85
3.2.3 Büyükada Siluetinin Devamlılığına Etki Eden Unsurlar Nelerdir? .. 92
3.2.4 Büyükada Siluet Değeri Tanımı Nedir? 92
3.3 Büyükada Siluet Değerini Oluşturan Bileşenlerden Bir Tanesi Ahşap Binaların Denizden Görünürlük Değeri Nedir? 99
3.4 Büyükada Siluetinin Sürdürülebilirliğinin Sağlanması İçin Öneriler Nelerdir? 99
3.5 Büyükada Koruma Amaçlı İmar Planı ve Siluet İlişkisi Nedir? 102
3.6 Bölüm Sonucu 126
4 SONUÇ VE ÖNERİLER 133
KAYNAKÇA 138
EKLER 146
TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR 148

KISALTMA LİSTESİ

CBS	Coğrafi Bilgi Sistemi
İBB	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
KANİP	Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı
TDK	Türk Dil Kurumu

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1 Araştırma şeması....8
Şekil 2.1 Kıyı mekan tanımı....12
Şekil 2.2 Kent kıyı ilişkisi....13
Şekil 2.3 Kara ve su geçiş mekanı kıyı....14
Şekil 2.4 İstanbul'un kişilik çizgisi silüet ve Galata Kulesi....15
Şekil 2.5 Galata, İstanbul ve Beyoğlu'nun Boğaz'dan görünüşü....18
Şekil 2.6 Siluet ve aydınlatma etkisi....19
Şekil 2.7 Silüet hattı tanımı....19
Şekil 2.8 Beyazıt Kule'den Galata Kulesi'ne bakış....21
Şekil 2.9 Galata Kulesi'nden Tarihi Yarımadaya bakış....22
Şekil 2.10 Topografya ve silüet ilişkisi, İstanbul Yeditepe....22
Şekil 2.11 Siluetin gelişimine etki eden faktörler....21
Şekil 2.12 Sılıet değerini oluşturan bileşenler....27
Şekil 2.13 Rubin vazosu....36
Şekil 2.13 Gestalt ilkeleri....38
Şekil 2.15 İstanbul kıyı bölgeleri....44
Şekil 2.16 İstanbul uydu fotoğrafı....45
Şekil 2.17 İstanbul Boğazı panoramik fotoğrafı....45
Şekil 3.1 Heybeliada'dan Büyükada'ya yaklaşan vapur....52
Şekil 3.2 Büyükada Saat Meydanı'na Vapur İskelesi'nden bakış....55
Şekil 3.3 Mambory Çizimi, 1943 yılı İstanbul Adaları Haritası....59
Şekil 3.4 Batık Vordonos Adası....60
Şekil 3.5 Batık Ada Vordonos Kayalıkları Üzerinde Batmaz ve Vordnos Çakarları....60
Şekil 3.6 18.Yüzyılda İstanbul Adaları....60
Şekil 3.7 Kabataş-Adalar vapur güzergahı....61
Şekil 3.8 Çamlıca Kule'den İstanbul Prens Adaları....63
Şekil 3.9 Kartal Aydos-Büyükada dikey kesit....65
Şekil 3.10 İstanbul Adaları'nda önerilen koruma alanı dış sınırları....70
Şekil 3.11 Planlama çalışmalarıyla belirlenmiş olan istanbul'un korunması gereken görünümleri ve bakı noktalarını, seyir alanlarını ve güzergahlarını gösteren harita....71
Şekil 3.12 Büyükada Vapur İskelesi sağ tarafı 1933-2022 silüet fotoğrafları üzerinden karşılaştırması....72
Şekil 3.13 Büyükada Vapur İskelesi sol tarafı 1933-2022 silüet fotoğrafları üzerinden karşılaştırması....72
Şekil 3.14 İskele Meydanı batı tarafı siluet fotoğrafı....86
Şekil 3.15 İskele meydanı doğu tarafı siluet fotoğrafı....86
Şekil 3.16 Yerleşim dokusu birkaç binadan oluşan siluet – doğu kıyısı....89
Şekil 3.17 Aya Nikola Müze İskelesi siluet fotoğrafı....89
Şekil 3.19 Güney kıyıları siluet fotoğrafı....90
Şekil 3.20 Dilburnu siluet fotoğrafı....90

Şekil 3.20 Nizam koyunda özel rıhtımlı yalı niteliğinde bahçeli ahşap köşkler Siluetinde 91
Şekil 3.21 Değirmen Plajına gelmeden yeşil içindeki ahşap köşkler siluetinde...91
Şekil 3.22 Büyükada Rum Yetimhanesi.....94
Şekil 3.23 Aya Yorgi Tepesi'nden Anakaraya bakış 95
Şekil 3.24 Büyükada siluet değerini oluşturan bileşenler 98
Şekil 3.25 Kesit 1-1 yoğun yerleşim dokusu olan siluet – batı mevcut durum kesiti 101
Şekil 3.26 Kesit 1-1 yoğun yerleşim dokusu olan siluet – batı öneri kesiti.....101
Şekil 3.27 Kesit 2-2 yoğun yerleşim dokusu olan siluet-doğu mevcut durum kesiti 101
Şekil 3.28 Kesit 2-2 yoğun yerleşim dokusu olan siluet-doğu öneri kesiti 102
Şekil 3.29 Büyükada Gülistan Caddesi'nden geçen kesitleri açıklar anahtar plan 102
Şekil 3.30 Boğaziçi silueti ve geri görünümde yer alan gökdelenler - vapurdan Ortaköy Cami'ye bakış.....103
Şekil 3.31 Adalar İlçesi sit alanları.....110
Şekil 3.32 Adalar İlçesi - Anakara ulaşım ilişkisi 111
Şekil 3.33 Büyükada İskelesi ve yakın çevresinde korunan alanlar 113
Şekil 3.34 Büyükada İskelesi batı tarafı 1930'lar.....114
Şekil 3.35 Büyükada İskelesi batı tarafı, 2007 114
Şekil 3.36 Büyükada İskelesi batı tarafı 2022 115
Şekil 3.37 Büyükada İskelesi 1900'lü yıllar.....115
Şekil 3.38 Büyükada İskelesi 1910.....116
Şekil 3.39 Büyükada İskelesi doğu tarafı 116
Şekil 3.40 Büyükada İskelesi,2022 116
Şekil 3.41 Büyükada İskele çevresi 1890 yılı 117
Şekil 3.42 Örneklem 8 bölgesi geçiş döneminde yapılan binalar.....118
Şekil 3.43 Büyükada Örneklem 1 kıyı mekanının yıllara göre değişimi.....121
Şekil 3.44 Büyükada Örneklem 2 kıyı mekanının yıllara göre değişimi.....122
Şekil 3.45 Büyükada Örneklem 4 kıyı mekanının yıllara göre değişimi.....123
Şekil 3.46 Büyükada Örneklem 8 kıyı mekanının yıllara göre değişimi.....124
Şekil 3.47 Büyükada örneklem alanları İBB 1/5000 KANİP 2011 lejantı 125

TABLO LİSTESİ

Tablo 3.1 İstanbul Prens Adaları orman alanları.....64
Tablo 3.2 Adalardaki ormanların ağaç türlerine göre dağılım alanları.....65
Tablo 3.3 İstanbul Prens Adaları Yıllara Göre Nüfus Değişimi Tablosu 67
Tablo 3.4 İstanbul Adalar İlçesi Sit Alanları kararları.....104
Tablo 3.5 İstanbul Adalar İlçesi eski imar planları 104
Tablo 3.6 İstanbul Adalar İlçesi sit alanları dağımı 106
Tablo 3.7 1/5000 Ölçekli KANİP incelemesi – bulgular tablosu 118
Tablo 3.8 Büyükada'nın 8 karakteristik siluetinin Şekil-Zemin yöntemi ile incelenmesine ait değerlendirme tablosu 129
Tablo A.1 Büyükada'nın 8 karakteristik siluetinin Şekil-Zemin yöntemi ile incelenmesine ait değerlendirme tablosu 147

HARİTA LİSTESİ

Harita 3.1 Büyükada kıyı mekanına ahşap binaların Büyükada silüetindeki görünürlüğünün devamı için bulgular belirlemek üzere yapılan mekansal analiz haritası.....57
Harita 3.2 1912 Raymund Büyükada haritası 72
Harita 3.3 20. Yüzyıl başlarında Büyükada haritası 76
Harita 3.4 Necib Bey haritası,1918 78
Harita 3.5 1970 yılına ait hava fotoğrafı.....80
Harita 3.6 2006 yılına ait hava fotoğrafı.....79
Harita 3.7 2018 yılına ait hava fotoğrafı.....80
Harita 3.8 Büyükada kültürel miras yapıları haritası.....97
Harita 3.9 Büyükada sit alanları ve siluet bölgeleri ilişkisi.....119
Harita 3.10 Büyükada KANİP kararları ve siluet bölgeleri ilişkisi.....120
Harita A.1 Büyükada kıyı mekanına ahşap binaların Büyükada siluetindeki görünürlüğünün devamı için bulgular belirlemek üzere yapılan mekânsal analiz haritası.....146

ÖZET

Kıyı Kenti İstanbul ve Siluet Değeri: Büyükada Siluetinin Sürdürülebilirliği

Emine Özlem Alemdar

Mimarlık Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Server Funda KERESTECİOĞLU

Kıyı alanları kentlerin ayrıcalıklı arazileridir ve mimarlıkta özel bir alan ve kavram olarak tanımlanmaktadır. Kıyı kentlerinde tarih boyunca doğal ve yapılı çevre katmanlaşarak kentlerin kimliklerini oluşturmuştur. Kentlerin uzak bir bakıştan görsel olarak kavranabilen görünüşleri olan kent siluetleri yapılaşma baskısı altında değişime uğramaktadır. İstanbul'un kıyı alanlarında oluşan gelişim baskısı neticesinde, önceleri su kenti olan İstanbul kıyıları biçim değiştirmiştir. Plansız kentleşme ve globalleşme ile kentte yapılan yeni yapılar İstanbul'un siluetini olumsuz yönde etkileyerek, İstanbul siluetinin izlenmesi gerekliliğini doğurmuştur. İstanbul silueti dinamik yapılanma pratiğinde korunması ve izlemek için üzerinde bulguların belirlenmesi gereken bir çalışma alanıdır. İstanbul'un kentsel siluet değerlerinden biri olan Büyükada kıyı mekanının silueti, İstanbul'un dinamik yapılanma pratiğinden olumsuz olarak etkilenmektedir. Büyükada silüetini oluşturan öğelerden biri olan ahşap binaların Büyükada silüetindeki görünürlüğünün devamı için bulguların belirlenmesi tezin amacını oluşturmaktadır. Tezin amacını geliştirmek için aşağıda yer alan alt amaçlar oluşturulmuş ve tespitler yapılmıştır:

1- Tez kapsamında kıyı, siluet, kent silueti, kıyı kenti, siluetin sürdürülebilirliği, siluet değeri, algı kavramının tanımı ve Gestalt kuramı Şekil-Zemin İlkesi incelenerek; kentlerin siluet değerini oluşturan hassasiyet noktalarının belirlenmesi, kıyı alanları yönetimi ve planlama, koruma amaçlı imar plan yaklaşımları içerisinde siluet kavramının ele alınması gerekliliği vurgulanmıştır. Büyükada siluetlerinin yalın bir biçimde değerlendirmek amacıyla Gestalt Kuramı bağlamında incelenmiştir.

2-Büyükada siluetinde ahşap binaların denizden görünürlük değerinin tespit edilebilmesi, siluet değerinin belirlenmesi amacıyla, Büyükada'nın tarihsel gelişimi, İstanbul kent kimliğindeki yeri, literatür taraması, yerleşim analizi ve ahşap yapıların tespiti, yapı yoğunluğuna bağlı olarak Büyükada siluetinin bölgelere ayrılarak alan çalışmasının sınırlılıklarını belirlenmiş, Büyükada yapı yoğunluğu açısından gruplandırılarak, 8 siluet bölgesine ayrılmıştır.

Büyükada'nın silüet değerlerinden biri olan ahşap binaların kıyıdan algılanabilirliği, Büyükada'da kıyı mekanının kullanımında sınırlar getirerek, Büyükada siluetinin sürdürülebilirliğini sağlanmasında etkili bir faktördür. Büyükada'da yeni yapılacak yapılar siluet hattını değiştirerek, Büyükada'nın kentsel kimlikteki, hafızasındaki yerini etkileyecek sonuçlar yaratacaktır. Tez kapsamında belirlenen 8 karakteristik silüet kendi içerisinde değerlendirilerek Büyükada'nın silüet görünümlerinde koruma-kullanım dengesi sağlanmalıdır. Büyükada'nın silüetinin hassasiyet noktası ve silüet değerini oluşturan bileşenlerden biri olan ahşap binaların Büyükada silüetinde sürdürülmesinde, tezin sonuçlarında üretilen siluet fotoğrafları üzerinden yapılan Şekil-Zemin çalışması yol haritası olarak kullanılabilir. Tez kapsamında karşılaştırmalı olarak yer alan Ada siluetinin yoğun yapılaşma baskısı altındaki iskele bölgesinin incelenmesinde rehber olarak kullanılabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Büyükada, Kentsel Siluet, Ahşap Bina, Kıyı Mekânı, Gestalt

ABSTRACT

Coastal City Istanbul and Its Silhouette Value: Sustainability of the Buyukada Silhouette

Emine Özlem ALEMDAR

Department of Arhitecture

MSc. Thesis

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. S. Funda KERESTECİOĞLU

Coastal areas are the privileged lands of cities and are defined as a special area and concept in architecture. In coastal cities, the natural and built environment have been stratified throughout history, forming the identities of the cities. City silhouettes, which are the appearances of cities that can be visually grasped from a distance, are subject to change under the pressure of construction. The shores of Istanbul, which used to be a water city, have changed shape as a result of the development pressure in the coastal areas. New buildings; those built in the city with unplanned urbanization and globalization, negatively affect the silhouette of Istanbul and creating a silhouette viewing problem in Istanbul. The silhouette of Istanbul is a study area that a place on which findings should be determined for preservation and observing in the practice of dynamic structuring. The silhouette of the Büyükada coastal area, which is one of the urban silhouette values of Istanbul, is negatively affected by the dynamic structuring practice of Istanbul. The purpose of the thesis is to determine the findings for the continuation of the visibility of the wooden buildings, which are one of the elements that make up the Büyükada silhouette, in the Büyükada silhouette. In order to develop the purpose

of the thesis, the following sub-objectives were created and determinations were made: 1- The coast; silhouette, city silhouette, coastal city, the sustainability of the silhouette, silhouette value, the definition of the concept of perception and Gestalt theory, the Figure-Soil Principle; determining the sensitivity points that make up the silhouette value of the cities, coastal areas management and planning, has been concluded that the silhouette of the city can be sustained by considering the concept of silhouette as a cultural value among the conservation plan approaches. 2-In order to determine the visibility value of wooden buildings from the sea on the Büyükada silhouette, to determine the silhouette value; The historical development of Büyükada, its place in Istanbul's urban identity, literature review, settlement analysis and determination of wooden structures, depending on the building density, the Buyukada silhouette was determined the limitations of the field which divided into zones, Büyükada is grouped in terms of building density and divided into 8 silhouette zones. The perceptibility of wooden buildings, which is one of the silhouette values of Büyükada, from the shore is an effective factor in ensuring the sustainability of Büyükada's silhouette by limiting the use of coastal space in Büyükada. New buildings to be built in Büyükada will change the silhouette line and create results that will affect Büyükada's place in urban identity and memory. The 8 characteristic silhouettes determined within the scope of the thesis should be evaluated within themselves and a balance of protection-use should be provided in the silhouette views of Büyükada. The figure-ground study based on silhouette photographs can be used as a road map in maintaining the wooden buildings, which are one of the components that make up the sensitivity and silhouette value of the silhouette of Büyükada, in the silhouette of Büyükada. It is thought that the silhouette of the Island, which is included in the thesis comparatively, can be used as a guide in the examination of the pier area under intense construction pressure.

Keywords: Büyükada, Urban Silhouette, Wooden Buildings, Coastal Area, Gestalt

1
GİRİŞ

Siluet, kentsel mirasın önemli bir parçasını oluşturan, zaman içerisinde katmanlaşıp, gelişerek kentlerin kültürlerini yansıtan görsel bir sonuçtur. Kent siluetleri, zaman ve mekâna bağlı olarak değişim-dönüşüm geçirmektedir. Sahip olduğu bu dinamik yapı sebebiyle kent siluetleri, sürekli çalışılması-izlenmesi gereken çalışma alanlarıdır.

İstanbul; su öğesi, özgün topografyası, yeşil doku ve geniş tarihi geçmişinde farklı medeniyetlerin etkisinde şekillenen yapılı çevresiyle özgün siluet değerlerine sahip bir **kıyı kentidir.**

İstanbul'un imajını-kimliğini- oluşturan kentsel siluet verileri –değerleri – kentin dinamik yapısından olumlu ve olumsuz olarak etkilenmektedir. İstanbul'da bir **siluet izlenme sorunu vardır.** İstanbul kent silueti, İstanbul'un dinamik yapılanma pratiğinde korunması gereken ve izlemek için üzerinde bulguların geliştirilmesi gereken bir çalışma alanıdır.

İstanbul Prens Adaları silueti, İstanbul'un kentsel siluetini oluşturan mimari miras değerlerinden bir tanesidir. Ahşap binalarda Büyükada siluetini var eden unsurlardan birisidir. Tarihsel siluet karşılaştırmalarına bakıldığında Büyükada silueti de İstanbul'un dinamik yapılaşma hızının olumsuz etkileri altındadır. Bu çalışma; Büyükada siluetinin hassasiyet noktalarından biri ve siluet değeri olarak belirlenen; **ahşap binaların Ada siluetindeki görünürlüğünün devamı için bulguları belirlemeyi amaçlamıştır.**

Tezin araştırma sorusu:

Büyükada siluetinde Ahşap binaların denizden görünürlüğü tanımı nedir?
Büyükada siluetinde Ahşap binaların denizden görünürlüğünün devamı için oluşturulan bulgular nelerdir?

Kıyı alanlarında yer alan sit alanlarının korunması ve sürdürülmesinde siluet değeri ilişkisi nedir?

1.1 Literatür Özeti

İstanbul Prens Adaları, tarihsel birikimi, özgün mimari kimliği ve binaları çevreleyen meydanlar ve yeşil alanlarıyla anakaradan-İstanbul'dan topografyası, doğal çevre özellikleri-yeşil dokusu-orman alanları ile bütüncül olarak algılanan, imgelenmesi ve okunabilirliği kolay rekreasyonel bir destinasyondur.

Araştırmanın çıkış noktası; topografyası, yeşil dokusu, tarihi, kültürel ve mimari miras değerlerine sahip olan Büyükada siluetinin zaman içerisinde değişimi ve incelenmesi olmuştur. Büyükada siluetinin hassasiyet noktalarından biri olarak belirlenen ahşap binaların, Ada siluetinin korunması, izlenmesi, kıyı mekanını oluşturan bir veri olarak değerlendirilerek, yapılaşma kararlarına işlenmesi olarak belirlenmiştir.

- İkinci bölümde Kıyı kenti İstanbul'un kıyı mekanını tanımlamak üzere kıyı mekânı kavramı ve İstanbul kıyıları ile ilgili literatür incelenerek (Günaydın, 2019; Erkök,2002; Kılıç,1999; Özbey,2020; Karabey,1978) kentin su ile kurduğu ilişki ve topografyasının İstanbul'un kent kimliğini oluşturduğu sonucuna ulaşıldı. Kıyı kentlerinde siluetin önemini ortaya çıkaracak kavramlar şunlardır; **kıyı**, kentin sınırını, karakterini-formunu belirleyen; kara ile su öğesi arasında bir geçiş mekanıdır (Karabey,1978). Kıyı eni-boyu-yüksekliği ile bir eşiği tanımlarken, **kıyı mekânı** ise eni, boyu, yüksekliği-derinliği olan doğal bir mekânı, kenti oluşturan sosyokültürel, ekonomik ve yapılı çevre öğelerinin bir arada yer aldığı yaşam mekanını tanımlar (Kılıç,1999). **Kıyı kentlerinde** su kenarında oluşan mekân değerini sudan almaktadır. (Gedikli,2011; Aslan,2019; Akarsu,2009). Kıyı alanı ile kent arasında kurulan ilişki zamanla kıyı alanlarını kentlerin çekim kaynağı, mücadele, bir araya gelme ve çatışma alanları olmuştur (Özbey,2020; Kılıç,199). İnsan eylemleri potansiyel alanlar sunan kıyı alanlarındaki yapılaşma, doğal çevre ile birlikte kıyı **kentlerinin kimliklerini** oluşturmaktadır (Yazgan ve Dikçınar,2014). Tarih boyunca katmanlaşarak oluşan bu yapılı çevre, su yüzeyinden-denize kente bakıldığında görülen **kentin silueti,** görsel bir kaynak olarak kentin kimliğini ortaya çıkarır (Oktay vd.,2015; Arslan,2005). Tez kapsamında değerlendirilecek olan

Büyükada siluetinin değerlerini tanımlamak amacıyla **siluet kavramı** tanımlanmıştır; kentlerin görsel veya yazılı olarak soyutlanmasını içeren bir temsil biçimi, kentlerin uzak bir bakıştan görsel olarak kavranabilen kent görünüşüdür (Şevin ve Gül,2017). **Kent siluetini** doğal, sosyokültürel, mekânsal ve mekânı yönlendiren etmenler oluşturmaktadır (Kozaman,2007; Aksoy,2009; Karakaya,2013; Akarsu,2009, Giritlioğlu, 1991). Kıyı alanları sundukları potansiyeller sebebiyle, yapılaşma baskısı altındadır, kıyı mekânında yer alan mimari miras yapılarının görünürlüğünün azalması yok olması silueti olumsuz yönde etkilemektedir. Kent kimliğini tanımlayan siluet değerlerinin korunması için kıyı alanlarının koruma-kullanım dengesi gözetilerek planlanması ve yönetilmesi gereklidir (Duru,2001; Uçlar,2012; Yazgan ve Dikçınar,2014). Her kentin silueti kendine özgü hassasiyet noktaları içermektedir. Bu hassasiyet noktaları siluet değeri kavramını ortaya çıkarmaktadır (Aslan,2019; Akarsu,2009; Kozaman,2007; Erkaya, 2012). Kentlerin siluet değerini oluşturan hassasiyet noktaları belirlenerek, kıyı alanları yönetimi ve planlama yaklaşımları içerisinde siluet kavramı kültürel değer olarak ele alınarak kent **siluetlerinin sürdürülebilirliği** sağlanabilir (Cebeci ve Çakılcıoğlu, 2002; Şevkin ve Gül, 2017; Aksoy,2009; Aslan,2019). Çalışmanın siluet değerlendirme yöntemini oluşturan Gestalt İlkelerinden Şekil-Zemin ilkesini açıklayabilmek için; **algı,** çevreden duyusal bilgisinin alınması ve işlenmesinde çalışma alanı olarak tanımlanmakta, **algılama** ise bireye özgü niteliklerin-farklılıkların önem kazandığı nesnel gerçekliğin insan bilimindeki yansımasıdır, **görsel algı;** nesnelerden gelen görsel uyaranlar yoluyla bilgi edinilmesi ve bu edinilen bilgisinin işlenmesi ve yorumlanması sürecidir (Aydınlı, 1986; Asar,2013; Üstündağ,2009; Akarsu,2009; Naiem,2015). **Gestalt kuramı,** algıyı bir örgütleme olarak tanımlamakta, oluştuğu parçalar ve ilişkilerin toplamı ile açıklanamayan, bunun üstünde bir bütünlüğü olan görünüm biçim olarak tanımlanmakta, bu kurama göre bütün kendini oluşturan parçalardan farklıdır (Aydınlı, 1986; Bakış,2019; Önem, 2004; Sipahi, 2007; Bakırcıoğlu,2012). Gestalt ilkelerinden olan **Şekil-zemin** ilkesi, gruplama ve tanımlama eğilimindedir,

algılanan biçimin arka planı algı üzerinde etkilidir (Bakırcıoğlu,2012). Siluetler kentlerin algılanan yüzleridir ve kent hakkında bilgi veren biçimsel oluşumlardır. Tarih boyunca bir kıyı kenti olan İstanbul'a topografyası ve kentin su ile kurduğu ilişki, yapılı çevrenin oluşmasında etken rol oynayarak, İstanbul'un doğal ve yapılı çevresi ile kent imgesini oluşturan siluetini belirlemektedir (Şengül,1995). Kıyı kenti İstanbul'un silueti ile ilgili daha önceden yapılan çalışmalar incelendiğinde, Tarihi Yarımada ve Boğaziçi siluetlerinin odak olarak alındığı görülmüştür (Kozaman,2007; Erkaya,2012). **İstanbul'un rekreasyonel kıyı alanlarından olan Büyükada silueti literatürde yer alan eksiklik sebebiyle çalışma alanı olarak belirlenerek, Şekil-Zemin yöntemiyle incelenmiştir.**

- Üçüncü Bölümde çalışma alanı olarak belirlenen Büyükada kıyı mekanının tarihsel süreçteki gelişimi, Kıyı kenti İstanbul'un kent kimliğindeki yeri ve Büyükada siluet değerinin belirlenmesi amacıyla literatür taraması yapılarak alan çalışmasını sınırlılıklarını belirlemek üzere veriler elde edilmiştir. Bunlar; 19. Yüzyıla kadar Bizans Saraylarının sürgün yeri olan İstanbul Prens Adaları, 19. Yüzyılda düzenli vapur seferlerinin başlaması ile İstanbul'un sayfiye alanı olmasıdır. Dönemin mimari üsluplarının yer aldığı deneysel mimarlık ortamı sunan İstanbul Prens Adaları'ndan Büyükada en fazla mimari miras yapısını barındıran adadır. İstanbul'da Marmara kıyılarında yer İstanbul Prens Adaları'ndan Büyükada, en büyük yüz ölçüme sahip adadır. Büyükada'da yerleşim kuzey yönünde (adanın anakaraya dönük yüzü) yoğunlaşarak yerleşimin büyük çoğunluğu iskele ve çevresinde izlenebilmektedir; meydanla ilişkili ahşap köşkler yer almaktadır. Büyükada Adalar İlçesi'nin merkezidir (Karsan Ayanoğlu,2019; Tuğlacı,1992; Akpınar, 1984; Günaydın,2019; Çankaya,2016; Erdenen,2014; Günel,2006; Kabaoğlu,2012; Karatekin,2014; Özcan, 2015; Özkan Özbek,2015). Büyükada' da 20. Yüzyıl başları (Tuğlacı,1992), 1970-2006-2018 tarihli haritalar (URL-2) üzerinden mekânsal analizler yapılarak yapı yoğunluğu açısından gruplandırıldı, Mimari miras veri tabanı (URL-3), Günay (2019) ve Tutumlu,(2018)'dan yararlanılarak ahşap yapıların halihazır harita üzerinde tespiti yapıldı ve çalışmanın

temelini oluşturan siluet fotoğrafları üzerinden yapılacak incelemeler için Adalar GIS (URL-1) ve İBB Şehir Rehberinden yararlanılarak Büyükada 8 farklı siluet bölgesinde ayrıldı. Alan çalışmasında ahşap yapıların Büyükada siluetinde görünürlük değerine ulaşmak üzere Kabataş-Adalar vapur seferinde alan çalışması gerçekleştirildi, anakaradan Adaya yaklaşırken ve Ada'dan ayılırken Büyükada silueti fotoğraflandı ve Heybeliada-Büyükada arasında seferini gerçekleştiren vapur içerisinde 0-350 m açıktayken ahşap yapıların algılandığına ulaşıldı. Büyükada'nın kuzey çarşı bölgesinde ahşap yapılar bitişik nizam, doğu-batı kıyılarında ise seyrek yapılaşmanın görüldüğü kıyı ile ilişkili yalı köşkleri, bahçeli ahşap köşkler ve sokak ve meydanla ilişkili ahşap köşkler yer almaktadır. Büyükada'ya ait hazırlanmış İmar planları ve tarihli uygu fotoğraflarından Büyükada Koruma Amaçlı Nazım İmar planına aykırı yapıların tespiti yapılmıştır. Yalı köşkleri ve bahçeli köşkler adanın topografyası ile ilişkili tasarlanmış ve Büyükada siluet değerlerinden biri olan orman alanları ve kıyı mekânı ile kurduğu ilişki ile Ada siluetini deniz ile buluşturan görüntüler sunmakta, Büyükada'nın karakteristik siluetlerindedir (Karsan Ayanoğlu,2019; Tuğlacı,1992; Akpınar, 1984; Günaydın,2019; Çankaya,2016; Erdenen,2014; Günel,2006; Kabaoğlu,2012; Karatekin,2014; Özcan, 2015; Özkan Özbek,2015; Rapor,2010; Rapor, 2022; URL-2).

- Dördüncü Bölüm, bulgular ve yorumun yer aldığı sonuç bölümüdür.

Literatür çalışmalarında tespit edilen eksiklik; kıyı kenti İstanbul'un kentsel hafızasında asırlar boyunca var olan İstanbul'un rekreasyonel bir kıyı mekânı Büyükada'nın kıyı mekânı ve siluet ilişkisiyle ilgili bir çalışmanın yer almadığı görülmüştür. Karsan Ayanoğlu (2019) tarafından hazırlanan tez kapsamında Büyükada'nın kültürel peyzaj değerlerinin korunmasına yönelik değerlendirme yöntemleri önerilmiştir ancak Büyükada'nın silueti bütüncül bir yaklaşımla ele alınarak incelenmemiştir. Büyükada siluetini oluşturan hassasiyet değerlerinden biri olan ahşap binaların siluette korunması, yapılaşma baskısı altındaki kıyı mekânın korunmasını ve yapı yapma kapasitesinin belirlenmesini sağlamaktadır. Ahşap binaların siluetten görünürlülüğü hem Büyükada kentsel imgesi için hem de İstanbul kent imgesi için bir siluet değeridir ve İstanbul kent kıyısı kavramını

tanımlar' savının önemine işaret edilmiştir. Anakaradan vapur ile yaklaşırken, komşu ve karşı kıyı olma özelliğiyle siluet değerlerinin korunması- izlenmesi gereken İstanbul Prens Adaları silueti çalışma alanı olarak Büyükada seçilmiştir.

1.2 Tezin Amacı

Tezin amacı; ahşap binaların denizden görünürlüğü tanımını açıklamak ve Büyükada siluetinde ahşap binaların denizden görünürlüğü devamını sağlayan bulguları belirlemektir. Ana amaca ulaşmak üzere aşağıda yer alan alt amaçlar oluşturulmuştur:

Kıyı kenti İstanbul ve Siluet Değeri Tanımı Nedir? ile Siluetin Kıyı Mekânı Tanımı ve Kıyı Alanları Yönetimi Kavramı ile İlişkisi Nedir? isimli alt amacı:

- Kıyı kenti tanımı nedir?
- Siluet ve siluet değeri tanımı nedir?
- Algı kavramı ve algılamada Gestalt kavramı nedir?
- Kıyıdan algılanan siluet ve Gestalt Kuramı ilişkisi nasıl kurulabilir?
- Kıyı kenti İstanbul ve İstanbul'un siluet değerini oluşturan veriler nelerdir? soruları üzerinden açıklanmıştır.

Büyükada siluetinde ahşap binaların denizden görünürlük değeri nedir isimli alt amacı:

- Büyükada siluetinin fotoğraflar aracılığı ile Gestalt Kuramı üzerinden değerlendirilerek ahşap binaların siluette denizden görünürlüğünün tehlikeye girdiği alanların tespit edilmesi olarak belirlenmiştir.

Tezin Yöntemi

Tez amacını ulaşmak için üç aşamalı yöntem geliştirilmiştir. Bunlar:

1. Kıyı kentlerinin görsel olarak algılanmasını sağlayan siluet kavramının önemini ortaya çıkaracak; kıyı, kıyı mekânı, kıyı kenti, kıyı kültürü ve kent kimliği, kıyı alanları yönetimi kavramları araştırıldı. Tez kapsamında siluet fotoğraflarının incelenmesinde yöntem olarak kullanılan, kentlerin siluetinin bütüncül olarak algılanmasını sağlayan Gestalt Kuramı Şekil-Zemin İlkesi; algı, algılamada Gestalt kavramlarının tanımları yapılarak açıklandı. Elde edilen veriler siluet

değeri kavramını oluşturan bileşenler doğal, sosyoekonomik, mekânsal ve mekânı yönlendiren etmenler olarak gruplandırıldı. Siluetin sürdürülebilirliği kavramı tanımlandı ve kıyı kenti İstanbul'un siluet değerini oluşturan veriler belirlendi. Bu veriler alan çalışması ve çalışmada tespit edilen verilerin değerlendirilmesine zemin oluşturmuştur.

2. Tezin alan çalışmasını oluşturan, İstanbul siluet değerlerinden bir tanesi Büyükada siluetinin oluşumundaki tarihsel süreç, kıyı çizgisinin tarihsel süreçteki değişimi, siluetini oluşturan bileşenler, siluetinin devamlılığını etkileyen unsurlar araştırıldı. Büyükada siluetini oluşturan hassasiyet noktası-siluet değerlerinden olan ahşap binalar alan çalışması, literatür araştırması, Adalar Mimari Miras Haritası (URL-3) ve İstanbul Adaları'nın Yaşayan Ahşap Konutları kitabındaki verilerden yararlanılarak halihazır harita üzerinde tespit edildi.

   Doç. Dr. Ü. Gümüşay ve öğrencileri tarafından hazırlanan coğrafi bilgi sistemi (URL-1) ve İBB Şehir Rehberi (URL-2) web sitelerinden yararlanıldı ve analiz yapılacak Büyükada siluet fotoğrafları yapı yoğunluğu açısından gruplandırıldı. Büyükada için 8 karakteristik siluet bölgesi belirlendi. Belirlenen bu karakteristik 8 siluet bölgesi fotoğraflarında yer alan ahşap binalar işaretlenerek, analiz yapılacak siluetlerin sahip olduğu özelliklerin yalın bir biçimde saptanabilmesi amacıyla Gestalt İlkeleri bağlamında Şekil-Zemin yöntemi ile analizleri yapıldı ve ahşap binaların denizden görünürlüğü belirlendi. Büyükada siluetinin sürdürülebilirliğinin sağlanması için bulguların ne olduğu tartışıldı. Büyükada doğal ve kentsel sit alanı içerisinde İmar Planları incelenerek, imar planları ile siluet ilişkisi kuruldu. Büyükada'nın 8 karakteristik siluetinin Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı oluşturulmasında siluet kavramının koruma-sürdürülebilirlik ilişkisi belirlendi.

   Belirlenen 8 siluet bölgesi Büyükada kentsel ve doğal sit alanları ilişkisi ve Çalışma kapsamında 21.09.2011 tarihinde onaylanan ve 2017/2628 karar numaralı karar ile iptal edilen İstanbul Adalar İlçesi'ne ait Adalar İlçesi (Büyükada-Heybeliada-Burgazada-Kınalıada-Kaşıkadası-Sedefadası-Yassıada-Sivriada ve Tavşanadası'nı kapsayan 1/5000 ölçekli Adalar Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı, Raporu ve Plan Notları; 20.06.2022 İstanbul İli Adalar İlçesi

Büyükada İskelesi'ne Ait 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planı, Raporu ve Plan Notları; 13.02.2009 tarihli 1/100.000 Ölçekli İstanbul İl Çevre Düzeni Planı incelendi.

3. Son aşamada Büyükada siluetinde kıyı kenti İstanbul ve siluet değeri: Büyükada siluetinin sürdürülebilirliğiyle ilgili 8 karakteristik siluet üzerinde yapılan analiz sonucunda siluetler üç gruba ayrılarak öneri ve sonuç bölümü oluşturuldu.

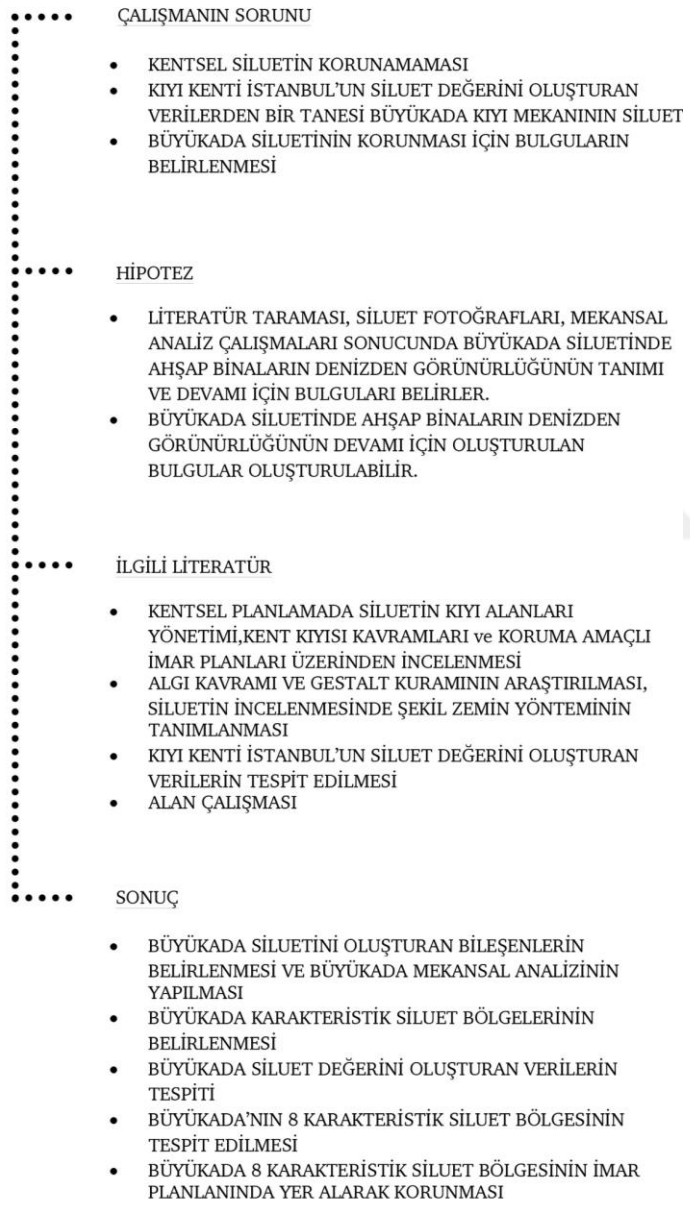

Şekil 1.1 Araştırma şeması (yazar tarafından hazırlanmıştır)

1.3 Hipotez

Büyükada siluet değerini oluşturan Ahşap binaların siluetten görünürlülüğü hem Büyükada kentsel imgesi için hem de İstanbul kent imgesi için bir siluet değeridir ve İstanbul kent kıyısı kavramını tanımlar.

Kentsel planlamalarda, kent kıyısının yönetim planlarında ve koruma amaçlı imar planlarında kıyı mekanının tasarımı ve planlaması başlığında Büyükada mimarisinin ada topografyası ile sergilediği diyalogun sonucunda ortaya çıkan doğa ve yerleşim dokusu içinde korunması gerekli ahşap binaların denizden ada siluetinde görünürlük değeri yer almalıdır ve izlenmesi gerekli bir siluet değeri olarak belirlenmelidir.

Tez kapsamında barındırdığı mimari miras yapılarının yoğunluğu ve İstanbul Prens Adaları'nın merkezi konumunda olan Büyükada çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Literatür taraması, fotoğraflama, mekânsal analiz, Gestalt Kuramı bağlamında siluetin Şekil—Zemin yöntemi ile analiz edilmesi sonucunda yapılacak haritalama ve diyagram çalışmaları Büyükada siluetinde Ahşap binaların denizden görünürlüğünün tanımı ve devamı için bulguları belirler, tez çalışmasının hipotezidir.

2
KIYI KENTİ İSTANBUL VE SİLUET DEĞERİ TANIMI NEDİR? SİLUETİN KIYI MEKANI TANIMI VE KIYI ALANLARI YÖNETİM KAVRAMLARI İLE İLİŞKİSİ NEDİR?

Kıyı kentini tanımlamak üzere 'kıyı tanımı, kıyı mekânı kavramı, kent ve kıyı ilişkisi, kıyı kültürü ve kent kimliği ilişkisi kavramları nedir?' sorularına yanıt aranacaktır. Kıyı kentinde siluetin önemini, 'siluet kavramı, siluetin algılanmasında etkili faktörler, kıyı alanları yönetim kavramları ve siluet ilişkisi, kıyı kentlerinde kent silueti ve kent kimliği ilişkisi, siluet değeri tanımı nedir ve siluetin sürdürülebilirliği ne demektir?' sorularına yanıt aranarak Kıyı Kenti İstanbul'un Siluet Değerini Oluşturan veriler tespit edilecektir. Kentlerin görsel ve bütüncül olarak algılanmasına olanak sağlayan siluet kavramının değerlendirilmesi amacıyla algı kavramı, tezin yöntemini oluşturan Gestalt Kuramı ve ilkeleri açıklanacaktır.

2.1 Kıyı Kenti Tanımı Nedir?

Bu bölümde, kıyı kenti tanımı yapılmadan önce kıyı ve kıyı mekânı kavramının tanımı ele alınacaktır.

2.1.1 Kıyı Tanımı, Kıyı Mekânı Tanımı Nedir?

Kıyılar, kentin doğa ile buluştuğu, kara ve su öğesi arasında bir geçiş mekânı, kentin karakteri ve formunun belirlenmesinde etkili bir faktördür. Su öğesi kentlere artı bir değer katmakta, doğal çevre elemanı olan suyun tasarımla buluştuğu, doğanın devingen değiş tokuş ortamını yaratmaktadır (Karabey, 1978; Kılıç, 1999; Oktay vd.,2015).

Kıyı Kanunu[1] dördüncü maddede **kıyı;** kıyı çizgisi ile kıyı kenar çizgisi arasında kalan alan olarak,

[1] 7121 numaralı 17/04/1990 tarihli kıyı kanunundan alınmıştır.

TDK (URL-6) sözlüğünde **kıyı;** Kara ile suyun birleştiği yer olarak tanımlanmıştır.

Su öğesi, kentin diğer kentlere açılımını sağlarken aynı zamanda kentin yerleşim düzeninde de sınırlayıcı etkiye sahiptir. Kıyı, kentin sınırı ve kentin bittiği yerdir; aynı zamanda, su ile kentin ilişki kurduğu alandır. Dolayısıyla, su kent imajını güçlendiren bir unsurdur. Kent suya göre şekillenmektedir. Kentin topografyası kıyıdan başlamaktadır. Kentin fiziksel yapılaşması kara kentinde olduğundan daha güçlü bir şekilde doğal yapıya bağlıdır. Su kentinin fiziksel yapısında topografya daha da ortaya çıkar. Kent topografyanın da etkisiyle su kaynağına dayalı olarak biçimlenmiştir (Akköse, 2007,s.5).

Kıyı çizgisi, iki değişik yapıda uzay kuruluşunu ayıran bir çizgidir deniz ve kara üzerinde dört yönde gelişen uzay kuruluşları kıyı üzerinde çakışırlar. Aslında bir görsel mekân olarak ele alındığında kıyı, denizde ufuk çizgisine, karşı olarak karada siluet çizgisine dayanan ve üçüncü boyutta havaya ve su altına doğru devam eden bir bütündür. Kıyı, bu yapısı yüzünden bir çizgi ya da yüzey değil, derinlikli, üç boyutlu bir geometrik mekândır. Doğal yapılarının değişik olması yüzünden her kıyı parçası kendi özelliklerini taşıyan bir sit, kıyı mekânı ise bir sitler dizisidir. Alan olarak ufak bile olsa, bu sitler bazen, akarsu ağızları, kıyı yamaçları, koylar, adalar, boğazlar gibi nitel değerler kazanırlar (Karabey,1978, s.23).

Kıyı mekânı su ile karayı ayıran basit bir çizgi, bir sınırı değil, gerisinde tepeleri, sırtları, yamaçları, vadileri, düzlükleri ile doğal bir oluşumu, bu coğrafyada yer alan bir yerleşik mekân parçasını, önünde ise suyun üstünde ufuk çizgisi ile altında çukurlukları, düzlükleri ile üç boyutlu bir mekânı temsil eden, doğal ve yapay çevrenin şekillendiği ve şekillendirdiği, kara ve suyun özelliklerini yansıtan yaşam mekanıdır (Şekil 2.1). Kıyı mekânında 'üzerindelik' değil, 'içindelik' kavramı vardır. Kıyı tek başına bir eşiği, eni, boyu olan bir yeri, kıyı mekânı ise eni, boyu, yüksekliği/derinliği olan doğal bir mekânı, sosyal, ekonomik, kültürel boyutu ve yapılı çevresi ile yaşam mekânını tarif eder (Kılıç vd., 2014).

Şekil 2.1 Kıyı mekanı tanımı (yazar tarafından hazırlanmıştır)

Doğal bir kaynak alanı, kara ile suyun arakesitinde, kentin odak noktasında yer alan kıyı alanları, insan eylemleri için elverişli alanlar sunan, savunma, ulaşım, ticaret, sanayi gibi birçok alanda önemli rol oynayan **çekim kaynağı, mücadele ve bir araya gelme bölgesi, çatışma mekanıdır.** Bu durum kentsel kıyıların doğal yapılarının değişmesine, kent-kıyı-insan arasında kurulan bağın bozulmasına, kıyılarda kullanım baskısının artmasına sebep olmuştur (Kılıç,1999).

2.1.2 Kent ve Kıyı İlişkisi, Kıyı Kenti Tanımı Nedir?

Tarih boyunca kıyı alanları toplumların yerleşim alanları olarak seçilmiş ve büyük kentleri oluşturmuştur. Suyun belirlediği mekân, **kıyı kenti kavramı**; barındırdığı su ve kara bileşenleri gereği iki kutuplu bir mekân olarak tariflenebilir. Bu mekânın bir tarafını kıyı ekosistemi, diğer tarafını kentin kara yönünde genişlediği en son nokta sınırlandırır. Diğer bir deyişle, kıyı kenti, su ve karanın geçişi olarak görülebilir (Timmerman ve White 1997; aktaran Gedikli,2011, s.24). **Kıyı mekânı** kavramı ise bu iki kutubun birbiri arasında devingen iletişimin kurulduğu alanlardır. Su kenarında oluşan mekân değerini sudan almakta, suyun varlığı mekânı zengileştirmektedir. Kıyı alanlarının su ile olan ilişkisi, kıyı kentinin sahip olduğu manzarası, doğal peyzajı kendine özgü kentsel formu ile kimlikli bir yapı kazanmasına imkân vermiştir. Su öğesi, kıyı kentlerine şeklini ve kimliğini kazandıran en etkili faktördür. Kentin su ile olan ilişkisi ve kullanımı kentlere

farklılık kazandırmakta, kentsel öğeler kıyı mekanını şekillendirmekte, kent kıyısı kentin özelliklerini yansıtmaktadır Şekil 2.2 (Aslan, 2019; Akarsu,2009).

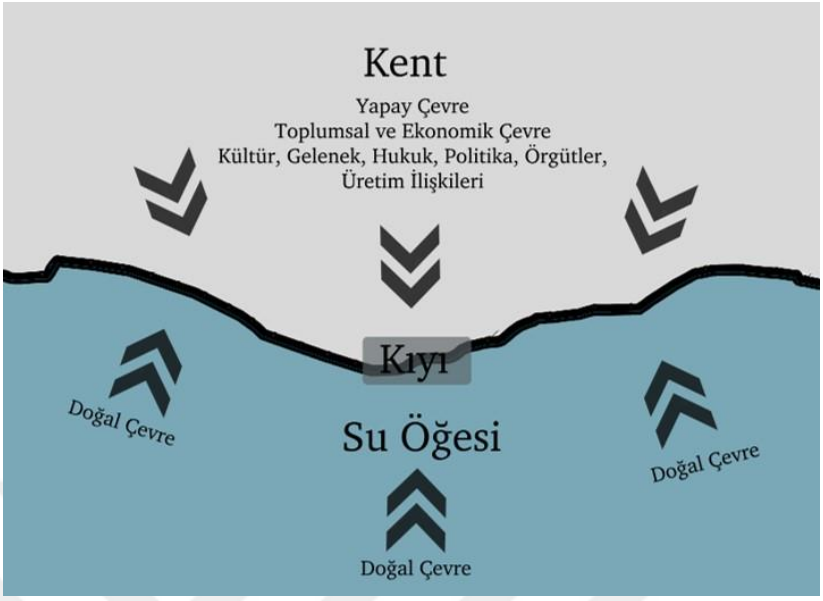

Şekil 2.2 Kent kıyı ilişkisi (Kılıç,1999'dan sonra yazar tarafından hazırlanmıştır)

Dünya'nın ayrıcalıklı şehirlerinden biri olan İstanbul'un konumu ve su ile kurduğu ilişki İstanbul'un kimliğini oluşturmaktadır. İstanbul, iki kıtayı birleştiren ve içerisinden deniz geçen bir su engeli üzerine kurulmuş dünyadaki tek kent olma özelliğine sahiptir.

Tarihsel gelişimi boyunca bir **kıyı kenti olan İstanbul**, sahip olduğu eşsiz manzarası ve doğal peyzajı, kendine özgü kıyı alanları ve mimari miras yapıları ile kimlikli bir yapı kazanmıştır. Topografyası ve kıyılarının su ile kurduğu ilişki, İstanbul'da yerleşmelerin ana strüktürünü, kentin imajını, kimliğini oluşturmuştur. İstanbul özgün siluet değerlerine sahip bir kıyı kentidir.

Marmara denizinde, doğal ve yapay çevresiyle şekillenmiş İstanbul'un siluet değerlerinden bir olan İstanbul Adaları, kent kimliğine ve hafızasında asırlar boyunca var olmuştur.

2.1.3 Kıyı Kültürü ve Kent Kimliği İlişkisi Nedir? Kıyı Kültürü ve Kent Kimliği İlişkisi=Siluet

Kent bir ilişkiler bütünüdür, su öğesi kentlere ayrıcalıklı nitelikler kazandırmaktadır. Kıyı kültürü ve kent kimliği ilişkisinin sonucu siluettir. Siluet üzerinden kıyı kültürü ve kent kimliği değerlendirilir. Kıyı alanlarına sahip olan

kentlerde, kıyı bölgesi ile kent mekânı arasında nesiller boyu süren ilişki ve etkileşim, zamanla kıyı alanlarını kentlerin önemli bir parçası durumuna getirmiştir. Kıyı kentlerinin kara kentlerine göre gösterdiği değişim, kenti oluşturan kaynakları, doğası, düzeni, hareketliliği, sosyal yönü ve uygarlığı gibi öğelerin farklılığından kaynaklanır. Her kıyı kentinin kendine özgü formu, doğal peyzajı, kıyı mekanını şekillendiren kentsel öğeleri kıyılarından görülmektedir (Özbey,2020).

Kıyı alanları ve çevresindeki yapılaşma kıyı kentlerinin kimliğine etki etmektedir. Kıyı alanlarında yapılaşmış en önemli bileşenlerden biri kültür varlıklarıdır (eğitim ve sanat yapıları, sahil sarayları, müzeler, açık-kapalı kamusal alanlar, iskeleler, tersaneler). Ayrıca kültür varlıkları bölgenin fonksiyonel gereksinimi, kıyı yakın çevresinin karakteri ile kıyıların sahip olduğu eşsiz manzara, doğal peyzajı, kendine özgü kıyı formlarıyla kıyı kentlerine şekil vererek, kent kimliklerini tanımlar. Kentler içinde barındırdıkları kültürel, tarihsel ve mimari dokularıyla kimlik oluştururlar. Bu kimlik kentte yaşayanların yaşam şeklini, davranış biçimlerini ve algısını etkilemektedir. Kentlilerin algısında oluşan imajlarla kimlik sahibi yapılara dönüşebilmektedir (Yazgan ve Dikçınar,2014).

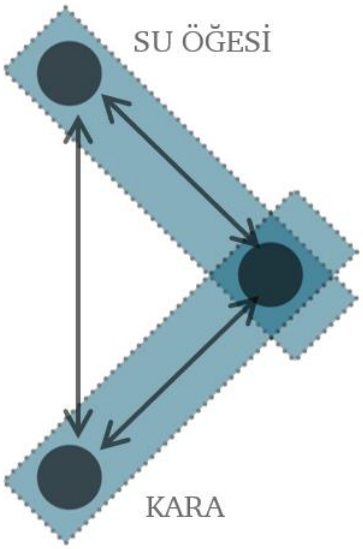

Şekil 2.3 Kara ve su geçiş mekânı kıyı

Kıyılar sahip oldukları doğal kimliklerini tarih boyunca koruyabildikleri gibi çevresinde oluşan çeşitli tasarımlarla farklı kimlik de kazanmaktadır. Doğal kimliğin korunduğu kıyılarda; tasarım, doğal yapısını bozmadan kıyıyla

bütünleşir. İstanbul Boğaziçi'ndeki yalılar yerleşimlerinden malzemelerine kadar buna en güzel örnektir. Kıyı mekânlarının görsel etkilerinden biri de siluettir ve siluet, kentsel imgenin oluşmasını sağlayan elemanlardan bir tanesidir. Doğayı rahatsız etmeden yeşil ve suyla bütünleşen bu yapılarla Boğaziçi'nde muhteşem bir mekân yaratılmıştır Şekil 2.3 (Şengül, 1995).

Kıyıda oluşan kentlerin mimarisini suyun etkilediği şehirlerde, caddeleri, sokakları, mahallelerin gelişimini suyun belirlediği görülmektedir. Suyun etkisi sadece mimari anlamda kalmamış, insanların yerleşim olgusunda yer alan toplu yaşamanın başlamasıyla bir araya gelmesinde oluşturduğu çevre düzenlemesinde de yaşam tarzına, sanatına ve diğer faaliyetlerine de yansımıştır (Aybay, 2006).

Kentlerin silueti çağlar boyunca oluşan yapılaşmanın, peyzaj düzenlemelerinin, mimari eğilimlerin sonucunda ortaya çıkar. Suyun kara ile birleşiminden doğan doğal peyzaj alanları kıyı kentlerinde kente biçimini ve kimliğini veren en etkili faktörlerdendir. Su yüzeyinden-denizden kente bakıldığında görülen kent silueti, kent kimliğini ortaya çıkaran görsel bir kaynaktır (Oktay vd,2015; Arslan, 2005). Kıyı kültürü ve kent kimliği ilişkisi siluet ve siluet değeri üzerinden okunabilir.

İstanbul'a kimlik kazandıran topoğrafyası ve kentin su ile kurduğu ilişki, yerleşmelerin ana strüktürünün tanımlanmasında önemli rol oynamakta, topoğrafyaya yerleşen yapılaşmış çevre İstanbul'un doğal ve yapılı çevresi ile kent imgesini oluşturan siluetini oluşturmaktadır. Düz bir topografyada görülemeyecek binalar, İstanbul'un tepeleri, eğimli topoğrafyası sebebiyle siluete katılmakta, tepelerde konumlanan İstanbul'un mimari miras yapılarının görünürlüğü artmakta, İstanbul'a kimlik veren siluet bölgeleri oluşturmaktadır (Şengül,1995) Şekil 2.4.

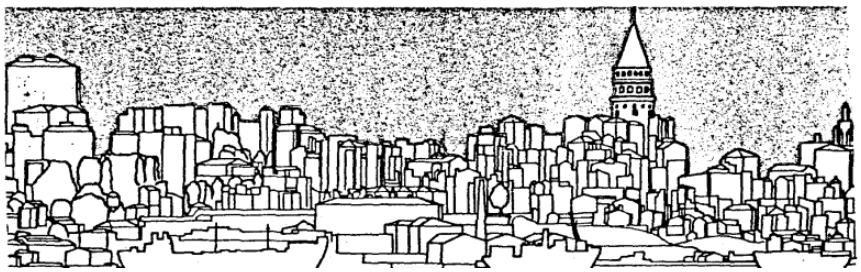

Şekil 2.4 İstanbul'un kişilik çizgisi denizden siluet ve Galata Kulesi(Şengül,1995)

Kıyı kentleri ilk çağlardan itibaren insanların yaşamında daha çekici alanlar olmuşlardır. Kara kentlerine nazaran su ile olan ilişkileri bu kentlerde önemli kimlik etkisi yaratarak, onlara ayrıcalık katmıştır. Arslan (2005)'a göre, Londra denildiğinde nehir ve denizin birleşimi akla gelirken, Sydney'in uzun kıyı özelliği ve İstanbul'un eşsiz boğazı da akıllarda yer almaktadır. Kıyı kentlerinde, kıyıların ortaya koyduğu fiziki ve sosyal potansiyeller ve limanları ile bulunduğu kentin dünyaya açılan kapıları olması sebebiyle gelişmelerden kısa sürede ve yoğun şekilde etkilenmesi sonucu, kent kimliği önemli ölçüde değişime uğramıştır (Özbey,2020).

Kıyı kenti İstanbul'un siluetlerinden biri olan Tarihi Yarımada silueti, üçgen formu, etrafının denizle çevrili olması ve kent-deniz ilişkisi nedeniyle uzaktan bakışa olanak veren, topografyanın hareketliliği ve bunun sonucunda gelişmiş doğal ve mimari miras yapıları ile kentin silueti karakteristik bir simgeye dönüşmüştür (Aslan,2019).

Tarihi Yarımada'nın üç tarafının denizle çevrili olması, Anadolu-Avrupa yakaları ve Haliç'in karşı kıyıya olan yakınlığı kent siluetinin algılanabilirliğini artırmaktadır.

Kente yaklaşma siluetin tümüyle algılanması ile ilişkilidir. Aslan (2019) seyahatnameler üzerinden İstanbul Silueti hakkında yapılan araştırmalarda; Seyahatnamelerin çoğunda İstanbul siluetinin ayrıntılı olarak anlatıldığı bölümün kente yaklaşmak (approach) bölümü olduğunu belirtmiştir. İstanbul'a gelmek için seyahatnamelerde denizden ve karadan olmak 3 farklı yol tespit edilmiş bunlar: Çanakkale Boğazı üzerinden geçerek, Marmara Denizi'nden kente yaklaşmak; Karadeniz'den geçerek Boğaziçi üzerinden kente yaklaşmak ve Trakya tarafından Büyükçekmece ve Küçükçekmece köprülerini geçerek karadan kente gelmek üzere üç farklı yol incelenen seyahatnameler sonucunda belirlenmiştir (Aslan, 2019).

Konumu, kendinde özgü formu ile İstanbul siluetinin şekillenmesinde; karadan ve denizden siluetin algılanmasında farklı bakı noktaları ortaya çıkmaktadır. İstanbul'da çok perspektifli, çok katmanlı bir siluet algısı vardır. Kentin mimari yapıları, topografyası ve konumu İstanbul'un kent kimliğini ve imajını oluşturmaktadır.

Marmara Kıyılarında yer alan İstanbul Prens Adaları'nın silueti İstanbul kent kimliğinde yer almaktadır. Doğal yapısı ve topografyasıyla karşı kıyı ve komşu kıyı ve su yüzeyinden algılanan Adalar, İstanbul'un kentle bağlantılı kentin dışında olan, ayrılmaz bir bütün olarak var olmasının yanı sıra, her ada ayrı bir Gestalt, akılda kalıcı, sınırları belirgin, ayrı bir bütünü, silueti temsil etmektedir. Anakara, karşı kıyı, komşu kıyı ve su yüzeyinden izlenen Adalar silueti panoramik manzaralar sunar. Adalardan izlenen İstanbul kent silueti ise farklı kent görünümlerinin yer aldığı siluetler-panoramik manzaralar sunar.

Farklı toplumların kimliklerinin vurgulandığı kent, yapay ve doğal elemanlardan oluşan ilişkiler bütünüdür. Siluetler, kentlerin kimliklerinin yansıtıldığı en önemli özelliklerden birisidir. Zaman içerisinde kentlerde yaşanan değişim, yörenin ve kentin genel karakterine zarar vermeye başladığında bazı sorunlardan bahsedilebilir. Geçmişe ait değerlerin günümüze dek taşınması, korunması, canlı tutulması, ülkelerin ve toplumların kültürel geleneklerinin sürekliliği arasındaki ilişki nedeniyle de çevresel kimlik korunması söz konusudur (Tayyare,2007).

2.2 Siluet ve Siluet Değeri Tanımı Nedir?

Bu bölümde siluet kavramı ve siluetin algılanmasında etkili faktörlerin tanımı yapılarak kavramsal boyutu incelenecek, siluet kavramının kentin kıyı mekanıyla olan ilişkisi ve kıyı alanları yönetim kavramlarıyla nasıl ilişki kurduğu ve etkisi ele alınmıştır. Tüm bu açıklamaların sonucunda "siluet değeri" kavramının tanımı yapılarak "siluetin sürdürülebilirliği" için kentin kimliğinin korunmasında siluetin öneminin yanıtı aranacaktır.

2.2.1 Siluet Kavramı ve Kentsel Siluetin Algılanmasında Etkili Faktörler Nelerdir?

Fransızca kökenli bir isim olan *'silhouette'* kelimesi genel anlamıyla, yeryüzü ve gökyüzünün buluştuğu çizgi, Türk Dil Kurumu sözlüğündeki tanımında ise **siluet,** 'karaltı' ve 'gölge' olarak tanımlanmaktadır.

Silüet terimi, kentlerin uzak bir bakıştan görünüşünü tanımlamaktadır. Kentlerin görsel olarak kavranabilmesini, kentin tüm bileşenlerinin bir kerede okumayı mümkün kılan siluet, zihinde kente ait bir imge bırakmaktadır. Silüet kentlerin

yazılı ya da görsel soyutlamasını içeren bir temsil biçimidir. Uzaktan bir görünüm sunan bu temsilin kapsadığı alanın sınırları kesin çizgilerle belirlenmemiştir. Silüetin tanımı şehirlerin özelinde farklılaşabileceği gibi aynı kent için farklı zaman dilimlerinde de değişim gösterebilir (Şevkin ve Gül,2017).

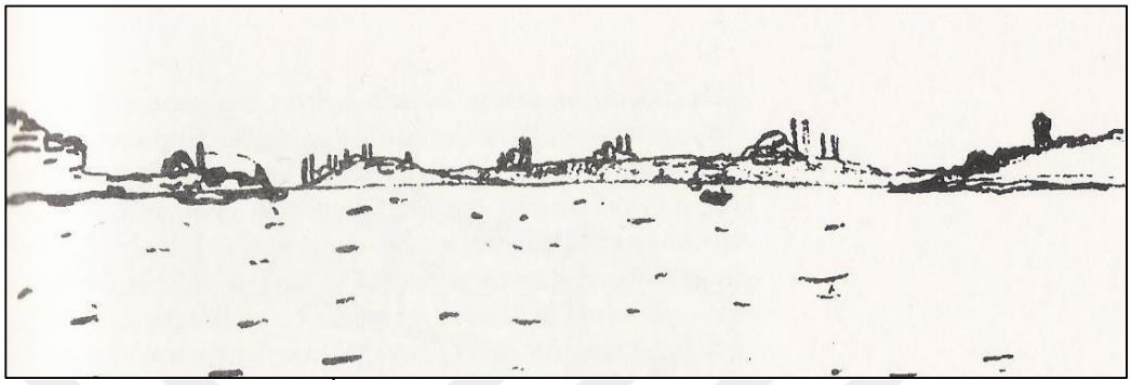

Şekil 2.5 Galata, İstanbul ve Beyoğlu'nun Boğaz'dan görünüşü (Le Corbusier, 1911)

Doğaya insan tarafından yapılan uygulamalar yerleşimleri oluşturmaktadır. Uygulamalar sıralanacak olursa; yapı, mahalle, ilçe ve kenttir. Kentin karakterini; var olan yerleşimler, yeni tasarımlar ve farklı imaj verileri gibi kent öğeleri oluşturur (Kostof,1991).

Siluet, Fotoğraf Terimleri Ansiklopedik sözlüğünde, bir konunun, beyaz fon önünde tamamen zıt siyah görüntüsü olarak tanımlanmıştır. Siluette aydınlatma ise, insan gözü ile fotoğraf makinesinin çalışma ilkesinde, çok aydınlık bir fon önünde duran ışıksız bir nesne siluet etkisini ortaya çıkarmaktadır. Siluet, nesnenin bakılan açıya göre izdüşümüdür. Objenin rengi, dokusu hakkında bilgi vermez; sadece boyutu ve biçimiyle ilgili bilgi verir. Chiaroscuro (ışık gölge) aydınlatma türleri içinde aydınlık-karanlık zıtlığının en keskin şekilde vurgulandığı aydınlatma türüdür (Şekil 2.6) (URL-17).

Şekil 2.6 Siluet ve aydınlatma etkisi (Akarsu, 2009, s.27)

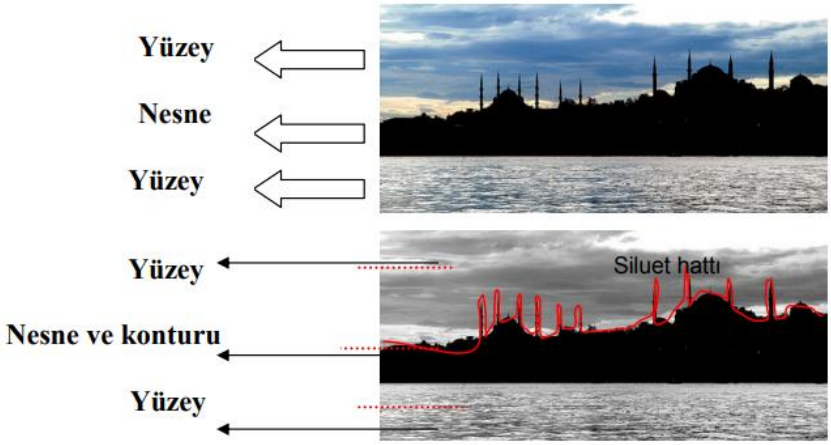

Şekil 2.7 Siluet hattı tanımı (Akarsu, 2009, s.27)

Kentsel siluetin karakteristik formunu veren temel özellik olarak da ifade edilebilecek olan siluet hattı kavramı, günümüzde yapılı çevrenin gökyüzü ile kesiştiği hat olarak tanımlanmaktadır. Siluet hattı, siluetin kimlik ve imaj değerlerini yansıtıcı özelliktedir (Kozaman,2007; Bostancı, 2008) (Şekil 2.7).

Bir kentte belirli bakış açılarının çoğunluk taşıdığı uzak görünüm profilleri, kent silüetleri olarak kabul edilir. Dolayısıyla, kent silüetlerinden, "etkin görünümlü kent profilleri" olarak söz edilmesi daha açıklayıcı olabilir. Kent cepheleri, her zaman için arka fonu ve etkilenme bölgeleri ile bir bütün oluşturan tablo içinde yer alırlar. Şekil 2.7 de gösterilen nesnenin arkasındaki fonu oluşturan ışık siluet hattını değiştirmekte, farklılaştırmaktadır. Yüzey-nesne- (ön (nesne) ve arka (yüzey)- arasındaki ilişki incelendiğinde görünümler kademelenmektedir. Bunun sonucunda birden fazla değişik siluet hattı oluşmaktadır. Nesne-kontur-yüzey ilişkisi siluet kavramı için önemlidir (Akarsu,2009; Karagüler ve Korgavuş 2014).

Gestalt kuramının ilkelerinden biri olan Şekil-Zemin İlkesi, siluetlerin anlamlandırılmasında önem arz etmektedir. Şekil 2.7'de yer alan Yüzey-Nesne ilişkisi incelendiğinde zemini: gökyüzü ve deniz, şekli ise Tarihi Yarımada oluşturmaktadır.

Siluetler kentlerin imajını belirleyen ve kimliğini yansıtan en önemli ögelerden bir tanesini oluşturmaktadır. Siluetler şehirleri birbirlerinden ayıran bir niteliğe sahip olmakla beraber, kentlerin görsel açıdan kavranabilmesine olanak sağlamaktadır. Geçmişte ve günümüzde her medeniyetin kimlikleri, özgün siluetleri ile akıllarda yer etmiştir (Babal,2019). Kişinin kenti algılaması, çevresini algılaması ve hayal gücünde-imgeleminde yaşatmasında nirengi noktaları vardır. Kentlerin siluetini etkileyen; meydanlar, önemli yapılar, kent girişi, sokak öğeleri kentsel imgeyi kişinin hafızasına yerleştirmektedir. Kent imgesinin oluşmasında anıtsal yapıların etkisi bulunmaktadır (Aksoy,2009). Örneğin eski Mısır şehrinin siluetinde gökyüzüne ulaşma amacı güttükleri piramitler, Yunan şehirlerinin siluetinde ise tepelerin zirvesinde yer alan panteon ve tapınaklar yer almaktadır. Orta çağ ve Rönesans şehirlerinde kiliselerin kubbeleri silüetin hâkim yapıları olurken; Bağdat ve İstanbul gibi İslami şehirlerde ise cami minareleri ve kubbeler silüetlerde ön plana çıkmaktadır (Babal,2019).

Kostof (1991), kent silüetini oluşturan iki ana etmen ortaya koyar; sıra dışı peyzaj özellikleri ve hâkim yapılar. İstanbul, Atina, Roma gibi kentlerin temsilinde topografyaları etkindir. Bu şehirlerin yönetiminde söz sahibi olanlar tarih boyu topografyanın avantajlarını kente istenilen imgenin verilmesinin bir aracı olarak kullanmışlardır. Kentin doğal bir verisi olan ve büyük felaketler dışında değişime uğramayan topografyanın aksine, hâkim yapılar silüeti insan eli ile şekillendirme olasılığı sunar.

İstanbul'un ayrıcalıklı topografyasında tepeleri, sırtları, Boğaz'ı, Haliç'i ile kentsel imgede yer almakta, su öğesi İstanbul'un siluetinin algılanmasında doğal bir etken olarak var olmaktadır. Tarihsel gelişim boyunca bir kıyı kenti olan İstanbul, sahip olduğu eşsiz manzarası ve doğal peyzajı, kendine özgü kıyı alanları ve mimari miras yapıları ile kimlikli bir yapı kazanmıştır. Kenti üç parçaya ayıran ve karşı yaka ile devinim halinde birleştirici bir ilişki kuran su faktörü, iki karşılıklı yakanın

panoramik görüntüsünü kentlinin günlük yaşamına dahil etmektedir. İstanbul'da deniz ulaşımıyla kentin silueti, manzarası her gün karşılaşılan ve kentlinin hafızasında yer alan bir öğedir. Su yüzeyinden her gün kente yapılan bu yaklaşım, yerleşmenin siluetinin net ve engelsiz görülmesini sağlamaktadır (Akın ve Çolpan,2015).

Şekil 2.8 Beyazıt Kule'den Galata Kule'sine bakış (URL-7)

Kent siluetini oluşturan etmenler, kent hakkında bilgi vermektedir. Kent silueti, farklı bir deyişle kent portresi; fiziksel çevre (doğal ve yapay veriler), sosyokültürel çevrenin oluşmasını sağlayan kanun plan, politika vb. etkenler bağlamında, farklı süreçlerin birikimi sonucunda oluşur (Şekil 2.11) Kent silueti, kentin kimliğinde önemli rol oynamaktadır (Şekil 2.8-2.9) (Aksoy,2009). Düzlük alandan, kıyıdan, su yüzeyi üzerinden, karşı kıyıdan algılanan siluetin anlamını değişmektedir. Topografya kenti izleme ve algılamada önemli bir faktördür ve siluete bakış açıları topografyaya bağlı olarak değişmektedir. Yatay ve düşey eksen siluet etkisi yaratmakta ve topografyayla bağlantılı olarak görüş açıları oluşturmaktadır. Silueti oluşturan yerleşimlerde ve siluette coğrafya; tipoloji oluşturma, mekân algısı değiştirme, hareket ve biçim değiştirme etkisine sahiptir.

İstanbul Tarihi Yarımada'nın silueti açışından en önemli ögesi sembolleşen tepeleridir. Yedi tepe (Şekil 2.10) İstanbul'u yedi ayrı noktada vurgulamakta, her bir tepede farklı kentsel siluet deneyimi katmaktadır. İstanbul'un tepelerinden algılanan siluete ek olarak, İstanbul'un siluetinin algılanmasında su öğesi doğal bir etken olarak var olmaktadır.

Şekil 2.9 Galata Kulesi'nden Tarihi Yarımadaya bakış (URL-7)

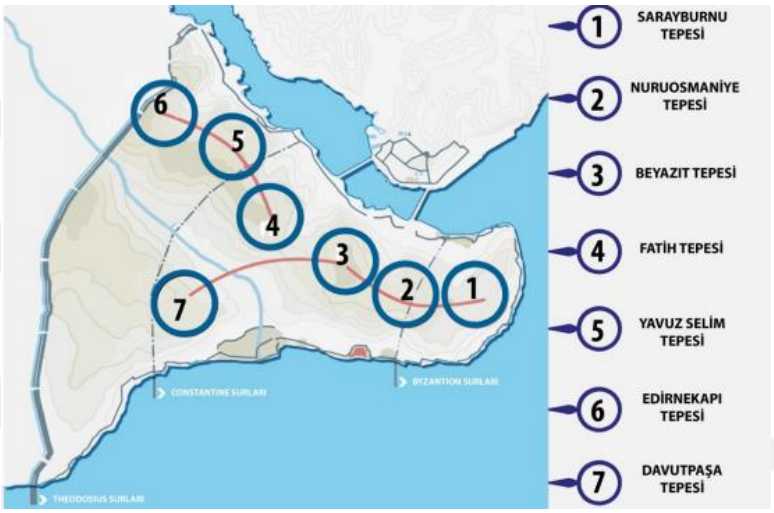

Şekil 2.10 Topografya ve siluet ilişkisi, İstanbul Yedi Tepe (Babal, 2019, s.47)

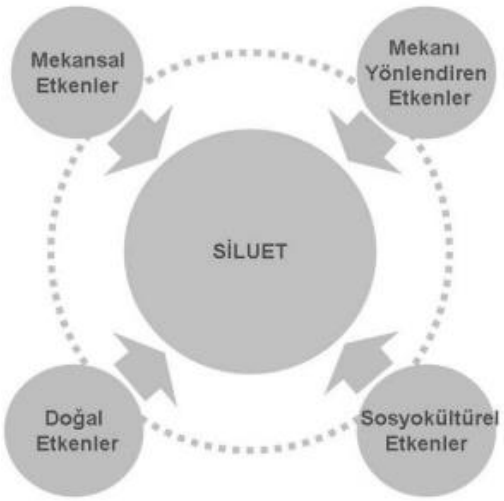

Şekil 2.11 Siluetin gelişimine etki eden faktörler (Kozaman,2007)

Doğal etkenler

Yerleşim alanlarının seçiminde ve biçimlenmesinde doğal koşulların, kaynakların önemli etkileri bulunmaktadır. Su kenarlarının doğal, topografik, iklimsel ve jeolojik açıdan sağlamış olduğu faydalar sebebiyle ilk yerleşim alanları su kenarlarında seçilmiştir. İklim özellikleri, topografyası, su öğeleri, bitki örtüsü ve birey-çevre arasındaki oluşan etkileşim doğal çevreyi yaratan öğeler olarak tanımlanmaktadır (Erkök,2002; Kozaman,2007).

Fiziksel mekân içerisinde yer alan doğal eşikler, yapılaşmanın gelişmesinde belirleyici unsurlardır ve silüetin şekillenmesinde önemli rol oynamaktadırlar. Silüetin algılanmasında ise özellikle bakı noktasının yeri ve coğrafi özellikleri önemlidir. Siluet, su yüzeyinden bakıldığında, tepe veya düzlük bir alandan bakıldığında farklı görünümler oluşturmaktadır (Karakaya, 2013).

Sosyokültürel etkenler

Dinamik yapıları sebebiyle kent siluetleri değişmekte ve dönüşmektedir. Kentte yaşayan farklı kültürden insanlar ve kenti biçimlendirmekte hem de kentlere kimlik kazandırmaktadır (Karakaya,2013). Yaşanılan çevre ve insan arasında karşılıklı ilişki vardır. İnsan çevreye, çevre de insana şekil vererek yaşayış biçimini etkilemektedir. İnsanın oluşturduğu ve şekillendirdiği çevre içerisinde kültür etkili bir faktördür. İnsanoğlunun yarattığı çevrenin içerdiği kültürel yapı, kent kimliğini oluşturan öğelerden birisidir. Siluette yer alan yapılar, toplumun; sosyal-ekonomik-kültürel özelliklerini yansıtmaktadır (Akarsu,2009; Kozaman,2007).

Mekânsal etkenler

Doğal, sosyal, toplumsal, ekonomik, teknolojik etmenler mekânı oluşturmakta, toplumda yaşayan bireylerin yaşam biçimlerine yansımaktadır. Tarihsel süreçte farklı medeniyetlere ev sahipliği yapan kentler, uygarlıklardan kalan tarihsel dokuların izlerini taşır. Zaman içerisinde katmanlaşarak gelişen tarihsel yapı, kentlere özgün kimliklerini vererek, kentlerin kültürel birikimini yansıtır. Bu sebeple silueti etkileyen en önemli faktördür. Kentin kimliğini oluşturan, kimliğin oluşmasında rol oynayan yapılı çevrenin parçası olan anıtsal ve mimari miras yapıları, yer seçimleri sebebiyle mekânsal yönden siluetin oluşmasında önemli ve etkili rol oynamaktadır (Giritlioğlu,1991:21).

Mekânı Yönlendiren Etkenler

Mekânın oluşumunda rol oynayan mekânı yönlendiren etkenleri doğal çevreyi bir yerleşim yeri olarak şekillendirme konusunda plan, mevzuat ve politikalar olarak sınırlandırabiliriz (Kozaman,2007). Doğal ve yapılı çevre ile biçimlenen yerleşimler zaman içerisinde planlama kavramı ve kent politikalarının gelişimi ile birlikte yeni biçimler kazanmıştır. Yasal çerçeveler- mekanlar için belirlenen fonksiyonlar, yapılaşma kısıtları, yeni iskân alanlarının belirlenmesi vb.- kentlerin genel görünümlerini etkilemektedir. Planlama kavramlarıyla kent yeni biçimler oluşturarak kentin genel görüntüsünü de etkilemektedir.

2.2.2 Kıyı Alanları Yönetimi Kavramı ve Siluet İlişkisi Nedir?

Kıyı yönetimi ve planlaması, kıyı alanlarının korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla, sahip olduğu doğal değer ile sosyal, kültürel, ekonomik ve stratejik ihtiyaçlardan dolayı kıyıdan yararlanmak isteyen farklı toplumsal kümeler arasında dengenin kurulmasını sağlayan hukuksal ve teknik araçlar bütünüdür (Uçlar, 2012, s.11). Kıt kıyı kaynaklarının toplumsal boyutu da içererek tarihsel katmanlaşma ile oluşan kültürel varlıkların siluette görünürlüğü de bir kıyı alanları yönetim sorunudur.

Kıyı planlaması, ülkemizde temelini Kıyı Kanunu ve İmar Kanunu'ndan alan kamu yararı ve sürdürülebilirlik çerçevesinde kıyı alanlarının kullanım şekillerini belirleyen, esnek, dinamik, yol gösterici bir araçtır. *"Kıyı alanlarının planlanması; [planlanmasının] hukuk devleti ilkesine uygun, yararlanmada eşitlik ve kamu yararı öncelikli, tarafsız, kent planlama stratejilerini içeren politik kaygı ve endişelerden uzak katılımcı nitelik taşıması gerekmektedir" (Akkaya, 2004). Kıyı planlamasının temel ilkesi, kıt ve üretilemeyen bir kaynak olan kıyının sürdürülebilirliğinin sağlanmasıdır. "Kıyı planlamasında esas strateji sürekli ve dengeli bir iktisadi kalkınma çerçevesinde insan sağlığını ve doğal dengeyi korumak, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımına olanak verecek biçimde kullanmak ve doğal çevreyi yaşanır bir ortam haline getirmeyi amaçlamak olmalıdır"* (Uçlar,2012, s.11).

Kıyı mekânı barındırdığı potansiyeller sebebiyle farklı kullanımlara olanak sağlayarak rekabet-yarışma ve mücadele alanı yaratmaktadır. Bu rekabet ve

mücadele alanlarındaki olumsuz etkileri azaltmak, sınırlı kaynağa sahip olan kıyı alanlarındaki olumsuz etkilerin önüne geçilmek üzere kıyı yönetimi çalışmaları geliştirilmektedir. Kıyı alanlarında yer alan problemler bir tek neden, sektöre veya kullanıma bağlı değildir.

Kıyı yönetimi kavramı diğer çevre koruma yaklaşımlarından farklı olarak, en genel anlamıyla ele alınırsa; 'kıyı bölgesindeki çevresel değişimleri planlamak ve bunlara karşı harekete geçmek' olarak tanımlanabilir. Kıyı yönetimi, kıyı korumacılığından veya kıyı çevresinin düzenlenmesinden daha geniş kapsamlıdır; yalnızca biyolojik ve fiziksel çevre ile değil eş zamanlı olarak bireyin kıyı alanlarından yararlanma biçimi ve toplumsal çevreyle de ilgilenir (Duru,2001).

Kıyı alanlarında yapılaşmış çevreyi oluşturan elemanlardan bir tanesi olan kültür varlıklarıdır. Kıyı alanlarında yer alan kültür varlıklarının kıyı mekanını; sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan etkileyen, kıyı mekanını oluşturan kaynaklardan biri olarak ele alınması ve kültür varlıklarının korunması önem kazanmaktadır.

Dünyada kentlerin kıyılarını belli prensiplere göre planlanmasındaki amaç, dünyaya verdikleri imajdır. İmaj elemanları olan yollar, sınırlar, bölgeler ve nirengi noktalarının en çok yansıdığı yer de siluetlerdir. Siluetler kentlere kimliklerini kazandırırlar. Siluette vurgulanmak istenen nokta ise ona göre planlanıp, tasarımın yapılması gerekmektedir (Aksoy,2009, s.26).

Kentin yapılaşma baskısı altında olan kıyı mekanlarındaki kentin tarihi geçmişinden izler taşıyan yapıların görünürlüğüyle ilgili sorunlar oluşmaktadır. Kentlerin kıyı kültürünün mekâna yansıtılması, kent kimliğini tanımlayan siluet değerlerinin kıyı alanları koruma-kullanım dengesi gözetilerek planlaması gerekli alanlardı (Yazgan ve Dikçınar,2014). İstanbul kentinin gelişim süreci boyunca kıyı kenti özelliklerine sahip olması sebebiyle kültür varlıkları, İstanbul'un kıyı alanlarında yoğun olarak görülmektedir. İstanbul'un kıyı alanları Karadeniz, Marmara ve Boğaziçi boyunca uzanmakta, bunlardan bir tanesini İstanbul Prens Adaları kıyı şeridi oluşturmaktadır. İstanbul Prens Adaları sahip olduğu doğal ve kültürel özellikleri ile İstanbul'un en özgün ve en eski kıyı sayfiye alanıdır. İstanbul Prens Adaları I. II. Ve III. Dereceden doğal, kentsel sit alanıdır. Sahip olduğu farklı mimarisi, sosyal yapısı ve eski kıyı sayfiyesi özelliği nedeniyle korunması gerekli

özgün yapıya sahip İstanbul kıyı kentinin bir parçasıdır. Kıyı alanlarını ekonomik, kültürel ve sosyal, açıdan etkileyerek, kıyı alanını oluşturan kaynaklardan biri olarak var olan kültür varlıklarının korunması önemlidir.

2.2.3 Siluet Değeri Tanımı Nedir?

Kentlerin silueti, kentlerin tüm bileşenlerini bir kerede okumayı mümkün kılarak, kentle ilgili; ekonomik, politik, dini, sembolik, sosyal ve kültürel alanda bilgiler verir, kentteki dinamiklerin göstergesi, zihinde kente dair bir imge bırakır. Kentlerin karmaşık yapısını temsil edecek tek bir silüet tanımı olmaması, silüetin sabit bir imge olmayıp dönüşüme açık olması ve bu dönüşümün değişik şehirlerde farklı hassasiyet noktaları üzerinden ele alınması konuyu çok boyutlu hale getirir. Siluetler, her bir kent için özgün olması sebebiyle kentler için parmak izi gibi ayırt edici, kentlerin tanınırlığı açısından önemli bir role sahiptir (Şevkin ve Gül,2017).

Günümüzde "yerin ruhu" (sense of place – genius loci) kavramı ile tarif edilen, bir yere kendi karakterini, kimliğini veren özelliklerden biri kentlerin siluetleridir. Kentte yaşayanların ya da kent ziyaretçilerinin zihinlerindeki imajları oluşturup o kent için akılda kalıcı bir imge yaratmaktadırlar. Londra, Paris, İstanbul, Venedik, gibi kentlerin siluetleriyle akılda yer edinmeleri bunun göstergesidir (Aslan, 2019 s.19).

Farklı süreçlerin birikimleri sonucunda kent siluetleri, kent portreleri veya kent panoramaları oluşur. Kentin görsel olarak algılandığı siluetteki yapılar arasındaki hiyerarşi ve silueti oluşturan simge yapılar kentteki kolektif yaşamın sembollerindendir (Aslan,2019; Akarsu,2009; Kozaman,2007).

Yerleşim içerisinde bulunan, kenti anlatan; topografya, bitki örtüsü, kentin imaj öğeleri (bölgeler, sınırlar, yollar, odak noktaları işaret ögeleri), yapı tipolojileri, açık-kapalı kamusal alanların algılanması siluet ile sağlanmaktadır. Siluete yansıyan simge elemanlar, odak noktaları kentin kimliğini oluşturmakta, bu simge elemanların siluetteki görsel üstünlüğünün korunması kentin kimliğini korumakla eş değerdir (Erkaya, 2012).

Kentlerin silueti; toplumların tarihi, sosyokültürel birikimlerini simgelemekte, kent hakkında bilgi vermektedir. Kent siluetinde oluşan düzensizlikler kentsel

çevreyi fiziksel, kültürel olarak değerlendirilerek belirlenebilir. Değerlendirme sonucunda kent siluetinin görsel niteliğine belirlenmektedir.

'Siluet değeri' kavramı, tez kapsamında açıklandığı üzere, doğal, sosyokültürel, mekânsal ve mekânı yönlendiren etmenlerin birleşiminden meydana gelen, çok yönlü farklılıkları barındıran görsel sonuçtur. Kent kimliğinin belirlenmesinde, kentte güç ilişkilerinin dışa vurumunun yansıması, kentlerin birbirinden farklılaştıran özelliğe sahip, kentin fiziksel, iklim özellikleri, topografyası ve mimari birikimine bağlı olarak katmanlaşıp gelişerek kümülatif bir süreci yansıtan değer kavramıdır (Aslan,2019). Literatür taraması sonucunda **'siluet değeri'** kavramını oluşturan bileşenlerin yer aldığı Şekil 2.12 aşağıdaki şeması hazırlanmıştır.

Şekil 2.12 Siluet değerini oluşturan bileşenler (Çelen, 2016, s.174 Tablo3.1 ve Aslan,2019, sf. 184-185 veriler kullanılarak tez kapsamında yazar tarafından tekrar düzenlenmiştir)

Kent siluetleri, kentte yaşayan toplumların sosyal, kültürel, tarihi birikimlerini simgelemekte, kentin sembolik anlamlar taşıyan imaj öğeleri, doğal çevresi, tarihi birikimi hakkında bilgi vermektedir. Şekil 2.12'de yer alan doğal, sosyokültürel, mekânsal ve mekânı yönlendiren etkenler başlıkları kentsel siluetin oluşumuna etki eden faktörlerdir ve siluet değerini oluşturan bileşenleri tanımlar. Doğal etkenler; yerleşim yerlerinin seçimi, yerleşimlerin biçimlenmesinde etkili olan

topografya, bitki örtüsü, doğal çevre öğeleri, iklim özellikleri, su öğesi bileşenleri ile açıklanabilir. Sosyokültürel etkenler, kent içerisinde yer alan farklı kültürlerin etkilerini mekâna yansıtan, bireyin oluşturduğu ve şekillendirdiği çevreyi etkileyen, toplumun yaşayış biçimi hakkında bilgi veren; kent-çevre-kentli ilişkisi, kent dokusu, kente özgü değerler, farklı kültürlerin mekâna yansıması, kentlilerin sosyal yaşantısı kavramları ile açıklanabilir. Kentlerin üstlenmiş oldukları fonksiyonlar, kentin yapılı çevresini oluşturmakta ve kentin genel görünümü ve siluetini etkilemektedir. Bu bağlamda mekânsal etkenleri oluşturan bileşenler; yapılı çevre, anıtsal ve sivil mimari yapılar, kentsel imge öğelerinin görünürlüğü, katmanlaşmış tarihsel doku, kıyı mekânıdır. Doğal ve yapılı çevre ile biçimlenen kentte, mekanların kullanımı için belirlenen fonksiyonlar, yapı yapma sınırları, koruma kararları ve yeni iskân alanlarının belirlenmesi, zaman-mekân içerisinde fonksiyonların yer seçimi, değişen mekân algıları, simge yapıların kent içerisinde korunmasıyla oluşan odak noktaları, mekânı yönlendiren etmenleri oluşturan bileşenlerdir. Doğal, sosyokültürel, mekânsal ve mekânı yönlendiren etkenleri oluşturan bileşenler kentlerin siluet değerini oluşturur (Kozamanan,2007; Çelen,2016, Aslan,2019).

Siluet değerini oluşturan bileşenler ışığında kent siluetleri incelendiğinde, kentin siluetinde oluşan düzensizlikler önlenebilir, görsel nitelik değerleri belirlenebilir. Kentsel mirasın bir parçası olan kent siluetleri, koruma-yapılaşma dengesi gözetilerek sürdürülmesi sağlanabilir. Kentin içerisinde hareket halindeyken ilk algılanan öğeler, binaların gökyüzüne yükselişleri, bir araya gelişlerindeki özen, kentin doğasına ve topografyasına olan saygıdır (Aksoy, 2009). Bu bağlamda bir sonraki bölümde siluetin sürdürülebilirliği kavramı tanımlanacaktır.

Kıyı kentlerinin genel karakter ve imajının kıyı alanı ve çevresinin yapılanmasında buna bağlı olarak da kıyının kimliğine etkisi büyüktür. Ayrıca bölgenin fonksiyonel gereksinimi ve kıyı yakın çevresinin karakteri de kıyı kimliğinin oluşumunda etkilidir. Suyun davranışı, iklimsel faktörler, çevresel etkenler, şehrin genel karakteri ve ihtiyacına bağlı olarak kıyı kimliği oluşur (Erkaya, 2012; Akkaya, 2004). Tarihin ilk çağlarından itibaren topluluklar için yerleşme mekanı olan kıyı alanları, çeşitli tarihi mimari miras alanlarını barındırmaktadır. Kıyı alanları kentlerin ayrıcalıklı arazileridir ve mimarlıkta özel bir alan ve kavramdır. Su öğesi

çevresinde şekillenen kıyı mekânı, değerini sudan alarak kenti sınırlayıcı ve genişletici, kentin ulaşım ağını oluşturan, bir araya gelme-dağılma alanı, çekim kaynağı ve rekreasyonel ve endüstriyel kullanım alanları, deniz ve kara arasında bir geçiş mekânı oluşturmaktadır. İnsan eylemleri için potansiyel alanlar sunar ve var olduğu topraklara güç katmaktadır. Kıyı alanlarında yerleşim kentler için dinamizm sağlamıştır. İstanbul kentinin silueti su ile karanın kurduğu ilişkili ile oluşmuştur.

Kentin kıyısı, geçmişi, tarihi ve kültürel birikimi barındırırken aynı zamanda kıyının, kentin kıyısı olması ve kentle entegrasyonu geçmişten günümüze bu birikimin nasıl ve ne kadarının yansıdığı ya da yansıtıldığına bağlıdır. Bu kentin kıyısının, gerisinde yer alan değerleri, karakteri ve kimliği ile birlikte farklılaşmayı ve özgünlüğü de beraberinde getirecektir (URL-15).

Kıyı alanları kent içerisinde bir hareket alanı tanımlamaktadır. Kıyı mekanının algılanması, iki farklı ortamın deniz (su öğesi) ve karanın birleştiği, iki bölgenin de odak noktasıdır. Kıyıya denizden ve karadan yaklaşmak, algılamada farklılığa sebep olmaktadır. Kıyı mekanının sürekliliğine karadan ve sudan olmak üzere iki farklı yönden bakılmalıdır.

Kimlik değeri olan bir yerleşmenin temel ilkelerinden biri, dokusunun okunabilirliği ve imgelenebilirliğidir. Deniz yolu ile erişilen, bir iskelenin etrafında gelişmiş ada yerleşmeleri ile kıyı yerleşmelerinde formun ve dokunun imgelenmesi kolaydır. Gerek kısıtlı coğrafya ve belirgin, okunaklı sınırların varlığı (eşikler) gerekse deniz yoluyla yerleşmeye yaklaşırken, formun ve dokunun bütüncül algılanabilirliği bu kolaylığı sağlamaktadır (Erkan ve Akın, 2015 sf.439).

2.2.4 Siluetin Sürdürülebilirliği Ne Demektir?

Kent siluetleri kent görünümlerinin simgeleri olarak kullanılan karakteristik görünümlerdir. Kent siluetlerini yapıların konturlarından oluşan bir çizgi olarak tanımlamak yetersiz kalacaktır. Kent mekanının algılanmasını, yer ve gökle ilişkilendirerek; yeryüzü-gökyüzü geçişinde kenti oluşturan öğelerin üç boyutlu görünümü, panoramik bakışın ürünüdür. Kent silueti tanımı, kentlerin belirli mesafeden görünümleri olarak yapılabilir.

Kentlerin silueti, bir kentin diğer kentlerden ayırt edilmesine, farklılaştırmasına yardımcı olan nitelikleri ve kente özgü bileşenlerin algılandığı kent kimliğinin en önemli fiziki bileşenidir. Kent imgesini yaratılmasına yardımcı olan bir özellik olmasının yanı sıra kentliler için aidiyet hissinin oluşmasını sağlamaktadır. Bu nedenle var olan görünümlerinin korunması önemli bir adımı oluşturur ve kentin dinamik yapısı sebebiyle gelişen ve değişen kent siluetinin bütüncül bir planlama ile yönetilmesi; kentin imajını oluşturan imaj öğeleri[2]; yollar, sınırlar, bölgeler ve nirengi noktalarının siluette korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması gereklidir (Cebeci, Çakılcıoğlu, 2002).

Doğal ve yapılı çevre kentleri oluşturur. Oluşan bu çevre, kente anlam ve kimlik katarak içinde bulunan toplumun kimliğini yansıtır. Kentin kimliğinin korunması için sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekmektedir. Kent imajı korunup geliştirilerek sürdürülebilirlik sağlanabilir. Sürdürülebilir kent kavramı, kentlerin çevresi ile uyumlu bir biçimde ilişki kurarak, kentin; ekonomik, sosyal, fiziki alanlarda çevreye en az etkiyi bırakacak şekilde, sürdürülebilir bir sosyal tabana da dayanarak uygun kentsel politikalarda içselleştirildiği kent veya kentsel alanlardır (Keskin,2012). Sürdürülebilirlik kavramı, sürekliliği olan sistemlerin gelecek nesillere aktarılabilmesi için kesintisiz, bozulmadan, aşırı kullanımla tüketmeden, sistemin taşıma kapasitesinin üzerine çıkmayacak düzeyde tutulmasıdır. Kent yaşayan bir organizmadır. Kentlere özgü nitelikler korunarak, devamlılığı sağlanarak yaşamlarını sürdürülebilirler (Karakaya, 2013; Keskin,2012). Kentin imajını, kimliğini yansıtan elemanlardan bir tanesi olan kent siluetlerinin sürdürülebilirliği sağlanmalıdır. Bu noktada önemli olan var olan siluetin korunmasını amaçlarken yeni yapıların kente nasıl, nereden ve ne tür ilişkiler çerçevesinde eklemleneceğini tasarlamaktır. Kente eklemlenecek yeni yapıların, kentteki konumları için tasarım kriterleri oluşturulması kent siluetinin korunmasının bir parçası olacaktır (Aslan,2019).

Dinamik yapıları gereği kentler, hızla değişen ve gelişen merkezlerdir. Kentlerin karmaşık yapısını temsil edecek bir siluet tanımı bulunmamaktadır. Kent siluetlerinin sabit bir imge olmayıp, dönüşüme açık olması sebebiyle kentin

[2] Kevin Lynch Kent İmgesi kitabında yer alan imaj öğeleri

siluetini oluşturan hassasiyet noktaları belirlenerek siluetlerin sürdürülebilir. (Şevkin ve Gül, 2017). Koruyarak, düzelterek(iyileştirerek) ya da yenileyerek mevcut kentlerin sürdürülebilirliği sağlanabilir (Aksoy,2009).

2.3 Algı Kavramı ve Algılamada Gestalt Kuramı Nedir?

Yaşadığı çevreden yararlanabilmek, uymak ve kendisine uydurabilmek için insan çevreyi tanımak ve anlamak zorundadır. Toplumlar, kimliklerini çevreleri ile yansıtırlar (Önem,2004). Kentlerin kimliğini yansıtan kent siluetleri insanlar tarafından algılanır. Kentsel siluetin bütün olarak algılanması Gestalt algı kuramı üzerinden değerlendirilebilir. Bu bölümde algı kavramı ve biçimin görsel algılanmasında Gestalt kuramının tanımı yapılacaktır.

Algı Kavramı

TDK (2022) sözlüğünde algı kelimesinin ilk anlamı; ” Bir şeye dikkati yönelterek o şeyin bilincine varma, idrak olarak tanımlanmaktadır.

Aydınlı (1986) Algı Psikolojisini, insan-çevre ilişkisinin incelenmesinde önemli bir yer tutan, çevreden duyusal bilginin alınması ve işlenmesine ilişkin bir çalışma alanı olarak tanımlamıştır.

Çevreden bilgi alma yoluyla oluşan algı, bireyin bu bilgileri uygun ve doğru bir biçimde eyleme dönüştürmesi, yorumlaması ve değerlendirmesine yardımcı olmaktadır (Yılmaz,2008). Algının temel özellikleri aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- Algı bireylere göre değişkenlik gösterir
- Algı olgusunda hareket önemli rol oynamaktadır
- Algılamada insan çevresinden amaçlarına uygun bilgi almaktadır (Aydınlı,1986).

Tüm bu tanımların ortak noktası ele alındığında algı; nesnel bilginin öznel bilgiye dönüşmesi, duyusal-ansal bir işlem oluşu, duyuların aracı olarak kullanılışı, farkındalık analiz etme ve tanınabilirlik ile oluşması ve sezgisel olması şeklinde ifade edilebilir. Dolayısıyla algı, her bir sözlükte ortak paydayı kapsayan tüm bu ifadelerin karmaşık bir ilişkisel örgütlenme ile bir araya gelişi olarak tanımlanabilir (Aydınlı, 1986; Asar,2013).

Algılama, nesnel gerçekliğin insan bilimindeki yansıması olarak tanımlanabilir, algılamada bireye özgü olan farklılıkların önem kazanmaktadır. Algılamada bireyin geçmiş tecrübeleri, kişiliği, yer aldığı sosyal çevre, kültürel ve çevresel özellikler etkili olmaktadır. Her kişi nesneleri, olayları kenti değer yargıları, bekleyiş ve gereksinim, kültürüne göre farklı şekillerde algılar (Aydınlı,1986). Birey yaşadığı çevreyi algılamak ister, birey-çevre arasında karşılıklı ilişki vardır.

Özetleyecek olursak, birey ve çevresi arasında karşılıklı ilişki vardır ve birey çevreyi algılamak istemektedir. Bireyin çevreyi bireysel yoruma dayalı olarak zihinde şema haline dönüşmesi süreci imaj olarak tanımlanmaktadır. Çevreyle kurulan iletişim sonucunda çevrenin karakterini belirleyen niteliklerin farkına varılmasıyla kimlik belirlenir. Çevresel özellikler tarafından oluşan kimlik kişi tarafından belirlenmektedir (Kancıoğlu,2001). Algılama- algılama sonucunda ortaya çıkan imaj ve oluşan imaj sayesinde algılananın kimliği kavramı karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramlar karşılıklı etkileşim içerisindedir ve bu etkileşimin temelini insan-çevre/mekân oluşturmaktadır (Akarsu,2009).

Bireyin çevresini aynı şekilde kenti algılamasında nirengi noktaları vardır. Kent silueti-kent girişi-meydanlar-önemli yapılar-sokaklar-çıkmaz sokaklar olarak kentin dışından başlayarak sıralanabilecek nirengi noktaları kentli hafızasında kent imgesinin yer almasını sağlamaktadır. Anıtsal-tarihi yapılar güçlü bir kent imgesi yaratmada etkili olmaktadır ve kent içerisinde algısı güçlü imgeler olarak yer almaktadır (Çelen,2016).

Algılamada zaman, hareket, ulaşım biçimi ve deneyim faktörleri etkilidir. Algılanan nesnenin görülmesinde zaman dilimi önemli bir faktördür. Günlük, dönemlik hareketler, mevsimler ve geçmişten günümüze tarihi sürecin içerisindeki durum olarak dört başlıkta zaman kavramı açıklanabilir. Zaman algısı göreceli bir algıdır, etraftaki periyodik hareketlere bağlıdır. Zaman algısı algılamada farklılaşmayı yaratacak unsurları (gece-gündüz, önemli tarihsel olaylar) barındırmaktadır, böylece karşılaştırma yapılabilmektedir (Üstündağ,2009).

İnsanda hareket algısını, objelerin birbirlerine göre durumlarındaki değişme oluşturur. Araçlar ve yayalar arasındaki en büyük fark hareket hızlarıdır. Hareketin hızına bağlı olarak mekânda bulunma süresi değişmekte bunun

sonucunda çevreden alınan bilgiler ve algılama değişmektedir. Yayalar mekandaki ayrıntıları araç içerisinde yer alan kişilerden daha net algılarlar. Algılama dinamik bir süreçtir. Ulaşım biçimi ve çevre içerisinde bireyin hareketleri çevresel algıyı etkilemektedir (Üstündağ,2009).

Zamanla doğrudan ilişki içerisinde olan deneyim kavramı, çevresel algı üzerinde farklılık oluşturan, çevresel imajın oluşmasında, algının güçlenmesinde etkili bit faktördür. Çevrenin net bir biçimde algılanmasında önceki deneyimlerin birikimi yardımcı olmaktadır. İşlemselci teoride dile getirilen hareket ve deneyim kavramları Gestalt teorisinde bütünü algılamamızı etkileyen faktör olarak belirlenmiştir (Ünal, 2013).

Görsel Algı

Görsel uyanlar yoluyla bilgi edinme, bu bilginin işlenmesi ve yorumlanması olarak açıklanan görsel algı biyolojik bir süreçtir. Sürecin işleyişinde psikolojik faktörler etkili olmaktadır. Görsel algı biyolojik açıdan ele alındığında, birey yalnızca çevredeki dış faktörlerin oluşturduğu görüntü karmaşıklığını görmekte, psikolojik açıdan ele alındığında ise kişi birçok rengin, biçimin bir araya gelerek oluşturduğu karmaşık görüntü içerisinde her an pek çok şeyle karşılaşarak ve onlar hakkında duygu oluşturmaktadır (Naiem, 2015).

Görme duyusu çevre ile bireyin ilişki kurmasında, mekânın algılanmasında en etkili organ olarak karşımıza çıkmaktadır. Birey, çevreden alınan bilgilerin büyük çoğunluğunu görme duyusuyla gerçekleştirir (Naiem,2015).

Gal ve Linchevski (2010) görsel algılamayı duyusal ve zihinsel süreçlerden gelen görsel bilgilerin algılanması, aynı zamanda işlenmesi olarak tanımlamaktadır. Bu anlamda görsel algılama, bireylerin kavramlara ilişkin farkına varma, onları ayırarak önceki deneyimlerle ilişkin, yorumlama sürecidir. Birey görsel bilgilerin algılanması doğrultusunda algılanan kavrama ilişkin, ilk olarak görüntüleri yüzeysel olmak üzere genişlik ve yükseklik olarak iki boyutta algılar. Birey bu süreç sonrasında, görsel algı alanına giren kavrama ilişkin bir örüntü oluştururken, derinlik algısı üçüncü boyut olarak ortaya çıkar. Daha sonra kavramı anlamlandırmak için kültürel alt yapısını kullanarak ona bir kimlik kazandırır. Görsel bilgilerin algılanması sürecini belirleyebilmek için bu sürecin nasıl

gerçekleştiğini, yani gözün ve zihnimizin görsel veriyi nasıl aldığını ve yorumladığını da bilmek gereklidir (Naiem,2015).

Görsel Algılamada Gestalt Kuramı

Gestalt kuramına göre algı bir örgütlenmedir ve Gestalt ilkeleri denilen algı yasalarıyla açıklanmaktadır. Bu algı yasaları Gestalt psikolojisinde çok büyük öneme sahiptir ve tasarımda görsel algıyı açıklamak ve irdelemek amacıyla kullanılmaktadır. Gestalt kuramına göre çevremizdeki, etrafımızdaki objeler, belirli bir düzen içerisinde bir araya gelmekte ve bu düzenin öğelerinin oluşturduğu olgu olarak algılanmaktadır (Aydınlı, 1986; Bakış,2019).

1920 yılında Max Werheimer tarafından geliştirilen Gestalt Öğrenme Kuramı, Yunan felsefesinin maddeciliğine(materyalizm) karşı bir hareket, bir direniş olarak ele alınabilir. Gestalt Kuramında, bütüncüllük anlayışı yer almaktadır (Bakış,2019).

Gestalt psikolojisinin temel hareket noktasını kavrama-algı oluşturmaktadır. Gestalt psikologlarına göre öğrenme; uyarıcı-tepki arasında kurulan basit bir iletişim-ilişkiye dayanmamaktadır ve organizmanın çevreden gelen uyaranlara, kendisinden de bir şeyler kattığı ve yeniden anlamlandırdığı bir süreç olarak tanımlamaktadır (Bakış,2019).

Gestalt teorisi bütüncül, öznel, varoluşçu ve bilişsel bir teoridir. Gestaltçıların temel görüşleri: Nesnenin algılanması, algılanan nesnenin diğer nesneler ile kurduğu ilişkiye bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Birey çevresini bir algı düzeninde görüp, algılamaktadır veya belirli düzen ve kalıplar üzerinden algılayıp yorumlar. Bütüncül algıya sahip bireyin algıladığı bütünün parçaları ve parçaların birbirleriyle kurdukları ilişki algılamada önemlidir. Bireyin olayları algılaması, kendi içerisinde yorumlaması davranışını değiştirmektedir. Öğrenme kavramı; bireylerin algılama ve yorumlamadaki değişikliği olarak tanımlanabilir (Bakış,2019).

Algıya yönelik çalışmalar, Gestalt psikolojisindeki uyarı-nesne ilişkisine dayalı ilk tanımlamalarla başlamış ve öncelikle şekil-nesne algılaması üzerine gelişme göstermiştir. Şekil-Nesne algısı, Gestalt psikolojisinde başlıca kavramlardan birisidir. Gestalt kuramı ile ilgilenen psikologlar şeklin algılanmasını elde etmek

için çeşitli etkenden söz etmektedirler, bu etkenler çevresel tasarım kuramında son derece önemlidir ve çevrenin algılanması ile ilgili birimlerin neler olduğunu açıklarlar. Şeklin algılanması ile ilgili kuramlar haline dönüşen yaklaşımla, insanların çevrelerinde algıladıkları nesneleri nasıl organize ettikleri birtakım ilkelerle kurallaştırılmıştır. Bu kurallar; yakınlık, benzerlik, devamlılık, kapalılık ve ortak yön şeklinde sırlanabilir (Önem, 2004).

Parçaların birbirine benzerliği, yakınlıkları, kapalı form ve grup oluşturmaları, ortak bir yönde hareket etmeleri ve formların tekrarlanması ile görsel bütünlük sağlanmaktadır. Siluette yer alan binaların yüzeylerinin hareketi, köşeleri, gökyüzü ile birleşim noktaları 'köşeler, bitişler ve gökyüzü ilişkisi' oluşturarak algılanan siluete-görsel biçime kimlik kazandırır. Gökyüzü ile binaların birleşim yerlerinde mimari elamanların (girintili, sivri, yuvarlak köşeler) kullanılması, tabandan saçağa kadar eşitlikler, eş seviyelerin vurgulanmasını sağlamaktadır. Böylece birlik içerisinde siluet konturu oluşmaktadır (Sipahi, 2007).

2.3.1 Gestalt Kuramı İlkeleri

Görsel algılamada bütünlerin algılanması için görsel öğelerin bir araya gelerek oluşturdukları düzenleme ile ilgili ilkeler aşağıda yer almaktadır.

- Şekil-Zemin İlkesi
- Süreklilik İlkesi
- Yakınlık İlkesi
- Tamamlama İlkesi
- Benzerlik İlkesi
- Devamlılık İlkesi
- Kapalılık İlkesi
- Pragnaz-Basit-Açık Strüktürlenmiş Formlar İlkesi
- Simetri İlkesi
- Tecrübe Kuralı İlkesi
- Tekrar (ritim)
- Denge İlkesi
- Ölçek-Oran İlkesi
- Egemenlik İlkesi

- Birlik-Bütünlük İlkesi

Şekil-Zemin İlişkisi:

Danimarkalı fenomenolog Edgar Rubin (1186-1951) tarafından ilk kez tanımlanmıştır. Gestalt psikolojisinde algılama sürecine ilişkin bir ilke olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir görüntünün şekil ve zemin olarak ikiye bölünmesiyle algılanmasıdır. Gestalt ilkeleri genel itibariyle, algılanabilirliğin temel düzen işleyişi olan şekil ve zemin arasındaki farklılaşmalardan hareketle oluşmuş, şekil-zemin arasındaki ilişki Gestaltçılara göre algılanan her şeyi ortaya çıkarmaktadır. Tablosunu yapan bir ressam ve beste yapan bir müzisyen sanatını şekil-zemin ilişkisi üzerine kurmalıdır. İnsan beyni normal şartlar altında dikkatini şekil üzerine yoğunlaştırmaktadır. Dikkatin yoğunlaştığı nesne 'algıda seçicilik' kuramında obje olarak tanımlanmaktadır. Odaklanılan nesnenin dışında kalan, algı alanına girmeyen kısma zemin denilmektedir. Şekil ve zemin bazı durumlarda yer değiştirebilmektedir. Algılanan nesnenin hangisinin şekil hangisinin zemin olduğunun anlaşılamadığı durumlar oluşabilmektedir, böyle bir durumda, dikkatin yoğunlaştığı alana bağlı olarak şekil ve zemin ilişkisine karar verilebilir. Bakılan nesnenin şekil olarak algılanabilmesi için nesnenin zemine göre daha fazla uyarıcısının olması gereklidir (Bakış2019, Yılmaz,2008).

Şekil-zemin İlkesine Rubin vazosu örnek olarak verilebilir. Resme bakıldığında iki farklı algılama yaşanmaktadır. Sol taraftaki resimde şekil, birbirine bakan insan silueti; zemin ise vazo olarak görülebilir. Sağ taraftaki resimde ise insan siluetleri zemin, vazo ise şekil olarak görülebilir Şekil 3.1.

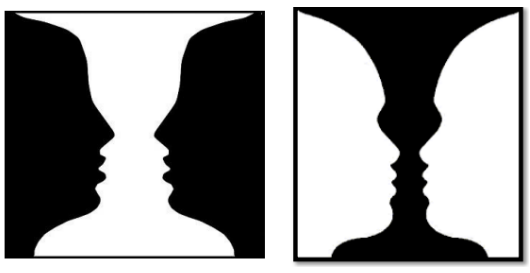

Şekil 2.13 Rubin vazosu (Akkurt,2019)

Yakınlık ilkesine göre, birbirine yakın olan öğeler nitelik açısından farklı olsalar bile aynı gruba aitmiş gibi algılanırlar (Bakırcıoğlu,2012). Süreklilik ilkesi, kişinin bilişsel sistemi görsel veya işitsel elemanlarda oluşan süreklilik içerisinde öğeleri

birbirleriyle ilişkili olarak algılamaktadır (Bakış,2019). Tamamlama ilkesi, duyusal olarak eksik uyarıcıların (tam olarak görülmeyen olaylar, şekiller, sesler, tamamlanmamış nesneler) kişi tarafından tamamlanarak, tam bütün olarak algılanması olarak tanımlanmaktadır (URL-19). Benzerlik ilkesi; birey birbirine benzer uyarıcıları (şekil, boyut, ses, doku, cinsiyet, renk gibi farklı kategorilerde oluşan benzerliği) gruplayarak algılama eğilimi göstermektedir (Bakış,2019). Devamlılık ilkesi, grup veya öğeler arasındaki sürekliliği göstermektedir. Süreklilik hali bireyin devamlılığı algılamasını sağlamakta, ardışık düzende-aynı hatta/yönde düzenli ya da karmaşık yapıda birbirini takip eden biçimler bir bütün olarak algılanmakta, bunun sonucunda biçim etkili bir hal almaktadır (Akkurt,2019). Kapalılık ilkesi, bireyin görsel olarak algıladığı uyaranlarda yer alan boşlukların doldurularak, ayrık-kopuk olan parçaların bütüncül bir nesne olarak algılanmasıdır (Eryarar,2011) Şekil2.14.

Pragnaz-Basit-Açık Strüktürlenmiş Formlar İlkesi: Basit, açık strüktürlenmiş formlar öne çıkarak, öncelikli olarak algılanırlar, örnek olara; simetrik düzenlenmiş elemanlar verilebilir (Ustaömeroğlu,1998). Bu ilke Gestalt teorisinin temeli olan netlik fikrine odaklanmakta, tüm yasaların temelini oluşturmaktadır. Denge durumu pragnaz yasası ile tanımlanmaktadır ve bu yasaya göre 'her psikolojik olay anlamlı, tam ve basit olma' eğilimi göstermektedir (Bakış,2019; URL-21) Şekil 2.14.

Simetri İlkesi, akıl nesneleri simetrik olarak ve bir merkez noktası etrafında şekillendirerek algılar. Bir bütün olarak algılanan simetrik objeler, asimetrik şekillere göre daha kolay algılanabilmektedir. Simetri ekseni düşey, yatay ya da açılı olabilir (Üstündağ,2009; URL-21). Tecrübe İlkesi-Deneyim İlkesi, elde edilen bilgi birikimidir. Tamamen tesadüfen oluşan ya da kaotik gelişen biçimlerde, deneyim kullanılarak anlamlı biçimler algılanabilir. Görsel olarak yaygın olarak verilebilecek örnek, gökyüzündeki bulutlarda tamamlanmış ve kapalı bir figür olarak görünen ve algılanan şekillerdir. Görünen ve algılanan bu şekillerin hiçbiri amaçlı olarak oluşmamaktadır (Akkurt,2019;Naiem,2015) (Şekil2.14).

Gestalt Kuramında açıklanan ilkeler haricinde mimariyi etkileyen Gestalt ilkeleri ise; Tekrar, Denge-Ritim, Ölçek-Oran, Egemenlik, Birlik-Bütünlüktür.

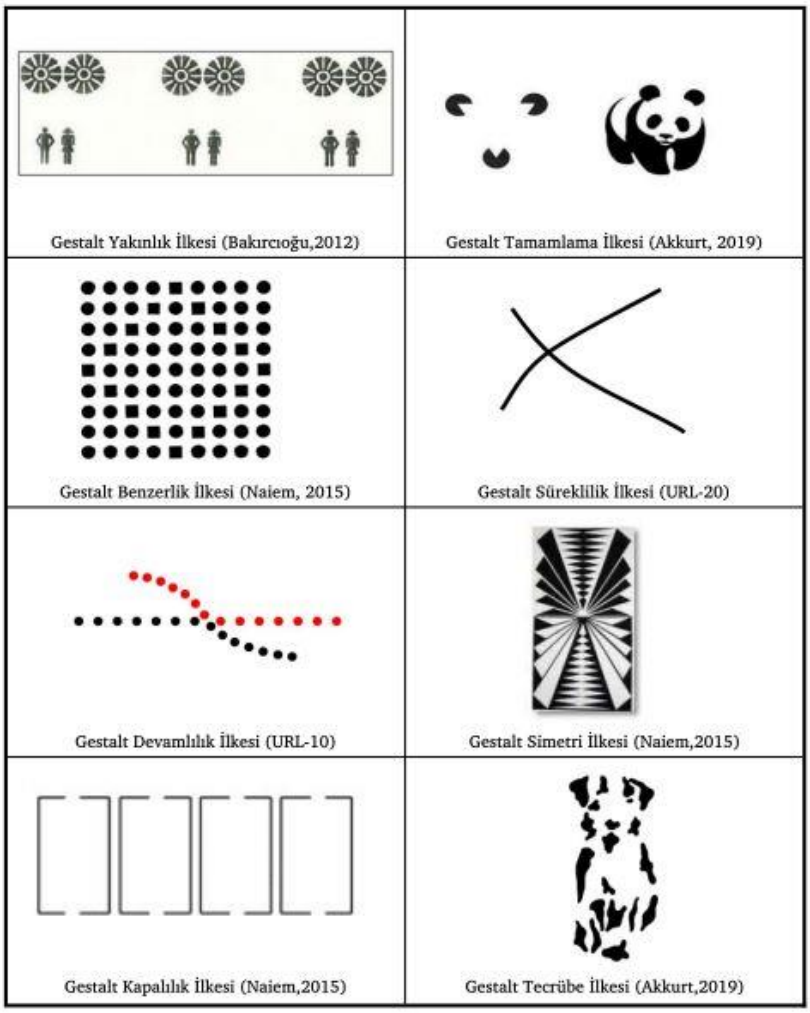

Şekil 2.14 Gestalt ilkeleri

2.3.2 Biçimin Görsel Algılanmasında Gestalt Kuramı

Biçim (form) bir şeyin dış çizgileri bakımından niteliği, dış görünüşü, bir nesnenin varlığını ifade eden bir terimdir. Biçim iç yapı ve bütünü birleştiren ilkeyi ima eden, çoğunlukla üç boyutlu kütle veya hacim hissini içermektedir. Biçim; iç-içe geçme, ayrışma, başka biçimlere bağlanıp eklemlenme, seriler-diziler oluşturarak, birbirleri ile çakışabilir özellik göstermekte, birbirleriyle etkileşime girerek mekânsal yapılar oluşturmaktadır. Biçim algısı, bir formun bölümlerini önce bütünsel bir biçim olarak, sonra da bölümlerine ayrışmış olarak algılama yetisidir. Biçim kuramına göre, bütünü oluşturan parçaların işleyişini, bütünün kendi yapısı belirlemekte, bütünlerin davranışı, işlevleri açısından birbirinden ayrılmamaktadır. Biçimin temel öğelerini; nokta, çizgi, düzlem ve hacim biçimin oluşturmaktadır. Noktanın hareket ettiği doğrultuda tek boyutlu çizgi

oluşmaktadır. Kendi doğrultusunda hareket eden çizgi, iki boyutlu bir düzlem oluşturmaktadır. Oluşan bu düzlem, yüzeyine dik ya da eğik bir doğrultuda yükselerek üç boyutlu hacim oluşturur (Naiem,2015).

Şekil ise daha özel olarak biçimin dış görünüşü yöneten temel etkisini bir figürü veya biçimi sınırlandıran çizgilerin veya hatların düzenlenişini ya da göreceli kullanımını ifade eder. Şekil, biçimleri tanımlama ve sınıflandırmada kullandığımız başlıca özelliktir (Bakırcıoğlu,2012; Ching,2019). Nesne algısında şekil/biçim-zemin algısı gruplama ve tanımlama eğilimindedir. Biçim-şekil zeminden önce algılanarak; benzer, yakın ve sürekliliği olan nesneler gruplanır ve eksikler tamamlanarak algılanmaktadır. Gestalt Kuramına göre, biçimin arka planı algı üzerinde etkilidir, buna aydınlık-karanlık karşıtlığı örnek olarak verilebilir. Algılanan nesnenin görünmesi, çevresindeki uyarıma bağlıdır, gölgeler ışık biçimleri ortaya çıkarak nesnelerin algısında farklı zeminler oluşturmaktadır. Biçime kimlik veren etmenlerden biri olan yüzey, biçimi vurgulayan bir kavramdır Şekil 2.6, Şekil2.7 (Bakırcıoğlu,2012; Akarsu,2009).

Kentlerin algılanan yüzeyleri olan siluetler, farklı noktalardan kent hakkında bilgi veren biçimsel oluşumlarıdır. Algılanan nene ve nesnenin konturu arasında kurulan ilişki siluet kavramı için önemlidir. Gestalt kuramının ilkelerinden biri olan Şekil-Zemin İlkesi, siluetlerin anlamlandırılmasında önem arz etmektedir. Gestalt kuramı, göz duyusuyla algılanan çevrenin, önceki tecrübelerinin-deneyimlerinin etkisinde nasıl organize edilip algılandığını yorumlamaktadır. Algı ve algılama alanında bütünlüğü anlatmak için görsel öğelerin bir araya gelişleri, birbirleriyle olan ilişkilerinin bütünlüğü anlatmak için Gestalt İlkeleri ortaya çıkmıştır (Akarsu,2009). Çevrenin algılamasına ilişkin psikolojik araştırmalardan yola çıkarak geliştirilen; çevrenin algılanması ve kimliğinin belirlenmesinde Gestalt kuramı önemli bir yer tutmaktadır.

2.4 Kıyıdan Algılanan Siluet ve Gestalt Kuramı İlişkisi Nasıl Kurulabilir?

Daha önceki bölümlerde de aktarıldığı üzere; kıyılar, tarih boyunca sundukları; doğal, coğrafi, estetik, sosyal, ekonomik, kültürel olanaklar sebebiyle toplulukların ilk yerleşim yerleri, insan eylemleri için doğal bir kaynak alanı olmuştur. Kıyı, kara

ile suyun birleştiği, tasarımla buluştuğu görsel etkileşim, iletişim alanıdır. Kıyılar kentlerin ayrıcalıklı mekanları, mimarlıkta özel bir alan ve olgudur.

Kıyı kentlerinde siluet su yüzeyine yansıyarak üçüncü boyutta siluete derinlik katmaktadır. Kıyı kentlerinde siluette bakılan yüzeyler değerlendirilirken, su öğesi vurgulanan bir kavram olmakta, bazen sınır öğesi olarak, bazen de kentin kıyı alanını artıran bir elemandır (Aksoy,2009).

Su üzerindeyken algılanan kıyı kentlerinde bakan ve bakılan yüzeyler (karşı kıyı olma, komşu kıyı olma) izlenme ve kimlik oluşturma açısından potansiyeller barındırmaktadır.

Kentlerin kimliklerinin belirlenmesinde ortaya çıkan imaj kavramı önemli kavramlardan biridir. Lynch kentsel kimlik konusunda algının önemini vurgulayarak kentsel doku ve kimlik algısının, kentsel imgelerin insan zihninde oluşturduğu imajlar sayesinde şekillendiği sonucuna varmıştır (Lynch, 1960).

Kentlerin algılanabilmesi, yorumlanabilmesi ve tanımlanabilmesi için kolay algılanabilir olması gerekmektedir. Kolay algılanan kent, mekânı yaşanabilir ve yorumlanabilir kılar. Mekânsal tasarım ilişkisi çerçevesinde Gestalt Kuramı incelendiğinde; bütünsel etkisi, şekil zemin ilişkisi, bütünün düzeni, bütünde yer alan ögeler arası ilişkilerin daha ön planda olduğu söylenebilir.

Kent silueti, farklı bir deyişle kent portresi; fiziksel çevre (doğal ve yapay veriler), sosyokültürel ve yapay çevrenin oluşmasını sağlayan kanun plan, politika vb. etkenler bağlamında, farklı süreçlerin birikimi sonucunda oluşur. Kentin kimliğinde rol oynayan kent siluetleri, bütün olarak, siluetlerin sahip olduğu özelliklerin yalın olarak değerlendirilebilmesi için kent silueti Gestalt İlkeleri bağlamında bütüne anlam veren parçaları ile değerlendirilecektir. Büyükada siluetinin bütüncül olarak irdelenmesi, İstanbul ile ilişkisi, kendi coğrafyasına özgü bir bütünlük tanımlamaktadır. İstanbul Prens Adaları bütününde yer alan ahşap binalar, bir mimari miras alanı bütünü yaratmakta, deneysel mimarlık ortamı olarak kullanılan İstanbul Prens Adaları, anakarada kaybolan, sayfiye kültürü, ahşap yapım teknikleri ve döneminin özelliklerini yansıtan açık hava müzesine dönüşmektedir (Günay,2019; Kahya,2006; Zorer,2005; Tuğlacı,1995). İstanbul Prens Adalarına damgasını vuran Levanten adı verilen kolonyal tarz, en

çok beyaz boyalı ahşap, neo-roman süslemeli yer yer oryantalist öğelere yer veren, kuzey Avrupa Levanten tarzına özgü olarak daha dik çatılı, dönemin çoğunlukla Sanayi-i Nefise mezunu usta Rum mimarları ile yerel kalfaların oluşturduğu bir sentez. Vapur seferleriyle başlayıp 19. yüzyılın son on yılında yoğunlaşan yüzyıl başının güzellikler çağı "belle epoque"da doruğuna ulaşarak mütareke dönemine uzayan bu yapılaşma tarzı, Cumhuriyet Döneminde farklı renklerle çeşitlendi. Adalar'ın özellikle savaş sonrasında plaj kullanımının yaygınlaşmasıyla yoğunlaşan bir yapı faaliyetine sahne olduğu bilinir (Kahya,2006:143). 1949'da başlayan ilk planlama çalışmaları da 1958-59'da yürürlük kazanır (Altan Ergut ve Erkmen, 2011:24-25).

19. yüzyılın sonlarında köşk ve tek evlerin oluşturduğu konutlar, oteller, çeşitli dini, ticari ve donatı yapılarından oluşan Adalar'daki yapı repertuarı, taşıyıcı sistem açısından da çeşitlilik gösterir. Genelde ahşap strüktürlü yapılardan oluşan doku 1870 Pera yangını sonrası, İstanbul'da gündeme gelen tuğla taşıyıcı duvarlı, metal putrel ve tuğla tonozlu (Fransız tonozu) döşemeleriyle strüktür açısından çağdaş ancak mimari tutum bağlamında eklektisist, yeni kuşak yapılarla zenginleşir. Özellikle Cumhuriyet döneminde 'betonarme' yapı malzemesi, başta İstanbul olmak üzere tüm ülkede yayılmış, Adalar'a da girmiştir. 1920'lerden başlayarak 1930-50 arasındaki dönemde Adalar'ın geleneksel dokusuna, üslup çeşitliliği gösteren çok sayıda betonarme ya da yığma-betonarme örnek eklenir. Bu yapı tipolojilerine ek olarak sayfiye bölgelerine has geniş balkonlu apartman konutlar da Adalar'da yerini alır. Böylece her döneme ait çeşitli mimari davranışların büyük bir uyum içerisinde yer aldığı fiziksel bir çevre ortaya çıkmış ve günümüze kadar ulaşmıştır (Altan Ergut ve Erkmen, 2011).

2.5 Kıyı Kenti İstanbul ve İstanbul'un Siluet Değerini Oluşturan Veriler Nelerdir?

İstanbul, Asya ve Avrupa kıtalarının Boğaz ile ayrıldığı veya birbirlerine yaklaştığı kıyılarda konumlanmaktadır. MÖ. 6000'lere kadar uzanan geniş tarihi geçmişiyle, farklı medeniyetlerin etkisinde kıyı yerleşmesi ve kültürünün geliştiği, serpildiği bir kent olmuştur (Özkan,2017). Tarihte İstanbul'un bir yerleşme olarak ortaya çıkışı ve gelişmesinde o dönem için önemli üç özelliği ulaşım, savunma ve ekonomi

etkili olmuştur. Kıyı ve kıyının kentle kurduğu etkileşim sonucunda biçimlenen mekânsal, ekonomik ve sosyokültürel yapı kıyı kenti İstanbul'un kent kimliğini oluşturan en önemli bileşenlerdir (URL-15).

Denizin her yerde olduğu bir kent olan İstanbul'da, kentin zengin geçmişini, sosyal ve kültürel birikimini yansıtan kıyılar, deniz ile kentin etkileyici ilişkisine dayalı olarak eşsiz, yere özel, anonim olmayan bir mekânı temsil ediyordu. Deniz (su öğesi) İstanbullulara sadece güzel manzaralar oluşturan bir peyzaj öğesi olmak yerine; başlı başına bir mesire alanı, pazar yeri, ulaşım yüzeyi ve kenti parçalayan doğal bir havalandırma kanalı olmuştur (URL-15). Ulaşım yüzeyi olarak kent ve kentli yaşamında yer almakta, kıyının sunduğu çeşitlilik mekânsal yapılanmada farklı doku, tipolojileri oluşturarak 'yerleşme kültürü' ortaya çıkarmış, bu yerleşme kültürüne örnek olarak Boğaziçi yalı ve yerleşme kültürü verilebilir.

İstanbul Tarihi Yarımadanın cami minarelerinin etkileri ile güçlenen kıyı silueti, kent kimliğinde ve kent imajında önemli bir yere sahiptir. İstanbul'un sahip olduğu özgün coğrafyasının sonucunda kıyı alanları, Tarihi Yarımada, Haliç, Boğaziçi ve İstanbul Prens Adaları, Karadeniz, Marmara kıyıları; doğal, tarihi, kültürel miras alanlarının yoğunlaştığı yerler olmuştur. 1960'lı yıllara kadar Marmara Denizi kıyıları boyunca doğrusal biçimde yayılan İstanbul'da 'su kenarı kenti' kimliği yaşanabilmiştir (Yenen vd.,1993). İstanbul 20.yüzyılın ikinci yarısından itibaren su yüzeylerini, dere yataklarını, akarsu ve içme suyu havzalarını, durgun su (göl) kıyılarını da işgal ederek kuzeye doğru genişlemiştir. Günümüzde ise İstanbul il sınırlarını zorlayan bir büyüklüğe erişirken, Metropol kıyı alanları 'su kenarı yerleşmesi' kimliğini giderek kaybetmektedir (Yazgan, Dikçınar, 2014, s.127).

İstanbul kıyıları; Karadeniz, Marmara Denizi, Boğaz, Adalar, Küçükçekmece ve Büyükçekmece göllerinin kıyılarından oluşmaktadır. Tanımlanan bu kıyı alanlarının toplam kıyı uzunluğu 614,8 km'dir. İstanbul kıyıları sekiz bölgeye ayrılmıştır (Şekil2.15): [3]

[3] İBB İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı Şehir Planlama Müdürlüğü, BİMTAŞ ve YTÜ ile birlikte hazırlanan İstanbul Çevre Düzeni Planı'nın Kıyı Alanlarına İlişkin Yaklaşımının Mekâna Yansıtılmasına Yönelik Araştırma, Değerlendirme ve Model Geliştirme İşi (URL-8)

1. Bölge: Anadolu Yakası Karadeniz Kıyı Şeridi
2. Bölge: Avrupa Yakası Karadeniz Kıyı Şeridi
3. Bölge: Anadolu Yakası Marmara Kıyı Şeridi
4. Bölge: Avrupa Yakası Marmara Kıyı Şeridi
5. Bölge: Boğaz Kıyı Şeridi
6. Bölge: Haliç Kıyı Şeridi
7. Bölge: Adalar Kıyı Şeridi
8. Bölge: Büyükçekmece ve Küçükçekmece Gölleri Kıyı Şeridi

Coğrafi konumu ile İstanbul her dönemde uluslararası bir liman işlevi görmüştür ve tarihin önemli su yollarından birini içinde barındırmaktadır. Bunun yanı sıra deniz, kentin alt bölgelerini (karşılıklı kıyılarını) birbirinden ayıran, aynı zamanda da birleştiren bir öğe olmuştur. Sahip olduğu özel topografyanın etkisiyle deniz, eleman olarak kente çok katkı sağlamıştır. Deniz ulaşımı, kentin su ile birbirinden ayrılan bölümleri arasında önemli bir iletişim aracıdır. Ayrıca kıyılar ve deniz ulaşımı, dinlenmeye ve eğlenmeye yönelik eylemler için potansiyel verilerdir. Dolayısıyla İstanbul'da su öğesinin kentlilerin günlük yaşamında önemli bir yeri vardır (Ünal vd., 1993).

İstanbul'un kıyıları Marmara, Karadeniz, Boğaziçi boyunca devam etmektedir. İstanbul Boğazı (Şekil2.15-Şekil2.16), Karadeniz'i Marmara üzerinden Ege denizine bağlayan, iki büyük su kitlesini bağlayan bir nehir gibidir. Bu sebeple, İstanbul Boğazı Asya ve Avrupa'nın ayrıldığı yerde iki kıta ve denizin buluştuğu ayrıksı bir yerdir. Kuzeydoğudan güneybatıya doğru uzanan İstanbul Boğazı, düz bir kanal durumunda değildir, aksine birçok yerde, kuzey-doğu, güney-batı, kuzey-güney, güney-doğu, güney-batı yönlerinde kıvrılan bir durum vermektedir (Şengül,1995).

İstanbul geniş tarihi geçmişinde farklı medeniyetlerin etkisinde kıyı yerleşmesi ve kültürün geliştiği, yayıldığı bir kent olmuştur. Boğaziçi, Tarihi Yarımada, Haliç, Adalar ve Karadeniz, Marmara kıyıları doğal, tarihi ve kültürel mirasın yoğun olarak yer aldığı alanlar olmuştur. İstanbul kültür varlıkları açısından zengin bir kıyı kentidir. Kültür varlıkları kıyı alanlarında yapılaşmış çevrenin en önemli öğelerinden birini oluşturmaktadır. İstanbul'da 110 adet doğal, 23 adet arkeolojik,

22 adet kentsel, 69 adet karma sit alanı bulunmakta, söz konusu sit alanlarının büyük çoğunluğu kıyı alanlarındadır (Yazgan, 2014).

Şekil 2.15 İstanbul kıyı bölgeleri (İstanbul Çevre Düzeni Planı'nın Kıyı Alanlarına İlişkin Yaklaşımının Mekâna Yansıtılmasına Yönelik Araştırma, Değerlendirme ve Model Geliştirme İşi, 2012)

İstanbul geniş tarihi geçmişinde farklı medeniyetlerin etkisinde kıyı yerleşmesi ve kültürün geliştiği, yayıldığı bir kent olmuştur. Boğaziçi, Tarihi Yarımada, Haliç, Adalar ve Karadeniz, Marmara kıyıları doğal, tarihi ve kültürel mirasın yoğun olarak yer aldığı alanlar olmuştur. İstanbul kültür varlıkları açısından zengin bir kıyı kentidir. Kültür varlıkları kıyı alanlarında yapılaşmış çevrenin en önemli öğelerinden birini oluşturmaktadır. İstanbul'da 110 adet doğal, 23 adet arkeolojik, 22 adet kentsel, 69 adet karma sit alanı bulunmakta, söz konusu sit alanlarının büyük çoğunluğu kıyı alanlarındadır (Yazgan, 2014).

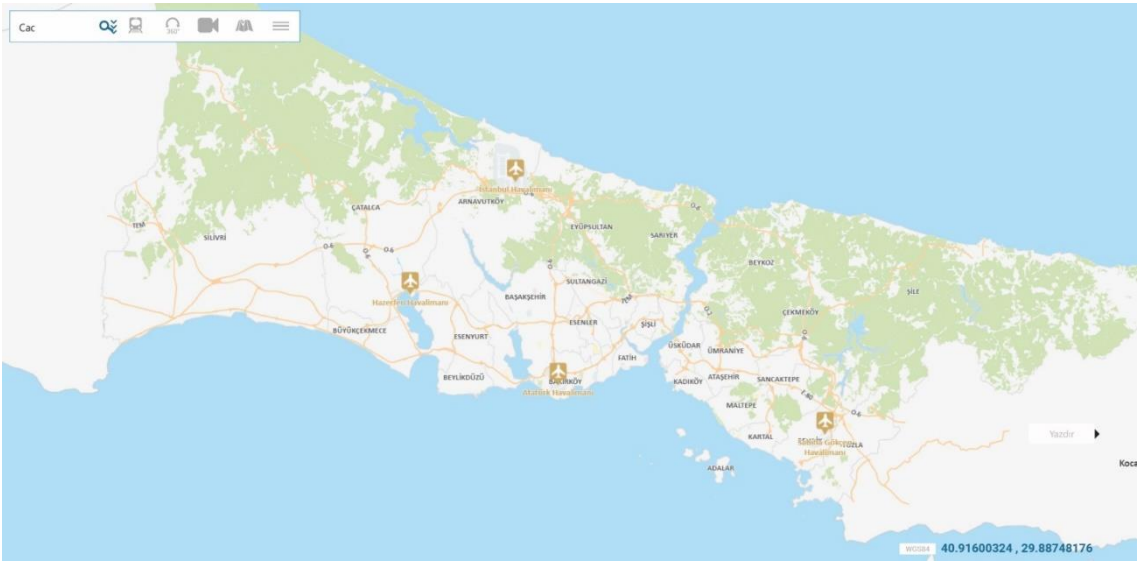

Şekil 2.16 İstanbul uydu fotoğrafı (URL-2, erişim,2022)

Şekil 2.17 İstanbul Boğazı panoramik fotoğrafı (URL-7, erişim,2022)

Osmanlı döneminde İstanbul'da ulaşım tamamen denize dayalı idi. Kıyılar arası ve aynı kıyı şeridinde bile ulaşım deniz yolu ile sağlanmakta, arka köyler için kara yolu kullanılmaktaydı. Ancak şehrin gelişimi ve artan nüfusla birlikte kara ulaşımı devreye girdi. Bugün İstanbul'da deniz ve kara yolu ulaşımı birlikte kullanılmakla beraber ulaşım sorunu çözülmüş değildir (Şengül,1995, s.32).

Siluet, kent mekanının algılanmasını yer ve gökle ilişkilendir ve panoramik bakışın ürünü olarak ortaya çıkar. Kent silueti, gökyüzü ile yeryüzü arasındaki geçişinde kenti oluşturan elemanların üç boyutlu görünümü olarak tanımlanabilir. Yer ile gök arasında kurulan ilişkinin algılanabilirliği tepelere veya kıyılarda kurulmuş kentler, kente belirli bir mesafeden bakmaya olanak verirler. İstanbul sahip olduğu özgün coğrafyasının sonucunda, kent-deniz ilişkisinde uzaktan bakışa olanak vererek, topografyasının hareketliliği, doğal ve kıyılarında, tepelerinde gelişen mimari miras yapıları ile İstanbul silueti kentin karakteristik bir simgesi haline gelmiştir.

İstanbul'un kimliğini belirleyen en önemli iki dinamik coğrafya ve tarihtir. Sahip olduğu su yolları ve topografya günümüzde İstanbul'un kentsel peyzaj yapısının, kimliğinin, siluetinin ve imaj öğelerinin oluşumunda etkili olmaktır. İstanbul kenti, Tarihi Yarımada'nın üç tarafının denizle çevrili olması, Anadolu-Avrupa yakaları ve Haliç'in, Adaları'n karşı kıyısı ile yakınlığı kent siluetinin algılanabilirliğini artırmakta, denizden algılandığında kentin cephesi izlenebilmekte, zengin peyzajlar sunmakta, kent mekânı deneyimlendiğinde siluetin farklı açılardan çok boyutlu, çok derinlikli görünümler yarattığı fark edilmektedir (Erkaya,2012; Aslan,2019).

İstanbul'un silueti; barındırdığı farklı yapı tipolojileri, özgün topografyası, tarihi geçmişi ile değerlendirildiğinde farklı bakış açıları sunan yapıdadır. İstanbul'un farklı siluetleri, geniş tarihi geçmişinin miraslarını (surları, anıtları, sarayları, kiliseleri ve camileriyle) korumakta ve özgün topografyası ile Bizantion'un, Konstantinopolis'in ve İstanbul'un tarihi imgelerini yansıtmaktadır. İstanbul kent kimliğini tanımlayarak, karakterini oluşturan topografya, İstanbul'u bir kıyı ve yamaç kenti şeklinde geliştirmiştir. Gelişim süreci boyunca kentin imgesi kıyılar,

yamaçlar ve tepelerin zenginleşen siluetleriyle oluşmaktadır (Aslan, 2019; Erkaya, 2012).

Dinamik yapıları sonucunda kentler sürekli gelişmekte ve değişmektedir. Bu değişim-gelişimler İstanbul'un siluetini de etkilemektedir. İstanbul siluetinde yer alan kentin imaj öğelerine her dönem yenileri eklenerek, bu eklenen öğeler, her zaman diğerini gölgede bırakarak kendini göstermiştir. Günümüzde İstanbul silueti; köprüler, gökdelenler, büyük alışveriş merkezleri, fabrikalar, yeni apartmanlar, yeni büro binaları ve ulaşım araçlarının eklendiği görülmektedir (Erkaya, 2012).

Kıyı kenti İstanbul'un siluetini 7 tepesi, Boğaz, Haliç, Marmara kıyılarında yer alan Adaları, su öğeleri, iklimi, imaj öğeleri, ulaşım yapıları, mimari miras ve modern yapıları, köprüleri oluşturmaktadır. İstanbul'un sahip olduğu özgün coğrafyası, üzerinde yaşamış medeniyetlerin kültürleri, fiziki mekânı kullanma biçimleri, tarihsel süreç içerisinde İstanbul şehrinin kimliğini oluşturmuştur. Tüm bu medeniyet katmanları, coğrafyası, mimari eserleri, su ile olan ilişkileri, silueti ve sosyal yapısıyla dünyada eşi olmayan bir yerleşmedir. Her bir mahallesinde özgün nitelik, tarihi değer ya da doğal güzellik sunmaktadır. Kentin özgün kimliğiyle özdeşleşen alanlardan bir tanesi İstanbul Prens Adaları'dır (Karakuyu vd.,2010).

İstanbul silueti, ambiyans öğeleri ve törenlerle birlikte bir temaşa ortamı oluşturmaktadır. Kente yaklaşmak, silueti oluşturan fiziksel öğelerin ambiyans öğeleriyle birlikte algılanması ve iktidarın gücünün sembolize edildiği kent siluetini ve mekanını kullanan törenler, siluetin seyredilmesine ve temaşasına olanak sağlamaktadır. İstanbul'un denizle kurduğu ilişki nedeniyle vapur keyifli ve kolay bir yolculuk sağladığı gibi siluetin temaşası için günümüzde en ulaşılabilir seyir alanlarından birini oluşturmaktadır. Temaşa, kent silueti için seyreden ve seyredilen arasında bir ilişki kurarak siluetin anlamlı bir bütün halinde algılanmasını sağlamaktadır (Aslan,2019).

Kıyı alanlarında yapılaşma baskısı sebebiyle günümüzde su kenti kimliğini kaybeden İstanbul'un kent kimliğinin oluşumunda siluet ve siluetin etkilerinin görüldüğü kıyı alanlarından biri olan İstanbul'un Marmara kıyılarındaki İstanbul Prens Adaları tez kapsamında çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Tez konusu

kapsamında İstanbul Prens Adaları'nın kent kimliğindeki yeri ve kimliğinin oluşumunda siluet etkilerinin algılanabilmesi için çalışma yapılacaktır. Marmara denizinde, doğal ve yapay çevresiyle şekillenmiş İstanbul'un siluet değerlerinden bir olan İstanbul Adaları[4], kent kimliğine ve hafızasında asırlar boyunca var olmuştur.

2.6 Bölüm Sonucu

Kıyı, kara ile suyun birleştiği; doğal çevre öğelerinden biri olan suyun, tasarımla buluştuğu, etkileşim ve görsel iletişim alanıdır. Tek başına kıyı kavramı bir sınırı, eşiği tanımlarken; kıyı mekânı, eni-boyu olan bir alanı tarif eder.

Kıyı mekânı içerisinde barındırdığı doğal, ekonomik, sosyal, kültürel özellikleri ve yapılı çevresi ile bir yaşam mekanını tarif eder. Her yerleşme için özel olan kıyı mekânı, su ve karanın niteliklerini yansıtan, doğal çevre ile yapılı çevrenin bir arada şekillendiği ve şekillendirdiği üç boyutlu, yaşam mekanını temsil eder (Karabey, 1978; Kılıç, 1999; Yılmaz Atabek,2009).

Tarih boyunca kıyı alanları toplumların yerleşim alanları olarak seçilmiş ve büyük kentleri oluşturmuştur. Kıyı kentlerinin genel karakter ve imajının kıyı ve çevresinin yapılanmasında dolayısıyla da kıyının kimliğine etkisi bulunmaktadır. Kentin kıyısına bakıldığında kentin özellikleri, kıyı mekanını şekillendiren kentsel öğeler görülmektedir. Kıyı mekânı su ve karaya yönelik faaliyetlerin odak noktasıdır bu sebeple günümüzde kıyı alanları gelişim ve değişim baskısı altındadır. Bu sebeple sınırlı ve üretilemeyen bir kaynak olan kıyıların sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekmektedir.

Kent bir ilişkiler bütünüdür, kentsel mirasın önemli bir parçasını oluşturan siluet kentleşmiş kültürlerin sembollerinden biri, kentlerin algılanan yüzeyleridir. Siluet ve siluet hattı, genel tanımıyla yeryüzü ile gökyüzünün buluştuğu çizgidir. Bu bölümde açıklanan siluet değeri kavramı; doğal, sosyokültürel, mekânsal ve mekânı yönlendiren etmenlerin birleşiminden meydana gelen, kent kimliğinin belirlenmesinde, kentte güç ilişkilerinin dışa vurumunun yansıması, kentlerin

[4] Dokuz adadan meydana gelmiş İstanbul Prens Adalarının beş tanesinde yerleşim vardır. Bunlar: Büyükada, Heybeliada, Burgazada, Kınalıada ve Sedefadasıdır. Demokrasi ve Özgürlükler Adası (Yassıada) müze ve sosyal donatı alanları ile kongre merkezi olarak kullanılmaktadır.

birbirinden ayırt edici göreve sahip, kentin topografyasına, fiziksel, iklim özelliklerine, mimari birikimine bağlı olarak katmanlaşıp gelişerek kümülatif bir süreci yansıtan değer kavramıdır. Kent siluetlerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması için siluet kavramı, kıyı alanları yönetimi ve planlama yaklaşımları içerisinde kültürel bir değer olarak ele alınmalı, planlama ve yönetimde yer almalıdır.

Bir kıyı kenti olan İstanbul'un günlük yaşamında suyun, kenti ayıran aynı zamanda birleştiren bir öğe olarak kent-kentli hafızasında/günlük yaşamında önemli bir yeri vardır. Su öğesi, özgün topografyası, yeşil doku ve geniş tarihi geçmişinde farklı medeniyetlerin etkisinde şekillenen yapılı çevresiyle İstanbul, özgün siluet değerlerine sahip bir kıyı kentidir. İstanbul'da yaşanan kentleşme baskısı kültürel miras alanları ve kıyı kenti kimliğini olumsuz olarak etkilemekte, kıyı alanlarında yaşanan değişim ve dönüşüm İstanbul'da bir siluet sorunu yaratmaktadır. İstanbul siluetinin izlenmesi ve korunması için çalışmalar geliştirilmelidir.

Kıyılar sahip oldukları şekil sebebiyle, kıyı mekanının; özelliğini, karakterini, kentin formunu, kentin suyla karşılaşma şeklini belirler, kıyının getirdiği sınırlamalar şehrin yapılarına da yansımaktan bazı sınırlamalara sahiptir. Kent formunu anlamak için kentsel siluetler temel referans noktalarını oluşturmaktadır.

Yaşadığı çevreyi kendine uydurabilmek, çevreden yararlanabilmek ve çevreye uyabilmek için insan çevreyi anlamak, tanımak zorundadır. Birey kendisine dış dünyaya ilişkin bilgiyi, duyum ve algı yoluyla elde edilir. Çevreden duyu organlarıyla alınan veriler, bireyin kimliği ile bağlantılı olarak düşünce haline dönüşmektedir. Birey-çevre arasında ikili ve sürekli beslenen etkileşim sistemi vardır. Birey ve çevresi arasında kurulan ilişkinin somutlaştığı bir noktaya veya bir alana yönelik algılanan etkisi kent imajını oluşturur. Kentlerin görünür olmaları algılanabilirliklerini artırmaktadır. Görsel ve anlık olarak bir arada algılanan alanlar kentlerin kimliğini ortaya çıkartır. Kıyı kentlerinde su öğesi; kentin algılanmasında önemli bir etmen olarak yer tutmakta, su üzerinden kente yaklaşırken siluetin algılanması ve anlamlandırılması, karadan, karşı kıyıdan algılanmasıyla kıyı kentlerinin kimliğini oluşturarak, kentin algılanma potansiyeli artırmakta farklı bakı noktaları sunmaktadır.

Siluetlerin algılanmasında Gestalt İlkelerinden şekil-zemin ilişkisi önem arz etmektedir. Çevrenin algılamasına ilişkin psikolojik araştırmalardan yola çıkarak geliştirilen; çevrenin algılanması ve kimliğinin belirlenmesinde Gestalt kuramı önemli bir yer tutmaktadır. Bir sonraki bölümde Büyükada silueti Gestalt Kuramı bağlamında incelenecek, Büyükada siluetinde İstanbul'da mimari mirasımızı oluşturan ahşap binaların denizden görünürlük değeri aranacaktır.

3
BÜYÜKADA SİLUETİNDE AHŞAP BİNALARIN DENİZDEN GÖRÜNÜRLÜK DEĞERİ NEDİR?

Büyükada kıyı mekanını oluşturan verilerin elde edilmesi ve silueti ile ilgili tespitlerin yapılması amacıyla; Büyükada silueti, siluetini oluşturan öğeler ve siluet bölgeleri, siluetinde yer alan ahşap binaların görünürlük değerinin tespitini yapmak üzere; halihazır harita, tarihi haritalar, gravür, eski fotoğraf araştırması yapılarak, Büyükada mimari miras yapılarını araştırılarak Büyükada siluet değeri kavramı tanımlanarak, Büyükada siluetinin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için bulguları belirlemek bölümün amacıdır.

3.1 Kıyı Kenti İstanbul'un Siluet Değerlerini Oluşturan Verilerden Bir Tanesi Büyükada Silueti Olabilir Mi?

3.1.1 Büyükada Alan Çalışması

3.1.1.1 Büyükada Kıyı Mekanı Analizi ve Büyükada Siluetinde Ahşap Binalar

Büyükada'da yapılaşma 19. Yüzyılın ikinci yarısından sonra hızla artmaya başlamış, bu dönem yapıları batı mimarlığı etkisindedir. İstanbul'un sıkışık arsa ve yapılarında uygulanamayan yeni moda mimarlığı Adalar'da kolayca gerçekleştirilmeye başlanmış, İstanbul'da kâgir olarak uygulananlar, Adalarda Osmanlı ahşap yapı geleneğiyle; çabuk, kolay, ucuz olarak uygulanabilmiştir (Tuğlacı, 1989).

Tanzimat'ın ilanından sonra Türklerle eşit haklara sahip olan azınlıklar, İstanbul'un yoğunluğundan uzaklaşarak, Adalar'da inşa ettirdikleri sayfiye konutlarında yazlarını geçirmişlerdir. Adalar mimarisinin en önemli ve özgün örneklerini, Osmanlı Türk mimarisini batılı üsluplar ile birleştiren köşkler ve oteller oluşturmaktadır. Yapım tekniği olarak ahşabın yanı sıra kagir ve ahşap-kagir sistem kullanılmıştır. Bir açık hava müzesi niteliği taşıyan Büyükada, organik gelişen yerleşimi, doğası ve topografyasıyla bütünleşen yapılarıyla dengeli bir siluet oluşturmuş, yapılar kentsel mekânın ayrılmaz parçaları olarak tarihi doku

içindeki yerlerini almışlardır. Ahşap yapım tekniğinin sürekliliği, İstanbul'da Cumhuriyet'in ilanına kadar -daha sonra da tek tük örnekleri ile- yerel yapı geleneğindeki tipoloji ve morfolojilerin kalıcılığının nedeni olmuştur. Bu durum, Boğaz köylerinde ve Adalar'da kentsel peyzajın kendine özgü bazı özelliklerinin korunmasına katkıda bulunmuştur (Karsan Ayanoğlu, 2019).

Büyükada'nın komşu adası olan Heybeliada'dan Büyükada iskelesine vapur ile yaklaşırken, yolculuk yaklaşık 5-6 dk sürmektedir. Büyükada siluetini oluşturan hassasiyet noktası-siluet değerlerinden biri olan ahşap binalar geçiş esnasında, Büyükada siluetinde algılanarak diğer yapılardan, plan yerleşimleri, cephe tipolojileri ve çatıları ile ayrışmaktadır.

Heybeliada iskelesinden kalkan vapur Büyükada Vapur İskelesine yaklaşık 0-350 m uzaktayken ahşap binalar net olarak diğer yapılı çevreden ayırt edilebilmektedir.

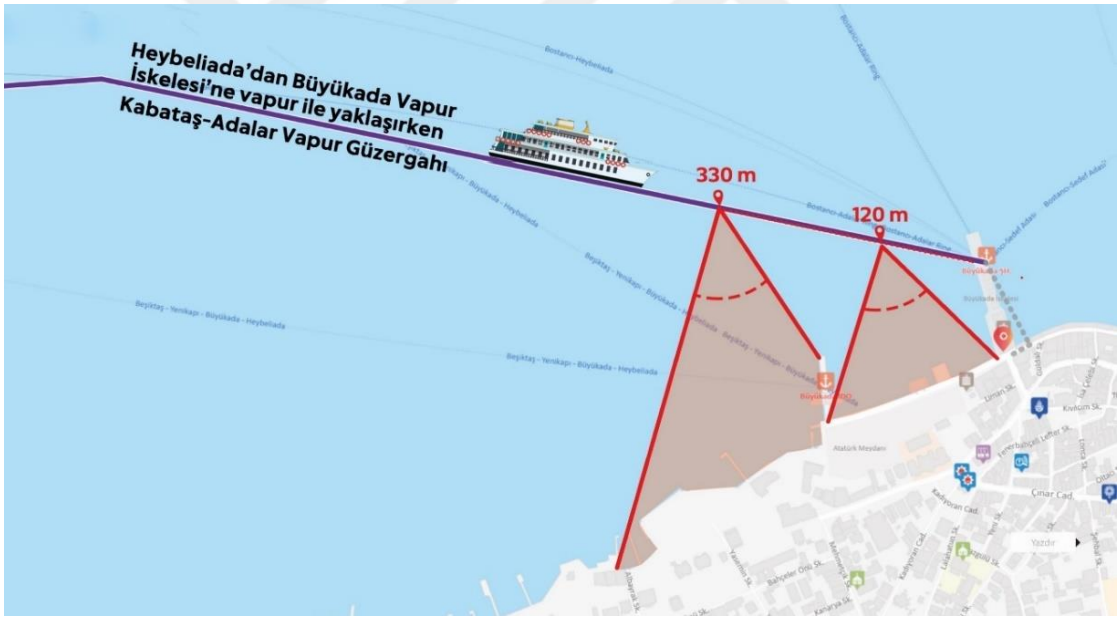

Şekil 3.1 Heybeliada'dan Büyükada'ya yaklaşan vapur (yazar tarafından hazırlanmıştır)

Harita 3.1'de Büyükada kıyı mekanına ait mekânsal analiz çalışması yapılmış, Adada yer alan ahşap binalar tespit edilerek halihazır harita üzerinde işaretlenmiştir. Bölüm 3.3.2'de incelenen Büyükada'nın karakteristik siluet görünümleri mekânsal analiz sonucunda belirlenmiştir. 3.3.2 Büyükada'da Kaç Farklı Siluet Bölgesi Tanımlanabilir? Bölümünde yapılan mekânsal analiz

sonucunda tespit edilen Büyükada'nın 8 karakteristik görünümü Gestalt Kuramının Şekil-Zemin İlkesi bağlamında incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda aşağıda yer alan tespitlere ulaşılmıştır.

Kimlik değeri olan bir yerleşmenin temel ilkelerinden biri, dokusunun okunabilirliği ve imgelenebilirliğidir (Çolpan ve Akın,2015). Deniz yolu ile erişilen, bir iskelenin etrafında ada yerleşimi olarak gelişmiş Büyükada'nın iskelelerinin yer aldığı Gülistan Caddesi, Ada'nın anakaraya dönük yüzü, ziyaretçilerini ilk karşıladığı mekân ve gelen kullanıcıların Ada içerisinde dağılım noktasıdır. Anakaradan ulaşımın sağlandığı İskeleler Adanın kuzey kıyılarında yer almaktadır. Büyükada kıyıları, adaya vapur ile yaklaşırken kuzey kıyılarından bakıldığında, iskele ve çevresinde gelişen doku sebebiyle, yerleşimin büyük bir çoğunluğunun izlenebildiği siluet sunmaktadır. Kıyı mekânından iç kısımlara-tepelere doğru yükselen topografya üzerinde yer alan yapılar, hareketli bir şekilde sıralanarak, yapıların arasına giren ağaçlar ile siluete arka fon oluşturmaktadır. Kıyının doldurulmasıyla birlikte kıyı silueti geri çekilmiştir

Çınar Caddesi ile Gülistan Caddesi (İskele Meydanı) arasında kalan Recep Koç Caddesi, yoğun kullanım aksı olarak belirlenmiştir. Bu cadde üzerinde yer alan bankalar, marketler, yeme-içme mekanları adaya gelen ziyaretçi ve Adalılar tarafından yoğun olarak kullanılmaktadır. Yapılan alan çalışmasında gözlemlenmiştir ki, özellikle hafta sonu Adaya gelen ziyaretçiler yoğun olarak cadde üzerinde yer alan marketlerden alışveriş yapmakta, yeme içme mekanlarını kullanmaktadır.

Büyükada Vapur İskelesinden Saat Meydanına (Şekil 2.18) çıkan Büyük İskele Caddesi, Ada'nın Büyükada Nizam ve Maden Mahallelerine dağılımın gerçekleştirildiği caddedir. Adaya Büyükada Vapur İskelesi üzerinden varıldığında Büyük İskele Caddesi'nin sonunda Saat Meydanı yer almaktadır. Büyükada Saat Meydanı Adanın işaret öğelerinden bir tanesi olarak belirlenmiştir.

Yerleşim ölçeğinde analiz yapıldığında, Büyükada kuzey kıyıları (iskele ve çevresi) yoğun yerleşim alanlarının olduğu bölge olarak tespit edilmiştir. Kuzeyden-İskele Meydanı Güneye- İsa Tepesi'ne (Büyükada Rum Yetimhanesinin bulunduğu bölge) doğru yapılaşma azalmaktadır. Batıda Dilburnu mesire alanının bulunduğu

yerde yapılaşma azalarak, yerleşim dokusu tek yapı ölçeğine inmektedir. Adanın güney kıyılarında falezler, plajlar ise kuzey, doğu ve batı kıyılarında gözlenmektedir. Büyükada'da yer alan ahşap binalar Adanın iskele meydanı etrafında gelişen yapılaşmadaki ahşap binalar daha çok bitişik nizam özelliği göstermektedir. Adanın doğu ve batı kıyılarına doğru gidildikçe kıyıya yüzünü dönen, Büyükada siluetinde fon oluşturan, deniz kıyısında özel rıhtımları olan yalı niteliğinde bahçeli köşkler yer almaktadır.

Büyükada iki bölgeden oluşmaktadır, Çarkıfelek Caddesi'nin sağ tarafı maden mahallesi, sol tarafı ise Nizam mahallesidir. Çarkıfelek Caddesi, Büyükada Vapur İskelesi'nden caddeye çıkan sokaklar ile birleşerek, Ada'nın en yüksek tepesi olan İsa Tepe'ye (202 m Aya Yorgi Kilisesi'nin bulunduğu tepe) çıkan sokağa direkt bağlanan caddedir. Nizam Mahallesi'nde yer alan en uzun aksa sahip cadde Çankaya Caddesidir. Bu aks üzerinde bahçeli, cepheleri bezemeli, süslemeli ahşap köşkler yer almaktadır. Maden Mahallesi'nde yer alan en uzun caddelerden biri Çınar Caddesidir. Büyükada'nın merkezinde yer alan sokakları birbirine bağlayan Çınar Caddesi, Ada'nın sokakları için birleşim noktası oluşturmaktadır. Çınar Caddesi'nde yer alan ahşap binalar bitişik nizam olarak tespit edilmiştir. Çınar Caddesi ve Çankaya Caddesi Adanın güney kıyılarında birbirine bağlanarak, Adanın çevresinde tam bir tur atılmasını sağlamaktadır. Her iki cadde üzerinde yer alan 19. Yüzyılda yapılmış olan ahşap binaların özelliklerini korudukları tespit edilmiştir. Adanın doğal peyzaj alanı özelliklerini koruyan güney kıyılarında yerleşim bulunmamaktadır. Güney kıyılarında plajlar ve Ada'nın kuzey-güney aksında uzanmış Kurşunburnu yer almaktadır.

Büyükada'nın topografyası incelendiğinde kuzey-güney yönünde yüksek bir sırt görünümlü iki tepe yer almaktadır. Kuzeyde, İsa Tepesi (Hristos) 163 metre yükseklikte olup, güneyde Yücetepe 202 metre ile adaların en yüksek tepesidir. Kuzey-güney yönünde orta kısımlara gelindiğinde sırt alçalarak bir boyun oluşturur ve adayı kuzey ve güneyde iki eşit bölüme ayırmaktadır. Boyun bölgesi Birlik Meydanı olarak isimlendirilmiştir. Büyükada'nın simge yapılarından biri olan Aya Yorgi Kilisesi'ne ulaşmak için kullanılan tek yol olan Sanatoryum Yolu sokağa varılmaktadır.

Şekil 3.2 Büyükada Saat Meydanı'na Vapur İskelesi'nden bakış

Gülistan Caddesi'nin Atatürk Meydanı'ndan 23 Nisan Caddesi'ne ulaşım merdiven ile sağlanmaktadır. Yalı köşkleri, bahçeli köşklerin planlanmasın topografyayla ilişkili olarak ve ada içerisinde iki farklı kotta bulunan sokak, caddelerin birbirine bağlanmasında merdiven kullanılan bir öğe olarak yer almaktadır.

Vapur ile anakaradan varılan Büyükada'da ulaşım elektrikli araç ve bisikletler ile sağlanmaktadır. Saat Meydanı'nın bağlantısındaki sokakta eskiden fayton meydanı olarak kullanılan alandan elektrikli araçların durak noktası, kalkış alanıdır. Emniyet önü meydanı, Çankaya Meydanı, Çınar Meydanı ve Birlik Meydanı Ada'daki yerleşim alanları arasındaki aksın belirlemektedir. Saat Meydanı ana aksı oluşturmakta ve bu akstan Ada'nın içerisine dağılan iç yollar yerleşim alanlarına ulaşımı sağlamaktadır. Büyükada'nın kuzey kıyılarında yoğunlukla yer alan dolgu alanları sahil yolunu oluşturmuş ancak sahil yolu ile

yerleşim alanları ile direkt bağlantı sağlanamamış, yalnızca gezinti amaçlı kullanımla sınırlı kalmıştır. Atatürk Meydan'ın olduğu bölgeden merdiven ile 23 Nisan Caddesi'ne ulaşım sağlanmaktadır.

Yapılan analiz özetlenecek olursa, Büyükada yerleşiminde yoğun yapılaşmanın görüldüğü bölge anakaraya dönük olan yüzü, Büyükada'nın eşik mekânı, gelen ziyaretçileri karşılama noktası, varış ve ayrılma mekânı olan iskelelerin bulunduğu kuzey kıyılarıdır (A-B siluetleri). Adanın çarşı (Çınar Caddesi ve Recep Koç Caddesi'nin bulunduğu bölge) bölgesinde yer alan ahşap binaların çoğunluğu bitişik nizamdır. Ada'nın doğu ve batı kıyılarına gelindiğinde yapılaşma azalmakta, kıyıyla ilişkili yalı köşkleri, bahçeli ahşap köşkler, sokak ve meydanla ilişkili ahşap köşkler yer almaktadır (C-D-G-H siluetleri). Büyükada'nın topografyası gereği kıyı çizgisinin doğu-batı yönünde uzanarak denize doğru uzanan Dilburnu ve Dilburnu'ndan daha küçük olan kuzey-güney yönünde uzanan Kurşunburnu yer almaktadır (E-F siluetleri). Dilburnu'nun güney kıyılarından başlayarak, Aya Nikola manastırına kadar olan bölgede doğu-batı-güney kıyılarında plajlar yer almaktadır. Büyükada'nın mekânsal analizi sonucunda 8 adet karakteristik siluet bölgesi aşağıda sıralanmıştır. 3. Bölümde siluet bölgeleri detaylı olarak incelenmiştir (Harita 3.1. ve Ek-A)

A. Yoğun yerleşim dokusu olan siluet-Büyükada Vapur İskelesi Batı – Örneklem 1
B. Yoğun yerleşim dokusu olan siluet-Büyükada Vapur İskelesi Doğu-Örneklem 2
C. Yerleşim dokusu birkaç binadan oluşan siluet -Örneklem 3
D. Yeşil bir tepenin kıyısındaki yerleşme silueti – Örneklem 4
E. Kurşunburnu'nda kaya ve yeşil doku silueti – Örneklem 5
F. Yeşil ve kayaların denizle buluştuğu Dilburnu'nda günübirlik turizm için oluşturulan ahşap kanopi silueti – Örneklem 6
G. Nizam koyunda özel rıhtımlı yalı niteliğinde bahçeli ahşap köşkler silueti – Örneklem 7
H. Değirmen Plajına gelmeden yeşil içindeki ahşap köşkler silueti- Örneklem-8.

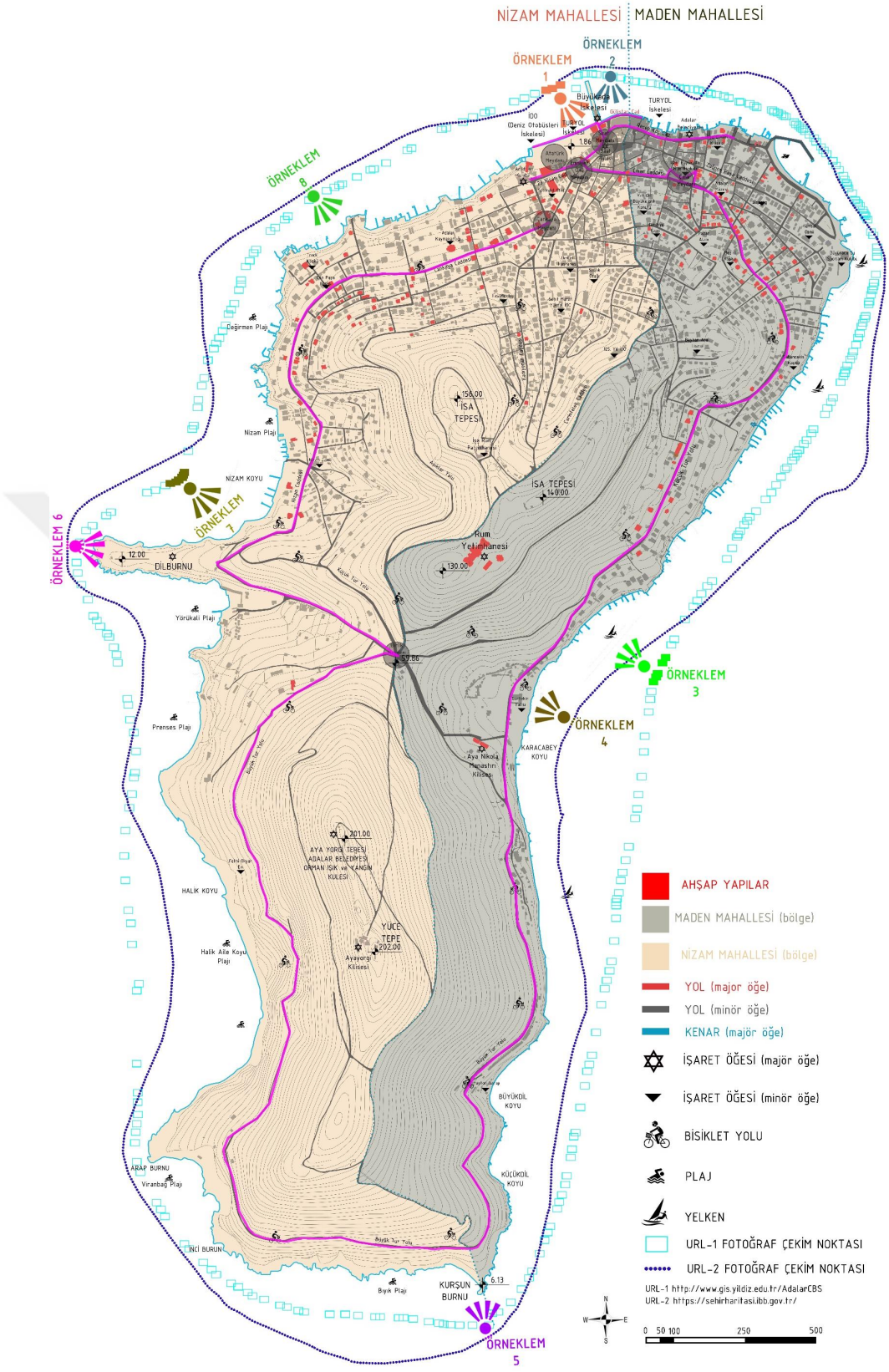

Harita 3.1 Büyükada kıyı mekanı ahşap binaların Büyükada siluetindeki görünürlüğünün devamı için bulgular belirlemek üzere yapılan mekânsal analiz haritası (yazar tarafından hazırlanmıştır)

3.1.1.2 Kıyı Kenti İstanbul'un Bir Parçası Büyükada Kıyı Mekanı ve Mekansal Analiz

Kıyı Kenti İstanbul'da İstanbul Prens Adaları'nın Konumu

İstanbul'un güneydoğusunda Marmara açıklarında dokuz ada ve iki kayalığın oluşturduğu takımada İstanbul Adaları/Prens Adaları olarak bilinmektedir. İstanbul Adaları Kocaeli platosunun Marmara denizi içindeki devamını meydana getirmektedir. İki sıra halinde Bostancı-Kartal kıyılarının karşısına düşen Adalar dört büyük; Kınalı, Burgaz, Heybeli, Büyükada, beş küçük; Kaşıkadası, Sivriada, Sedef adası, Tavşan adası, Demokrasi ve Özgürlük Adası/Yassıada ve daha önce küçük adacıklar olduğu bilinen sığlıktaki kayalıkların üzerinde ise Batmaz ve Vordonos çakarları bulunmaktadır (Kahya, 2016) (Şekil 2.17). Yassıada'nın ismi 2013 yılında Demokrasi ve Özgürlükler olarak değiştirilmiştir. 2015 yılından itibaren de adanın genelinde düzenleme faaliyetlerine başlanmış, Demokrasi ve Özgürlükler Adası, kültür ve turizm faaliyetlerinin yer aldığı bir merkez haline getirilmiştir (URL-16)."

İstanbul il sınırları içerisinde bulanan bu dokuz adanın tamamına Adalar İlçesi adı verilmiştir. Adaların tamamı 1133 hektar yüz ölçümüne sahip olup, bunun 542 hektar alanı yerleşim alanıdır. Günümüzde dokuz adadan Büyükada (538,63 ha), Heybeliada (251,07 ha), Burgazada (146,50 ha), Kınalıada (136,01 ha), Sedefadası (32,99 ha) yerleşik nüfusu olan adalardır. Adalar, zengin tarih geçmişine sahip olmaları sebebiyle tarihsel sit, VIII. Asırdan itibaren yerleşim alanı olarak çeşitli toplumlar tarafından kullanılması ve bu toplumların inşa ettiği (sivil mimarlık örnekleri, resmi, askeri ve dini yapılar) nitelikli yapıların yer alması sebebiyle kentsel sit; sırtları, tepeleri, yamaçları, orman alanları, tüm yeşillikleri; kıyı çizgisi, plajları, koyları ile pitoresk bir doğa yapısına sahip olması sebebiyle doğal sit alanı ilan edilmiştir (İBB,2010).

Marmara denizinde, doğal ve yapay çevresiyle şekillenmiş İstanbul'un siluet değerlerinden bir olan İstanbul Adaları[5], kent kimliğine ve hafızasında asırlar

[5] Dokuz adadan meydana gelmiş İstanbul Prens Adalarının beş tanesinde yerleşim vardır. Bunlar: Büyükada, Heybeliada, Burgazada, Kınalıada ve Sedefadasıdır. Demokrasi ve Özgürlükler Adası (Yassıada) müze ve sosyal donatı alanları ile kongre merkezi olarak kullanılmaktadır.

boyunca var olmuştur. İstanbul Adaları; İstanbul konulu harita çizimlerinde, 16. yüzyılda görülmeye başlanmıştır. 16 ve 17. yüzyıl tarihli harita çizimlerinde deniz ortasında adaya işaret eden kara parçaları olarak çizilen İstanbul adaları, 18. Yüzyılda isimleriyle; 20. yüzyılda ise haritalarda bir ayrıntı ya da coğrafi tanım olarak değil, tek çizilmiştir (URL-4).

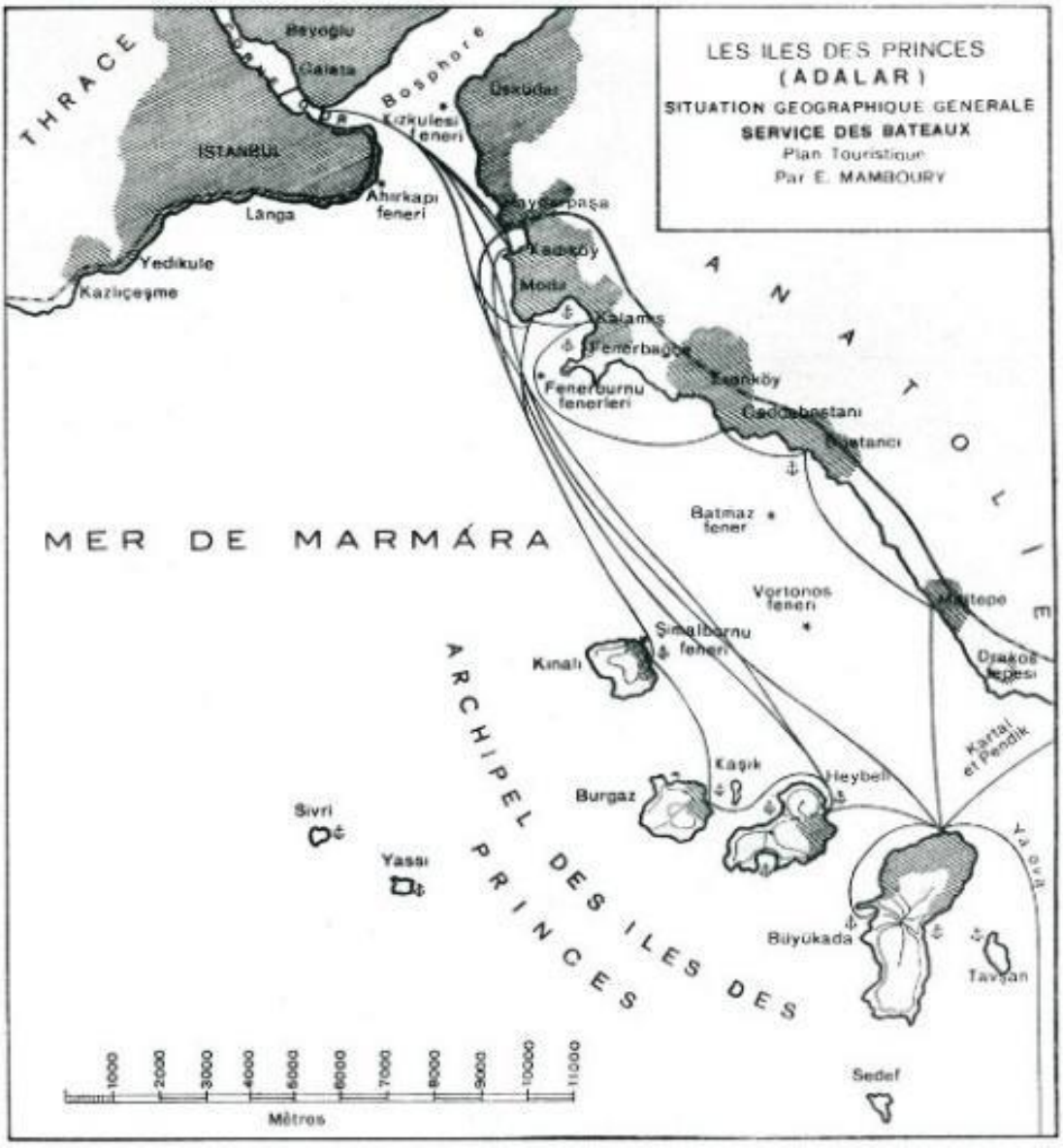

Şekil 3.3 Mamboury çizimi, 1943 yılı İstanbul Adaları haritası (Kabaoğlu,2012,s.79)

Şekil 3.4 Batık Vordonos Adası (İBB,2010,s.70)

Şekil 3.5 Batık Ada Vordonos kayalıkları üzerinde Batmaz ve Vordonos çakarları (İBB,2010,s.71)

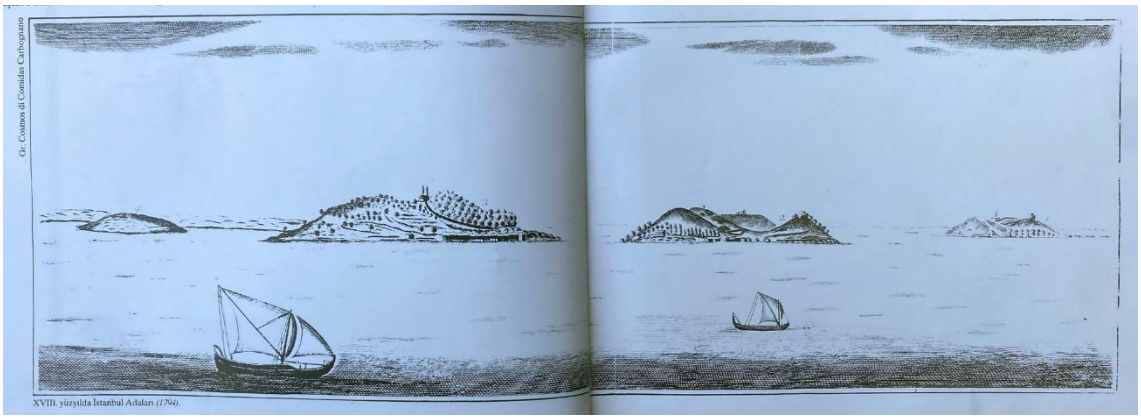

Şekil 3.6 18. yüzyılda İstanbul Adaları (Tuğlacı, 1992, s.24-25)

Kabataş Vapur İskelesi'nden kalkan vapur iskeleden henüz kalkmışken İstanbul Prens Adaları, İstanbul'un özgün topografyasının bir sonucu olarak denizin içerisinde gökyüzü ve su öğesi ile sınırlandırılmış kara parçaları olarak algılanmaktadır, her ada ayrı bir Gestalt, akılda kalıcı, sınırları belirgin, ayrı bir bütünü, silueti temsil etmektedir. Vapur Kadıköy İskelesi'nden kalkıp ilerlerken

Adalar bütüncül olarak algılanmaya devam etmekte, Fenerbahçe kıyılarından geçerken İstanbul Prens Adaları silueti bütünün parçalarının algılanmaya başladığı zamanları oluşturmaktadır. Kınalıada Vapur İskelesi'ne varıldığı andan itibaren; komşu sefer güzergahı boyunca komşu Adalar arasında iskeleler, varış-ayrılış noktaları olarak yer almaktadır. İstanbul Prens Adaları'nın yapılaşma pratiğinde önemli bir yer tutan ahşap binaların varış ve ayrılış anlarında siluetteki algılama detayları uzaklığa bağlı olarak değişmektedir.

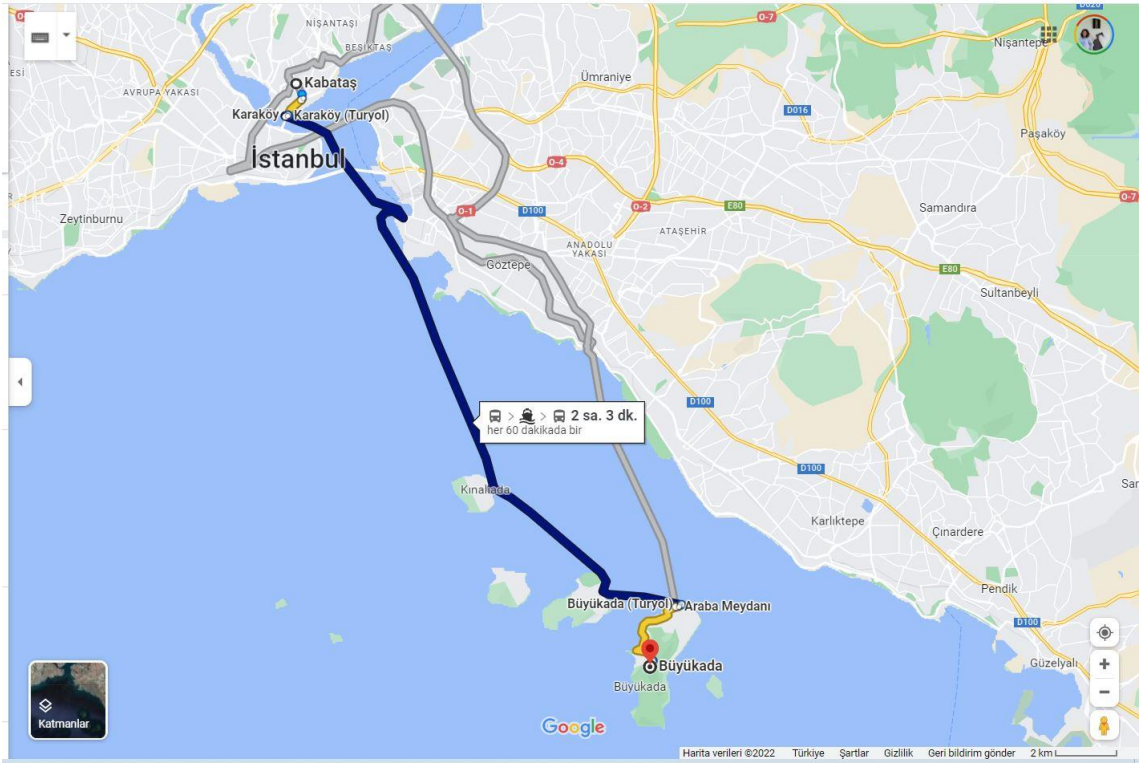

Şekil 3.7 Kabataş-Adalar vapur güzergahı (URL-2)

Tarihsel Süreçte İstanbul Prens Adaları ve Özellikleri

Tarihte birçok isimle anılan adalar Hristiyanlığın kabulünden önce Greklerce 'Demonisi/Demonisia' (Cin Adaları', Yunanlı Filozof Artemidoros tarafından 'Pitiusa'(Çamlı Ada), Romalı tabiat bilgini Plinius tarafından 'Propontidas' (Marmara Adaları), Hristiyanlığın kabulünden sonra manastırlarda yaşayan keşişlerden ötürü 'Papadonissia' (Keşiş Adaları), Doğu Roma İmparatorluğu Hükümdar ailesinden birçok kişinin sürgün edilmesi sebebiyle 'Prens Adaları', deniz üzerinde dağılışlarına göre 'Halka Adaları', maden açısından zengin olması ve demir oksit içeren toprağından dolayı 'Kızıl Adalar, Thomas Allom'un 'Constantinople' (paris,1841) adlı eserinde 'Demonesca' (Ruh Adaları),

Hammer'in Osmanlı Devleti Tarihi'nde Bizans Manastırlarındaki münzevi keşişlerinin anılarına göre 'Evliya Adaları', Dethier'de 'Keşiş Adaları',Aristotales Kadıköy'e yakınlığı sebebiyle 'Kadıköy'ün Adaları' olarak adlandırılmıştır(Tuğlacı, 1995,s.19).

İstanbul Prens Adalarının bilinen tarihi, Bizans Dönemi'nde başlamaktadır. Bizans Dönemi öncesinde de Adalarda yerleşim olduğuna dair, M.Ö. 4. Yüzyılda Aristoteles'in adalardan "Khalkedon (Kadıköy) Adaları" diye bahsetmiş olması, adaların tarih öncesi dönemde de bilindiğine işaret etmektedir. Burgazada'da bulunan bir mezar taşı ile Büyükada'da bulunan bir heykel ve Makedonya kralı Büyük İskender'in babası II. Philipp'e ait altın sikkeler içeren "Büyükada Definesi" adaların eskiçağda yerleşilmiş olduğunu düşündüren buluntulardır.

İstanbul Prens Adaları 15. Yüzyıla kadar Bizans Saraylarının sürgün yeri olmuştur. İstanbul'un fethinden 19. Yüzyıla kadar geçen sürede Prens Adaları'nda yerleşim, çoğunlukla; manastır ve Rum balıkçı köylerinden oluşmaktaydı. 19. Yüzyılda düzenli vapur seferlerinin başlamasıyla, adalar yoğun bir yapılaşma sürecine girmiştir. 20 yüzyıl sonu ve 21. Yüzyıl başlarından itibaren, değişen sosyokültürel ve ekonomik yapı ve yapılaşmada görülen apartmanlaşma eğilimi ile yerleşim dokusunda değişimler yaşanmıştır (Kâhya,2016, s.74; Kabaoğlu, s.75,76).

İstanbul Prens Adaları sahip olduğu dini, askeri, resmi ve sivil mimarlık örneklerinin ve sırtları, tepeleri, yamaçları, çam koruları, tüm yeşillikleri, koyları, plajları ve kıyı çizgisinin korunması sebebiyle (İBB,2010), 1976'da doğal sit olarak tescil edilen 'Büyükada, Heybeli, Burgaz, Kınalı ve Sedef Adaları 1984'te 'Marmara Takım Adaları sit alanları bütünü' ilan edilmiştir (Kahya,2016, s.81).

İstanbul Adaları yerleşim dokusu kuzey yönündedir. Bu yönelim anakaraya yakınlık, güney kıyılarına göre daha serin olması ve topografik açıdan daha az engebeli ve bahçe ve ekin için daha elverişli olmasına bağlanabilir. İstanbul Adaları, kıta adalarına örnek olarak verilebilir. Deleuze, kıta adaları tanımını "…Kıta adaları, en yüksek coğrafi yapıların çöküşünden doğar, böylece bize denizin toprağın üzerinde olduğunu hatırlatırlar." şeklinde yapmaktadır.

19. Yüzyıl sonlarında yapılmaya başlanan vapur seferleri ile Adalar, kentten uzaklaşmak isteyenlerin, Galata ve Pera'nın sıkışık binalarından sıkılan

azınlıkların inziva alanı olmuştur. Bu dönemde başta Büyükada olmak üzere Adalar, zengin, renkli ve seçkin Batılı yaşam biçiminin yerleşmesine neden olur. Böylece Adalar'daki manastır, kilise ve okul gibi kagir kamu yapılarının inşasına, 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren büyük köşkler ve otel binalarının yapımı da eklenmiştir. Adalarda görülen iki tip yerleşmeden ilki; ön ve arka bahçeli sıra evler biçiminde yerleşmeler olup, kent içi mahallesi karakteri göstermektedir.

İkinci olarak büyük bahçeler içerisinde Batı'nın Neo-klasik, Neogotik, Neo-barok ve ampir üsluplarıyla Art-Nouveau etkilerini taşıyan dağınık yerleşmeler görülmektedir. Batılılaşma sürecinde üretilen ahşap yapılar İstanbul'daki kaybolan örneklerinden farklı olarak çoğunlukla korunmuş durumdadır (Günay,2019; Kahya,2016).

İstanbul Prens Adaları, hem birbirlerine olan uzaklıkları ve yüzölçümleri ile kendi içlerinde bütüncül bir çevre oluştururken, anakara (İstanbul) ile karşılıklı, bağımlı gelişmiş bir alan olarak, doğal çevrenin sunmuş olduğu iklim ve peyzaj özellikleri ile kentin ayrıcalıklı ve ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. İstanbul Prens Adaları her ne kadar ayrılmaz bütünse de her ada ayrı bir Gestalt, akılda kalıcı, sınırları belirgin ayrı bir bütündür Şekil 2.20. İstanbul Prens Adalarına denizden yaklaşırken, yerleşmenin algılanmasını zorlaştıran yapılı çevre ve topoğrafyayı örten orman alanı kontrası dikkat çekicidir.

Şekil 3.8 Çamlıca Kule'den İstanbul Prens Adaları (URL-7)

Adalar'da yerleşim dokusundaki bitki örtüsü incelendiğinde, Adaların iğne yapraklı orman, özellikle kızılçam (Pinusbrutia), maki ve garig formasyonundan

oluştuğu görülmektedir (Tablo 3.2). Ağaç örtüsünün yüzyıllar boyunca yangınlar, kesimler bakımsızlık, arsa ve toprak kazanma gibi nedenlerle zaman zaman azaldığı izlenmektedir. Adalardaki egzotik bitkilerin arasında mimozalar, palmiyeler, acem boruları ve gelin duvakları önemli bir yere sahiptir. Eklektik tarzda yapılmış konut yapılarının bahçelerinde, yine aynı seçmeci tutumla dikilmiş farklı bitki türleri Adalarda gözlemlenebilmektedir. Adalarda herhangi bir yer üstü kaynağı olmamasına rağmen, dünya üzerindeki kuş göçleri açısından önemli bir geçiş noktasıdır (Koca vd., 2013).

Tablo 3.1 İstanbul Prens Adaları orman alanları (Koca vd, 2013)

BÖLGE	ORMAN ALANI (HA)	TOPLAM ALANA ORANI (%)
Büyükada	307,16	49,93
Heybeliada	167,79	27,28
Burgazada	89,12	14,49
Kınalıada	51,07	8,30
TOPLAM	615,14	100,00

İstanbul Prens Adaları'nda Akdeniz İklimi özellikleri görülmektedir. İklimi genel hatlarıyla İstanbul iklimine benzerdir ancak coğrafi konum ve özellikler sebebiyle bazı farklılıklar oluşmaktadır. İstanbul'a kıyasla sıcaklık birkaç derece daha fazladır, kış aylarında kar oldukça azdır, fazla sis görülmez, İstanbul'un diğer bölgelerine oranla daha az yağış almaktadır. Adaların karşı kıyılarında yer alan Kayışdağı, Alemdağı, Çamlıca Tepeleri, Adaları poyraz rüzgarına karşı korunaklı duruma getirir, Kınalıada bu durumda istisnadır.

Tablo 3.2 Adalardaki ormanların ağaç türlerine göre dağılımı alanları (Koca vd., 2013, Tablo 4 kullanılarak hazırlanmıştır)

	BÜYÜKADA		HEYBELİADA		BURGAZADA		KINALIADA		TOPLAM	
	ALAN (ha)	%	Alan (ha)	%	Alan (ha)	%	Alan (ha)	%	Alan (ha)	%
Fıstık Çamı	113.26	36.87	19.15	11.41	30.4	34.11	13.54	26.51	176.36	28.67
Kızılçam	167.81	54.63	146.97	87.59	57.15	64.13			371.91	60.46
Bozuk Baltalık	26.1	8.50	1.68	1.00			37.52	73.47	65.3	10.62
Sahil Çamı					1.56	1.75			1.56	0.25
TOPLAM	307.16	100	167.79	100	89.12	100	51.07	100	615.14	100

Dikey kesitte ada-anakara ilişkisi (Google Earth, Erişim, 2019)

Şekil 3.9 Kartal Aydos-Büyükada dikey kesit (çalışma yazar tarafından hazırlanmıştır)

Adalar halkı yaz-kış (devamlı) ikamet edenler ve yaz aylarında (yazlıkçı) ikamet edenler olarak ikiye ayrılır. İstanbul Prens Adaları, özellikle yaz mevsiminde yoğun bir iç turizm hareketi yaşanmakta, ilçe nüfusu yaz mevsiminde artış göstermektedir. Nüfus yaz mevsiminde kış mevsimine göre 10 katına yakın artmakta, hafta sonlarındaki artış daha fazla olmaktadır. İstanbul Prens Adaları'nda yerleşimin ilk geliştiği dönemlerden bugüne kadar azalarak devam eden balıkçılık temel uğraş olmuştur. 150 yıla yakın bir süre boyunca İstanbul Prens Adaları'nda bol bulunan çam, ağacı, kocayemiş, ıhlamur, akasya meyve ağaçları ve çiçek bahçeleri sayesinde arıcılık yapılmıştır. Adalar'da bağcılık 20. Yüzyılın ilk yarısında kadar manastırların kontrolünde devam etmiş, şarap ve rakı üretimi yapılmıştır. Günümüzde Adalarda küçük çapta sebzecilik devam etmekte olup, halkın em önemli geçim kaynaklarını; özellikle konaklama tesisleri ve restoranlar olmak üzere, turizme Dayalı hizmetler sektörüdür. Ayrıca yerleşik nüfusun bir kısmı anakarada İstanbul'da çalışmakta, günübirlik gidip gelmektedir (Koca, 2013, URL-12).

İstanbul Prens Adalarının nüfusu; 19. Yüzyıl ortalarından itibaren -düzenli vapur seferlerinin başlamasından sonra- artış göstermiştir. 1840 yılında Prens Adaları'nın (URL-12) nüfusu 1816 iken 1865 yılında 6000' e ulaşmıştır. Adalar Belediyesi web sitesinden alınan verilerden yararlanılarak Adalarda yıllara göre değişen nüfusa ait tablo oluşturulmuştur Tablo 3.3.

Özetleyecek olursak; tarihte İstanbul Prens Adaları 19. Yüzyıla kadar Bizans Saraylarının sürgün yeri olmuş, 15. Yüzyıldan 19. Yüzyıla kadar geçen sürede Adalar'da küçük Rum balıkçı köyleri ve manastırlar yer almıştır. 19. Yüzyılda yoğunlaşan batılı yaşam biçimi İstanbul Prens Adaları'nı da etkilemiş, 19. Yüzyılın ikinci yarısında azınlıkların ve Osmanlı seçkin zümresinin yazlık konutlarının yer aldığı bir sayfiye alanı olmuştur. 19. Yüzyılın ortalarından itibaren başlayan düzenli vapur seferleri sonucunda İstanbul Prens Adaları'nda yapılaşma artmış bunun sonucunda 19. Yüzyılın sonları ve 20. Yüzyılın başlarında Adalarda batılı anlamdaki mimari üslupların yoğunlaştığı görülmektedir. Günümüzde bu yapılar büyük çoğunlukta İstanbul Prens Adaları'nda korunarak, 19. Yüzyılda gelişen mimari miras yapılarının örneklerini yansıtmaktadır. İstanbul Prens Adaları'nda döneminin üslubuyla tasarlanmış konut yapılarının bahçelerinde, Adaların egzotik bitkileri (mimozalar, palmiyeler, acem boruları, gelin duvakları) yer almakta, Adaların ağaçları (fıstık çamı, kızılçam, bozuk baltalık, sahil çamı) ile Adaların siluetindeki, kentsel imajındaki doğal çevre öğelerini oluşturmaktadır. İstanbul Prens Adaları içerisinde Büyükada mimari miras yapılarının yoğunluğu ve üslup çeşitliği açısından diğer adalara göre farklılık göstermektedir. Büyükada tarihi dokusunu korumuş -tarihi yapılarla çevrelenmiş sokak, meydan örneklerinin yer aldığı- İstanbul'un tarihi yerleşimlerinden biridir (Zorer, 2005).

Tablo 3.3 İstanbul Prens Adaları yıllara göre nüfus değişimi tablosu

YIL	KİŞİ SAYISI
1927	11.691
1950	15.405
1960	19.834
1970	17.600
1980	18.232
1990	19.413
2000	17.780
2010	14.221
2020	16.033
2021	16.372

İstanbul Prens Adaları Siluetinin İstanbul Kent Kimliğindeki Yeri

İstanbul Prens Adaları kültürel ve doğal çevrenin sunduğu iklim ve peyzaj özellikleri ile İstanbul'un bir parçasıdır. Tarihsel süreç içerisinde her dönem ayrı bir öneme sahiptir. Adalar barındırdığı kültürel ve doğal nitelikleri ile İstanbul'un en özgün ve en eski kıyı sayfiye alanıdır

Asırlar boyunca üç büyük devlet için önemli bir yerleşim yeri olan İstanbul, tarihi, kültürel, arkeolojik ve doğal değerleri ile ayrıcalıklı bir şehirdir. İstanbul Prens Adaları'nın tarihi, kültürel yapısı İstanbul- anakara ile yakından ilgilidir. İstanbul Prens Adaları'nda yaşamış toplumlardan izler taşıyan (inşa edilmiş; dini, askeri, sivil mimarlık örnekleri), sırtları, tepeleri, yamaçları, çam koruları, tüm yeşillikleri, koyları, plajları ve kıyı çizgisi ile pitoresk bir doğa yapısına sahip kent merkezinden

uzak doğal ve kültürel peyzaj alanı, İstanbul şehrinde rekreasyonel bir destinasyondur.

İstanbul Prens Adaları'ndan Edmondo De Amicis 19. Yüzyılda (URL-1'de aktarıldığı gibi); "Şekerleme yapmak için, mezarlıklar var; gam dağıtmak için, Galata Köprüsü, hayal kurmak için Boğaziçi, günün geçirmek için Prens Adaları; Anadolu'yu görmek için, Bulgurlu Tepesi; Haliç'i seyretmek için Galata Kulesi; her tarafı görmek için Serasker (Beyazıd) Kulesi" bahsetmiştir.

İstanbul Prens Adaları'nda yer alan mimari miras eserlerini 4 döneme göre incelemek mümkündür. Bunlar 19. yüzyılın ilk yarısına kadar olan dini yapıların ağırlıklı olduğu manastır ve kilise mimarisi, 19. yüzyılın ikinci yarısından 20. yüzyılın başına kadar devam eden farklı batı üsluplarında konut ve köşklerin inşaatı; 20. yüzyılın ilk yarısında savaş sonrası yeniden yapılanmanın hakim olduğu Erken Cumhuriyet dönemi ile 1950'li yıllardan günümüze dek süregelen betonarme apartmanların hakim olduğu modern bir mimari olarak sıralanabilmektedir (Kuruyazıcı, 2011).

Kıyı alanlarında yer alan kültür varlıkları yapılaşmış çevrenin en önemli bileşenlerinden birini oluşturmaktadır. İstanbul Prens Adaları son yüzyılın batı etkisindeki mimarlığının konut yapılarına uygulanmış toplu bir alandır. Burası sanki çeşitli üslupların uygulandığı bir deneme alanıdır. Çeşitli üsluplar yoğun bir yapı topluluğu alanıdır. Yüz yıl önce aynı uygulama Göztepe, Erenköy, Boğaziçi, Çamlıca ve sonraları Bakırköy, Yeşilköy gibi semtlerde de görülmüşse de, yapılar bugüne kadar korunamamıştır (Günay,1984).

İstanbul Prens Adaları; İstanbul ve Marmara Denizi arasındaki coğrafi ilişkisi sonucu özgün bir fiziksel durum ve mekânsal yapı tanımlamaktadır. İstanbul Prens Adaları'nın tümünde kozmopolit (Rum, Ermeni, Rus, Levanten, Batılı, Rus ve Osmanlı) bir yapının ortak kültürel izleri, İstanbul'un özgün ve en eski sayfiye alanında yaşatılmaktadır. Adaya özgü dini ritüeller, şenlikler, spor aktiviteleri, ulaşım biçimleri gibi somut olmayan zengin kültürel verilerin yaşatıldığı bağımsız bir alan olmak, İstanbul Adaları'nın özgünlüğüdür (Aşık, Omay,2020).

İstanbul'da günümüzde sayfiye alanlarının çoğunluğu kentin bir parçası haline gelmiş, sayfiye kültürü büyük ölçüde ortadan kalkmıştır, İstanbul Prens Adaları

kentin parçası, tek ulaşım yöntemiyle varılan, sınırları çok net, izole bir kara parçası olarak, sayfiye kimliğinin korunduğu, -dış mahalle olarak kullanılan rekreasyonel bir destinasyondur. İstanbul'un tarihsel sürecinde yapılaşma pratiğinin İstanbul Prens Adaları, dış mahalle olarak adlandırılsa da modernleşme sürecindeki tüm değişim ve dönüşümleri kentin iç mahalleleri ile eş zamanlı olarak görülmüştür (Aşık, Omay, 2020).

İstanbul'un bakı noktalarından biri olan İstanbul Prens Adaları, kentliye; yapılaşmamış alanlar, kent ormanları, topografik oluşumlar ve büyük peyzaj alanları gibi doğal görünümlerin yer aldığı siluetler sunmaktadır. Marmara kıyı hattı boyunca birbirinden farklı yerleşim türleri izlenmektedir. 1970'li yıllarda Marmara kıyılarında ortaya çıkan ikincil konut sahipliliğinin yansıması olan bina türleri; Adalar, Bostancı, Suadiye bölgelerinde görülmektedir. İstanbul Prens Adaları aynı zamanda anakaranın farklı siluet görünümlerini sunmaktadır. (Babal,2019).

İstanbul Prens Adaları'na tek ulaşım şekli denizyoludur. Anadolu yakasından Bostancı, Kadıköy; Avrupa yakasından Eminönü, Kabataş, Beşiktaş iskelelerinden Ada vapurlarına binilerek Adalar'a ulaşım sağlanmaktadır. Kıyı yerleşmelerinden su yüzeyinden yaklaşım, yerleşmenin siluetinin açık bir şekilde görülmesini sağlar. Kıyıyı denizden algılamak ve kıyı mekanını oluşturan denizden siluetin değerlendirilmesi için tez kapsamında yalın bir şekilde saptanabilmesi için Büyükada silueti Gestalt İlkeleri bağlamında analiz edilmiştir (Erkan ve Akın,2015).

İstanbul Prens Adaları, doğal, tarihi ve kültürel özellikleriyle I. II. ve III. derece doğal ve kentsel sit alanıdır. Tarih boyunca eski bir kıyı sayfiyesi olması, barındırdığı özellikli mimarisi, sosyal yapısı özellikleri sebebiyle korunması gerekli özgün bir yapıya sahiptir. (Yazgan vd., 2014, s.133)

İstanbul Adaları ekolojik olarak Akdeniz ile Karadeniz arasında biyolojik koridorun başlangıcını temsil eder. Bu nedenle bu koridoru kapatacak ekolojik yıkımlara yönelik etkinliklerden kaçınmak gerekir. İstanbul Adaları kültürel ve mimari açıdan da İstanbul'un penceresi konumundalar. Ekolojik mirası olduğu kadar kültürel mirası korunması gereken kent parçasıdır (URL-14) (Şekil 2.22).

İstanbul Prens Adaları kıyı alanlarında sahip olduğu kültürel, mimari miras, doğal peyzaj alanı ve topografyası ile kurulan diyalogun siluet ve estetik değerler açısından korunması gerekmektedir.

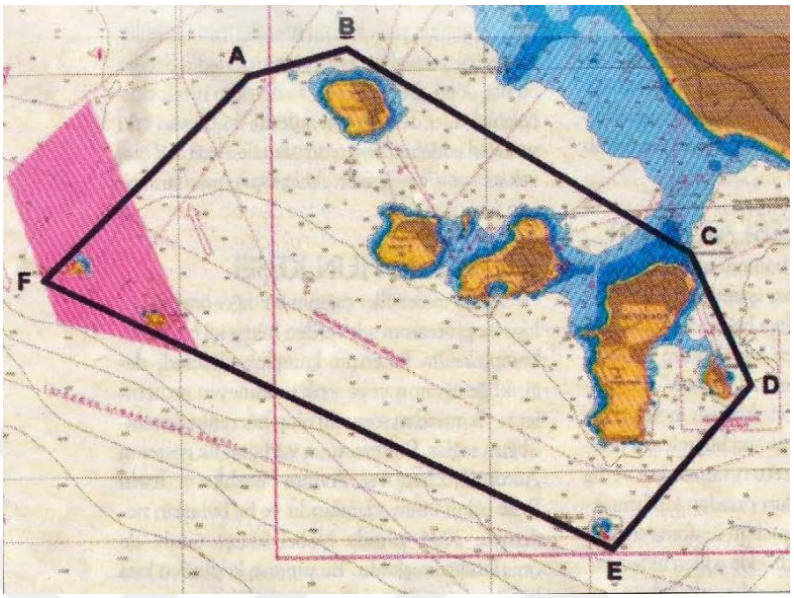

Şekil 3.10 İstanbul Adaları'nda önerilen koruma alanı dış sınırları (URL-14)

İstanbul için hazırlanan planlama çalışmalarında korunması gerekli İstanbul görünümlerinin yer aldığı harita Aslan (2019, s.183) hazırlanmış, İstanbul'un seyir alanlarının güzergahları kırmızı ile belirtilmiştir. İstanbul'un Prens Adaları görünümü korunması gerekli siluet görünümleri:

n8: Marmara Denizi'nden Tarihi Yarımada'nın görünümü; Adalar'dan anakaraya gerçekleştirilen yolculukta (n8 bakış noktası) İstanbul'un farklı kentsel siluet görünümleri sunmaktadır.

n9: Bostancı-Maltepe Sahil Yolu'ndan Adaları'n görünümü, **n10:** Dragos'tan Adalar'ın görünümü, **n11:** Küçükyalı-Tuzla aksının kuzeyinden Marmara Denizi'ne bakış noktaları tespit edilmiştir (Şekil2.23). Bu seyir güzergahları İstanbul Prens Adaları siluetinin İstanbul'un farklı noktalarından-yüksekliklerden Prens Adalarının izlenmesi, seyredilmesine olanak sağlamaktadır.

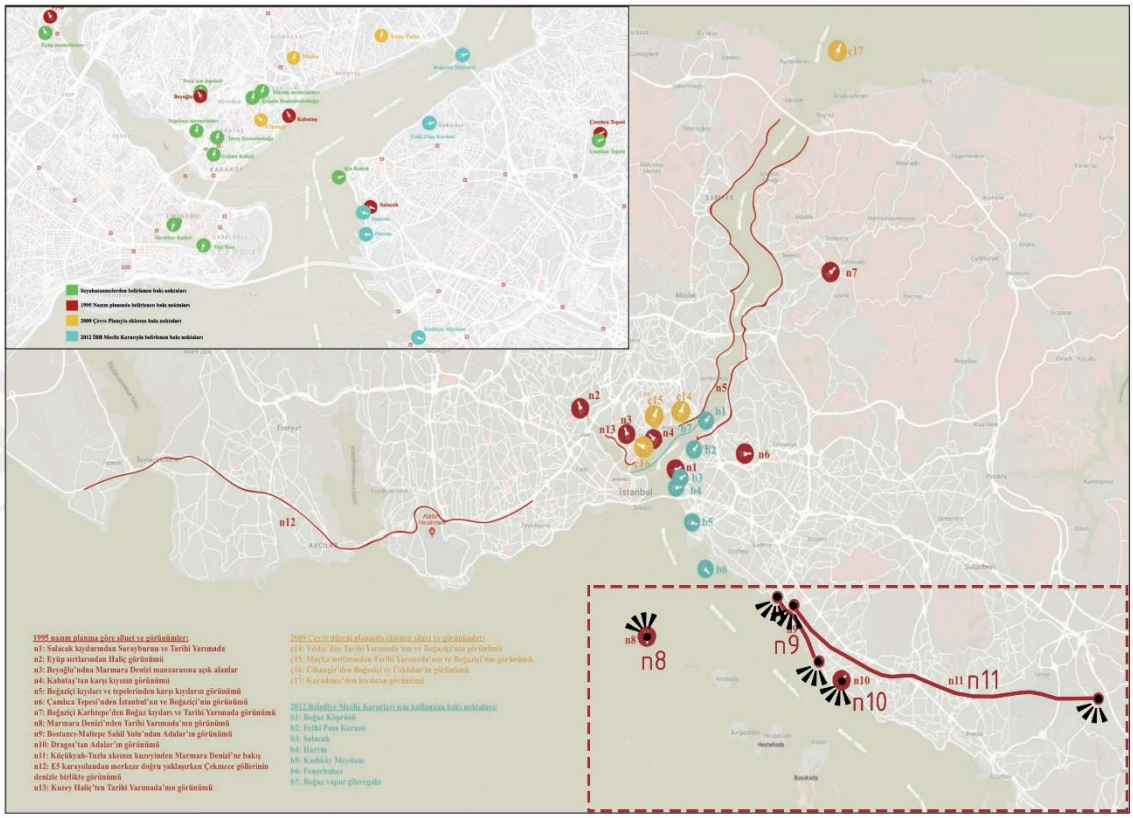

Şekil 3.11 Planlama çalışmalarıyla belirlenmiş olan İstanbul'un korunması gereken görünümlerini ve bakı noktalarını, seyir alanlarını ve güzergahlarını gösteren harita (Aslan,2019,s.183).

Bizans ve Osmanlı mimarları tarafından oluşturulan benzersiz İstanbul silueti içerisinde, İstanbul Prens Adaları silueti; topografyası ile uyumlu yapılı çevresi, anıtsal ve sivil mimarlık örnekleri, tepeleri, sırtları, yamaçları, koruları, koyları ve kıyı mekanlarıyla İstanbul kent hafızasında kendine ait bir kültürü, su öğesi ile sınırlandırılmış özel bir mekânı temsil etmektedir. İstanbul Prens Adaları'na 19. Yüyzılın sonlarında yapılmaya başlayan vapur seferleri ile Büyükada mimari miras örneklerinin çeşitlendiği bir ada olmuştur. Günümüzde de tarihi yapıların özelliklerinin anakarada aynı dönem özelliğindeki yapılara göre korunmaktadır. Kentin yapılaşma baskısının yansıdığı Büyükada kıyılarındaki değişim tespit edilmek üzere bir sonraki bölümde Büyükada kıyılarının değişimi araştırılacaktır.

3.1.1.3 Büyükada Kıyı Mekanının Tarihsel Gelişimi ve Kıyı Çizgisinin Zamana Göre Değişiminin Büyükada Siluetine Etkisi ?

20. yüzyılın başlarında Büyükada'nın yerleşim dokusu ve yollarını gösteren harita (Harita2.1) incelendiğinde yerleşim dokusunun adanın kuzey bölgesinde yoğunlaştığı, mevcut dokuda görülen İsa Tepesi'ne doğru yayılma daha başlamamıştır. Doğu ve batı bölgelerde İskele meydanının doğusunda (Maden Mahallesi) yerleşim dokusu yoğunken, batı bölgesi (Nizam Mahallesi) yeni yapılaşmaya başlamıştır. Güney kıyılarında bu dönemde de yerleşim dokusu bulunmamaktadır.

1912 tarihli Raymund haritası, 1918 tarihli Necib Bey haritalarında Büyükada'da yerleşim dokusu iskele ve çevresinde yoğunlaşarak, batı kıyılarında Dilburnu mesire alanına, doğuda ise Aya Dimitri Kilisesi'ne kadar, güneyde ise Hristos Manastırı'na gelmeden sonlandığı görülmüştür. 20 yüzyıl başlarında Maden yerleşmesinin Aya Nikola Manastırına doğru yayılım gösterdiği ancak henüz kentsel bir doku oluşturmadığı tespit edilmiştir (Karsan Ayanoğlu,2019) Harita 3.3 ve Harita 3.4.

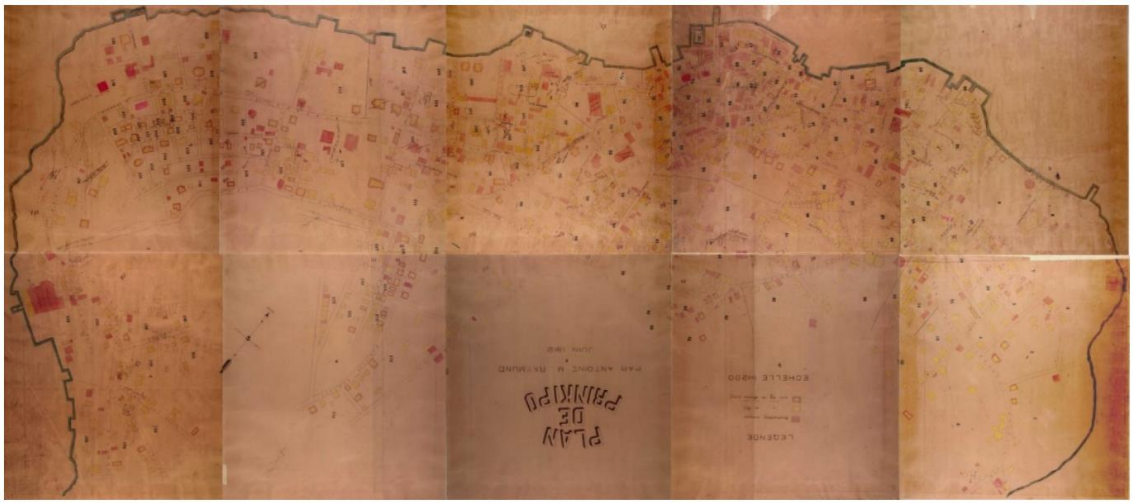

Harita 3.2 1912 Raymund Büyükada haritası (Karsan Ayanoğlu,2019,s.191)

Büyükada kıyı çizgisinin yıllara göre değişiminin karşılaştırıldığı çalışmada görülmüştür ki, 1970,2016 ve 2018 kıyı çizgisinde;

1970 yılına gelindiğinde 20. Yüzyıl başındaki Nizam Mahallesindeki seyrek yerleşim dokusu yerini yeni yapılaşmalara bırakmıştır. İskele ve çevresindeki

yoğunluk artmış, yapılaşma, Adanın kuzey güney doğrultusunda İsa Tepesi'ne varmıştır. Adanın doğu ve batı kıyılarında da seyrek yerleşim dokusu sıklaşmıştır.

Güney kıyılarında değişim görülmemektedir. Güney kıyılarından kuzey kıyılarına gidildikçe doğu-batı, kuzey güney aksında 1970-2006 yılları arasında kıyı çizgisinde değişim tespit edilmiştir. Prenses Plajının olduğu mevkide kıyı çizgisi değişerek bir kıyıya iskele eklemlenmiştir. Dilburnu mesire alanının kuzeyinde kalan Nizam Koyu ve Değirmen Plajı kıyı çizgisinde değişimler tespit edilmiş, yeni yapılan iskeleler kıyıya eklemlenmiştir. Büyükada'nın kuzey kıyılarına gelindiğinde, kıyı çizgisinde büyük değişimler, dolgu alanları tespit edilmiştir. Anakaradan adaya ulaşımda giriş-çıkış mekânı olan kuzey kıyıları/iskele bölgesinde bulunan Atatürk Meydanı dolgu alanı 1970-2006 yılları arasında kıyı çizgisinde önemli bir değişime sebep olmuştur. Büyükada Şehir Hatları İskelesi'nin doğu tarafında bulunan kıyı çizgisinde de dolgu alanlarıyla değişimler tespit edilmiştir. Adanın kuzeydoğu ucunda bulunan Yat Limanı 1970 yılı hava fotoğraflarında görülmezken 2006 hava fotoğrafında tespit edilmiştir. Büyükada Deniz Kulübü Spor Tesisi'nin inşası ile yeni bir dolgu alanı yapılmış, kıyı çizgisi 1970 yılından farklılık göstermektedir. Büyükada'nın doğu kıyılarındaki değişim güney yönüne doğru daha çok tekil ahşap iskeleler olarak tespit edilmiştir. İskelelerdeki artış adanın varış noktalarının özelleştirilmesi olarak yorumlanabilir.

M.Ö. 359-336 yıllarına ait olduğu düşünülen Kyzikos hazinesi Büyükada'nın en eski yerleşim yeri olarak bilinen Aya Nikola Kilise' sinin olduğu mevkide bulunmuştur. Mayıs 1556 yılında yaşanan depremin ardından Tomas Smith 1680 yılında Büyükada'nın bu bölümünde yeni bir köyün gelişmekte olduğunu yazmıştır. Depremde çöken Aya Nikola Manastırı depremden sonra, daha yukarda bugün bulunduğu yerde inşa edilmiştir. Aya Nikola 1800'lü yıllardan sonra iskele çevresindeki gelişimden uzak kalmış, 1980'li yıllara kadar bostan olma özelliği korumuş, 1986 yılında ise kıyısı doldurulmuştur.1990'lı yıllarda adanın tonlarca çöpü ve molozu kıyıya dökülmüştür. Belediyenin Atölye şefliği ve 1997-98 yılında Ambulans Helikopter için inşa edilen hangar alanı burada bulunmaktadır. Günümüzde belediye atölye şefliği binası kullanımı devam etmekte, hangar alanı ise İstanbul'un ilk kent müzesi olan Adalar Müzesi tarafından kullanılmaktadır.

Tespit edilen bu dolgu alan belediyenin hazırladığı turistik haritada Aya Nikola Müze İskelesi olarak belirtilmektedir (URL-3).

2006 ve 2018 yılları kıyı çizgisindeki değişim kıyaslandığında büyük değişimler tespit edilmemiştir.

1970-2006 yılları arasında adanın yerleşim dokusundaki değişim de kuzey kıyılarındaki baskıya yenik düşmüş yapılaşma kuzeyden güney yönüne doğru artmıştır. Dilburnu mesire alanının kuzey doğu bölümünde site tarzı yapılaşma görülmüştür (Harita 3.5-3.6).

Büyükada'da yerleşim kıyı boyunca geniş alana yayılmıştır, kıyı kullanımının yoğun olduğu bir adadır. Kıyıda yeme içme mekanları ile rekreasyon alanları bulunmaktadır. İskele bölgesinde daha sıkışık ve bitişik nizamda gelişmiş yerleşmeye uygun olarak, sıkı bir sokak dokusu izlenmektedir.

Büyükada Vapur İskelesi'nin sağ kanadındaki kıyı çizgisinde dolgu alanı sebebiyle oluşan değişikliğin siluete yansıması değerlendirmek üzere Şekil 2.24 hazırlanmıştır. Fotoğraflar 1933 ve 2022 yılına aittir. 2022 yılında çekilen fotoğraf üzerinde kıyı dolgu alanları kırmızı ile, siluette yer alan ahşap binalar turuncu ile taranmıştır. Ahşap binaların siluetten görünürlüğü önüne gelen kıyı dolgu alanı ile etkilenmiştir. Kıyı mekânında yapılan değişiklik sonucunda Büyükada siluetinin su yüzeyinden algılandığı nokta uzaklaşmıştır.

Büyükada Vapur İskelesi'nin sol tarafında yer al tek katlı ahşap Yapı Kredi binasının deniz üzerinden çekilen fotoğraflarda günümüzde prefabrik yapılar sebebiyle algılanamamaktadır. Prefabrik yapılar, adanın imaj öğelerini oluşturan yol ve meydanların görünürlüğünü engellemektedir. Büyükada siluetini oluşturan mekânı yönlendiren etkenlerden yapılı çevre özellikleri, kıyıda yer alan prefabrik yapılar sebebiyle algılanamamaktadır Şekil 2.25'te prefabrik yapılar kırmızı ile, Yapı Kredi binası ise turuncu ile işaretlenmiştir. Kıyıdan bakıldığında binanın yalnızca çatısı algılanabilmektedir. Kıyı mekanını oluşturan, dolgu alanı üzerinde yer alan iskelelerin bağlantısının sağlandığı Gülistan Caddesi ve Caddenin Ada sokaklarıyla ilişkisi kıyıdan görülememektedir.

Büyükada Vapur İskelesi Sağ Kanadı 1933 (Tuğlacı, 1992 s.521)

Şekil 3.12 Büyükada Vapur İskelesi sağ tarafı 1933-2022 siluet fotoğrafları üzerinden karşılaştırması (yazar tarafından hazırlanmıştır)

Şekil 3.13 Büyükada Vapur İskelesi sol tarafı 1933-2022 siluet fotoğrafları üzerinden karşılaştırması (yazar tarafından hazırlanmıştır)

Harita 3.3 20. yüzyıl başlarında Büyükada haritası (Tuğlacı, 1992, s.136)

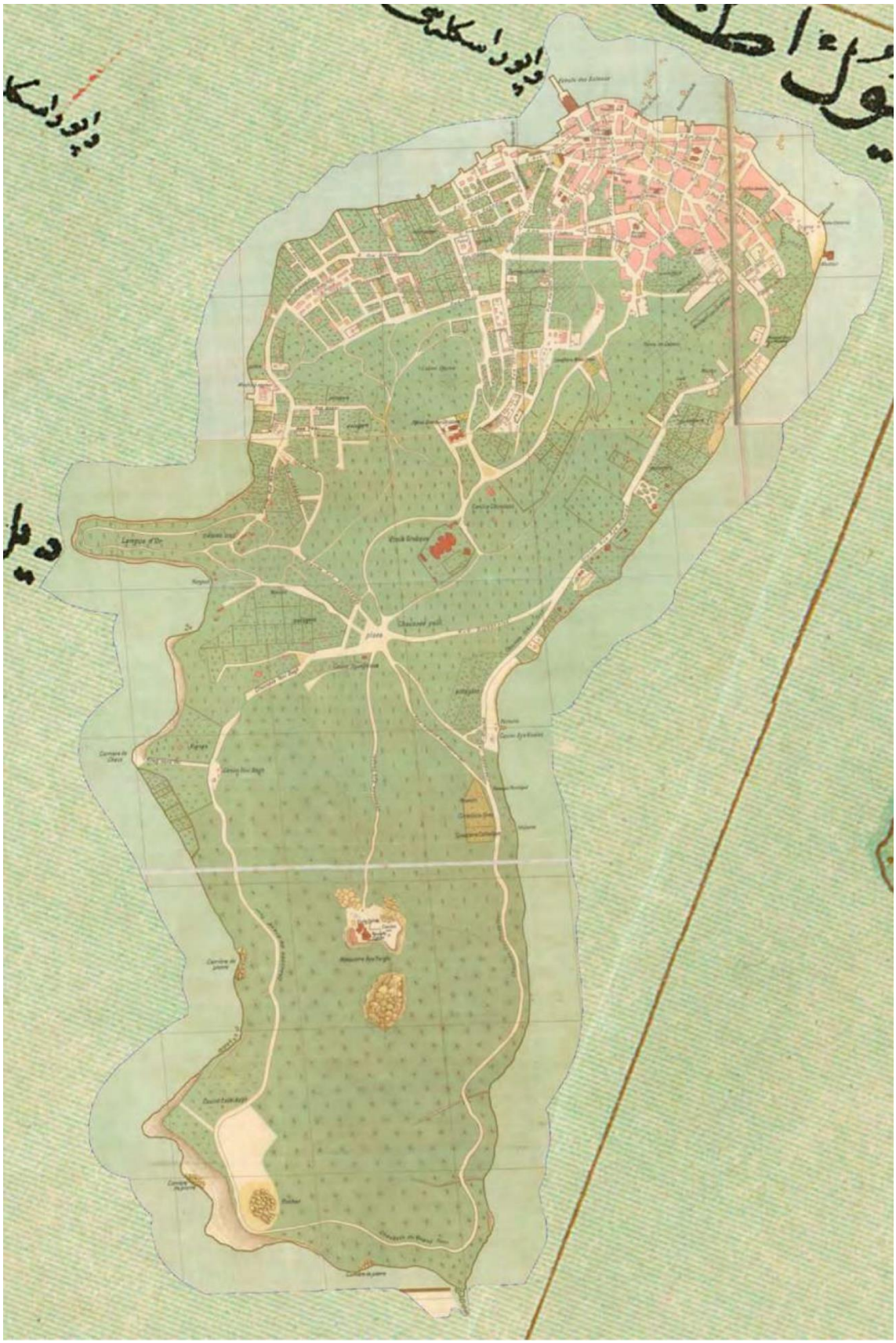

Harita 3.4 Necib Bey Haritası, 1918 (Rapor,2010)

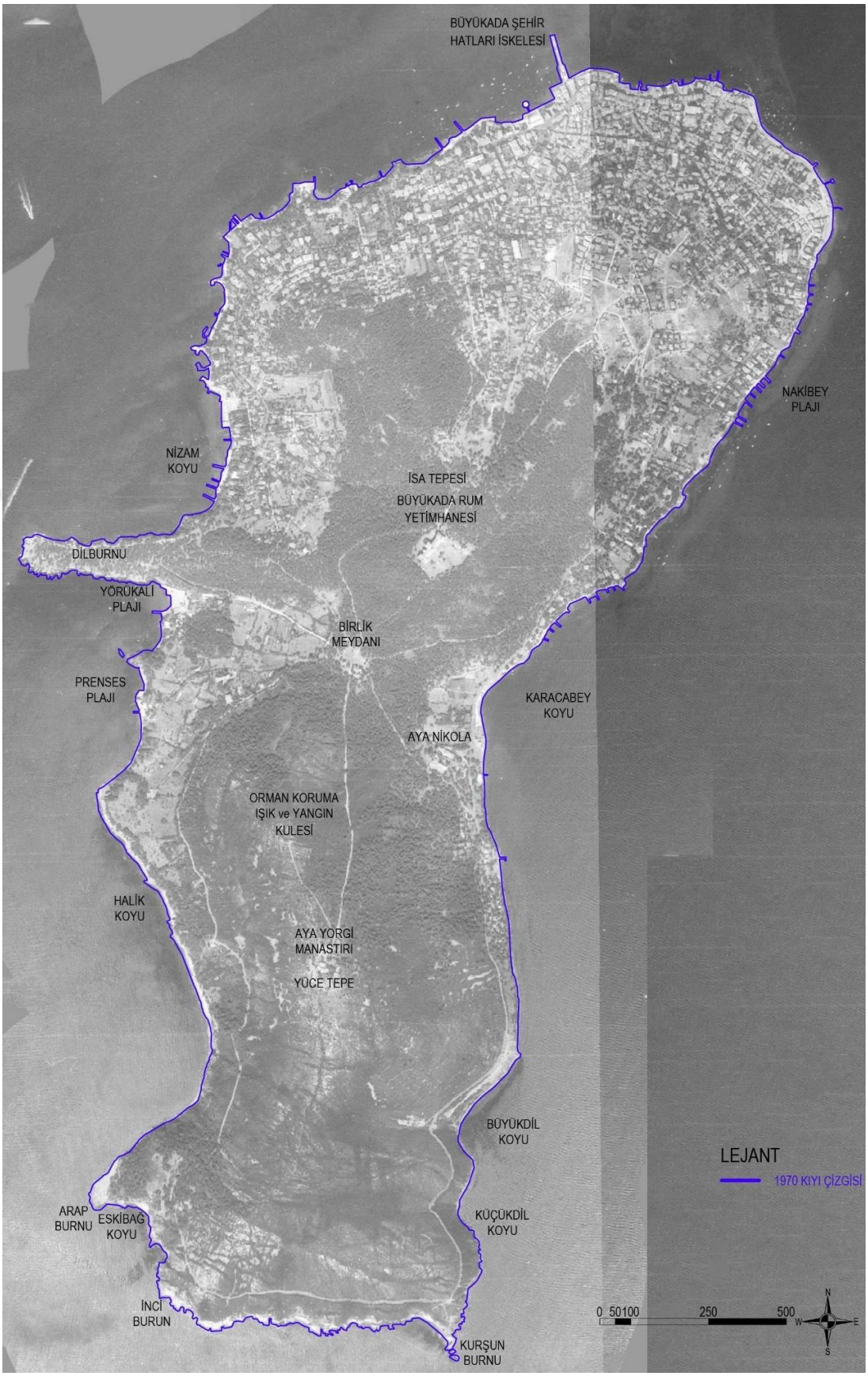

Harita 3.5 1970 yılına ait hava fotoğrafı (URL-2'den yararlanılarak hazırlanılmıştır)

Harita 3.6 2006 yılına ait hava fotoğrafı (URL-2'den yararlanılarak hazırlanmıştır)

Harita 3.7 2018 yılına ait hava fotoğrafı (URL-2'den yararlanılarak hazırlanmıştır)

3.2 Ahşap Binalar Büyükada Kıyı Mekanını Belirleyen Siluet Değeridir

Büyükada'nın mekanını oluşturan en önemli bileşenlerden bir tanesi kıyı mekanıdır. Kıyı su öğesi deniz ile kara arasında sınır belirleyerek Ada algısını oluşturmaktadır. Tez kapsamında da açıklandığı üzere kıyı alanları sahip olduğu kaynak ve potansiyeller neticesinde kentlilere çeşitli imkanlar ve görsel olarak zengin bir atmosfer ve manzara sunmaktadır. Büyükada mimarisinin ada topografyası ile sergilediği diyalogun sonucunda ortaya çıkan doğa ve yerleşim dokusu içerisinde yer alan ahşap binalar ile özgün siluet değerine sahip kara parçasıdır. Adalar ana karadan topoğrafyası, yeşil örtüsü ve gece parıldayan ışıkları ile özgün dokusunu koruyan vapur ile gelen konukları için bütüncül algılanması nedeni ile imgelenmesi ve okunabilirliği kolay İstanbul şehrinde nefes alınan rekreasyonel bir destinasyondur. İstanbul Prens Adalarında yerleşmenin algılanmasını güçlendiren yerleşik alan ve topoğrafyayı örten yeşil alan orman alanı kontrası adalara denizden yaklaşırken dikkat çekicidir. Büyükada'nın tepesine yerleşmiş Avrupa'da ve dünyada ahşap yapılar arasında kat sayısı ve büyüklüğü açısından derecelendirmeye alınan koruma altındaki beş katlı ahşap Rum Yetimhanesi binası, ahşap evler, ahşap köşkler, ahşap binaların denizden görünürlülüğü Büyükada kimliğini oluşturan kıyı mekânını tanımlayan bir siluet değeridir.

Kıyı sadece denizin (su öğesi) o anda karaya değdiği çizgi, alan değildir, kıyı mekânı tanımı yapılacak olursa, denizden görsel bağ kurulan yer kadar hem de doğal döngünün gerektirdiği kadar kıyıdan uzaklaşılan mekân olarak tanımlanabilir. Denizden kıyıya bakmak; topografyayı örten yapı ve siluet için değerlendirme ölçütleri geliştirmek, yerkürenin yaşamsal gerekleri arasında yer alırken, kıyı mekanının yaşatılması için yapılan siluet değerlendirmesi, dinamik ve sürekli değişen ve gelişen siluetin korunması ve ölçütleri Geliştirilmesi için önemli bir çalışmadır.

3.2.1 Büyükada Siluetini Oluşturan Bileşenler Nelerdir?

Büyükada siluetinde 19. Yüzyıl sonlarında başlayan düzenli vapur seferleri ile Büyükada nüfusu artış gerçekleşmiş, iskeleler yapılmış, Büyükada'ya sayfiye ve

dinlenme amaçlı gelenlerin sayısı artmıştır. Bu gelişmeler sonucunda şu anki iskele meydanı ve çevresinde yerleşim artmış, Saat Meydanı ve yukarısında doğru ise büyük bahçeler içerisinde yer alan köşkler yapılmıştır. Artan yapılaşmada yapılan konutlar, Büyükada içerisinde özgün bir şekilde çeşitlenmiştir. Cumhuriyet dönemi sonrasında, İstanbul Prens Adalarında deneysel bir mimarlık ortamı görülmektedir. 1940'lardan itibaren Adalar'ın konut dizgesine yeni bir yaklaşımın ürünleri eklenmeye başlayacaktır. Eklektik, geleneksel ögelerle biçimlenen sayfiyeye özgü konutlar, art deco ve modernist dilin bir aradalığında bir konut dokusu oluşturacaktır. Yapılar ve tasarlandıkları çevre, bir "açık hava müzesi" niteliği taşımaktadır (Aşık, Omay, 2020).

Yazlık bir belde olarak gelişen Büyükada nüfusu, Adalılar ve yazlıkçılar olarak ikiye ayrılmaktadır. Ada'da yaşayanların %90'ı yılın büyük çoğunluğunda (3/4 ü kadar bir kısmında), Büyükada dışında ikamet ederler. Bu durum yerleşim planlarının oluşması üzerinde etkili olmuştur (Zorer,2005).

Adalı olmak kendine özgü sınırları ile bir kimlik ve aidiyet tanımlamaktadır. Öyküsü, kullanıcı yoğunluğu, kültürel-etnik altyapısı her adada birbirinden farklı olsa da 'Adalı olma' kimliği hakimdir. Bu sebeple bütüncül bir yaklaşım içerisinde, bütünün özgün parçalarının korunmasını gerektirmektedir.

Adalar, her dönemde hayal edilen, varılmak istenen yer olmuşlardır. Adaya varmak için bir sınır olan denizi aşmak gerekmektedir. Sınırı aşma hareketi zorunlu bir deniz deneyimi gerektirmekte, sınırı bizzat yaşamayı getirmektedir.

''*Ada denizin çevrelediği, çevresinde tur atılan şeydir, yumurta gibidir. Yuvarlak bir deniz yumurtası. Ada, adeta çölünü kendisinin etrafına, kendisinin dışına yerleştirmiş gibidir. Asıl çöl etraftaki okyanustur-denizdir-. Gemiler durmuyorlar, uzaktan geçip gidiyorlarsa, bu, adanın bağlı olduğu ilkeye değil başka sebeplere, o anki koşullara dayanır. Çöl olmaktan ziyade ıssızlaştırılmıştır*" (Deleuze,2017, s.21).

Etrafında dolaşılan, karşı kıyıdan bakıldığında bir siluet olarak algılanan adaya ulaşmak için denizde geçirilen zaman ara yerlerin deneyimi olarak tanımlanabilir. Adaya varma noktasında hareket eden kıtadan ayrılmış ada değil, dünyadan ayrı kalmış, sıfırdan başladığını, yeniden yarattığını, yeniden başladığını düşleyen

insandır (Deleuze,2017). Varma ve ayrılma eyleminin yapıldığı bu kara parçasının suyla olan ilişkisinde kurulan ulaşım ağı ile ada deniz üzerinde, karanın çeşitli kotları ve kıyı kotunda farklılaşan algı alanları ve bu alanlarda akışkan bir hareket vardır.

Adalılık kavramı; zaman algısını bulanıklaştıran, doğa olayları, iklim koşullarının ne yapıp yapılamayacağına karar verdiği doğaya yakın bir hayat yaşama durumudur. Adalılık, adalı olma, ada olma durumu zor bir engel olan suyun oluşturduğu sınırları ile güçlenir. Sınırlanmışlık aynı zamanda izole olma halinin, komşulara yakınlığın yaşandığı doğal çevreye yakınlık hissettiren yer hissini ortaya çıkarmaktadır.

Büyükada'nın kimliğini oluşturan eşikler sıraladığında:

- Topografyası,
- Orman alanları,
- Egzotik bitki örtüsü ve
- Özgün mimari dokusu / Ahşap Binaları Yerleşim alanları,
- Kıyılar ve deniz ile kurulan ilişki olarak sınıflandırılabilir.
- Adalarda mevcutta yer alan dolgu alanları Büyükada siluetindeki yapay bileşenlerdendir.

Yukarıda açıklanan tüm gerekçeler sonucunda İstanbul Prens Adaları'nın kimlik öğelerinden biri olan ve Büyükada'da korunmakta olan Ahşap binaların siluetten görünürlüğü Gestalt İlkeleri bağlamında Büyükada'nın karakteristik kimlik özelliklerinin gözlemlendiği 8 siluet bölgesi bir sonraki bölümde tez kapsamında değerlendirilmiştir.

Büyükada'nın orman alanları güney kıyılarından başlayarak yerleşimin yoğun olduğu kuzey kıyılarında yapıların arasına kadar devam etmekte, kıyıdan algılanan Büyükada siluetine zemin hazırlamaktadır. 19. Yüzyılın ikinci yarısı, sonlarına doğru yapılaşmanın hızlanmasıyla; pratik ve hızlı olması nedeniyle ahşap yapım tekniği 20. Yüzyılın ikinci yarısına kadar örneklerini vermiştir. Batı etkisindeki mimari üslupların yoğun olarak uygulandığı, özgün bir doku meydana getirdiği ahşap yapılar İstanbul Prens Adalarında anakaradaki örneklerine göre nispeten korunmuştur. Mimari miras veri tabanı incelendiği Büyükada'da yer alan

mimari miras yapılarının adedi 219 olarak belirlenmiş bunların 169 adedi ahşap yapı olarak tespit edilmiştir. 169 adet ahşap binaların içerisinde zemin kat kargir olup, normal katları ve cepheleri ahşap olarak inşa edilmiş olanlar mevcuttur.

Tanzimat'ın ilanından sonra Türklerle eşit haklara sahip olan azınlıklar, İstanbul'un yoğunluğundan uzaklaşarak, Adalar'da inşa ettirdikleri sayfiye konutlarında yazlarını geçirmişlerdir. Adalar mimarisinin en önemli ve özgün örneklerini, Osmanlı Türk mimarisini batılı üsluplarla birleştiren köşkler ve oteller oluşturmaktadır. Yapım tekniği olarak ahşabın yanı sıra kagir ve ahşap-kagir sistem kullanılmıştır. Büyükada'da Kaç Farklı Siluet Bölgesi Tanımlanabilir?

Büyükada'nın siluet bölgelerini tanımlamak üzere, A (Şekil4.17), B (Şekil 4.18), C (Şekil4.19), D Şekil 4.20), E (Şekil 4.21), F (Şekil 4.22) siluet fotoğrafları kullanılarak Büyükada'nın karakteristik siluetleri belirlenmiş ve karakteristik siluetlerini oluşturan değerler fotoğraflar üzerinden tespit edilmiştir. Büyükada siluetini oluşturan değerlerden biri olan ahşap binaların denizden görünürlüğü ve görünürlüğünün devamı-sürdürülebilirliği için bulguların belirlenmesi amaçlanmıştır. Siluet fotoğraflarında ön plan ve arka planda kalan alanlar ile siluet hattı arasında biçim algılanması Gestalt kuramı bağlamında değerlendirilmiştir.

Kent bir söylev ve dil olarak tanımlanırsa kent yaşayanlarla konuşur, kentliler ise kentin içerisinde yaşayarak, dolaşarak ve bakarak kentle konuşur. İstanbul'un bir parçası olan İstanbul Adaları kentten uzaklaşma dürtüsünün sonucunda hareket etme eylemine dönüşmektedir. Kıyılar hareket alanı tanımlamaktadır. İstanbul Prens Adaları karşı kıyıdan ya da İstanbul'un tepelerinden bir nesne olarak görünür. Nesne ortada yokken 'ada kavramı'; hafızamızdaki bir biçimi oluşturan şekli tanımlamaktadır. Hareket etme eylemi sonucunda Adaların, vapur ile denizden yaklaşırken algılanmaya başlamasıyla ada silueti tek bir konturdan, detaylanarak belirginleşmeye başlamaktadır. Yaklaştıkça anlam kazanan bu siluet parçalara ayrılır ve parçaların oluşturduğu bütünde bir algılamaya bu algılama içerisinde de yakınlık ve benzerlik noktasında gruplanmaya başlamaktadır.

Düzlemsel bir veri/tanımlı bir alan olan siluet fotoğrafları üzerinden yapılan çalışmada, biçimlerin oluşturduğu düzlemsel doluluk boşluklar siluet hattını

belirlemektedir. Siluet hattı; biçimi-silueti tanımlayan bir şekil oluşturur. Çalışma kapsamında bütün fotoğraflarda siluet hattı ve içerisinde kalan parçaların bütündeki dengesi irdelenmiştir. Tüm fotoğraflarda uyum içerisinde bir tarama altlığı oluşturulmuş, bu altlık çerçevesinde siluet fotoğrafları soyutlanmıştır.

3.2.2 Büyükada Siluetinde Korunması Gerekli Ahşap Binaların Gestalt Kuramı Bağlamında Analizi

A. Yoğun yerleşim dokusu olan siluet (batı)

Büyükada Şehir Hatları İskelesi'nin batısında (Şekil 3.14) yer alan Atatürk Meydanının gerisindeki siluet incelenmiştir. İnceleme yapılırken URL-2 web sitesinden elde edilen siluet fotoğrafları Photoshop programında birleştirilmiştir. Büyükada'nın kuzey kıyısında yapılan incelemede, kıyıdaki yerleşim dokusu, yeşil doku oranına göre fazladır. Seçilen alanın anakaradan varılan nokta-iskele meydanı olması sebebiyle, yerleşim dokusu yoğun olarak gözlemlenmiştir. Siluet fotoğrafının ağırlık merkezi Adanın eğimli topografyasının bir yansıması olan merdiven ögesi, iskele meydanı ile üst kottaki sokağı birbirine bağlamaktadır. Siluette; betonarme yapıların yoğunluğu ahşap binalara göre fazla olup, ahşap binaların görünürlüğünü engellemektedir.

B. Yoğun yerleşim dokusu olan siluet (doğu)

Büyükada Şehir Hatları İskelesi'nin doğusunda seçilen siluet (Şekil 3.15) URL-1 web sitesinden elde edilen fotoğraf üzerinden işlenmiştir. İnceleme sonucunda siluette Giriş-Çıkış mekânı olarak tanımlanan İskele Binası, görsel olarak ilk algılanan yapıdır. Arkasında bulunan 19. yüzyıl yapısı olan Mom Hotel siluette belirgin olarak görülen tek ahşap binadır. Dolgu alanı üzerinde bulunan prefabrik yapılar Büyükada'nın önemli meydanlarından olan İskele Meydanı ve simge yapı olan Saat Kulesi'nin kıyıdan algılanmasını engellemektedir. Yeşil doku iskelenin batısındaki siluet incelemesinde olduğu gibi niteliksiz yapılaşma dokusuna oranla dengesizdir. Siluet fotoğrafının ağırlık merkezi yapılaşma yönündedir.

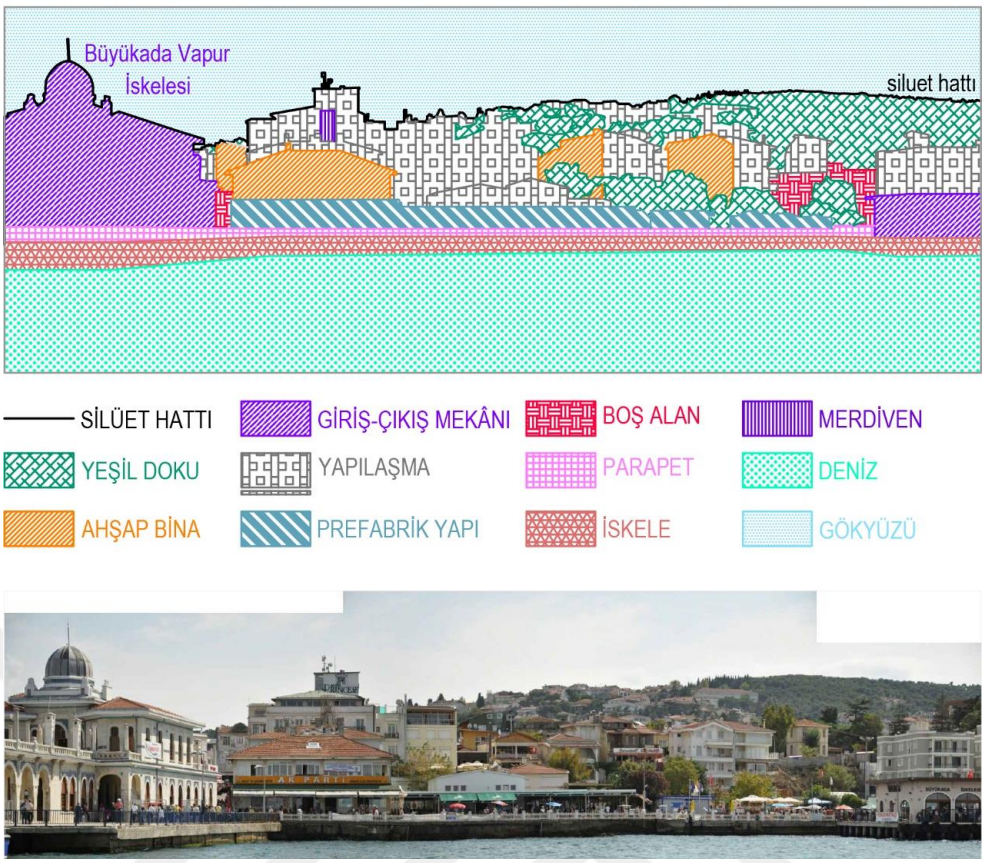

Şekil 3.14 İskele Meydanı batı tarafı siluet fotoğrafı (URL-2)

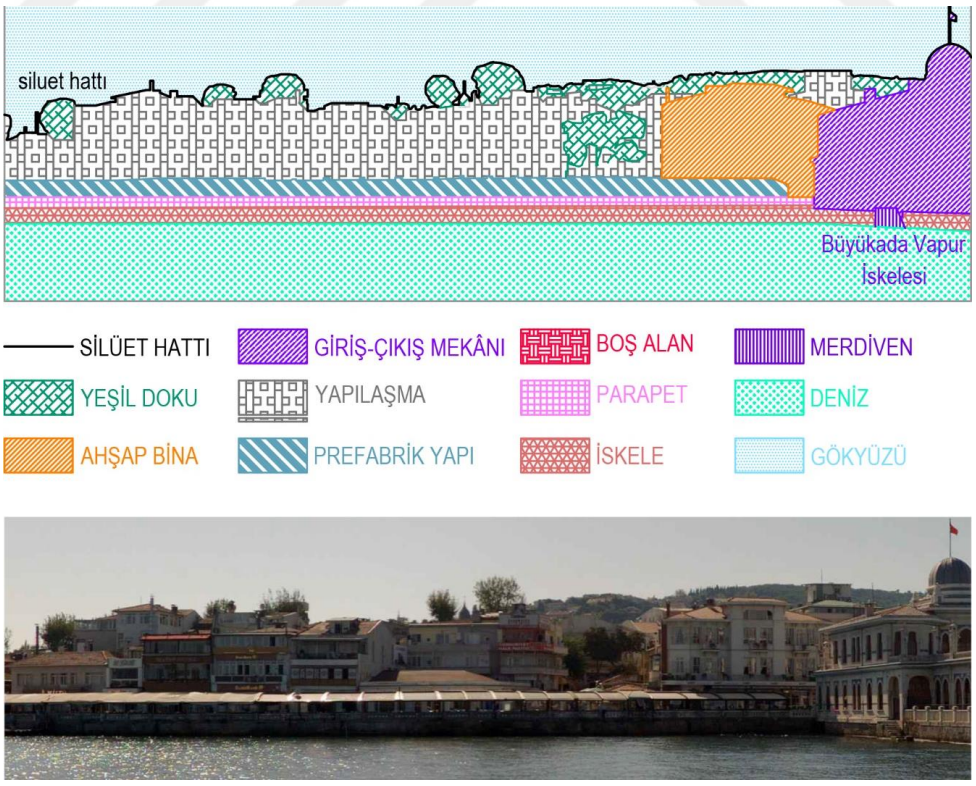

Şekil 3.15 İskele Meydanı doğu tarafı silüet fotoğrafı (URL-2)

C. Yerleşim dokusu birkaç binadan oluşan siluet

İskele meydanı-kuzey kıyılarından farklı olarak adanın doğu kıyısında yer alan siluette (Şekil 3.16), Büyükada Rum Yetimhanesi algılanmaktadır. Büyükada Rum Yetimhanesi Büyükada'nın kimliğinin önemli bir öğesidir. Yetimhane binası, yeşil dokunun içerisinde kendini mimari biçimlenişi ve yapı malzemesi olan ahşap ile kendisini ifade etmektedir. Kıyıdan görülüp algılanabilen Yetimhane binası Büyükada için bir nirengi noktası yaratmaktadır. Siluetteki yerleşim dokusu incelendiğinde dağınık bir doku hakimdir. Yeşil doku yapılaşma dokusuna baskındır. Siluetteki ağırlık merkezi yeşil doku yönündedir. Ahşap bina ve diğer yapıların görünürlüğü birbiriyle neredeyse dengededir.

D. Yeşil bir tepenin kıyısındaki yerleşme silueti

Adanın topografyasını oluşturan iki tepe arasında kalan Aya Nikola Müze İskelesi (Şekil 3.17) adanın ilk yerleşim yeri olarak bilinmektedir. Adanın nirengi noktalarından olan Seçilen bu siluette; Aya Nikola Kilisesi ile Orman koruma ışık ve yangın kulesi birçok noktadan algılanmaktadır. Siluette yer alan yapılar, Aya Nikola Kilisesi, belediye atölye şefliği binası, hangarın yanındaki prefabrik yapılar ve Yıldırım Spor Kulübü tesislerine ait spor alanlarından oluşmaktadır. Büyükada'nın kuzey kıyısındaki ana iskeleden farklı olarak Kilise önündeki iskele düzensiz bir görüntü sergilemektedir. Kıyı düzensizdir, siluette denge yeşil doku yönündedir.

E. Kurşunburnu'nda kaya ve yeşik doku silueti

Adanın güney kıyısında olan Kurşunburnu siluetine (Şekil 3.18) ait fotoğraf incelenmiştir. Bu alan Büyükada'nın yerleşim olmayan bölgesidir. Kıyının elverişsiz olması sebebiyle dolgu alanları görülmemekte, kıyı çizgisi korunmaktadır. Siluette algılanan Büyükada'nın doğal peyzaj değerleri olan kaya ve yeşil dokusudur, siluette denge vardır.

F. Adanın kıyı çizgisinden farklı coğrafi biçimleniş Dilburnu

Adanın batı kıyısında bulunan Dilburnu mesire alanı (Şekil 3.19), kıyı çizgisinin devamlılığından farklı olarak doğu-batı yönünde denize doğru uzanan bir kolu oluşturmaktadır. Dilburnu mesire alanında yerleşim bulunmamaktadır, ahşap kanopiler tespit edilmiştir. Burnun arkasında kalan siluetlerde sol tarafta Nizam

koyu, sağ tarafta ise Yörükali plajı ve Orman koruma ışık ve yangın kulesi görülmektedir. Adanın topografyasının sunduğu farklı görünümler kıyıdan ve karadan algılanışı değiştirmektedir. Siluette, ağırlık merkezi yeşil doku yönündedir, kaya dokusu yerleşim dokusuna göre baskındır.

G. Nizam koyunda özel rıhtımlı yalı niteliğinde bahçeli ahşap köşkler siluetinde

Nizam koyunda (Şekil 3.20) özel rıhtımlı yalı niteliğinde bahçeli ahşap köşkler yer almaktadır. Koyda yer alan plaj alanı boş bir alan tariflemektedir. Yeşil doku baskın bir siluet görünümü bulunmaktadır. Büyükada'nın siluet değerlerinden biri olan Büyükada Rum Yetimhanesi yapısı kızılçam ormanlarının içerisinde çatısı algılanmaktadır Şekil 3.21.

H. Değirmen Plajına gelmeden yeşil içindeki ahşap köşkler siluetinde

Siluet fotoğrafında (Şekil 3.21) iskeleler ve yeşil dokunun içerisinde yer alan ahşap yapılar görülmektedir. Adanın topografya özelliği sebebiyle yapılaşma falezlerin üzerinde yer almaktadır. Özel iskelelere yapılardan merdiven ile inildiği görülmektedir. Merkeze doğru (fotoğrafın sol tarafı) yapılaşma artmaktadır. Değirmen plajına doğru daha seyrek ve yeşil ile dengede, deniz seviyesinin üzerinde yapılaşma görülmektedir Şekil 3.22.

Şekil 3.16 Yerleşim dokusu birkaç binadan oluşan siluet – doğu kıyısı (URL-2)

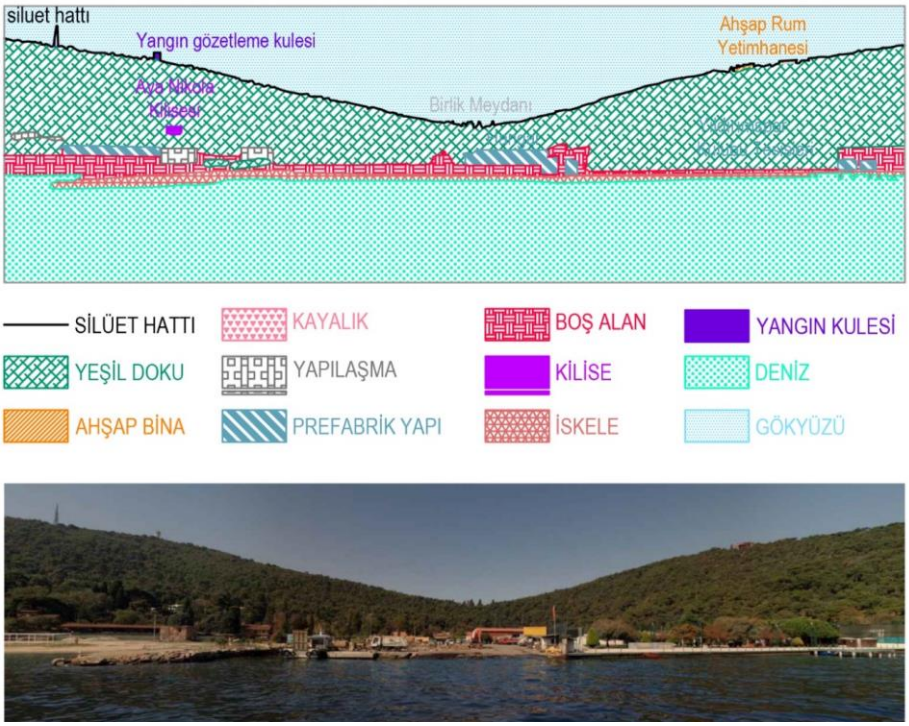

Şekil 3.17 Aya Nikola Müze İskelesi siluet fotoğrafı (URL-1)

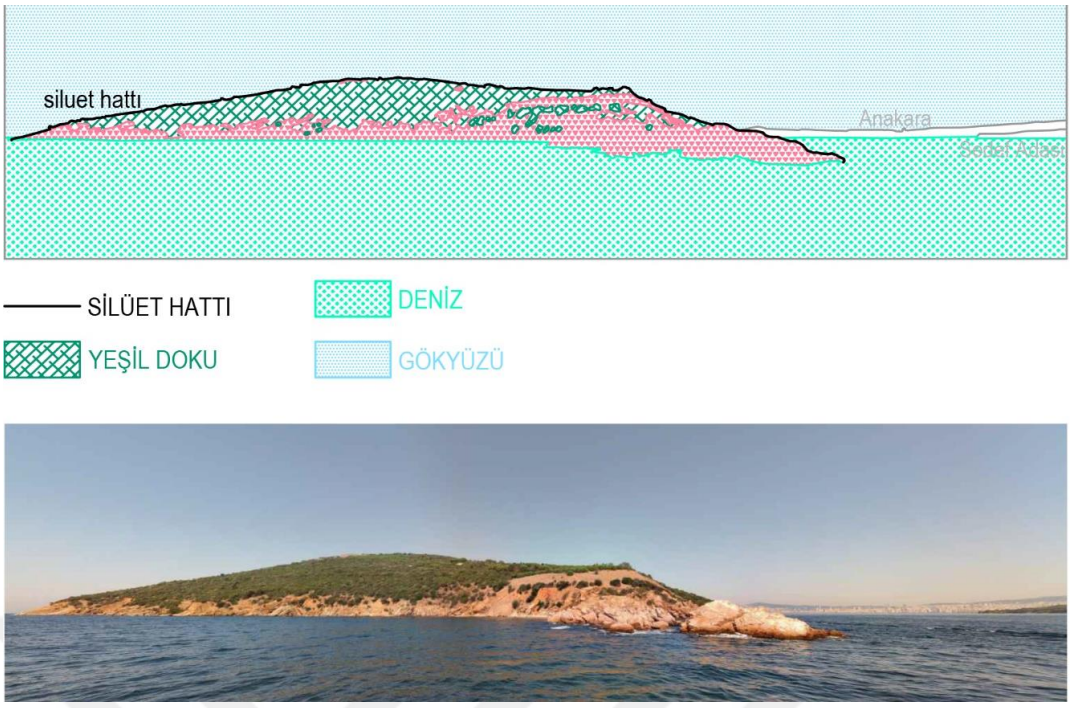

Şekil 3.18 Büyükada Güney kıyıları siluet fotoğrafı (URL-1)

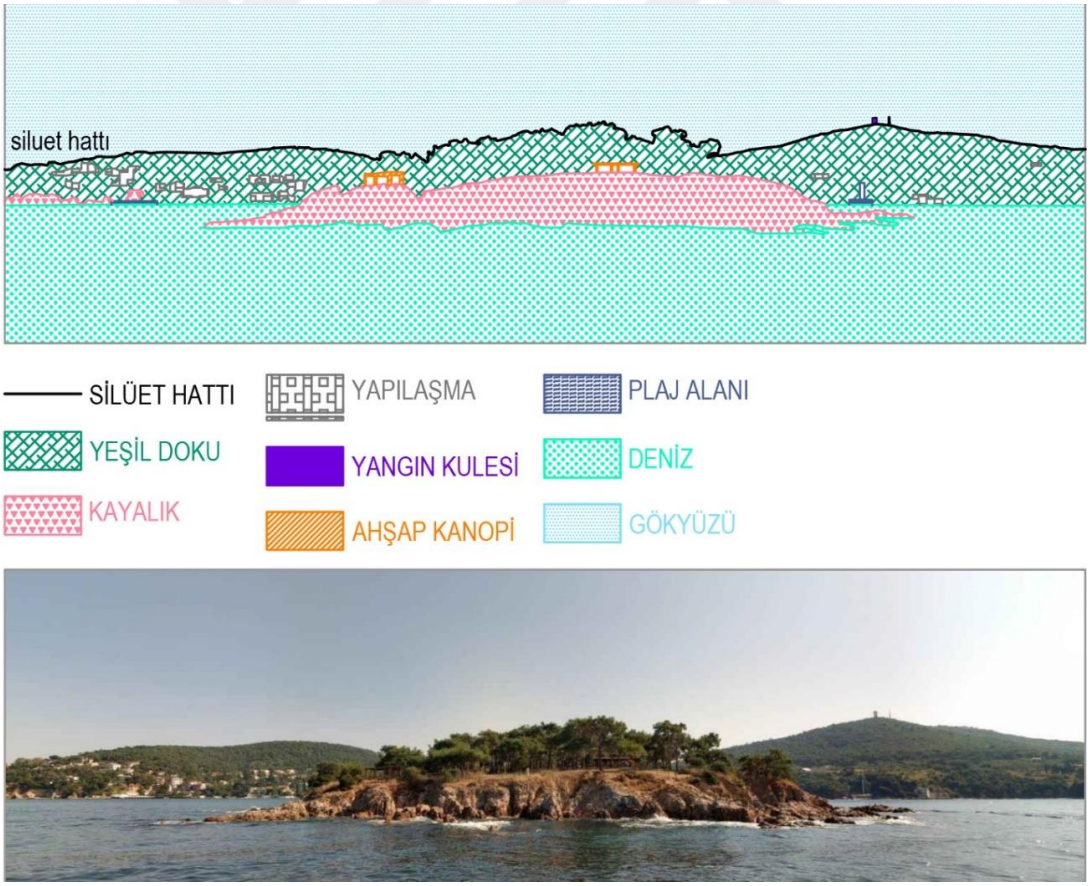

Şekil 3.19 Dilburnu siluet fotoğrafı (URL-2)

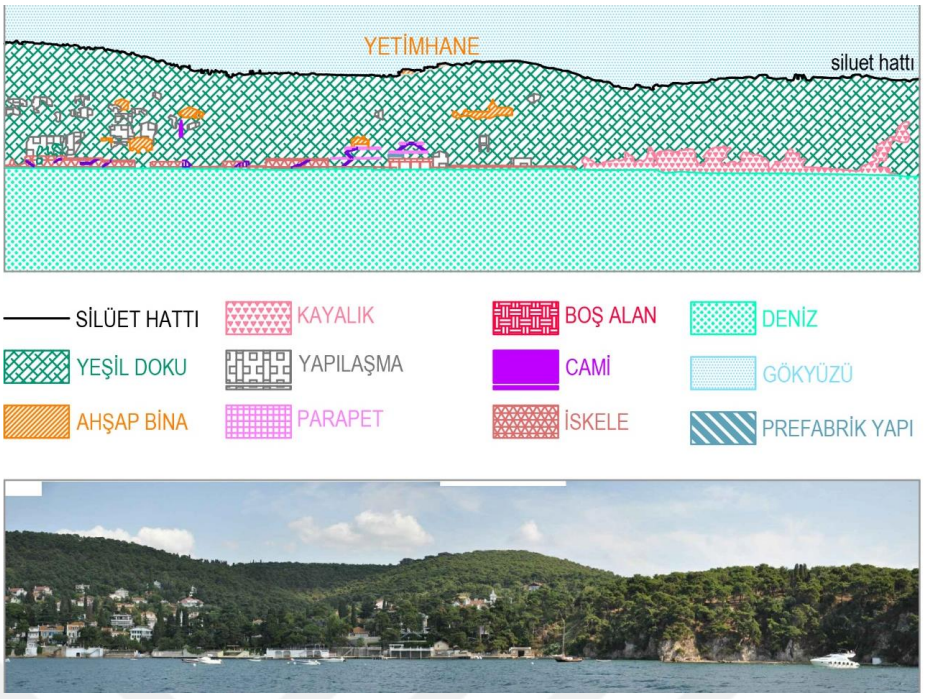

Şekil 3.20 Nizam koyunda özel rıhtımlı yalı niteliğinde bahçeli ahşap köşkler siluetinde (URL-2)

Şekil 3.21 Değirmen Plajına gelmeden yeşil içindeki ahşap köşkler siluetinde (URL-2)

3.2.3 Büyükada Siluetinin Devamlılığına Etki Eden Unsurlar Nelerdir?

İstanbul'un en eski kıyı sayfiye alanlarında bir olan İstanbul Prens Adaları; doğal, tarihi, kültürel özellikleriyle Adalar, I. II. ve III. derece doğal ve kentsel sit alanı olarak ilan edilmiş ve tarih boyunca farklı mimarisi, sosyal yapısı ve eski kıyı sayfiyesi özelliği nedeniyle korunması gerekli özgün bir yapıya sahiptir.

İstanbul Prens Adaları'nın sahip olduğu kültür varlıklarının sorunlar:

- Sit alanlarında yoğun yapılaşma baskısı (ikinci konut, yerleşik konut, ticaret, turizm),
- Günübirlik turizmin yaratığı kullanım yoğunluğu ve çevresel kirlilik,
- Ulaşım sistemindeki entegrasyon eksikliğine dayalı olarak kıyı alanlarının ulaşıma ilişkin kıyı yapıları,
- Özel iskeleler ve kıyı araçları ile işgal edilmesi,
- Kıyı alanlarının tanımsız çeşitli büyük kamu yapıları ve işlevler ile işgal edilmesi, Tarihi mirasın alanlarının (kiliseler, sinagoglar, manastırlar, ayazmalar, camiler gibi dini yapılardan işlevine uygun kullanılamaması,
- Sosyal yapıdaki farklılaşmalar olarak belirlenmiştir (Yazgan, Dikçınar,2014).

İstanbul Prens Adaları doğal, kültürel, tarihi miras alanlarının özgünlüğü sebebiyle Mart 2019 tarihinde, UNESCO Dünya Miras Alanları Geçici Başvuru Kültür ve Turizm Bakanlığı'na sunulmuştur.

3.2.4 Büyükada Siluet Değeri Tanımı Nedir?

İstanbul Adaları'nın yüzölçümü olarak en büyük adası olan Büyükada, Adalar İlçesinin merkezi konumundadır. Adalar İlçesi, Kınalıada, Burgazada, Heybeliada ve Büyükada'da bulunan Maden ve Nizam Mahalleri olmak üzere beş mahalleden oluşmaktadır. Büyükada'nın anakaraya-Maltepe sahiline uzaklığı 2300 metredir. Topografya bakımından kuzey-güney yönünde yüksek bir sırt görünümündedir. Kuzeyde, İsa Tepesi (Hristos) 163 metre yükseklikte olup, güneyde Yücetepe 202 metre ile adaların en yüksek tepesidir. Kuzey-güney yönünde orta kısımlara

gelindiğinde sırt alçalarak bir boyun oluşturur ve adayı kuzey ve güneyde iki eşit bölüme ayırmaktadır.

İstanbul Adaları'nın alansal olarak en büyüğü olan Büyükada 8km kıyı uzunluğu ile 558 hektar yüzölçüme sahiptir. Büyükada, topografya bakımından kuzey-güney yönünde uzanan yüksek bir sırt görünümündedir. Bu uzun sırtın doğuya ve batıya bakan yamaçları ortalama 30 derecelik eğimlerle denize inmektedir. Büyükada'nın kuzey bölümünde bulunan İsa Tepesi (Hristos) 163 m ve Tepeköy (Nevruz Tepe) ise 145 m yüksekliğe sahiptir. Güney bölümünde yer alan Yücetepe (Ayayorgi), 202 m yüksekliği ile adanın en yüksek noktasını oluşturmaktadır. Büyükada'da yer alan Aya Yorgi Tepesi, geniş bir açı ile İstanbul'un panoramik manzarasını sunmaktadır. Adanın ilginç bir diğer yeryüzü şekli ise 300 m uzunluk ve 100 - 150 m genişliğe sahip dar bir çıkıntı halinde denize sokulmuş olan Dil Burnu'dur (Tuğlacı, 1989), (Çubuk, 1987). Denizin adaya doğru sokulması ile oluşmuş olan belli başlı koyları ise batıda Nizam, Yörükali ve Halik Koyları, doğu bölümünde ise Küçükdil, Büyükdil koyları ile Karacabey koyudur (Türker, 2011).

19. Yüzyıla gelindiğinde anakaradan yapılmaya başlanan vapur seferleri ile Büyükada hızlı bir gelişim göstermiştir. Yerleşim dokusu iskeleden başlayarak, doğu, batı ve güney yönde yayılmaya devam etmiştir. İskele merkez olarak tanımlanırsa, merkezden uzaklaştıkça geniş parseller üzerinde ayrık düzende oluşturulmuş büyük anıtsal köşkler görülmektedir. Ada-parsel üzerindeki serbest düzenin sunduğu olanaklar özgün/deneysel mimari ortamın gelişmesini sağlamıştır. Tasarlanan bu görkemli konutlar, İstanbul Adaları'nın siluetini belirleyen Kızılçam ve diğer maki türlerinden oluşan orman alanlarının karakteristik peyzaj unsuru ile deniz kıyısında özel rıhtımları olan yalı niteliğindeki bahçeli köşkler 'Ada Siluetini' denizle buluşturan görüntüler sunmaktadır (Kahya,2016).

İstanbul Adaları'nda canlanma ve yapılaşma 19. Yüzyılın ikinci yarısında düzenli vapur seferlerinin başlamasıyla oluşmuştur. O yıllarda Adalar sayfiye yeri olarak düşünülmekte, bu düşünce mimaride ve yapılaşma düzeninde önemli bir unsur olmuştur. Osmanlı-Türk Mimarisinin batılı üsluplarla harmanlanarak uygulandığı köşkler ve oteller Adalar'ın en önemli özelliklerindendir. İlçe merkezi olan

Büyükada bu bakımdan bir Açıkhava müzesi gibidir. Günümüzde tarihi yapılarla çevrelenmiş bir sokak ve tarihi bir meydan görmek, artık çok ender rastlanan bir durumdur. Bu açıdan Büyükada dokusunu koruyabilmiş örnek tarihi yerleşimlerden biridir (Zorer, 2005). Adalar Mimari Miras Veri Tabanında yer alan İstanbul Prens Adaları'ndaki mimari miras yapıları tespit edilen adedi 400'dür. 400 yapıdan 52 tanesi Kınalıda'da, 38 tanesi Burgazada'da, 84 tanesi Heybeliada'da, 7 tanesi Sedef Adası'nda, 219 adedi ise Büyükada'da yer almaktadır. Büyükada'nın mimari miras yapılarından Ahşap yapılar Büyükada'nın kimliğini oluşturmaktadır.

İsa Tepesi'nin doğu yönünde bulunan, etrafı tamamıyla kızılçam ormanlarıyla çevrili, kat sayısı ve büyüklüğü ile Avrupa'da ve dünyada yer alan ahşap yapılar arasında derecelendirmeye alınan, koruma altındaki beş katlı Rum Yetimhanesi Büyükada siluetinin değişmez bir öğesidir, kimlik değeridir.

Şekil 3.22 Büyükada Rum Yetimhanesi (Alemdar, 2022)

Büyükada yerleşim dokusunda doğal ve yapılı çevre tespit edilerek çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Doç. Dr. Ümit Gümüşay ve öğrencileri tarafından hazırlanan coğrafi bilgi sitemi (URL-1), İBB Şehir rehberi panoramik fotoğraflar ve alan gezisi sonucunda sekiz adet karakteristik fotoğraf silueti belirlenmiştir. Bunlar; Şehir Hatları İskelesi batı kıyısındaki üç ahşap bina, iskelenin doğu kıyısındaki Ahşap Mom Otel, Karacabey Koyundan 5 Katlı Ahşap Rum Yetimhanesi binası ve yeşil içinde dağınık bahçeli ahşap binalar, Büyükada Yüce ve İsa Tepeleri arasında

oluşan boyun bölgesi ve Ahşap Rum Yetimhanesi, yeşil ve kayaların denizle buluştuğu Dilburnu'nda günübirlik turizm için oluşturulan ahşap bina, Nizam koyunda özel rıhtımlı yalı niteliğinde bahçeli ahşap köşkler, Değirmen Plajına gelmeden yeşil içindeki ahşap köşkler, Kurşunburnu sadece doğa; yeşil, falez ve deniz.

Büyükada siluetini oluşturan eşikler sahip olduğu: Topografyası, Orman alanları, Egzotik bitki örtüsü ve Özgün mimari dokusu / Ahşap Binaları Yerleşim alanları,

Kıyılar ve deniz ile kurulan ilişki olarak sınıflandırılabilir. Adalarda mevcutta yer alan dolgu alanları Büyükada siluetindeki yapay bileşenlerdendir.

Yukarıda açıklanan tüm gerekçeler sonucunda İstanbul Prens Adaları'nın kimlik öğelerinden biri olan ve Büyükada'da korunmakta olan Ahşap binaların siluetten görünürlüğü Gestalt İlkeleri bağlamında tez kapsamında değerlendirilmiştir.

Şekil 3.23 Aya Yorgi Tepesi'nden Anakaraya Bakış (Alemdar, 2022)

Batı etkisindeki mimari üslupların ahşap ile uygulandığı bir açık hava müzesi Büyükada'nın organik gelişen yerleşimi, doğası topografyasıyla bütünleşen yapılarıyla dengeli bir siluet oluşturmuş, tarih boyunca yapılar kentsel mekanın

ayrılmaz parçası olmuştur. Büyükada denildiğin yapılaşma ile ilgili akıllarda canlanan imge beyaz boyalı ahşap, süslemeli, dik çatılı yapılar akıllara gelmektedir.

Büyükada Yüce Tepe'de yer alan Büyükada Rum Yetimhanesi binası Büyükada silueti için bir kimlik değeri yaratmaktadır. Yeşilin içerisinde Bahçeli köşkler, kıyı mekânında yalı köşkleri, yoğun yerleşim dokusunda çatı biçimlenişi, rengi ile ayrışan ahşap binalar Büyükada siluet değerini oluşturan verilerden bir tanesidir. Büyükada siluet hattının oluşmasında orman alanları, topografyası ve sivil Mimarlık yapıları öncül rol oynamaktadır. Kabataş'tan kalkan Kabataş-Adalar vapuru ile gelirken yapılan alan çalışmasında tespit edilmiştir ki, Istanbul Prens Adaları Kabataş Vapur İskelesi'nden henüz vapur kalkmadığında bir siluet olarak, denizin içerisinde sınırlanmış, İstanbul'un coğrafyasına özgü olarak tanımlanmış kara parçaları olarak yer almaktadır.

Büyükada silueti: Doğal etkenler; topografya, bitki örtüsü (Kızılçam ve Maki Ormanlar, Egzotik Bitkiler), doğal peyzaj öğeleri, 4 tarafı deniz ile çevrili, sınırlı , izole kara parçası; sosyokültürel etkenler; Adalı olmak, Ada yerleşim dokusu, adaya özgü değerler,farklı kültürlerin yansıması, Ada'da ziyaretçi olmak, mekânsal etkenler; kıyı mekanı , yapılı çevre (Anıtsal ve sivil mimari yapılaır, ahşap yapılar, Büyükada Rum Yetimhanesi), yerleşim gelenekleri, sayfiye alanı, ikincil konutlar, kentsel imge öğelerinin görünürlüğü, katmanlaşmış tarihsel doku, ulaşım araçları; mekânı yönlendiren etkenler; zaman-mekân içerisinde fonksiyonların yer seçimi ile değişen Ada silueti, değişen mekan algıları-Ada Siluetine giren binaların değişen fonksiyonları, Simge Yapıların (Büyükada Ahşap Rum Yetimhanesi-Aya Yorgi Kilisesi-Aya Nikola Kilisesi-Siluete Giren Ahşap Binalar) oluşturduğu odak noktaları bileşenlerinin bir araya gelerek oluşturduğu kümülatif görsel bir sonuçtur.

Büyükada'nın yapılı çevresi içerisinde orman alanları, kıyı mekânı ile ilişkili planlanan ahşap binalar Ada siluetini tanımlamaktadır. Ahşap binaların Büyükada siluetinde görünürlüğünün devamı, Büyükada siluetinin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında koşullardan biridir.

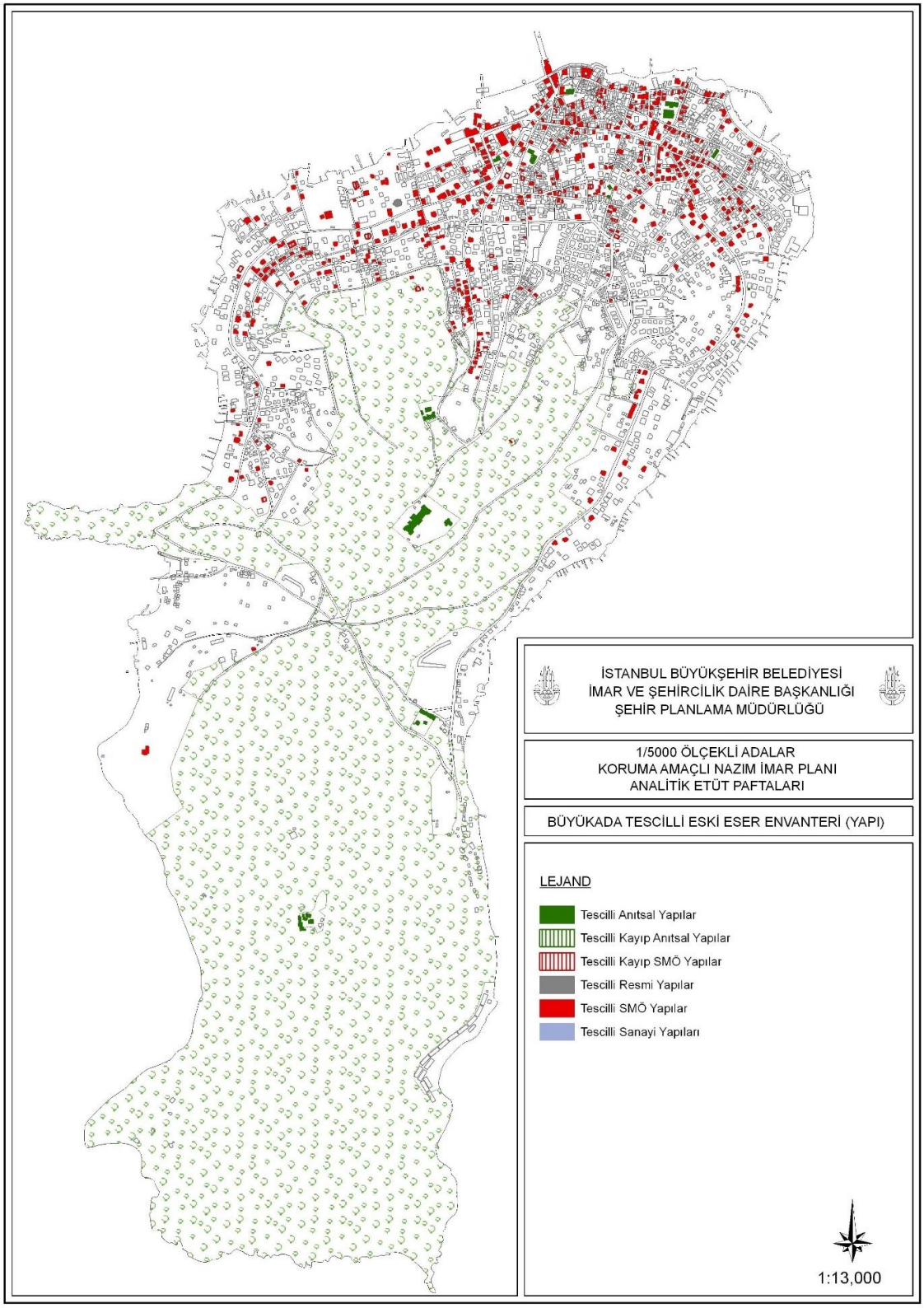

Harita 3.8 Büyükada tescilli eski eser envanteri (1/5000 ölçekli Adalar KANİP Raporu,2010)

Şekil 3.24 Büyükada Siluet değerini oluşturan bileşenler (tez kapsamında düzenlenen Şekil 2.3 referans alınarak yazar tarafından hazırlanmıştır)

Büyükada kendine özgü sınırları ile kente yüzünü dönen aynı zamanda kente uzak ve yakın bir konumda var olan bir kimlik tanımlamaktadır. Kentlerin kimliğinin algılanmasında tez kapsamında açıklanan 'siluet' kavramı Büyükada'nın kentli hafızasında imgeleminin oluşmasında başlıca rol oynamaktadır. İçinde barındırdığı imge değerleri ve anakaradaki örneklerine göre korunmuş mimari miras yapıları ile kentlilerin hafızasında yer almaktadır. İstanbul'da kentlinin günlük yaşamında var olan deniz yolcuğu Büyükada'ya tek ulaşım yoludur. Bu sebeple Ada'ya varma ve Ada'dan ayrılma anlarında farklı siluetler, manzara, bakı, panoramik görüntüler sunmaktadır. Tez kapsamında belirlenen 8 karakteristik siluet vapurda seyahat edenlere Ada'nın çevresinde vapurla ilerlerken farklı deneyimler sunmaktadır.

Büyükada silueti; doğal, sosyokültürel, mekânsal ve mekânı yönlendiren etkenlere bağlı olarak katmanlaşıp gelişerek kümülatif bir süreci yansıtan değer kavramı **Büyükada siluet değerini** oluşturmaktadır.

3.3 Büyükada Siluet Değerini Oluşturan Bileşenlerden Bir Tanesi Ahşap Binaların Denizden Görünürlük Değeri Nedir?

Büyükada siluetini oluşturan bileşenlerden olan ahşap binalar, Büyükada'nın kuzey kıyılarında yoğun yapılaşma içerisinde, tepelere doğru orman alanları içerisinde ve kıyı alanlarında deniz ile ilişkili yalı köşkleriyle Büyükada'nın siluet değeridir. Ahşap binalar, çatı ve cephe biçimlenişi, plan yerleşimi, malzeme, doku ve rengi ile yapılı çevreden ayrışmaktadır. Alan çalışmasında anakaradan vapur ile yapılan Ada'ya varış ve ayrılışlarda siluette yer alan ahşap binalar Heybeliada'dan Büyükada'ya/Büyükada'dan Heybeliada'ya geçerken fark edilmektedir. Anakaradan kalkan vapur içerisinde yolculuk yapılırken, İstanbul Prens Adaları bir bütün olarak algılanmaktadır. Bütünü oluşturan parçalar (doğal ve yapılı çevre) ancak iki ada arasında yapılan yolculukta ve iskeleye yaklaşırken seçilebilmektedir. Ahşap binaların Büyükada siluetinde görünürlük değeri komşu Ada'dan ve vapur iskeleye yaklaşırken korunması gereken kimlik özelliği ve siluet değeridir. Kent imgesinde Büyükada silueti organik olarak gelişen yerleşimi ve doğal çevresiyle bütünleşen yapıları kentsel mekânın ayrılmaz bir parçası olarak Büyükada'nın tarihi dokusu içerisinde yer almaktadır. Barındırdığı ahşap binaların yapım tekniği, üslup çeşitliliği, yapı tipoloji ve morfolojilerinin örneklerinin yer aldığı açık hava müzesidir (Günay,2019). Ahşap yapıların denizden görünürlüğünün değer olarak Büyükada kıyı mekânı planlama yönetim kararlarında kültürel değer olarak yer alması Büyükada siluetinin sürdürülebilirliğinin gereklerindedir.

3.4 Büyükada Siluetinin Sürdürülebilirliğinin Sağlanması İçin Öneriler Nelerdir?

Kentler sürekli değişen ve gelişen dinamik yapıda yaşayan organizmalardır. Kent siluetleri bu dinamik yapıyla birlikte değişiklik göstermektedir. Kentsel ve kültürel mirasın önemli olduğu kentlerde, tarih boyunca katmanlaşan kent siluetleri, kentin var olan kültürel ve kentsel mirasına eklemlenerek gelişmelidir. Büyükada, belirlenen 8 karakteristik silueti ile, anakaranın kentsel hafızasında yer alan, özgün dokusuyla kentle iletişim halinde olan bir yerleşimdir. Bu sebeple Büyükada siluetinin gelişiminin iyi yönetilmesi gerekmemektedir. Büyükada silueti tarihsel

geçmişiyle kümülatif bir sürecin birikimidir ve miras değerleri sebebiyle geleceğe aktarılması ve sürdürülmesi gerekmektedir. Yapılan analiz çalışmasında Büyükada Vapur İskelesinin:

A.Yoğun yerleşim dokusu olan siluet (batı), B..Yoğun yerleşim dokusu olan siluet (doğu) siluetlerinin yapılaşma baskısı altında olduğu, Büyükada'nın siluet değerlerinden olan ahşap binaların siluetten görünürlüğünün Gülistan Caddesi'ne yapılan dolgu alanı, Büyükada Mavi Marmara Dentur iskelesi, Prenst Tur İskelesi, İDO İskelesi, Turyol iskelesi, niteliksiz prefabrik yapılar sebebiyle azaldığı, iskele meydanıyla ilişkili sokakların ve mimari miras yapılarının deniz yüzeyinden algılanmasının dükkanlara ait tentelerle engellendiği tespit edilmiştir. İskele yapılarının yarışma ile tekrardan ele alınması önerilmektedir. Dükkanlara ait tente ve tabelaların Ada'nın mimarisine uygun olarak yeniden ele alınması önerilmektedir. A ve B. siluet bölgeleriyle ilgili aşağıda yer alan kesit çalışmaları hazırlanmıştır.

A. silueti için mevcut durumu açıklar kesit incelendiğinde İskelenin batı tarafında yer alan dolgu alanı +1.85 kotundayken, bir üstte yer alan 23 Nisan Caddesi +15.50 kotundadır ve mevcutta yalnızca 23 Nisan Caddesi'nin bittiği noktada aşağıya inilen merdivenlerle erişim sağlanmaktadır. Ada'nın içerisine dağılmak için Saat Meydanı'na çıkan Büyük İskele Caddesi yoğun olarak kullanılmaktadır. Deniz yüzeyinden 23 Nisan Caddesi'nin, 23 Nisan Caddesi'nden kıyı mekanının algılanması dolgu alanında yer alan kütlesel yapı sebebiyle kentsel imaj öğelerinden olan yol öğesi algılanamamakta, kara-su öğesi arasındaki görsel ilişki kopmaktadır. Kütlesel yapı Ada'nın yapı tipolojinden farklı olarak inşa edilmiş, Ada'ya vapur ile yaklaşırken algılanan ahşap yapıların önünde yer almaktadır. Kara-su öğesi arasındaki yapının kat adedinin azaltılması ve dolgu alanında arındırılmış, kıyı mekanıyla ilişkili sokak ve ahşap binaların yer aldığı planlama önerilmektedir (Şekil3.25 ve Şekil3.26). İskele caddesinin batı tarafında yer alan niteliksiz iskele yapıları deniz yüzeyinden bakıldığında Ada siluetinin algılanmasını engellemekte, siluette düzensiz-olumsuz görüntüler oluşturmaktadır. Bu iskelelerin yarışma ile Ada siluetine uygun bir şekilde tasarlanması önerilmektedir.

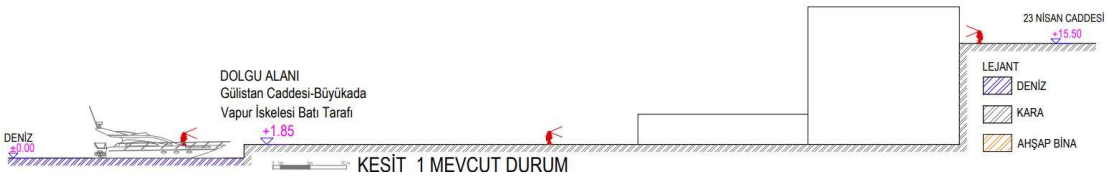

Şekil 3.25 Kesit 1-1 Yoğun Yerleşim Dokusu Olan Siluet – Batı Mevcut Durum Kesiti

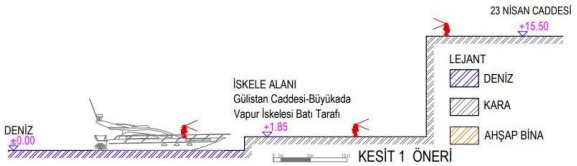

Şekil 3.26 Kesit 1-1 yoğun yerleşim dokusu olan siluet – Batı öneri kesiti

B. Silueti için mevcut durumu açıklar siluet incelendiğinde kıyı dolgu alanı +2.47 kotunda, iskelenin bağlandığı bir üst sokak ise +5.27 kotundadır. Deniz yüzeyinden adaya yaklaşırken ve Gülistan Caddesi üzerinde yürürken prefabrik yapılar, caddeyi daraltarak ve yapılı çevrenin önünü deniz yüzeyinden engelleyerek, Büyükada siluetini oluşturan kentsel imaj öğeleri ve ahşap yapıların algılanabilirliğini olumsuz etkilemektedir. Öneri kesit çalışmasında prefabrik yapılar kaldırılmalı ve kıyı mekanının deniz yüzeyinden algılanabilirliğini engellemeyecek, ayaklar üzerinde çevresi kapatılmamış saçakların oluşturulması, ağaç dokusu eklenmesi önerilmektedir.

D. Yeşil tepenin kıyısındaki yerleşme siluetinde kıyı alanında yer alan atölye şefliğine ait prefabrik yapılar bir saçak altında yeniden ele alınmalıdır.

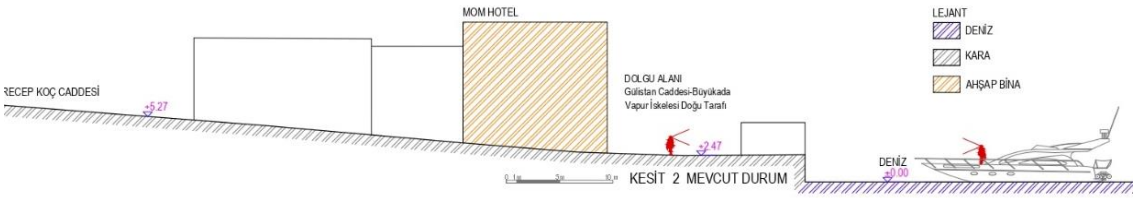

Şekil 3.27 Kesit 2-2 yoğun yerleşim dokusu olan siluet-Doğu mevcut durum kesiti

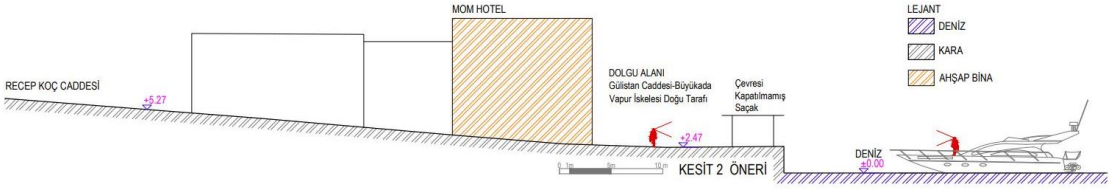

Şekil 3.28 Kesit 2-2 yoğun yerleşim dokusu olan siluet-Doğu öneri kesiti

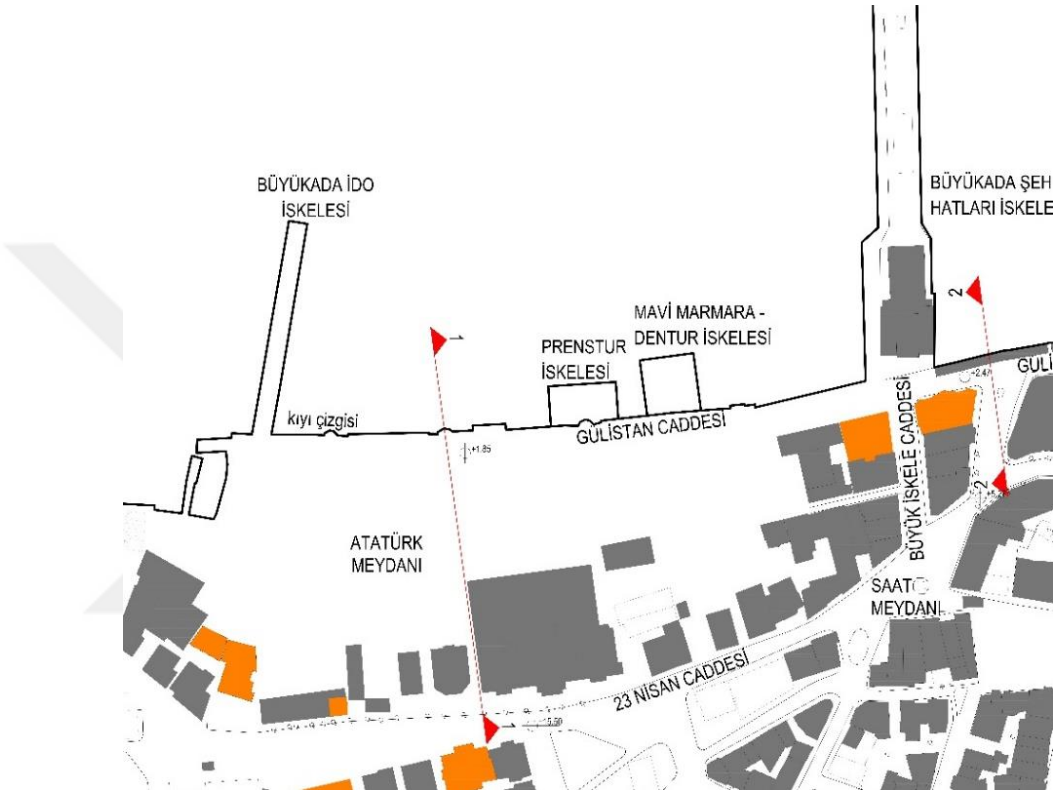

Şekil 3.29 Büyükada Gülistan Caddesi'nden geçen kesitleri açıklar anahtar plan (yazar tarafından hazırlanmıştır)

3.5 Büyükada Koruma Amaçlı İmar Planı ve Siluet İlişkisi Nedir?

Kıyı kenti İstanbul ve siluet değerini oluşturan bileşenlerin araştırıldığı tez kapsamında Büyükada kıyı mekânı İstanbul kıyı kentinin siluet değeri olarak belirlenmiştir. Yapılan literatür araştırması ve alan çalışmalarında görülmüştür ki İstanbul'da bir siluet sorunu vardır. İstanbul'un siluet sorunu literatür kapsamında Tarihi Yarımada ve Boğaziçi bölgesi ile sınırlı kalarak, İstanbul'un coğrafi yapısının kimlik değeri olan İstanbul Prens Adaları siluetiyle ilgili çalışma yapılmamıştır. Tez kapsamında da açıklandığı üzere İstanbul Prens Adaları anakara ile ilişkili olarak birçok panoramik görüntü sunmaktadır. İstanbul kıyı kenti içerisinde

mimari miras yapılarının dönem özelliklerinin İstanbul'daki benzer dönem özelliklerinin yer aldığı ilçelere göre korunmuş, bir nevi laboratuvar alanı olarak belirlenmiştir. Kıyı kenti İstanbul'un Ada-Anakara ilişkisinde vapur seyahati arada olma, karşı kıyıda olma, komşu kıyıda olma deneyimi sunmaktadır.

Şekil 3.29'da Boğaziçi kıyısı ve siluetinin olumsuz etkisinin görüldüğü fotoğraf yer almaktadır. Fotoğrafta tarihi çevre ve kat yüksekliği açısından korunan ön görünümdeki yapıların düzenini arka planda gökdelenler bozmaktadır Şekil3.33. Kıyı alanlarının siluetinin korunması, ön görünümün korunması ve geri görünümün korunmasıyla mümkündür ve özgün siluet değerleri bu şekilde sürdürülebilir-korunabilir.

Şekil 3.30 Boğaziçi silueti ve geri görünümde yer alan gökdelenler - vapurdan Ortaköy Cami'ye bakış (Kerestecioğlu Arşivi,2022)

İstanbul'un Adalar İlçesine bağlı Büyükada, Heybeliada, Burgazada, Kınalıada, Kaşıkadası ve Sedefadası'nın farklı tarihlerde, birbirilerinden bağımsız ve farklı ölçeklerde imar planları hazırlanmıştır Tablo 3.1.

Çalışma kapsamında 21.09.2011 tarihinde onaylanan ve 2017/2628 karar numaralı karar ile iptal edilen İstanbul Adalar İlçesi'ne ait Adalar İlçesi (Büyükada-Heybeliada-Burgazada-Kınalıada-Kaşıkadası-Sedefadası-Yassıada-Sivriada ve Tavşanadası'nı kapsayan 1/5000 ölçekli Adalar Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı, Raporu ve Plan Notları; 20.06.2022 İstanbul İli Adalar İlçesi Büyükada İskelesi'ne Ait 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planı, Raporu ve Plan Notları; 13.02.2009 tarihli 1/100.000 Ölçekli İstanbul İl Çevre Düzeni Planı incelenmiştir.

Adalar İlçesi sit Alanlarına ait kararların yer aldığı Tablo 3.4 ve 3.5 1/5000 Ölçekli Adalar Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Raporu'ndan yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 3.4 İstanbul Adalar İlçesi Sit Alanları kararları (Rapor,2011'den yararlanılarak hazırlanmıştır)

ADALAR İLÇESİ SİT ALANLARI KARAR TARİHLERİ	
TARİH	**KARAR**
9.10.1976	Büyükada, Heybeliada, Burgazadası ve Kınalıada'nın tümüyle korunması gerekli **doğal sit alanı** olduğuna karar verilmiştir.
10.11.1976	Yassıada **tarihi sit alanı** ilan edilmiştir.
5.04.2006	Yassıada **tarihi sit** alanı tescil kaydının devamına karar verilmiştir.
12.10.2009	Yassıada'nın tarihi sit tescil kaydının devamına, doğal sit derecesinin ise I olarak belirlenmesine karar verilmiştir.
28.02.2011	Yassıada, **III. derece arkeolojik sit** ilan edilmiştir.
31.03.1984	Büyükada, Heybeliada, Burgazada, Kınalıada, Sedefadası **sit alanları bütünü ilan** edilmiştir.
29.08.1991	Büyükada, Heybeliada, Burgazada, Kınalıada, Kaşıkadası sit ayrımı ve sit derecelendirmesi yapılmıştır.
9.12.2009	Sedefadası, Tavşanadası, Sivriada'nın sit türü ve derecelendirmesi yapılmış, ayrıca Kaşıkadası'nın sit derecesi revize edilmiştir.

İstanbul Adalar İlçesi (Büyükada, Heybeliada, Burgazada, Kınalıada, Sedefadası, Kaşıkadası, Yasssıada, Sivriada, Tavşanadası), Kensel Sit, I. Derece Doğal Sit, II. Derece Doğal Sit, III. Derece Doğal Sit, I. Derece Doğal Sit+ 3. Derece Arkeolojik Sit, II. Derece Doğal Sit+3. Derece Arkeolojik Sit, I. Derece Doğal Sit+TarihiSit+3. Derece Arkeolojik Sit alanlarının barındırmaktadır.

Tablo 3.5 İstanbul Adalar İlçesi eski imar planları (Rapor,2011'den sonra yazar tarafından hazırlanmıştır)

Ada	Plan Adı	Ölçek	Tarih
Sedefadası	Sedefadası İmar Planı	1/1000	6.07.1956
Büyükada	Büyükada İmar Planı	1/5000	22.06.1957
Kınalıada	Kınalıada İmar Planı	1/2000	23.07.1966
Heybeliada	Heybeliada İmar Planı	1/2000	16.11.1966
Burgazada	Burgazadası İmar Planı	1/2000	10.08.1970
Kaşıkadası	Adalar İlçesi, Burgazada Mah. (Kaşıkadası) 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı	1/5000	15.06.1988
Adalar İlçesi (Büyükada-Heybeliada-Burgazada-Kınalıada-Kaşıkadası)	Marmara Takımadaları Sit Koruma (Nazım İmar) Planı	1/5000	29.08.1991
Adalar İlçesi (Büyükada-Heybeliada-Burgazada-Kınalıada-Kaşıkadası)/Revizyon	Marmara Takımadaları Sit Koruma (Nazım İmar) Planı	1/5000	30.06.1994
Adalar İlçesi (Büyükada-Heybeliada-Burgazada-Kınalıada-Kaşıkadası-Sedefadası-Yassıada-Sivriada-Tavşanadası)	1/5000 Ölçekli Adalar Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı	1/5000	21.09.2011
Büyükada	İstanbul İli Adalar İlçesi Büyükada İskelesi'ne Ait 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planı	1/1000	20.06.2022

Tablo 3.4'te yer alan kararlar sonucunda:

Büyükada: %66 doğal sit, %34 kentsel sit;

Heybeliada: %72 doğal sit, %28 kentsel sit;

Burgazada: %69 doğal sit, %31 kentsel sit;

Kınalıada: %62 doğal sit, %38 kentsel sit;

Sedefadası, Kaşıkadası, Yassıada, Sivriada ve Tavşanadası'nın tamamı doğal sit alanı olarak belirlenmiştir (Rapor,2011) Tablo 3.6.

Tablo 3.6 İstanbul Adalar İlçesi sit alanları dağımı (Rapor,2011)

Adalar		Kentsel Sit	I. Derece Dogal Sit	II. Derece Dogal Sit	Ill. Derece Dogal Sit	III. Derece Dogal+ Kentsel Sit	I. Dogal Sit+ 3. Derece Arkeolojik Sit	II. Dogal Sit+ 3. Derece Arkeolojik Sit	I.Dogal Sit+Tarihi Sit+3.Derece Arkeolojik Sit	Toplam
Büyükada	Alan (ha)	181,33	312,1	24,01	21,19	0	0	0	0	538,63
	%	33,67	57,94	4,46	3,93	0	0	0	0	100
Heybeliada	Alan (ha)	69,92	164,96	12,21	3,98	0	0	0	0	251,07
	%	27,85	65,7	4,86	1,59	0	0	0	0	100
Burgazada	Alan (ha)	45,68	97,3	1,94	1,58	0	0	0	0	146,5
	%	31,18	66,42	1,32	1,08	0	0	0	0	100
Kınabada	Alan (ha)	51,64	59,89	16,04	8,44	0	0	0	0	136,01
	%	37,97	44,03	11,79	6,21	0	0	0	0	100
Sedefadası	Alan (ha)	0	0	14,33	0	16,58	2,08	0	0	32,99
	%	0	0	43,44	0	50,26	6,3	0	0	100
Kaşıkadası	Alan (ha)	0	5,72	0	0	0	0	0	0	5,72
Yassıada	Alan (ha)	0	0	0	0	0	0	0	10,37	10,37
Sivriada	Alan (ha)	0	0	0	0	0	0	9,26	0	9,26
Tavşanadası	Alan (ha)	0	0	0	0	0	0	3,11	0	3,11
Toplam	Alan (ha)	348,57	639,97	68,53	35,19	16,58	2,08	12,37	10,37	1133,7
	%	30,75	56,45	6,05	3,1	1,46	0,18	1,09	0,91	100

Çevre Düzeni Planında 7.2.1. Meskûn Alanlar başlığı altında: "*İstanbul'un nüfus yığılmasının dezavantajlarını yaşayan bir kent olması, deprem riski taşıması, vazgeçilmez öneme sahip doğal eşiklere sahip olması, kuzeye gelişmenin kontrol altına alınması ve kentin kontrollü gelinmesi için Plan'da gerekli stratejiler geliştirilmiştir. 1/100000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Plan'ında meskûn alanlarla ilgili geliştirilen planlama yaklaşımında, " Hedef 3. İstanbul'un Mekânsal Gelişimini Çevresel, Ekonomik re Toplumsal Sürdürülebilirlik Doğrultusunda Kentsel işlevsel Bütünleşmeyi Sağlayacak Şekilde Kurgulamak" başlığı altında "Ana Strateji 4. Yerleşmelerin Yaşam Destek Sistemlerine ve Hassas Ekosistemlere Duyarlı Gelişmesini Sağlamak", "Ana Strateji 5. Afetlere Karşı Duyarlı Kentsel Gelişmeyi Sağlamak" ve "Ana Strateji 6: Yerleşmelerin Tarihsel-Kültürel Değerlere Duyarlı Gelişmesini Sağlamak" stratejileri ile "Hedef 4. Yaşam Kalitesini Yükseltmek" başlığı altında "Ana Strateji l. Yerleşim Alanlarında Mekânsal Kaliteyi Yükseltmek" ve "Ana Strateji 2. Çevre Kirliliğini Önlemek" stratejileri*

tanımlanmıştır. " Plan'da "Yerleşmelerin Tarihsel-Kültürel Değerlere Duyarlı Gelişmesini Sağlamak" şeklinde tanımlanan Ana Strateji 6'yı hayata geçirmek üzere de " İstanbul'un sahip olduğu tarihi ve kültürel dokusu, evrensel kimliği, peyzajı, kentin simgeleri ve siluetini korumaya yönelik çalışmaların yapılması" politikaları tanımlanmıştır (Rapor,2022,s.16).

İBB Meclis kararı ile kabul edilen ve 15.06.2009 tarihinde onaylanan 1/100.000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Plan raporunda; *"Birbirinden farklı sit alanlarının bir arada bulunduğu durumlarda ilan edilen karma sit alanları İstanbul'da toplam 13.581 ha'dır. Bu sit alanlarının en büyük kısmını (% 79) 11 adet 'doğal ve tarihi sit alanı' olarak tescil edilen alanlar teşkil etmektedir. 'Doğal ve tarihi sit alanı' olarak tescil edilmiş ve geniş bir alana yayılan Boğaziçi Öngörünüm ve Geri Görünüm Alanları'nın dışında, 'tarihi - kentsel sit alanı' olan Tarihi Yarımada ve 'doğal-kentsel sit alanı' olarak tescil edilmiş Adalar, İstanbul'un önemli karma sit alanlarındandır."* (Rapor,2009,s.340). Raporda Doğal karakteri korunacak alanlar içerisinde; Adalar ve Anadolu Yakası Marmara Kıyılarındaki Siluet Nokta ve Alanları başlığı altında, Küçükyalı-Tuzla aksının kuzeyinde kalan tepelerin yamaçlarından Marmara Denizi'nin görünümü ve Bostancı-Maltepe sahil yolundan ve Dragos'tan Adalar'ın görünümü belirlenmiştir ve raporda belirtilen alanlar öncelikli olmak üzere, 1/100000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı yaklaşımında tanımlanan *"İstanbul'un sahip olduğu tarihi ve kültürel dokusu, evrensel kimliği, peyzajı, kentin simgeleri ve siluetini korumaya yönelik çalışmaların yapılması" politikasının hayata geçirilebilmesi için; İstanbul kent ölçeğinde siluet araştırmalarının yapılarak gerekli önlemlerin alınması esastır. "* denilmektedir. 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planında Büyükada meskun alan ve orman alanı belirlenmiştir.

Tez kapsamında Büyükada çalışma alanı olarak seçilmiştir. Çalışma alanı; Kentsel sit, I. Derece doğal sit, II. Derece doğal sit ve III. Derece doğal sit alanında oluşmaktadır (Harita 3.9 ve Tablo 3.6). Çalışma kapsamında incelenen Büyükada siluet değerini oluşturan 8 siluet bölgesi 1/5000 Ölçekli Adalar Koruma Amaçlı İmar Planında; Örneklem 1-2-8 Kentsel sit alanında, Örneklem 5-6-7 I. Derece doğal sit alanında, Örneklem 4 ön görünümde II. derece doğal sit alanı, geri

görünümde ise I. Derece doğal sit alanında, Örneklem3 ise ön görünümde kentsel sit, geri görünümde ise doğal sit alanında yer almaktadır.

A. Yoğun yerleşim dokusu olan siluet-Büyükada Vapur İskelesi Batı – Örneklem 1: İskele meydanını oluşturan ve Gülistan Caddesinin batı tarafını oluşturan dolgu alanı kıyı kullanımı alanı olarak, dolgu alanının arkasında kalan yerleşim alanı ise kentsel ve tarihi sit alanı olarak, siluete giren alanda aynı zamanda konaklamalı turizm alanları ve belirlenmiştir.
B. Yoğun yerleşim dokusu olan siluet-Büyükada Vapur İskelesi Doğu- Örneklem 2: çalışma alnında değerlendirilen siluet bölgesi, Kentsel ve tarihi sit alanı olarak yer almakta, Gülistan Caddesinin batı tarafını oluşturan dolgu alanı kıyı kullanım alanı olarak belirlenmiştir.
C. Yerleşim dokusu birkaç binadan oluşan siluet -Örneklem 3: Ön görünümde düşük yoğunluklu konut alanı geri görünümde ise orman alanları yer almaktadır.
D. Yeşil bir tepenin kıyısındaki yerleşme silueti – Örneklem 4: Günübirlik kullanım turizm alanları, düşük yoğunluklu konut alanları, park ve dinlenme alanları, II. ve III. Derece doğal sit alanı, dini tesisler alanı ve plan kapsamında belirlenen ağaçlandırılacak alanlar ve kentsel sit alanının bitio doğal sit alanının başladığı alanda yer almaktadır.
E. Kurşunburnu'nda kaya ve yeşil doku silueti – Örneklem 5: Plan kapsamında yapılan analizler sonucunda yerleşilemez alan olarak belirlenen Kurşunburnu siluet bölgesi, orman alanında yer almaktadır.
F. Yeşil ve kayaların denizle buluştuğu Dilburnu'nda günübirlik turizm için oluşturulan ahşap kanopi silueti – Örneklem 6: Dilburnu mesire alanı ise plan kapsamında belirlenen mesire alanında yer almaktadır.
G. Nizam koyunda özel rıhtımlı yalı niteliğinde bahçeli ahşap köşkler silueti – Örneklem 7: Düşük yoğunluklu konut dokusunun yer aldığı siluet bölgesidir.
H. Değirmen Plajına gelmeden yeşil içindeki ahşap köşkler silueti- Örneklem8: Konaklamalı turizm alanı, düşük yoğunluklu konut alanı kültürel tesis alanı olarak belirlenmiştir Harita 3.10.

21.09.2011 tarihinde onaylanan 1/5000 Ölçekli Adalar Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı İstanbul 8. Daire Mahkemesi'nin 30.11.2017 tarih 2628 numaralı kararı ile iptal edilmiştir. 2018 yılı ile İstanbul Adalarının Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ve Uygulama planı mevcutta yoktur ve Adalar İlçe Belediyesi ile yapılan görüşmede; güncel durumda yapılaşmanın olmadığı yalnızca okul, hastane, depremde risk teşkil eden binalar için inşai faaliyetlerinin gerçekleştirildiği bilgisi alınmıştır. Adalar İlçesi II. Taslak Strateji Belgesi üzerinde İBB tarafından çalışmalar 14 Haziran 2021 tarihinde tamamlanmış ve 1/5000 Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı teklifi ile birlikte İBB Meclisine iletilmiştir.

Büyükada kentsel sit ve doğal sit alanlarından oluşmaktadır. Orman alanları yerleşimin içlerine devam ederek, Büyükada siluetini oluşturmaktadır. Kentsel sit alanının bittiği noktada orman alanları başlamaktadır. Çalışma kapsamında siluet bölgelerinden Örneklem 1-2-3 ve 8 bölgesi kentsel sit alanı bölgesinde kalmaktadır. Büyükada korunması gereken kıyı çizgisi dolgu alanlarının gerisindeki kıyı çizgisi olarak belirlenmiştir. Harita 3.8'de magenta renk ile korunması gerekli kıyı çizgisi gösterilmiştir.

İstanbul İli Adalar İlçesi Büyükada İskelesi'ne Ait 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planı raporunda "*Kentsel nüfusun yoğun olarak bulunduğu İstanbul kıyı alanları, kentli için büyük önem taşımaktadır. Kara ulaşımının yanı sıra kentli tarafından yoğun bir şekilde kullanılan deniz ulaşımı, İstanbul kent halkının sosyal hayatında önemli bir yere sahiptir. Deniz ulaşımına hizmet eden mevcut iskelelerin çoğunluğu, modern standartların altında kalmakta, mevcut durumları emniyet ve güvenlik açısından tehlike arz etmektedir. Ayrıca yapı kullanma izin belgelerine de sahip olmayan bu iskeleler yasal açıdan sorunludur."* (Rapor, 2022, s.5). Tespit edilen bu sorun doğrultusunda planlama alanı olarak Büyükada'nın İskelesi'ni kapsayan Nizam Mahallesi'nde yer almaktadır. Büyükada'nın varış ve ayrılış mekanıdır. Büyükada İskelesi, Gülistan Caddesi'nin kuzeyinde bulunmaktadır. Çalışma kapsamında Büyükada'nın 8 karakteristik siluet bölgesinden ikisi (Örneklem 1 ve 2) bu alanda yer almaktadır. İskele meydanında yer alan tarihi Büyükada Vapur İskelesi dışında kalan iskeleler (Turyol, Prenstur, Mavi Marmara ve İDO) niteliksiz yapılar olup, vapur ile yaklaşırken kıyıdan-deniz yüzeyinden

algılanan silueti olumsuz etkilemektedir. Adalar İlçesi'ne konumu gereği yalnızca vapur ile ulaşım sağlanmaktadır Şekil 3.32.

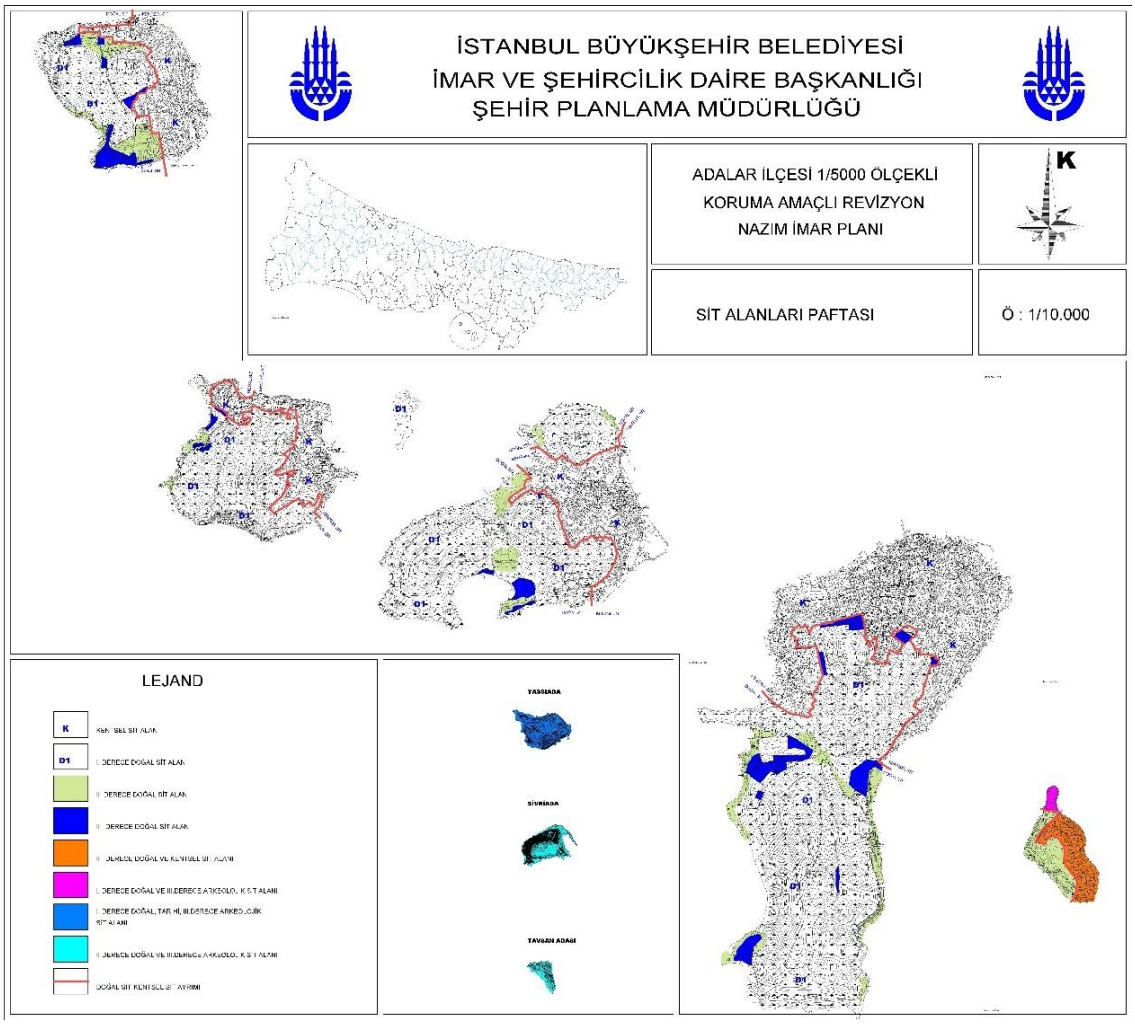

Şekil 3.31 Adalar İlçesi sit alanları (Rapor,2011)

Büyükada'nın 1957 ile 1984 yılları arasında yasal çerçeve ile koruma altına alınmamış olması ve 1984'ten sonra ise "Geçiş Dönemi Yapılanma Koşullarının yetersiz kalması sonucunda ada yerleşim karakteri olumsuz etkilenmiştir. Adalar'da koruma adına somut adımların atıldığı 1984 yılına kadar geçen sürede birçok ahşap köşk yıkılarak yerine betonarme binalar yapılmıştır (Karsan Ayanoğlu,2019). Bu etkilerin görülebilmesi amacıyla; 1970, 2006, 2011, 2020 hava fotoğrafları incelenmiştir.

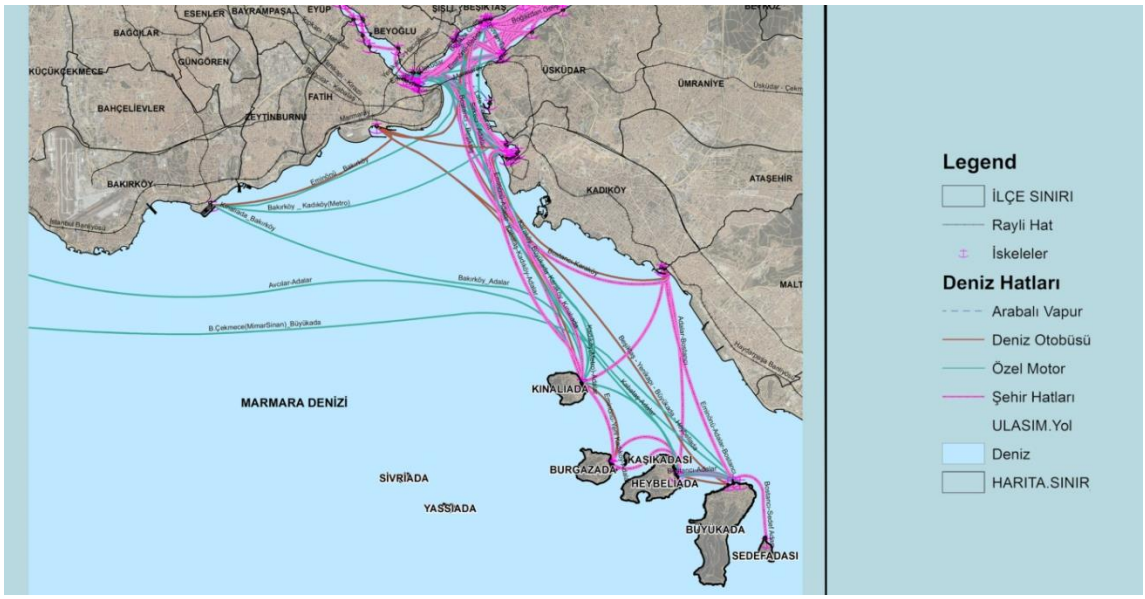

Şekil 3.32 Adalar İlçesi - Anakara ulaşım ilişkisi (URL- 25)

Adalarda iskân dışı olarak belirlenen ve bostan olarak korunması gerekli alanların iskana açılmasıyla; Adalardaki bağ, bostan, tarım alanı karakteri kaybolmuştur. İmar Planlarında kentsel sit alanlarında önemli bir konut yapılamasının gelişmesi öngörülmemesine rağmen imar planında orman, bostan ve iskân dışı olarak bırakılmış bölgelerde ağaçlık ve bostan alanı kalmaması sebebiyle donatısıyla beraber konut alanları öngörülmüştür. Adanın yerleşim karakterini oluşturan bitişik ve ayrık nizam yerleşim kentsel sit alanlarında bozularak, orman alanı karakteri ise site yerleşmesine dönüşmüştür (Karsan Ayanoğlu,2019). Bunun sonucunda ada var olmayan bir yerleşim karakteri olan site tipi yerleşim ortaya çıkmıştır. Buna örnek olarak Örneklem 8 siluetinde yer alan site yapıları verilebilir Şekil 3.38'de kırmızı olarak işaretlenmiştir.

Tez kapsamında çalışma alanı olarak belirlenen Büyükada için ilk olarak 1957 yılında İmar Planı çalışması yapılmıştır. Sırasıyla Büyükada için hazırlanan imar planı tarihleri; 1957-1991-1994-2011 ve son olarak 2022 yılında Büyükada İskelesine ait Uygulama İmar planı hazırlanmıştır. İmar planları arasında geçen sürede kıyı çizgisi ve kıyı mekanında değişen yapılaşmayla ilgili tespitlerin yapılması amacıyla İBB Şehir Rehberi internet sitesinde yer alan 1970-2006-2011-2020 tarihli hava fotoğrafları ve İBB 1/5000 Adalar Koruma Amaçlı İmar Plan Raporunda yer alan 1918 tarihli Necib Bey haritası ve 2011 tarihli Adalar Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı kullanılmış ve tablolar hazırlanmıştır.

Örneklem alanlarında tarihsel süreçte kıyı çizgisindeki değişim denizden algılanan siluetin dolgu alanları sebebiyle uzaklaştığı belirlenmiştir. Bu bölgeler 1/5000 Adalar KANİP planında; Büyükada'nın konut ve ticaret alanı, dolgu alanları kıyı kullanım alanları, sosyal tesisler alanını barındırmakta, geri görünümde ise orta yoğunluklu konut alanı ve arkasında orman alaları yer almaktadır. Örneklem 1 ve Örneklem 2 ya da Ada'nın vapur ile ziyaretçilerini karşıladıkları bölge- kuzey kıyıları- iskele meydanı kentsel sit alanı olarak tanımlanmıştır.

Kentsel sit alanı tanımına bakacak olursak; mimari, mahalli, tarihsel, estetik ve sanat özelliği bulunan ve bir arada bulunmaları sebebiyle teker teker taşıdıkları kıymetten daha fazla kıymeti olan kültürel ve tabii çevre elemanlarının (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar) birlikte bulundukları alanlardır. Kentsel sit alanının bulunduğu çevre içinde korunmasında, geliştirilmesinde etkinlik taşıyan ve kentle bütünleşmesine olanak sağlayacak kararlara konu olan alanlar ise etkileme geçiş sahası olarak tanımlanmaktadır (Rapor, 2010). Mevcutta Adalar İlçesi'nin, Büyükada'nın imar kararları bulunmaması sebebiyle,

a) Her ne surette olursa olsun yeni yapı veya imar uygulaması yapılamayacağına,
b) Tescilli kültür varlığı yapılar ile tescilsiz yapıların esaslı onarımlarının koruma bölge kurulu kararı doğrultusunda yapılabileceğine,
c) Tescilli kültür varlığı yapılar ile yürürlükteki yasal düzenlemelere göre ruhsatı bulunan tescilsiz taşınmazlardaki tadilat ve tamiratların ilgili Yönetmelikler kapsamında yapılabileceğine,
d) Zorunlu alt yapı uygulamalarının koruma bölge kurulu kararı doğrultusunda yapılabileceği karar olarak belirlenmiştir (Rapor,2010).

Ancak tarihsel süreçte Geçiş Dönemi Yapılanma kararlarının tam ve etkin uygulanamaması, yapılan imar afları neticesinde Büyükada'da yer alan yapılaşma niteliğini kaybetmiştir. Geçici Yapılanma Koşulları yürürlüğe girene kadar boş parsellerde yapılan uygulamalar Ada'nın kimliğini oluşturan yapılar referans alınmadan yapılan yeni yapılar, sonucunda Ada kimliğinde yer alan ahşap ve kagir nitelikli yapıların betonarme yapılarla yer değiştirdiği, gabari kütle ve yapım

tekniğiyle uyumsuz Ada'nın yapılı çevre dokusuyla uyuşmayan yapılar ortaya çıkmıştır. Büyükada siluetinin korunması-sürdürülmesi İstanbul kent kimliği açısından önemlidir. Büyükada İskelesi ve yakın çevresinde korunan alanların yer aldığı harita, Büyükada kıyısının anakara ile ilişkisini göstermektedir.

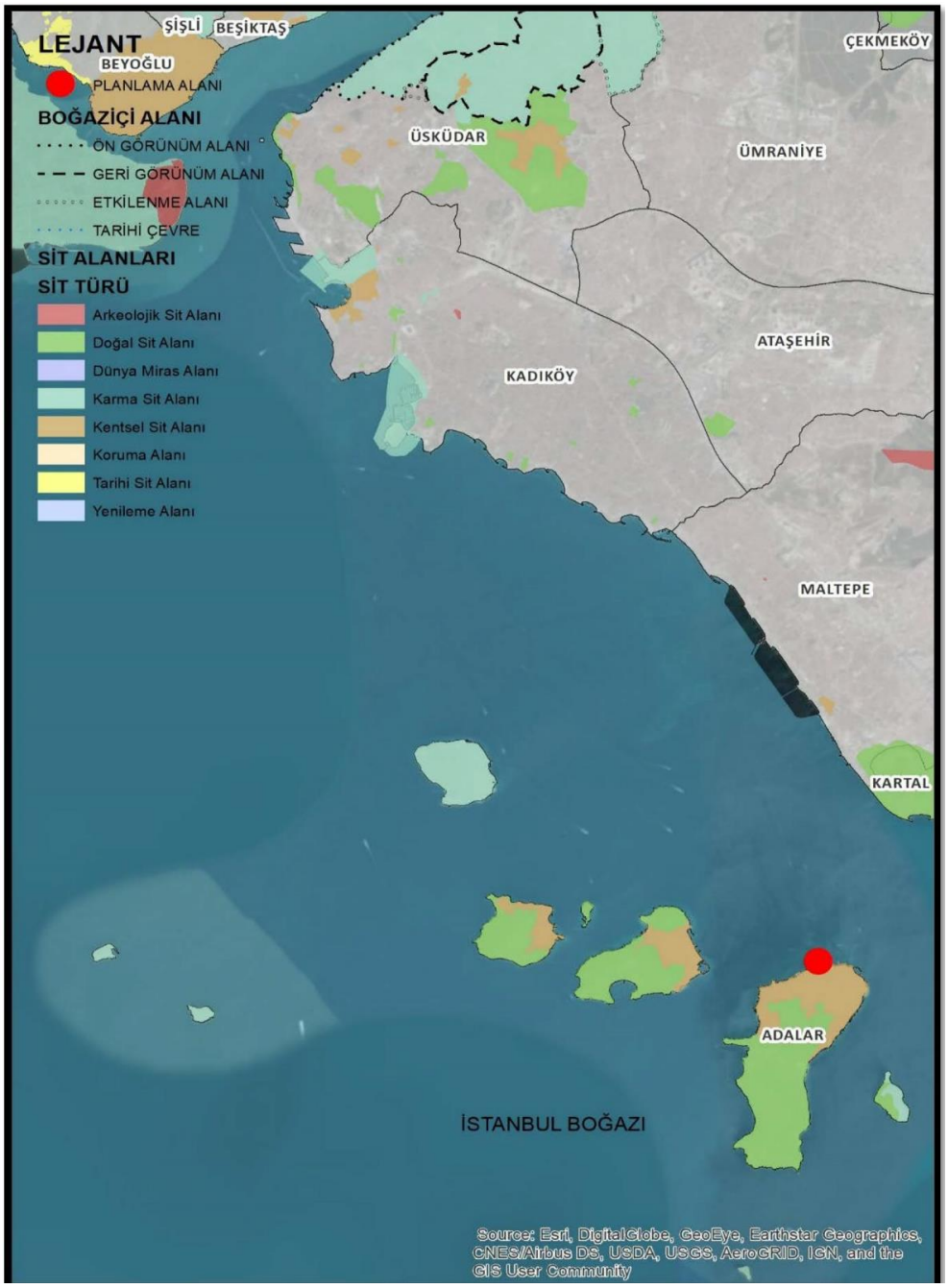

Şekil 3.33 Büyükada İskelesi ve yakın çevresinde korunan alanlar (Rapor,2022)

Örneklem 1 (Şekil 3.44) siluetinde yapılan karşılaştırmada 1970 yılı uydu fotoğrafındaki kıyı çizgisi ile Koruma Amaçlı İmar Planında belirlenen kıyı çizgisiyle arasında fark tespit edilememiştir. 1918 tarihli Necib Bey haritasından

günümüz 2020 uydu fotoğrafı ile yapılan karşılaştırmada kıyı alanında 1970 tarihinden sonra kıyı alanında iskelenin denize doğru büyüdüğü tespit edilmiştir. 2011-2020 uydu fotoğrafları üzerinde yeşil ile işaretlenen yapı 2006 yılından sonra yapıldığı uydu fotoğrafı ve 2007 (Şekil 3.36) yılına ait ulaşılan fotoğraf ile belirlenmiştir. 1930'lu (Şekil 3.35) yıllarda tekil yapıların yer aldığı yerleşim dokusundaki iskele meydanı günümüzde kütlesel bir yapı ile sokak-deniz arasındaki ilişkinin kesilmesine sebep olmaktadır. 2022 yılına gelindiğinde Ada siluetini olumsuz etkileyen niteliksiz iskele binası görülmektedir. İmar Planı hazırlığı aşamasında geçiş döneminde kıyı çizgisine müdahale edilmiş ve Ada yerleşim tipolojisine uygun olmayan yapılaşma gerçekleşmiştir. Dolgu alanı 2011 tarihli 1/5000 KANİP planında kıyı kullanım alanı olarak belirlenmiştir.

Şekil 3.34 Büyükada İskelesi batı tarafı 1930'lar (URL-26)

Şekil 3.35 Büyükada İskelesi batı tarafı, 2007 (URL-26)

Şekil 3.36 Büyükada İskelesi batı tarafı 2022 (Alemdar,2022)

Örneklem 2 (Şekil 3.45) siluetinde (iskelenin doğu tarafı), Örneklem 1 siluetinde olduğu gibi niteliksiz iskeleler ve dolgu alanları tespit edilmiştir. Ada siluetinin denizden algılanmasını olumsuz yönde etkileyen niteliksiz prefabrik yapılar 2006 ve sonrasında artarak Gülistan Caddesi boyunca devam ettirilmiştir. Şekil 3.37'de Mom Hotel Binasının restorasyondan önceki hali ve Büyükada İskele çevresine ait fotoğraf yer almaktadır. Mevcut durumda İskelenin doğu-batı tarafına ait fotoğraf ile kıyaslandığında, denizle ilişkinin direkt kurulduğu, kayıkların yer aldığı görülmektedir. Dolgu alanı 2011 tarihli 1/5000 KANİP planında kıyı kullanım alanı olarak belirlenmiştir ancak kıyı boyunca devam eden prefabrik yapılar sebebiyle kıyı kullanımı insanlar tarafından kullanılamamaktadır.

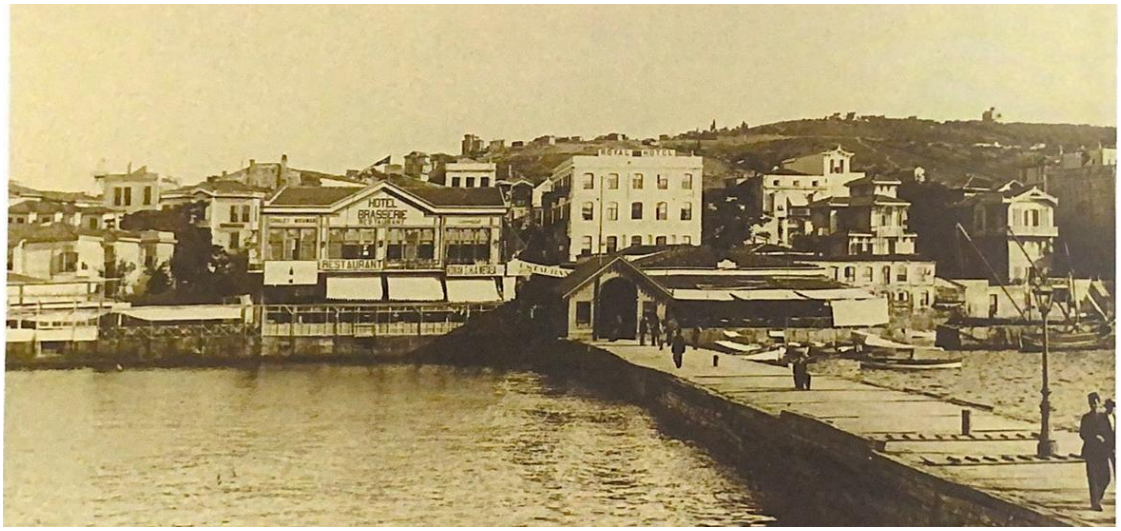

Şekil 3.37 Büyükada İskelesi 1900'lü yıllar (Millas,2014,s184)

Şekil 3.38 Büyükada İskelesi 1910 (Gülersoy,1977; Karsan Ayanoğlu,2019)

Şekil 3.39 Büyükada İskelesi doğu tarafı (Alemdar,2022)

Şekil 3.40 Büyükada İskelesi, 2022 (Alemdar,2022)

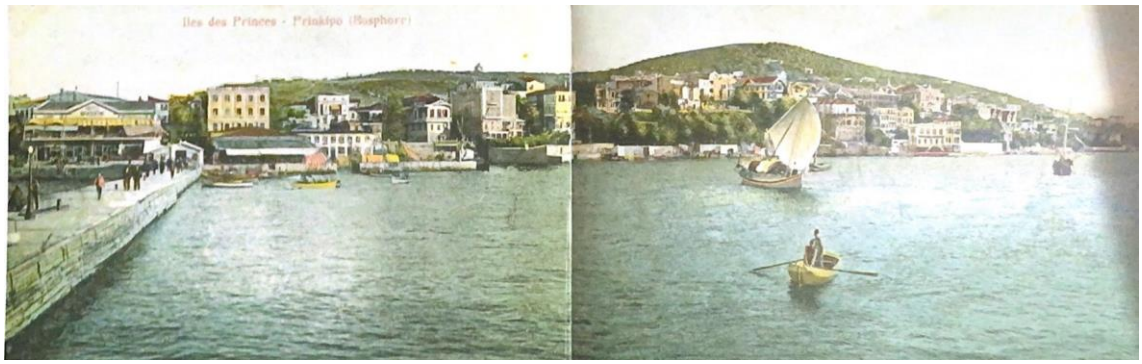

Şekil 3.41 Büyükada İskele çevresi 1890 yılı (Millas,2014,s.138-139)

Örneklem 4 (Şekil 3.46) siluetinde yer alan Belediyenin iskele kullanım alanı olan kıyı mekânı 1976-2006 yılları arasında doldurularak düzensiz bir iskele alanı elde edilmiştir. Düzensiz iskele alanı ve geri görünümde Belediye tarafından kullanılan depo alanı Ada siluetini olumsuz etkilemektedir. Kentsel sit alanın bitip doğal sit alanının başladığı bölge olan Örneklem 8 silueti II. ve III. Dereceden sit bölgesidir, günübirlik kullanım alanı olarak 2011 tarihli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planında belirlenmiştir. Mevcut durumda iskele kullanımı düzensizdir.

Örneklem 8 (Şekil 3.47) siluetinde yer alan site yapıları Büyükada'nın bitişik ve ayrık nizam yerleşim tipolojisinden farklı olarak önceleri orman alanın yer aldığı bölgede site yapılaşması (Şekil 3.38'de kırmızı olarak işaretlenmiştir) 1976-2006-2011 tarihlerinde tespit edilmiştir. 2011 tarihli Koruma Amaçlı İmar Planında bu bölge 'konaklamalı turizm alanı' olarak belirlenmiştir. 2006 yılından 2011 tarihli Adalar İlçesi'nin 1/5000 KANİP çalışmasına kadar geçen sürede siluete etki eden ve Ada'nın peyzaj unsuru ve siluetini belirleyen değer olan orman alanları yerine yapıldığı görülmüştür. 2011 yılına ait hava fotoğrafında yer alan kıyı alanındaki iskele çalışması 2022 yılında daha da büyütülerek, Adanın Nazım İmar Planında belirlenen kıyı çizgisine müdahale edilmiştir. Geri görünümde planlanan site yapılarının önünde yer alan kütlesel yapı ada bina tipolojisinden farklı olarak üst kotta yer alan sokakla kıyı ilişkisini kesmekte, bölgede yer alan bahçe içerisindeki ahşap köşklerin siluetten algılanmasını engellemektedir. Bu yapının da 2006-2011 yılları arasında yapıldığı tespit edilmiştir. Geçiş döneminde ilk yapılan (1976-2006 yılları arasında) site binaları mavi ile, 2006-2011 yılları arasında yapılanlar ise kırmızı ve yeşil ile Şekil 3.41'de taranmıştır.

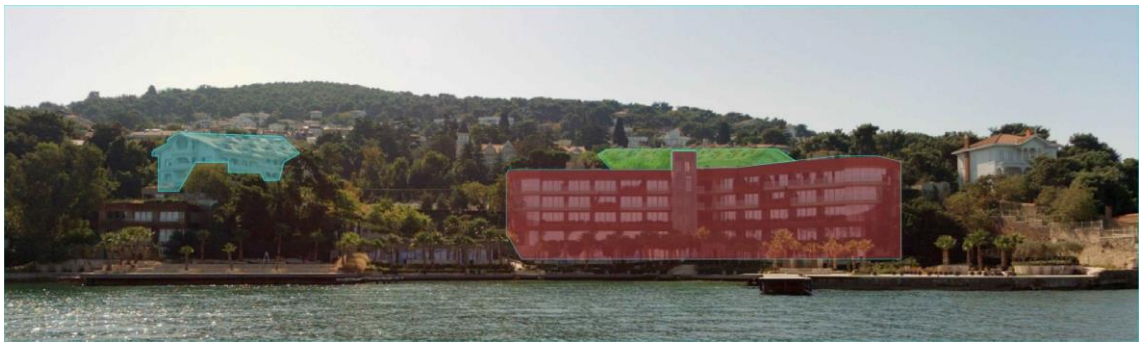

Şekil 3.42 Örneklem 8 bölgesi geçiş döneminde yapılan binalar (yazar tarafından hazırlanmıştır)

Tablo 3.7 1/5000 Ölçekli KANİP incelemesi – bulgular tablosu (yazar tarafından hazırlanmıştır)

ÖRNEKLEM	1/5000 ÖLÇEKLİ KORUMA AMAÇLI NAZIM İMAR PLANI İNCELEMESİ-BULGULAR
A.Yoğun yerleşim dokusu olan siluet (batı) – Örneklem 1	İskelenin batı tarafı ve İBB 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı incelenmesi sonucunda İskele meydanında tespit edilen kütlesel yapı Büyükada'nın yerleşim tipolojisine aykırı olarak planlamıştır. Niteliksiz İskele yapıları günübirlik ziyaretçi baskısını artırarak plansız bir şekilde Ada içerisinde ziyaretçi dağılımına sebep olmaktadır. İskele yapıları Geri görünümde yer alan ahşap binaların, iskele meydanın vapur iskeleye yaklaşırken algılanmasını engellemektedir.
B. Yoğun yerleşim dokusu olan siluet (doğu) – Örneklem 2	İskelenin doğu tarafı ve İBB 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı incelenmesi sonucunda Gülistan Caddesi boyunca yıllar içerisinde sayılarak artarak Cadde boyunca devam eden prefabrik yapılar Ada sokaklarının, ahşap binaların algılanmasını engellemektedir.
D. Yeşil tepenin kıyısındaki yerleşme silueti: – Örneklem 4	Örneklem 4'ün ve İBB 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı incelenmesi sonucunda Aya Nikola Koyunun düzensiz bir biçimde denize doğru büyüyerek iskele alanı oluşturduğu, Koruma Planında belirlenen kıyı çizgisinin bozulduğu tespit edilmiştir.
H. Değirmen Plajına gelmeden yeşil içindeki ahşap köşkler - Örneklem 8	Örneklem 4'ün ve İBB 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı incelenmesi sonucunda önceleri orman alanı olan bölgede site yerleşmesi yapılarak, kıyı alanında çizgisini bozan dolgu alanının eklendiği, siluette geri görünümde yer alan ahşap köşklerin algılanmasını engelleyecek yükseklikte ve büyüklükte kütlesel bina inşa edildiği tespit edilmiştir.

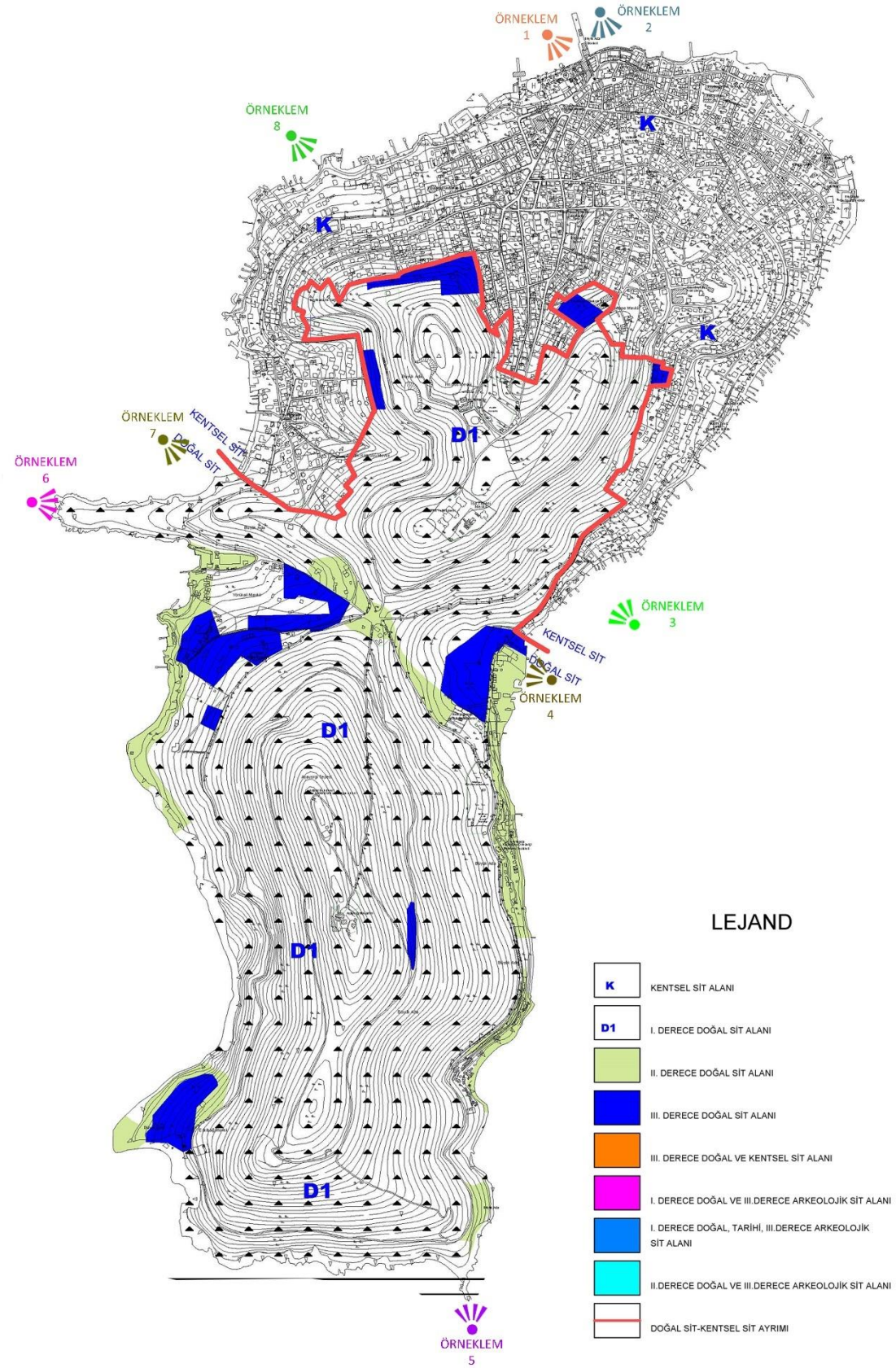

Harita 3.9 Büyükada sit alanları ve siluet bölgeleri ilişkisi (1/5000 Ölçekli Adalar KANİP Raporu,2010'dan sonra yazar tarafından hazırlanmıştır)

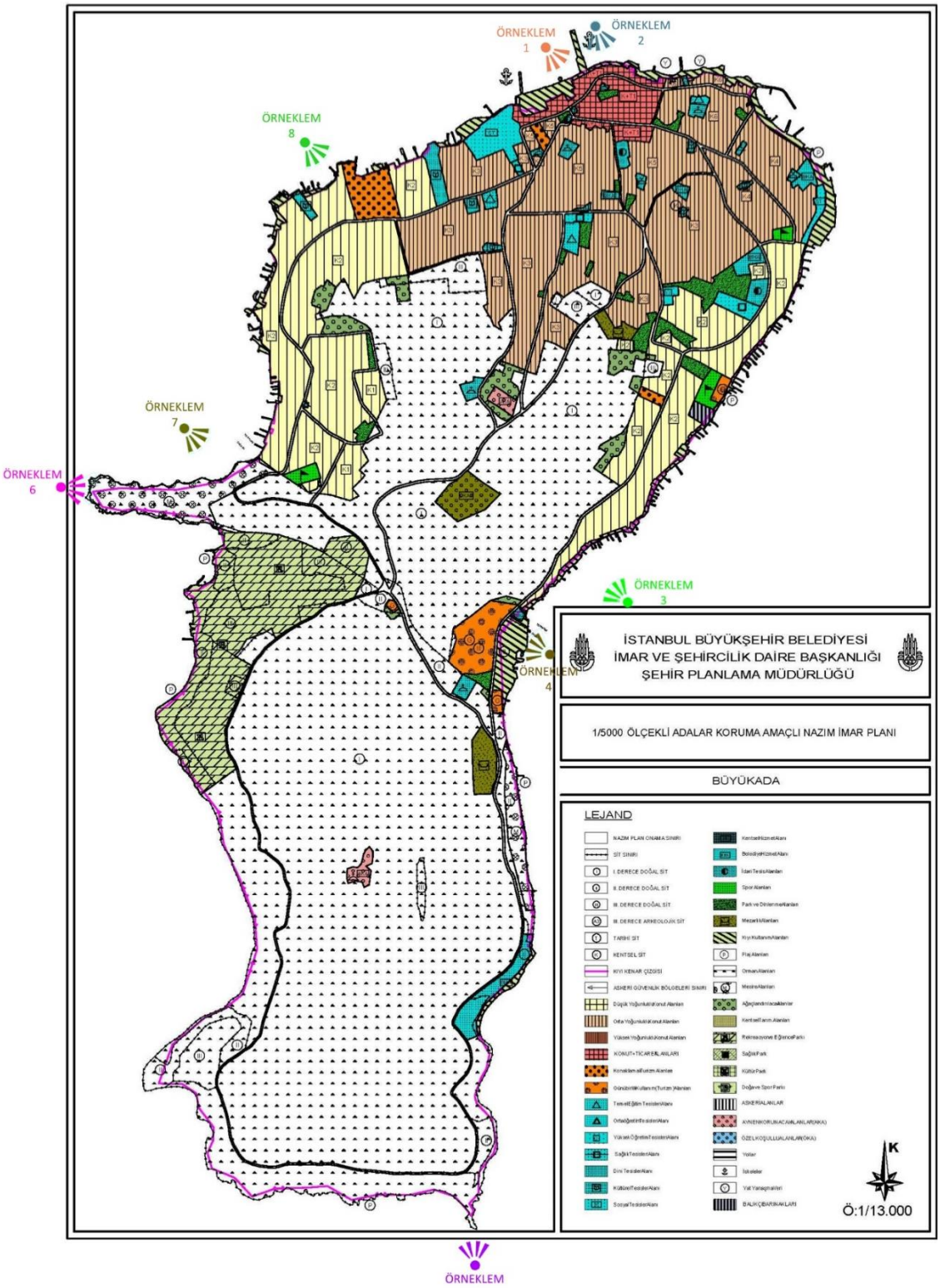

Harita 3.10 Büyükada KANİP kararları ve siluet bölgeleri ilişkisi (1/5000 Ölçekli Adalar KANİP Raporu,2010'dan sonra yazar tarafından hazırlanmıştır

1/5000 KANİP

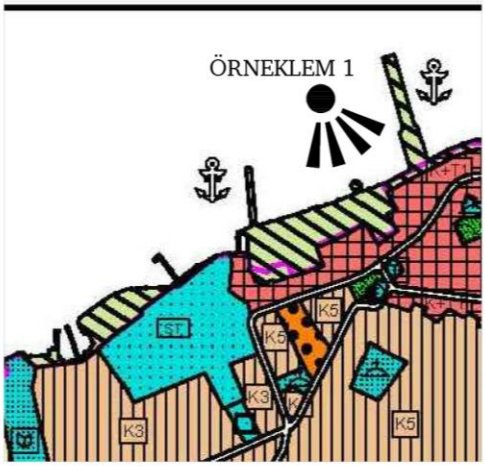

(İBB 1/5000 KANİP Raporu,2011)

NECİB BEY HARİTASI 1918

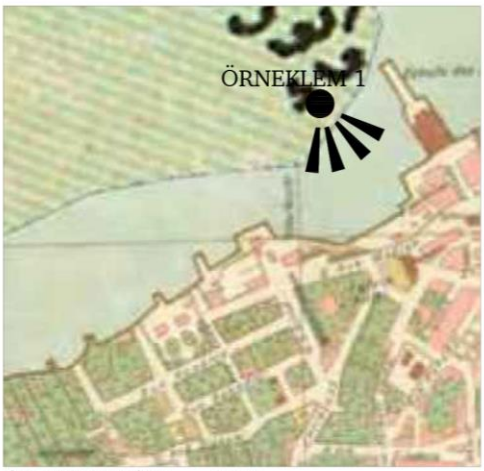

(İBB 1/5000 KANİP Raporu,2011)

1970

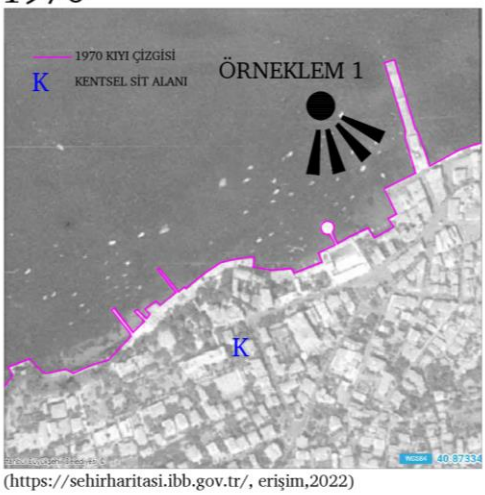

(https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/, erişim,2022)

2006

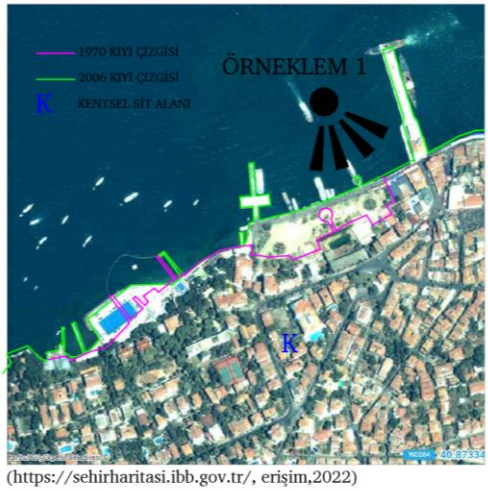

(https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/, erişim,2022)

2011

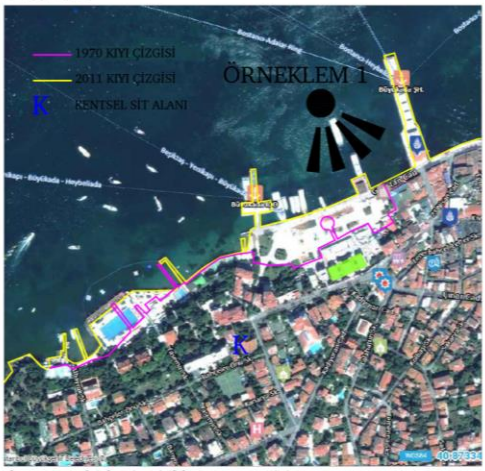

(https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/, erişim,2022)

2020

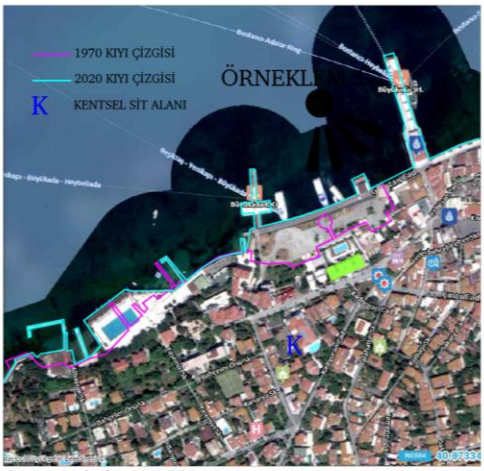

(https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/, erişim,2022)

Şekil 3.43 Büyükada Örneklem 1 kıyı mekanının yıllara göre değişimi (Rapor,2010, URL-2 kaynaklarından yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır)

1/5000 KANİP

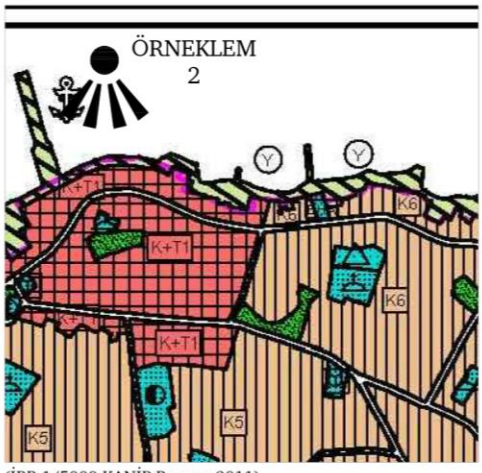

(İBB 1/5000 KANİP Raporu,2011)

NECİB BEY HARİTASI 1918

(İBB 1/5000 KANİP Raporu,2011)

1970

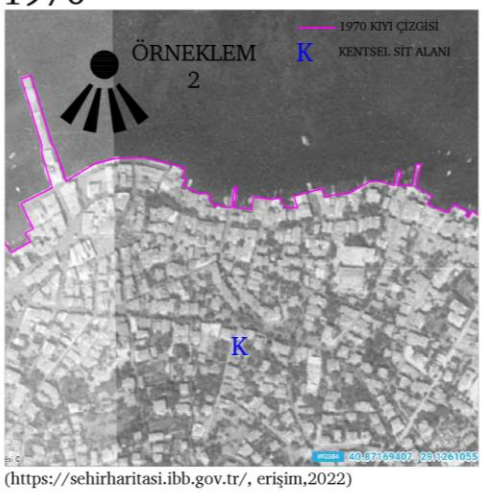

(https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/, erişim,2022)

2006

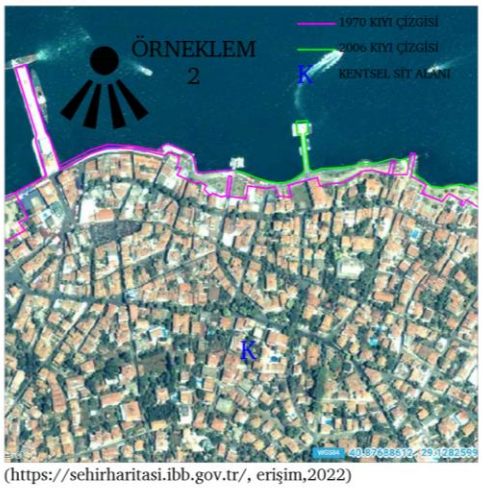

(https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/, erişim,2022)

2011

(https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/, erişim,2022)

2020

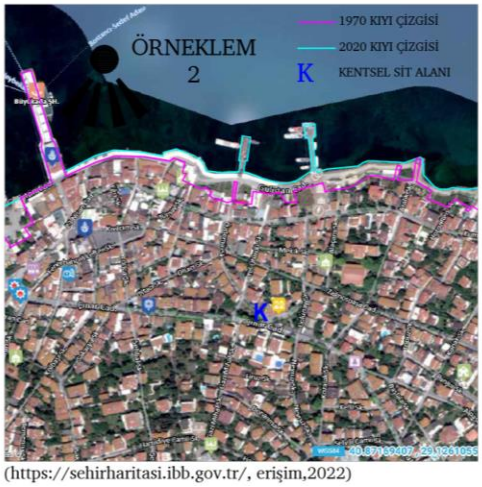

(https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/, erişim,2022)

Şekil 3.44 Büyükada Örneklem 2 kıyı mekanının yıllara göre değişim (Rapor,2010, URL-2 kaynaklarından yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır)

1/5000 KANİP

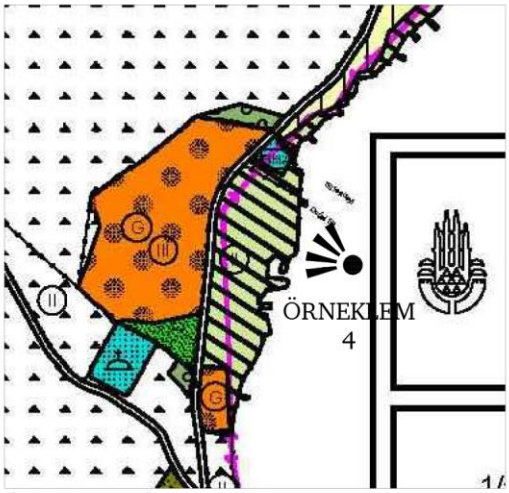

(İBB 1/5000 KANİP Raporu,2011)

NECİB BEY HARİTASI 1918

(İBB 1/5000 KANİP Raporu,2011)

1970

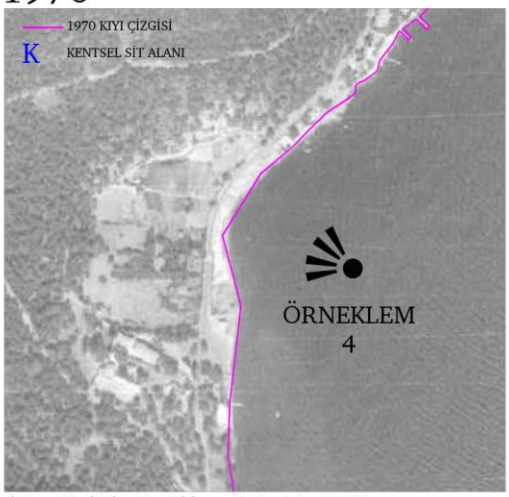

(https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/, erişim,2022)

2006

(https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/, erişim,2022)

2011

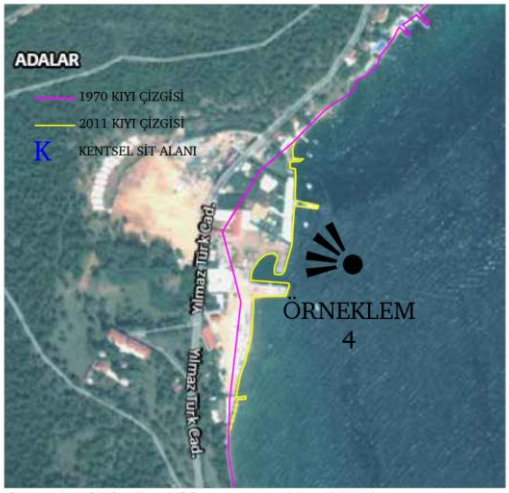

(https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/, erişim,2022)

2020

(https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/, erişim,2022)

Şekil 3.45 Büyükada Örneklem 4 kıyı mekanının yıllara göre değişim

1/5000 KANİP

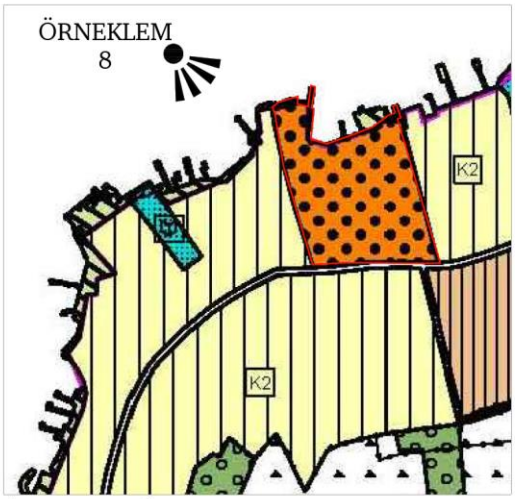

(İBB 1/5000 KANİP Raporu,2011)

NECİB BEY HARİTASI 1918

(İBB 1/5000 KANİP Raporu,2011)

1970

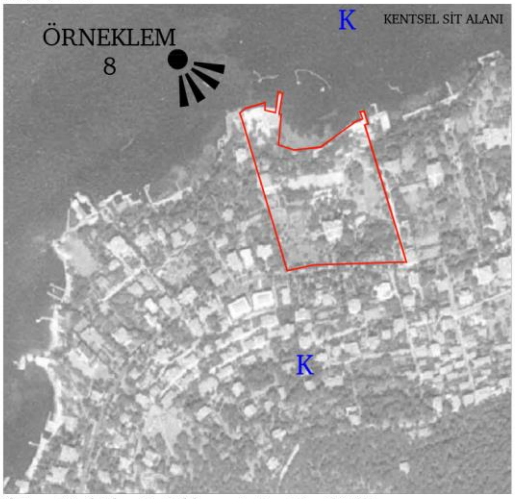

(https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/, erişim,2022)

2006

(https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/, erişim,2022)

2011

(https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/, erişim,2022)

2020

(https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/, erişim,2022)

Şekil 3.46 Büyükada Örneklem 8 kıyı mekanının yıllara göre değişimi

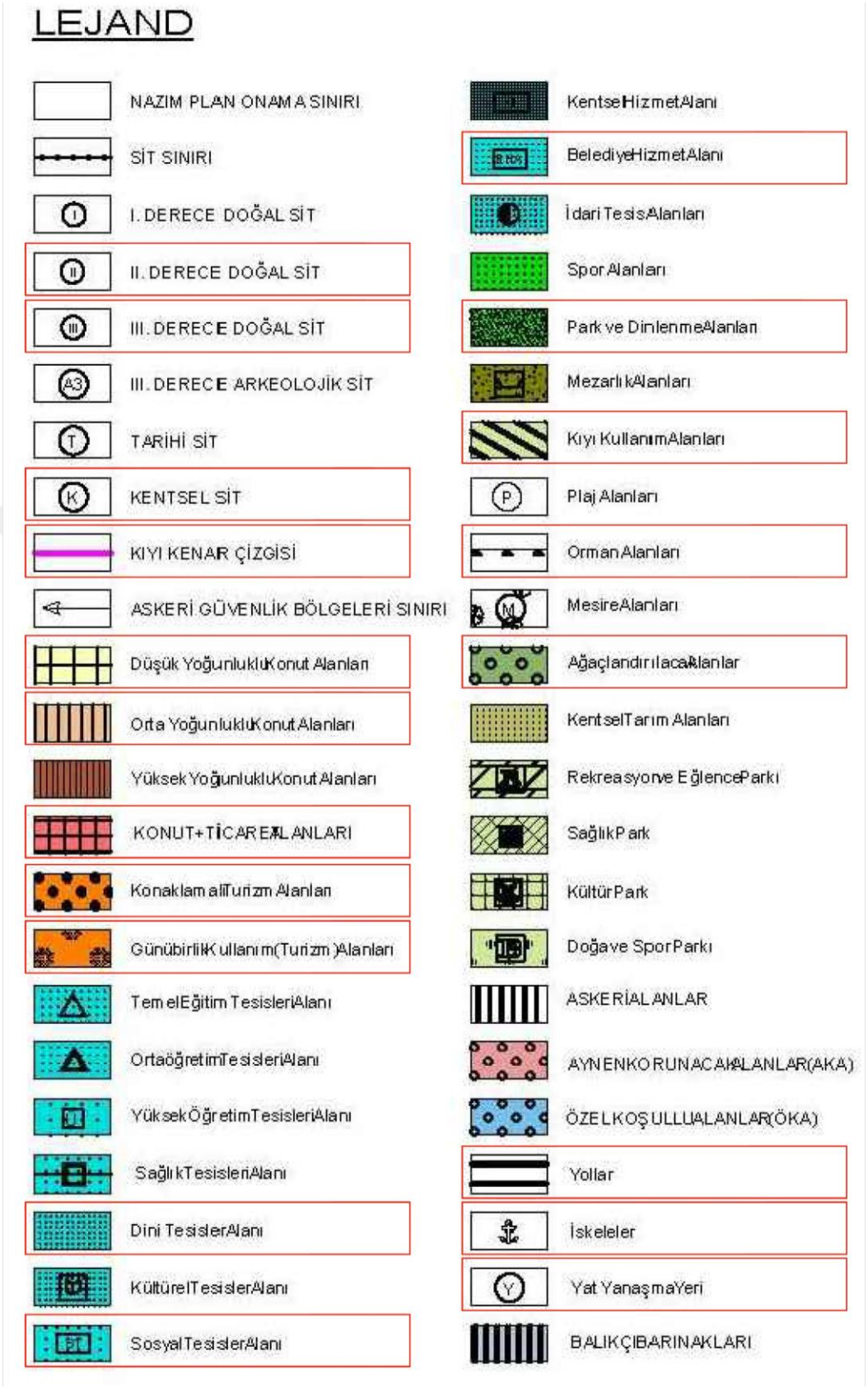

Şekil 3.47 Büyükada örneklem alanları İBB 1/5000 KANİP 2011 lejantı

3.6 Bölüm Sonucu

Çevrenin algılanmasına ilişkin psikolojik araştırmalardan yola çıkılarak geliştirilen Gestalt Kuramı, çevrenin algılanmasında ve kimliğin belirlenmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Algılamada şekil-zemin ilişkisi oldukça önemli bir kavramdır. Bir şekil arka alanıyla birlikte, onun içerisinde algılanır. Büyükada için belirlenen 8 karakteristik siluet fotoğrafı Gestalt İlkeleri bağlamında Şekil-Zemin yöntemi ile incelenerek ahşap binaların görünürlülük değerine ulaşılmıştır. Gestalt kuramının ilkelerinden biri olan Şekil-Zemin ilkesi, Büyükada siluetinin anlamlandırılmasında önem arz etmekte, Yüzey – Nesne ilişkisini kurmaktadır.

İstanbul'un kent kimliği ve hafızasında asırlar boyunca var olan İstanbul Prens Adaları sahip olduğu orman alanları (yeşil alanları) ve özgün mimari dokusu ve topografyayla uyumlu gelişen yerleşimi ile İstanbul'un rekreasyonel kıyı mekânıdır. Doğal yapısı ve topografyasıyla karşı kıyı ve komşu kıyı ve su yüzeyinden algılanan Adalar, İstanbul'un kentle bağlantılı kentin dışında olan aynı zamanda ayrılmaz bir bütün olarak var olmasının yanı sıra, her ada ayrı bir Gestalt, akılda kalıcı, sınırları belirgin, ayrı bir bütünü, silueti temsil etmektedir. Büyükada barındırdığı mimari miras değerleri, topografyası sebebiyle çalışma alanı olarak seçilmiştir.

Geçmişten günümüzde İstanbul Prens Adları, 19. Yüzyıla kadar Bizans Saraylarının sürgün yeri olmuş, 15. Yüzyıldan 19. Yüzyıla kadar geçen sürede Adalar'da küçük Rum balıkçı köyleri ve manastırlar yer almıştır. 19 yüzyıla kadar sürgün yeri, manastır bölgesi olan adalar, İstanbul'un sayfiye alanı, dönemin mimari üsluplarının yer aldığı deneysel mimarlık ortamı, yerleşim özelliklerinde anakaradan farklı yapı adaları ve tipolojileri sunan kentin parçası haline gelmiştir. İstanbul Prens Adaları'nda 19. Yüzyıl batılı üslupta tasarlanmış konut yapılarının bahçelerinde, Adaların egzotik bitkileri (mimozalar, palmiyeler, acem boruları, gelin duvakları) yer almakta, Adaların ağaçları (fıstık çamı, kızılçam, bozuk baltalık, sahil çamı) ile Adaların siluetindeki, kentsel imajındaki doğal çevre öğelerini oluşturmaktadır. İstanbul Prens Adaları içerisinde Büyükada sözü edilen mimari örneklerinin yoğunluğu ve üslubunun çeşitliliği açısından diğer adalara göre farklılık göstermekte, Büyükada tarihi dokusunu korumuş -tarihi yapılarla

çevrelenmiş sokak, meydan örneklerinin yer aldığı- İstanbul'un tarihi yerleşimlerinden biridir.

Büyükada kıyıları, adaya vapur ile yaklaşırken (kuzey kıyıları) iskele ve çevresinde gelişen doku sebebiyle, yerleşimin büyük bir çoğunluğunun izlenebildiği siluet sunmaktadır. Kıyı mekânından iç kısımlara-tepelere doğru yükselen topografya üzerinde yer alan yapılar, hareketli bir şekilde sıralanarak, yapıların arasına giren ağaçlar ile siluete arka fon oluşturmaktadır. Kıyının doldurulmasıyla birlikte kıyı silueti geri çekilmiştir. Büyükada için yapılan mekân analizi sonucunda Büyükada'nın çarşı bölgesinin yer aldığı Çınar Caddesi bölümündeki ahşap binalar bitişik nizam özelliğinde, doğu ve batı kıyılarında ise yapılaşma azalarak kıyıyla ilişkili yalı köşkleri, bahçeli ahşap köşkler, sokak ve meydanla ilişkili ahşap köşkler yer almaktadır. Yalı köşkleri ve bahçeli köşkler adanın topografyası ile ilişkili tasarlanmış ve Büyükada siluet değerlerinden biri olan orman alanları ve kıyı mekanı ile kurduğu ilişki ile Ada siluetini deniz ile buluşturan görüntüler sunmakta, Büyükada'nın karakteristik siluetlerindedir. Ada'nın güney kıyılarına gelindiğinde yalnızca Ada'nın kaya-yeşil dokusunun görüldüğü silueti görülmektedir. Ahşap yapıların siluetten görünürlüğü Büyükada siluetinin hassasiyet noktalarından biri ve siluet değeri olarak belirlenmiştir. Büyükada'nın anakaraya dönük yüzünü oluşturan kuzey kıyıları yoğun kullanım ve yapılaşma baskısı içerisindedir. Kıyı alanına yapılan dolgu alanı neticesinde kıyı silueti geri çekilmiştir. Büyükada'nın siluet değerlerinin tespitinin yapılması amacıyla yapı yoğunluğu açısından değerlendirilerek Büyükada'nın karakteristik silueti 8 başlıkta sınıflandırılmıştır.

Büyükada yerleşim dokusunda doğal ve yapılı çevre tespit edilerek çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Doç. Dr. Ümit Gümüşay ve öğrencileri tarafından hazırlanan coğrafi bilgi sitemi (URL-1), İBB Şehir rehberi panoramik fotoğraflar ve alan gezisi sonucunda sekiz adet karakteristik fotoğraf silueti belirlenmiştir. Bunlar:

A. Yoğun yerleşim dokusu olan siluet-Büyükada Vapur İskelesi Batı – Örneklem 1
B. Yoğun yerleşim dokusu olan siluet-Büyükada Vapur İskelesi Doğu- Örneklem 2

C. Yerleşim dokusu birkaç binadan oluşan siluet -Örneklem 3
D. Yeşil bir tepenin kıyısındaki yerleşme silueti – Örneklem 4
E. Kurşunburnu'nda kaya ve yeşil doku silueti – Örneklem 5
F. Yeşil ve kayaların denizle buluştuğu Dilburnu'nda günübirlik turizm için oluşturulan ahşap kanopi silueti – Örneklem 6
G. Nizam koyunda özel rıhtımlı yalı niteliğinde bahçeli ahşap köşkler silueti – Örneklem 7
H. Değirmen Plajına gelmeden yeşil içindeki ahşap köşkler silueti- Örneklem8.

Büyükada siluetini oluşturan eşikler sahip olduğu; topografyası, orman alanları, egzotik bitki örtüsü ve özgün mimari dokusu / ahşap binaları yerleşim alanları, kıyılar ve deniz ile kurulan ilişki olarak sınıflandırılabilir. Adalarda mevcutta yer alan dolgu alanları Büyükada siluetindeki yapay bileşenlerdendir. Bu eşiklerin belirlenmesinde incelenen 8 karakteristik siluetin incelenmesi sonucunda Şekil 3.48 oluşturulmuştur.

Büyükada silueti, Ada'nın topografyası, bitki örtüsü (Kızılçam ve Maki Ormanları, Egzotik Bitkileri), doğal peyzaj öğeleri, iklim özellikleri, 4 tarafı deniz-sınırlı-izole kara parçası; Adalı olmak, Ada yerleşim dokusu, Adaya özgü değerleri, farklı kültürlerin yansıması, Adada ziyaretçi olmak; yapılı çevre, Anıtsal ve Sivil mimarlık yapıları, ahşap yapılar, Büyükada Rum Yetimhanesi, yerleşim gelenekleri, sayfiye alanı-ikincil konutlar, kentsel imge öğelerinin görünürlüğü, katmanlaşmış tarihsel dokusu; Adanın Zamana bağlı değişen görünümü, zamana yapılaşmaya bağlı değişen siluet çizgisi, anıtsal yapıların yapı öğelerinin görünürlüğü, yapıların renk, malzeme, doku açısından görünürlüğü, bakı noktalarından algılanan anakara ve komşu Adalar, ulaşım araçlarına bağlı olarak katmanlaşıp gelişerek kümülatif bir süreci yansıtan değer kavramı **'siluet değeri'**ni oluşturmaktadır.

Tablo 3.8 Büyükada'nın 8 Karakteristik siluetinin Şekil-Zemin yöntemi ile incelenmesine ait değerlendirme tablosu

ÖRNEKLEM	ŞEKİL-ZEMİN	BULGU
A.Yoğun yerleşim dokusu olan siluet (batı) – Örneklem 1	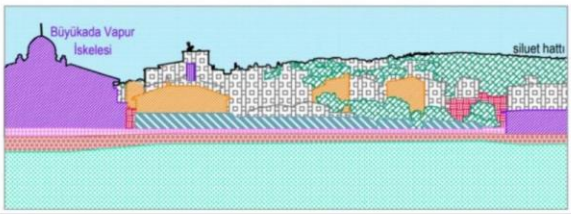	İskelenin batı yakasının incelendiği siluet fotoğrafında 3 adet ahşap bina algılanmakta, betonarme binaların oranı ahşap bina ve yeşil dokulara oranla daha fazladır. Vapur İskele binası siluette baskın olarak gözükmektedir. Ahşap binaların görünürlüğü diğer yapılı çevre elemanlarıyla engellenmektedir.
B. Yoğun yerleşim dokusu olan siluet (doğu) – Örneklem 2	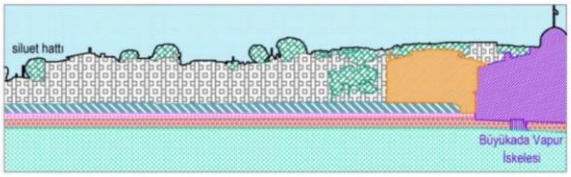	İskelenin doğu yakası siluet fotoğrafı incelendiği İskele binası ve ahşap Mom Otel binası siluette ilk olarak algılanmakta, kıyı boyunca görülen prefabrik binalar Büyükada'nın önemli meydanlarından biri olan İskele Meydanının ve simge bina olan Saat Kulesi'nin siluetten algılanmasını engellemektedir. Kentsel imge öğeleri, ahşap binalar ve yeşil doku yapılaşma sebebiyle algılanamamaktadır.
C. Yerleşim dokusu birkaç bina olan siluet – Örneklem 3	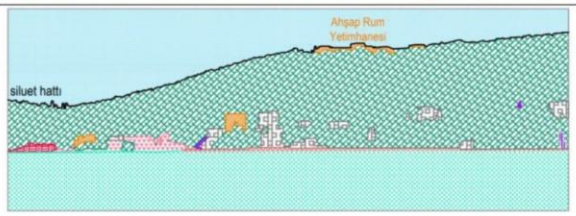	Karacabey koyundan algılanan ahşap Rum Yetimhanesi ve dağınık bahçe içinde baskın yeşilin bulunduğu ahşap binalar ile Adanın siluet değerlerinin korunduğu bölgelerdendir.
D. Yeşil tepenin kıyısındaki yerleşme silueti: – Örneklem 4	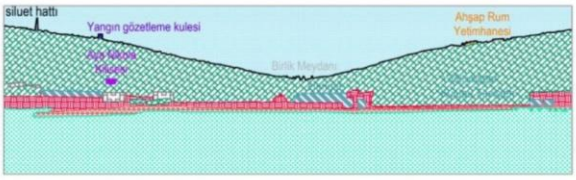	Büyükada'nın karakteristik topografya özelliklerinden olan, ada boyun bölgesindeki yoğun yeşilin doku içerisinde Aya Nikola Kilisesi, Yangın gözetleme kulesi, Büyükada Rum Yetimhanesi imge değerleri olarak algılanmaktadır. Kıyıda yer alan düzensiz iskele/dolgu alanı Belediyeye ait kullanım alanıdır. Siluetin algılanmasındaki estetik değeler bozulmaktadır.
E. Kurşunburnu Kaya ve Yeşil Doku – Örneklem 5	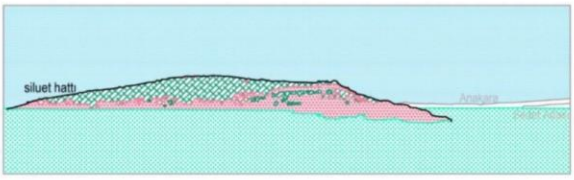	Kıyının elverişsiz olması sebebiyle dolgu alanları görülmemekte, kıyı çizgisi korunmaktadır. Siluette algılanan Büyükada'nın doğal peyzaj değerleri olan kaya ve yeşil dokusudur, siluette denge vardır.
F. Yeşil ve kayaların denizle buluştuğu Dilburnu'nda günübirlik turizm için oluşturulan ahşap bina - Örneklem 6	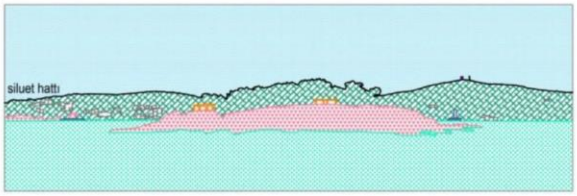	Büyükada'nın karakteristik topografya özelliklerinden olan Dilburnu mesire alanında kıyı çizgisi korunmuş, yerleşim bulunmamaktadır. Siluette Aya Yorgi Tepesinde yer alan Yangın gözetleme kulesi arkada gözükmektedir. Yeşil doku yoğundur.
G. Nizam koyunda özel rıhtımlı yalı niteliğinde bahçeli ahşap köşkler– Örneklem 7	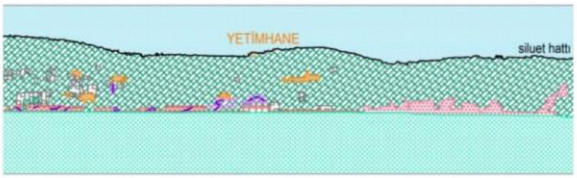	Nizam koyunda yeşilin içinde merdiven ile kıyıya ulaşan yalı köşkleri Büyükada'nın sluetini oluşturan 19. yüzyılda yapılaşmış Ahşap binaların yer aldığı siluettir. Adanın kimlikli binası Büyükada Rum Yetimhanesi bu siluetten algılanmaktadır.
H. Değirmen Plajına gelmeden yeşil içindeki ahşap köşkler - Örneklem 8	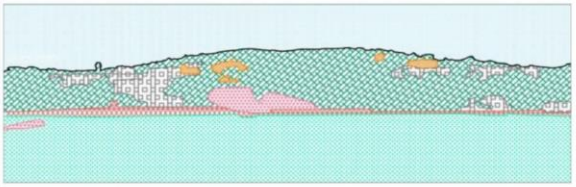	Büyükada'nın kentsel imaj öğelerinden olan bahçeli ahşap köşklerin, yeşil doku içerisinde yer alan, kıyıda özel iskele alanları ve Adanın topografyası gereği merdivenlerle kıyıya ulaşılan, ahşap binaların çatılarının algılandığı siluettir. Siluette adanın kimlik değerlerinin dengeli olarak yer almaktadır.

Büyükada siluetinde yer alan ahşap binalar, Büyükada siluetinde yapılaşma kararlarının belirlenmesine sınır oluşturmaktadır. Büyükada'nın kuzey kıyıları anakara ile ilişki halindedir. Büyükada'nın kentsel hafızada en çok tekrar eden, algılanan ve deneyimlenen yüzüdür. Bu sebeple Büyükada'nın kent imgesini oluşturan değerlerin kentsel imge değerleri, mimari miras yapıları, doğal etmenlerin korunarak, algılamayı etkileyecek olumsuz görünümlerden kaçınılmalıdır. Adanın kıyı kültürünün mekâna yansıdığı, kent kimliğini tanımlayan siluet değerlerinin kıyı alanları koruma-kullanım dengesi gözetilerek planlaması gerekmektedir. İstanbul'un en eski sayfiye alanlarından biri olan Büyükada kıyı mekânında yer alan bahçeli ahşap köşkler, ahşap yalı köşkleri, yeşilin içerisinde yer alan ve yoğun kent dokusunda yer alan ahşap köşkler cephe biçimlenişi, malzeme, doku, renk açısından siluette korunarak sürdürülmelidir. Korunan ahşap binalar, Büyükada kıyı mekanının kıyı-ada-anakara ilişkisinin sürdürülmesinde önemli bir parametredir. Büyükada kıyı alanında bulunan kültür varlıklarının; kıyı alanını sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan etkileyen, kıyıyı oluşturan kaynaklardan biri olarak ele alınarak ve bu doğrultuda kültür varlıklarının korunması önem kazanmaktadır.

Büyükada kıyıları Adanın yerleşimin algılanmasında bir hareket alanı tanımlamaktadır. Etrafının deniz – su öğesi ile sınırlı olması farklı bakı noktaları yaratmakta, Büyükada çevresinde farklı siluet noktaları belirlenmektedir. İnceleme sonucunda belirlenen Büyükada'nın 8 karakteristik siluet bölgesinde tespit edilen sorunlar:

A. Yoğun yerleşim dokusu olan siluet-Büyükada Vapur İskelesi Batı : İskelenin batı yakasının (A) incelendiği siluet fotoğrafında 3 adet ahşap bina algılanmakta, betonarme yapıların oranı ahşap bina ve yeşil dokulara oranla daha fazladır. Vapur İskele binası siluette baskın olarak gözükmektedir. Ahşap yapıların görünürlüğü diğer yapılı çevre elemanlarıyla engellenmektedir.
B. Yoğun yerleşim dokusu olan siluet-Büyükada Vapur İskelesi Doğu: İskelenin doğu yakası siluet fotoğrafı incelendiği İskele binası ve ahşap Mom Otel binası siluette ilk olarak algılanmakta, kıyı boyunca görülen prefabrik yapılar Büyükada'nın önemli meydanlarından biri olan İskele Meydanının ve simge

yapı olan Saat Kulesi'nin siluetten algılanmasını engellemektedir. Kentsel imge öğeleri, ahşap binalar ve yeşil doku yapılaşma sebebiyle algılanamamaktadır.

C. Yerleşim dokusu birkaç binadan oluşan siluet: Karacabey koyundan algılanan ahşap Rum Yetimhanesi ve dağınık bahçe içinde baskın yeşilin bulunduğu ahşap binaları ile Adanın siluet değerlerinin korunduğu bölgelerdendir.

D. Yeşil bir tepenin kıyısındaki yerleşme silueti: Büyükada'nın karakteristik topografya özelliklerinden olan, ada boyun bölgesindeki yoğun yeşilin doku içerisinde Aya Nikola Kilisesi, Yangın gözetleme kulesi, Büyükada Rum Yetimhanesi imge değerleri olarak algılanmaktadır. Kıyıda yer alan düzensiz iskele/dolgu alanı Belediyeye ait kullanım alanıdır. Siluetin algılanmasındaki estetik değeler bozulmaktadır, yeniden düzenlenmelidir.

E. Kurşunburnu'nda kaya ve yeşil doku silueti: Kıyının elverişsiz olması sebebiyle dolgu alanları görülmemekte, kıyı çizgisi korunmaktadır. Siluette algılanan Büyükada'nın doğal peyzaj değerleri olan kaya ve yeşil dokusudur, siluette denge vardır.

F. Yeşil ve kayaların denizle buluştuğu Dilburnu'nda günübirlik turizm için oluşturulan ahşap kanopi: Büyükada'nın karakteristik topografya özelliklerinden olan Dilburnu mesire alanında kıyı çizgisi korunmuş, yerleşim bulunmamaktadır. Siluette Aya Yorgi Tepesinde yer alan Yangın gözetleme kulesi arkada gözükmektedir. Yeşil doku yoğundur.

G. Nizam koyunda özel rıhtımlı yalı niteliğinde bahçeli ahşap köşkler: Nizam koyunda yeşilin içinde merdiven ile kıyıya ulaşan yalı köşkleri Büyükada'nın sluetini oluşturan 19. yüzyılda yapılmış Ahşap yapıların yer aldığı siluettir. Adanın kimlikli yapısı Büyükada Rum Yetimhanesi bu siluetten algılanmaktadır.

H. Değirmen Plajına gelmeden yeşil içindeki ahşap köşkler: Büyükada'nın kentsel imaj öğelerinden olan bahçeli ahşap köşklerin, yeşil doku içerisinde yer alan, kıyıda özel iskele alanları ve Adanın topografyası gereği merdivenlerle kıyıya ulaşılan, ahşap binaların çatılarının algılandığı siluettir. Siluette adanın kimlik değerlerinin dengeli olarak yer almaktadır.

A. Yoğun yerleşim dokusu olan siluet-Büyükada Vapur İskelesi Batı ve B. Yoğun yerleşim dokusu olan siluet-Büyükada Vapur İskelesi Doğu olarak

tanımlanan siluetlerde yapılaşma baskısı tespit edilmiştir. Büyükada kıyıları, adaya vapur ile yaklaşırken kuzey kıyılarından bakıldığında, iskele ve çevresinde gelişen doku sebebiyle, yerleşimin büyük bir çoğunluğunun izlenebildiği siluet sunmaktadır. Kıyı mekânından iç kısımlara-tepelere doğru yükselen topografya üzerinde yer alan yapılar, hareketli bir şekilde sıralanarak, yapıların arasına giren ağaçlar ile siluete arka fon oluşturmaktadır. Kıyının doldurulmasıyla birlikte kıyı silueti geri çekilmiştir. D. kıyı mekânında yer alan atölye şefliği prefabrik yapılar, bir saçak altında yeniden ele alınmalıdır.

1/5000 Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ve tarihli hava fotoğrafları kullanılarak İncelenen siluetlerde görülmüştür ki, Geçiş döneminde Büyükada kıyı çizgisine müdahale edilmiştir. Büyükada'nın siluet değerini oluşturan ahşap binalar, orman alanları, bitişik ve ayrık nizam yerleşim tipolojisi bozularak yerine site yerleşimleri, dolgu alanları, kıyı ile sokak ilişkisini kesen kütlesel yapılar eklenmiştir. Büyükada tarih boyunca sayfiye kimliğini korumuştur. Mevcut durumda yalı köşklerinin Büyükada'nın topografyası gereği kıyıyla kurduğu merdivenli ilişki dolgu alanları ile sonlanmaktadır. Denizden kıyı mekanına bakıldığında kentsel imge öğelerinin algılanması kıyı alanlarında yapılan plansız prefabrik yapılar, iskele binaları düzensiz ve olumsuz bir görünüme sebep olmaktadır. İBB 2011 tarihli Koruma Amaçlı İmar Planında korunması gerekli kıyı çizgisi olarak belirlenen kıyı çizgisi; Örneklem1,2,4,8 alanlarında korunamamıştır. 2017 tarihinde İstanbul Adalar İlçesi'ne ait Adalar İlçesi Büyükada-Heybeliada-Burgazada-Kınalıada-Kaşıkadası-Sedefadası-Yassıada-Sivriada ve Tavşanadası'nı kapsayan 1/5000 ölçekli Adalar Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı iptal edilmesiyle İstanbul Prens Adaları için yapılaşma koşullarını belirleyen kuralların yokluğu yapılaşmanın olumsuz yönde ilerlemesine izinsiz yapılaşmaya sebep olacaktır. Büyükada'nın mimari miras yapılarından olan ahşap yapıların siluette görünürlüğünün korunması Büyükada'da yeni yapılacak yapılar için sınırlama getirerek, siluette dengenin korunmasını sağlayacaktır. Kıyı kullanım alanı olarak belirlenen alanların prefabrik yapılar, Belediye kullanım alanı olması sebebiyle Ada halkı ve ziyaretçiler tarafından kullanılamadığı belirlenmiştir.

4
SONUÇ VE ÖNERİLER

Tez çalışması kapsamında Büyükada kıyı mekânında yer alan ahşap binalar, Büyükada Mimari Miras veri tabanı (URL-3), İstanbul Adaları'nın Yaşayan Ahşap Konutları, Büyükada Nizam Mahallesi'ndeki 19. Yüzyıl Konutlarında Cephe Biçimlenişi, Tarih Boyunca İstanbul Adaları kaynaklarından yararlanılarak halihazır harita üzerinde tespit edilmiştir. Bu tespit yapılırken eş zamanlı olarak Doç. Dr. Ü. Gümüşay ve öğrencileri tarafından hazırlanan coğrafi bilgi sistemi (URL-1) ve İBB Şehir Rehberi (URL-2) web sitelerinden yararlanılarak analiz yapılacak Büyükada siluet fotoğrafları yapı yoğunluğu açısından gruplandırılmıştır. Analizler sonucunda Büyükada'nın 8 farklı karakteristik siluet bölgesi tespit edilmiştir. Tez kapsamında bu 8 farklı karakteristik siluet bölgesi kendi içerisinde değerlendirilerek, Büyükada'nın doğal ve yapılı çevre ilişkisinin dengesi ve bu denge içerisindeki ahşap yapıların görünürlüğü denizden çekilen siluet fotoğrafları Gestalt Kuramı Şekil-Zemin İlkesi bağlamında değerlendirilmiştir.

A.Yoğun yerleşim dokusu olan siluet (batı) – Örneklem 1 ve B. Yoğun yerleşim dokusu olan siluet (doğu) – Örneklem 2 siluet fotoğrafları incelenmiş, Büyükada'nın anakaradan yaklaşırken algılanan yüzü olan kuzey kıyılarında Ada'ya vapurla yaklaşırken, siluet değerini oluşturan orman alanları ve topografyasının algılanabilirliği azalmıştır. Denizden algılanan siluette, kıyı mekânında yapılan dolgu alanı, yeme-içme mekanları, niteliksiz yapılan iskele yapıları Ada'nın kıyıdan algılanan siluetini olumsuz etkilemektedir.

Büyükada Vapur İskelesi binası Ada'nın mimari miras yapılarından bir tanesidir. Bunun dışında kalan; Mavi Marmara İskelesi, İDO Deniz Otobüsü İskelesi ve Turyol İskelesi Büyükada'nın kıyı çizgisinden deniz yüzeyine uzanan niteliksiz görünümlere sebep olmaktadır. İskelelerin gerisinde kalan ahşap yapıların kıyı ile ilişkili Ada Silueti görünümünü bozmaktadır. İskele etrafında yer alan prefabrik yeme-içme mekanları Ada'nın denize inen sokaklarının, meydanlarının kıyıya

yaklaşırken algılanmasını engellemektedir. Tarihi yapıları ile çevrelenmiş sokak ve meydanlar günümüzde Büyükada'da korunmaktadır. Eski haritalar üzerinden kıyı çizgisinin değişimi incelendiğinde en fazla değişim kuzey kıyılarında görülmüştür. İskele çevresinde, Ada siluetinde yer alan ahşap yapıların görünürlüğünün azaldığı-yok olduğu tespit edilmiştir. Niteliksiz yapılaşma sebebi ile ahşap yapıların algılanması, görünürlüğü olumsuz etkilenmiştir. İskele alanında yer alan Ada siluetini olumsuz etkileyen eklerin temizlenerek, ahşap yapıları ortaya çıkaran yaklaşımlar gerekir.

A. (Örneklem 1) ve B. (Örneklem 2) siluet bölgeleri Büyükada'nın 8 karakteristik siluet bölgesinden tehlike altında belirlenen, en fazla değişimin yaşandığı bölge olarak belirlenmiştir. Bu bölgede ahşap yapıların görünürlüğüne etki edecek yapılaşma ve kararlardan kaçınılmalıdır.

C. Yerleşim dokusu birkaç bina olan siluetinde, E. Kurşunburnu kaya ve yeşil doku siluetinde, F. Yeşil ve kayaların denizle buluştuğu Dilburnu siluetinde, G. Nizam koyunda özel rıhtımlı yalı niteliğinde bahçeli ahşap köşkler siluetinde, H. Değirmen Plajına gelmeden yeşil içindeki ahşap köşkler siluetinde, Büyükada siluetinin karakteristik özellikleri korunmaktadır.

D. Yeşil bir tepenin kıyısındaki yerleşme silueti fotoğrafında Büyükada'nın topografyasının özelliği korunmalıdır. Bulgu olarak belirlenen kara-deniz ilişkisindeki olumsuzluklar giderilerek kıyı mekânı kullanımı açısından düzenlenmelidir.

Büyükada siluetini oluşturan bileşenlerden olan; yapıların fonksiyonlarının değişimi mekân algılarını da değiştirmektedir. Bunun sonunca siluette yapıların görünürlüğü de değişmektedir. Örnek olarak; Büyükada İskelesi'nde adaya varıldığında Büyük İskele Caddesi'nin başlangıcında yer alan ahşap bina 1890 yılında baloların düzenlendiği, içerisinde sahne alanının yer aldığı bir gazino yapısı olarak kullanılırken, günümüzde binanın cephe kimlik özellikleri algılanamayacak şekilde bozulmuş, zemin katı kafe, birinci katı ise ofis kullanımındadır. Büyükada'nın siluet değerleri olan ahşap yapının algılanabilirliği tabela ve sundurmalarla engellenmiştir.

Kıyı kentlerinin algılanan yüzeyleri değerlendirilirken su öğesi vurgulanan bir kavram olmaktadır. Suyun üzerinde kenti duraklayarak algılama ve kendini konumlandırma olanağı veren vapur yolculukları, kent içinde hareket edildiği duygusundan çok, şehrin içindeki konumu görme duygusunu uyandırmaktadır. Tezin yöntemini Büyükada su yüzeyinden çekilen siluet fotoğraflarının Gestalt Kuramı Şekil-Zemin İlkesi bağlamında değerlendirilmesi oluşturmaktadır. Siluetin algılanmasında yüzey, algılanan nesne ve nesnenin konturu ile yüzey arasında kurulan ilişki önemli olmaktadır. Gestalt kuramının ilkelerinden biri olan Şekil-Zemin İlkesi, siluetlerin anlamlandırılmasında önem arz etmektedir. Anakaradan bakıldığında bir bütün olarak, İstanbul'un özgün topografyasının bir sonucu olarak denizin içerisinde gökyüzü ve su öğesi ile sınırlandırılmış kara parçaları olarak algılanan İstanbul Prens Adaları, her ada ayrı bir Gestalt, akılda kalıcı, sınırları belirgin, ayrı bir bütünü, silueti temsil etmektedir. Kent siluetleri ve İstanbul Prens Adaları'nın siluetlerinin korunabilmesi için örneklem alanı olarak seçilen Büyükada siluetinin doğal, yapılmış çevresiyle birlikte korunması gerekmektedir.

Tek ulaşım yolu su üzerinden olan Adalar, kıyı mekânı siluette sağlanacak denge ile korunabilecektir. Su yolları, kıyı kentlerinde kent kimliklerine sağladıkları farklı bakı noktalarıyla girdi vermektedir. Bu sebeple su yüzeyinden algılama engelsiz ve net olmalıdır.

Büyükada'nın siluet değerlerinden biri olan ahşap binaların kıyıdan algılanabilirliği, Büyükada'da kıyı mekanının kullanımında sınırlar getirerek, Büyükada siluetinin sürdürülebilirliğini sağlanmasında etkili faktördür. Büyükada'da yeni yapılacak yapılar siluet hattını değiştirerek, Büyükada'nın kentsel kimlikteki, hafızasındaki yerini etkileyecek sonuçlar yaratacaktır. Tez kapsamında belirlenen 8 karakteristik siluet kendi içerisinde değerlendirilerek Büyükada'nın siluet görünümlerinin dengesi sağlanmalıdır. Ahşap binalar orman alanlarıyla birlikte Büyükada siluet hattını oluşturmaktadır. Büyükada'nın siluetinin hassasiyet noktası ve siluet değerini oluşturan bileşenlerden biri olan ahşap binaların Büyükada siluetinde sürdürülmesinde, siluet fotoğrafları

üzerinden yapılan Şekil-Zemin çalışması yol haritası olarak kullanılabilir. Tez kapsamında karşılaştırmalı olarak yer alan Ada siluetinin yoğun yapılaşma baskısı altındaki iskele bölgesinin incelenmesinde rehber olarak kullanılabileceği düşünülmektedir. Kent siluetlerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması için siluet kavramı, kıyı alanları yönetimi ve planlama yaklaşımları özellikle koruma amaçlı imar planlarında kültürel bir değer olarak ele alınmalı, planlama ve yönetimde yer almalıdır.

Büyükada da mimarlığın topografya ile diyaloğu sonucunda oluşan çevre, insan-mekân-doğa bütünlüğüne hizmet ederek kıyı mekânı tasarım ve planlama ilkelerine yön verecek okumalara sahiptir. Bu okumalar:

- Ahşap binaların ada siluetinde görünürlülüğünün devamı ada siluetini değerlendirme ölçütü olarak belirlenmiştir.
- Ahşap binaların siluetteki görünürlülüğü Büyükada ve dolayısıyla İstanbul kentsel siluetinin korunması gereken mimari miras verileri –değerleri- dir.
- İstanbul Prens Adaları siluetinde imge elemanı olan Ahşap binaların denizden görünürlüğü ölçütü kıyı mekânı tasarımı ve planlama yaklaşımlarında, koruma amaçlı imar planlarında yer almalıdır.
- Örneklem1 ve Örneklem 2 alanında yer alan iskele siluette kıyı mekanının algılanmasını engelleyen niteliksiz iskele binalarının, yarışma ile tekrardan ele alınarak kıyı mekânın şeffaflaştırılması önerilmektedir.
- Örneklem 2 alanında yer alan prefabrik yapılar deniz yüzeyinden kıyı mekanının algılanmasını kentsel imge öğelerinin algılanmasını engellemeyecek şekilde kıyı-kara birleşim noktasında şeffaflaştırılmalıdır.
- Kent siluetlerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması için siluet kavramı, kıyı alanları yönetimi ve planlama yaklaşımları içerisinde koruma amaçlı imar planlarında kültürel bir değer olarak ele alınmalı, planlama ve yönetimde yer almalıdır.

Büyükada kentsel sit ve doğal sit alanlarını barındırmaktadır. Kıyı alanlarında bulunan kentsel sit ve doğal sit alanları Büyükada'nın siluet değerini oluşturmaktadır. Bu sebeple Koruma Amaçlı İmar Planı hazırlanırken siluetin sürdürülebilirliği/korunması dikkate alınmalı ve değerlendirilmelidir. Tez

kapsamında çalışmanın amacını oluşturan ve araştırmanın çıkış noktasını oluşturan Kıyı kenti İstanbul ve siluet değerlerinin korunması İstanbul'un kentsel kimliğinin korunması sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Büyükada'da belirlenen siluet bölgeleri Büyükada'nın karakteristik siluet değerleridir ve belirlenen bulgular üzerinden korunarak sürdürülebilirliğinin- siluetin korunması gereklidir. Mevcutta Büyükada içerisinde yapılaşma için belirli kararların olmaması sebebiyle, kaçak yapılaşma, deniz yüzeyine doğru kıyı çizgisini bozacak niteliksiz iskele alanlarını ortaya çıkarmaktadır. İstanbul'un doğal sit alanı olan Boğaziçi tarihsel süreçte İstanbul'un dinamik yapısında olumsuz etkilenmiş kıyı alanında yer alan yapıların yüksekliklerinin sınırlamalarla korunmasının yanı sıra, geri görünümde yeni yapılan gökdelenler sebebiyle doğal sit alanının görünümü olumsuz olarak etkilenmektedir. Bu sebeple bölüm içerisinde de aktarıldığı üzere İstanbul Prens Adaları kent içerisinde anakaradan farklı noktalardan algılanmasının yanı sıra, anakaranın da farklı panoramik görüntülerini sunmaktadır. Çalışma alanı olarak seçilen Büyükada siluetinin korunması-sürdürülmesi etkileşim içerisinde olduğu kıyı alanlarının siluetinin de korunmasını sağlayacaktır. Büyükada siluet bölgeleri üzerinden yapılan incelemede İmar planları hazırlık dönemlerinde Büyükada'nın yerleşim tipolojisini bozan kütlesel binalar, site yerleşmeleri; kıyı mekânı kullanım pratiklerine olumsuz etki edecek prefabrik yapılar, dolgu alanları, niteliksiz iskeleler ve iskele yapıları ve sonucunda artan ziyaretçi sayısı ile Büyükada turizm baskısı altındadır. Bu sebeple mevcut durumda da İstanbul Prens Adaları'nda kabul edilmiş bir imar planının olmayışı izinsiz yapıların ortaya çıkmasına, kıyı kenti İstanbul'un siluet değerlerinden biri olan Büyükada siluetinin bozulmasına, Ada içerisinde yer alan mimari miras yapılarının yok olmasına sebep olacağı düşünülmektedir. Büyükada siluet değerini oluşturan ahşap binaların siluette korunması kararının Koruma Amaçlı İmar Planında karar olarak yer alması ve yapılaşma açısından sınır getirmesi için sınırlayıcı öğe olarak ele alınması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Akerson Erkman, F. (2019). Göstergebilime Giriş, Bilge Kültür Sanat, İstanbul.

Akpınar, S. (1984). Adaların Türk Turizmindeki ve Edebiyatındaki Yeri ve Önemi Seminer Kitabı, Burgazada Lioness Kulübü Derneği, İstanbul.

Aksoy, F. (2009). Kent Siluetinin Değerlendirilmesi: Yerleşkesi Örneğinde İrdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Altınışık, I. U. (2016). "Tarihi İstanbul Silueti Kavramı ve Kamusal Görünürlük Sorunu", Mimarlık Dergisi, sayı: 387.

Asar, H. (2013). Mimari Mekân Okumasında Algısal Deneyim Analizinin Bir Yöntem Yardımıyla İrdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.

Aslan, E. (2019). Kent Siluetlerinin Kentsel Miras Açısından Değerlendirilmesi: İstanbul Örneği ve Koruma Önerileri. Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Aydınlı, S. (1986). Mekansal Değerlendirmede Algısal Yargılara Dayalı Bir Model. Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Aydınlı, S. (2015). "Estetik Duyarlılık,Etik Sorumluluk", Mimarlık Dergisi, sayı: 384.

Aysel, N.R. (2004). Mimari Tasarımın Biçimlenmesinde Bir Çevre Faktörü Olarak 'Su' ve Boğaziçi Örneği.

Aytem, N. M. (2005). Mimari Mekânda Renk Form ve Doku Değişkenlerinin Algılanması. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Babal, B.N. (2019). İstanbul Silüetinin Coğrafi Etiketli Görseller Aracılığı İle Değerlendirilmesi ve Bakı Noktalarının Tespit Edilmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Bakış, E.T. (2019). Çağdaş Ahşap Yapılarda Tektonik Okuma ve Poetik Karakter Analizi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Bayazıt, E. (2018). Kentsel Donatı Elemanlarının Kent Kimliği ve Estetik Değerler Yönünden İncelenmesi Trabzon ve Hükümet Caddeleri Örneği Kahramanmaraş. Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.

Bayazıt, N. (2020). Büyükada'da Art Nouveau Mimarlık Araştırmaları, Adalı Yayınları, İstanbul.

Günaydın, B. (2019). "Kıyı Yerleşmesinde Toplum ve Mekân İlişkisi Burgazada Örneği,". Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Bostancı, S.H. (2006). Ocakçı, M., Şeker, S. Kent Estetiğimin Değerlendirilmesinde Nesnel Yaklaşımlar, Türkiye Estetik Kongresi Bildirileri Kitabı, sf. 243-253.

Bostancı, S.H. (2008). Kent Siluetlerinin Entropi Yaklaşımında Değerlendirilmesi. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Bumin, K. (2013). Demokrasi Arayışında Kent, Çizgi Kitabevi, Konya.

Ching, F.D.K. (1979). Architecture Form- Space & Order. Van Nostrand Reinhold, New York.

Civcir, E. (2015). Temel Tasarım ve Tasarım İlkeleri, Akademisyen Kitabevi, Ankara.

Çankaya, A. (2016). Bir İçe Kapalılık ve Dışa Açık Olma Hali Olarak Adalık ve 'Ada Hakkı' İstanbul Adaları ve Burgazada Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Çelen, D. (2016). Kentsel Korumada Silüet Kavramı ve Silüetin Önemi; İstanbul Tarihi Yarımada Örneği. Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ, İstanbul.

Demirsen Çöl, Ş. (1998). Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi. Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.

Darğa, A. S. (2014). İstanbul'un Liman Kenti Kimliğinin Dönüşümü Galata Bölgesi Üzerinden Bir Okuma. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Deliktaş, M. (2018). İstanbul Kent meydanlarının Kentsel İmge Odaklı İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Ankara.

Erdenen, O. (2014). İstanbul Adaları, Adalı Yayınları, İstanbul.

Erişti, S.D., ve Uluuysal, B., ve Dinar, M., (2013). "Görsel Algı Kuramlarına Dayalı Etkileşimli Bir Öğretim Ortamı Tasarımı ve Ortama İlişkin Öğrenci Görüşleri", Anadolu Journal of Educational Sciences International, 3(1):47-66.

Erkan Biçer, N. Ç. (2002). Kastamonu örneğinde Anadolu kenti imaj öğeleri ve değişim süreci. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Erkan, N. Ç., ve Yenen, Z. (2010). Yerleşmelerde İmaj Analizi Konusunda Bir Yöntem Kastamonu Örneği. Megaron, YTÜ Mimarlık Fakültesi E-Dergi, 5(2), 67–81.

Erkan, N. Ç., & Akın, O. (2015). Kentsel Dokuyu Oluşturan Bileşenler Işığında Doku Çözümlenmesinde Farklı Yöntem ve Tekniklerinin Değerlendirmesi. Türkiye Kentsel Morfoloji Sempozyumu- Temel Yaklaşımlar ve Teknikler, Mersin.

Erkaya, Ş. (2012). İstanbul'un Kentsel Peyzaj Değişimlerinin Siluet Kapsamında Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Erkök, F. (2002). Kentsel Bileşenleri ve Kıyı Kenti Kimliği Bağlamında İstanbul'un Öznel ve Nesnel Değerlendirmesi. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Erses, S.M. (1999). Kent Kimliği ve Kuruluşundan Günümüze Metropolleşme Süreci İçinde İstanbul'un Kimlik Analizi. Doktora Tezi, Yıldız Teknik

Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Fakültesi, Şehir Bölge Planlama, İstanbul.

Engez, A. (2007). Küreselleşme Sürecinde Kentlerin İmaj ve Kimlikleri Karşılaştırmalı İstanbul Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Ertürk, S. (1984). Mimari Mekânın Algılanması Üzerine Deneysel Bir Çalışma. Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Eryayar, E. (2011). "Endüstri Ürünleri Tasarımında Gestalt Teorisi Uygulaması", Zeitschrift für die Welt der Türken (ZFWT), 3(2):125-133.

Hayta, Y. (2016). Kent Kültürü ve Değişen Kent Kavramı. Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(2), 165–184.

Gedikli, B. (2011). Kıyıyı Yaşamak Kıyıyı Planlamak. TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası 7. Kıyı Mühendisliği Sempozyumu.

Gilles, D. (2017). Issız Ada ve Diğer Metinler, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Günay, B. (2007). Gestalt Theory And City Planning Education, METU JFA 2007/1 (24: 1) 93– 113.

Günay, R. (2019). İstanbul Adalarının Yaşayan Ahşap Konutları, İstanbul: Yem Yayınları.

Günel, M. (2006). Marmara takım adalarından Kınalıada'nın tarihsel ve kültürel değerlerinin incelenmesi ve koruma önerileri. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Güngör, H. İ. (1972). Temel Tasar

Hamamcıoğlu, C. C., & Kerestecioğlu, S. F., (2007). Akdenizde Topoğrafyasını Koruyan Ortaçağ Limanları ve Turizmin Çevresel Etkileri: Alanya Hisariçi Mahallesi, Antalya İçkale Mahallesi, Girne Tarihi Liman Mahallesi. Megaron Journal , vol.2, no.2, 108-132.

Javanmanesh, S. (2018). Kamu Binaları Mimari Kompozisyonunun Görsel Algı Bağlamında Analizi, Ankara (1923-2014). Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Kabaoğlu, P. (2012). Kültür ve Kentsel Mekân Bağlamında Ada Yerleşmelerinin İncelenmesi: İstanbul Prens Adaları Örneği.

Kahya, Y. (2016). Yakın Ama Uzak Bir Takımada: İstanbul Adaları, Dünya Mirası İstanbul Özel Sayısı (s.75-85), İstanbul.

Karadan, D. (2021). Kentsel imgelerin kent siluetindeki yerinin tarihsel süreçte değerlendirilmesi İzmir kenti örneği. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

Karagüler, S. & Korgavuş, B. (2014). Kent Kimliğinin Kent Peyzajı Üzerinde Oluşturduğu Etkiler, Silüetler, Görünümler ve Dengeleri. Gazi University Journal of Science Part C: Design and Technology, 2 (2),(s.203-212), Ankara.

Karakaya Aytin, B. (2020). Tarihi Kentsel Peyzajlar Kapsamında Edirne Kenti Eylem Planının Hazırlanması. Doktora Tezi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi.

Kalın, A., Yılmaz, D. (2012). A Study in Visibility Analysis of Urban Landmarks: The Case of Hagia Sophia (Ayasofya) in Trabzon, METU JFA 2012

Günaydın, B. (2019) "Kıyı yerleşmesinde toplum ve mekân ilişkisi Burgazada örneği". Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Karakurt, Ö. G. E. (2006). Kentsel Mekânı Düzenleme Önerileri: Modern Kent Planlama Anlayışı ve Postmodern Kent Planlama Anlayışı. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 0 (26), 1-25.

Karsan Ayanoğlu, S. (2019). Büyükada'nın Kültürel Peyzaj Değerlerinin Korunmasına Yönelik Değerlendirme Yöntemleri, Doktora Tezi, İTÜ,İstanbul

Karatekin, N. (2014). İstanbul Prens adalarının doğal yapı eşiklerinin saptanması ve planlama açısından değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Kaya, F. (2019). Kent Yaşamı Memnuniyeti, Stresle Başa Çıkma ve Yaşam Doyumu İlişkisi: İstanbul Örneği. Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3(2).

Kerestecioğlu Öztürk, S. F. (1997). Turizm Mimarlığının Yarattığı Çevresel Etkilerin Değerlendirilmesi İçin Bir Yöntem. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Kerestecioğlu, S. F., (2005). Kıyılarımızdaki Turistlerin Eko-Turizm Eğilimleri var mı?,. Tasarım , no.149, 64-68.

Kerestecioğlu, S. F., Tachir, G., & Kısa Ovalı, P., (2019). Integrated Coastal Management in the Relationship Between Tourism - Economy and the State in Greece. XI. Uluslararası Sinan Sempozyumu -International Sinan Symposium 2019 (pp.97-106). Edirne, Turkey

Kerestecioğlu, S. F., Başdoğan, S., & Hamamcioğlu, C. C., (2009). Coastal Cultural Heritage and Istanbul Historic Peninsula . Medcoast 09, 9th International Conference on the Mediterranean Coastal Environment (pp.261-273). Sochi, Russia

Kerestecioğlu, S. F., & Başdoğan, S., (2008). A Comparative Analysis of Cruise Ports on the Mediterranean: The Case of Istanbul . 2nd International Conference/Workshop on the State-of-the-Art of ICM in the Mediterranean and the Black Sea: Immediate Needs for Research, Education / Training & Implementation (pp.135-146). Muğla, Turkey

Kerestecioğlu, S. F., (2006). Kekova Çıralı Arasındaki Kıyı Mekanı – Turizm – Çok Küçük Ölçekli İşletmeler . Kıyı Alanları Yönetimi Türkiye Milli Komitesi - ODTÜ (pp.307-318).

Kerestecioğlu, S. F., Yenen, Z., Hamamcıoğlu, C., & Oruç, O., (2001). Kıyıda Yer Alan tarihi Kent Dokularında Sürdürülebilir Turizm İçin Model Önerisi . Kıyı alanları Yönetimi Türkiye Milli Komitesi, Orta doğu Teknik Üniversitesi (pp.237-250).

Kerestecioğlu, S. F., Likya Kıyıları – Turizm Mekânı – Yere Duyarlı Turizm. Antalya Mimarlar Odası (pp.213).

Kerestecioğlu, S. F., Kıyı Turizminden Öğrendiklerimiz: Yerel Standartlar Hakkında Yeniden Düşünme. Turizm Bakanlığı Eğitim Bölümü (pp.139-148).

Kerestecioğlu, S. F. (2020), Kıyı Turizmi ve Mimarlığı Ders Notları, Yıldız Teknik Üniversitesi Bina Araştırma ve Planlama Yüksek Lisans-Doktora Programı Dersi

Kerestecioğlu, S. F. (2019), Turizm Binaları – 1 Ders Notları, Yıldız Teknik Üniversitesi Bina Araştırma ve Planlama Yüksek Lisans-Doktora Programı Dersi

Kerestecioğlu, S. F. (2019), Turizm Binaları – 2 Ders Notları, Yıldız Teknik Üniversitesi Bina Araştırma ve Planlama Yüksek Lisans-Doktora Programı Dersi

Kılıç, A., Akın, O., & Koç, E. (2014). Kıyı Alanlarına Yönelik Yasal ve Yönetsel Çerçevenin Planlama Yansımaları Yasalar Kurumlar ve Parçalanmış Kıyı Mekânı. 8. Kıyı Mühendisliği Sempozyumu, İstanbul.

Kılıç, A., Akın, O., & Koç, E. (2014). İstanbul Kenti Kıyı Alanları Yönetim Planının Hazırlanması Sürecinde Yöntem Ve Yaklaşım. 8. Kıyı Mühendisliği Sempozyumu, İnşaat Mühendisleri Odası, İTÜ Maçka Yerleşkesi, İşletme Fakültesi, İstanbul.

Kılıç, A. (1999). Kıyıdan geri çekilme sürecinde kent-kıyı ilişkisi kentsel kıyı tanımı ve bu kavrama dayalı kentsel kıyı gelişme stratejileri İstanbul örneği. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Kılıç, A. (2012). Küreselleşme Sürecinde İstanbul Kıyılarında Dönüşüm, Yerleşme-Kent Kıyısı İlişkisi ve Yerleşme ile Kent Kıyısının Entegrasyonu, Modernite ve Mimari Dergisi, Şehir Yayınları, İstanbul

Kılıç, A. (2013). Kıyı Kenti Odaklı Bir Kentsel Dönüşüm ve İstanbul. Şehir ve Düşünce, (2), 116–127.

Kılıç, A., Akın, O., & Yerliyurt, B. (2006). Culture Coming Through Water and City/Inhabitant That Doesn't Live This Culture, 42nd I SoCaRP Congress

Kıyı Kanunu", Kanun no: 3621 Kabul tarihi: 4 Nisan 1990, Yayını: 17.04.1990 tarih ve 20495 sayılı Resmî Gazete.

Koç, C., Barış Karatekin, N., Atabay, S. (2013). Prens Adalarının Doğal Değerlerinin Korunması ve Fiziki Mekân Planlaması İlişkileri. I. Adalar Sempozyumu

Koffka, K. (1963). Principles of Gestalt Psycology. Harbinger Books, New York, 177-210

Kozaman, S. (2007). Boğaziçi'nde Siluet ve Siluetin Belirlenmesinde Fotogrametri. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kuban, D. (2019). Mimarlık Kavramları, YEM Yayın, İstanbul.

Kuruyazıcı, H. (2011). Adalar, Binalar, Mimarlar, Adalı Yayınları, İstanbul.

Lang, J. 1987. Creating Architectural Theory. Van Nostrand Reinhold, New York.

Lynch, K. (2010). Kent İmgesi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Millas, A. (2014).Büyükada Prinkipo, Ada-i Kebir, Adalı Yayınları, İstanbul

Öçal, H. (2008). Isparta Kent Kimliğinde Modernizmin Yansımaları ve Modernizm Etkisindeki Konut Mimarisi. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

Önem, B. (2004). Çevre Algılama ve Kentsel Kimlik Haliç Üzerine Bir Yöntem Önerisi. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Özbey, D. (2020). Kıyı Alanlarının Kent Kimliğine Olan Yansımaları: İzmir Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İzmir Demokrasi Üniversitesi, İzmir.

Özcan, S. (2015). İstanbul Adalarının Mekân Kullanımı ve Sürdürülebilir Yönetim Kapsamında Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Özdemir, E. (2007). İstanbul Kıyı Mekânında Dolgu Alanların Rekreasyonel Kullanımının Planlama Açısından İrdelenmesi İstanbul Avcılar Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul

Özdemir, D. (2016). Kent Kimliğinin Sürdürülebilirliği İçin Peyzaj Yönetim Anlayışının Geliştirilmesi: Bartın-Amasra Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi, Bartın.

Özkan Özbek, M. (2015). Prens Adalarının Morfolojik Özelliklerinin Mekansal Bütünleşme ve Erişilebilirlik Üzerinden İncelenmesi, Türkiye Kentsel Morfoloji Sempozyumu bildiriler kitabı içinde (ss. 303-317), 22-23 Ekim 2015, Mersin.

Rapoport, A. (2004). Kültür-Mimarlık-Tasarım, Yem Yayınları, İstanbul.

Rapoport, A. (1977). Human Aspects of Urban Form, Pergamon Press, Oxford.

Rasmussen, S. E. (1994). Yaşanan Mimari, Çev.: Ömer Erduran, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Sağsöz, A., Öksüz, A. (2013). Mimarlık Ürününün Güzel ve Çirkin Dualitesi Bağlamında Normatif İncelenmesi, Sanat Tarihi Dergisi, Cilt:22, Sayı:2 (s. 77-90)

Savran, D. (2014). Sayısal Arazi Modelleri (SAM) ile Tarihi Kent Siluetinin Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Edirne.

Şahin, M. (2013). Büyükada'nın Kentsel Gelişimi Üzerine Gözlem ve Öneriler, I. İstanbul Adalar Sempozyumu, İstanbul.

Şengül, E. (1995). Mimari-Su İlişkisi Üzerine Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Şenyiğit, Ö. (2010). Biçimsel ve Anlamsal İfade Aracı Olan Cephelerin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yaklaşım İstanbul'da Meşrutiyet ve Halaskargazi Caddelerindeki Cephelerin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Şevkin, E., & Gül, M. (2017). İstanbul Siluetindeki Değişim. Tasarım Kuram, 13(23), 1–14.

Tayyare, E. (2007). Kentsel imaj öğeleri bağlamında Haliç bölgesinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Tuğlacı,P. (1995). Tarih Boyunca İstanbul Adaları, SAY Yayınları, İstanbul.

Tuna,Y., Ceritli, İ. (1997). Kentsel Kalkınma Sürecinde Kent Ekonomisinin İşlevleri ve Sorunları, Çağdaş Yerel Yönelimler, Cilt 6 Sayı 4 Ekim 1997, s. 19-44

Turunç, Z. (2008). İstinye Kıyı Mekanı Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Tutumlu, İ. (2018). Büyükada Nizam Mahallesi'ndeki 19. Yüzyıl Konutlarında Cephe Biçimlenişi. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Uzer, E., & Zeren Gülersoy, N. (2011). Kentsel Kültür Mirası Için Risk Analizi Büyükada Örneği. ITÜ Dergisi/A Mimarlık, Planlama, Tasarım, 10(1), 15–26.

Ünal, T.C., (2013). Kentsel Mekanlarda Hareketin Hızına Bağlı Değişen Görsel Algı. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Ünal, Y., Yenen, Z., Enlil, Z. (1993), İstanbul'un Kimlik Değişimi: Su Kentinden Kara Kentine, İstanbul Dergisi, Sayı:5, Tarih Vakfı, İstanbul.

Yazgan, A., & Dikçınar Sel, B. (2014). Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetimi Kültürel Miras İlişkisi İstanbul Kıyı Alanları. 8. Kıyı Mühendisliği Sempozyumu, İstanbul.

Yılmaz Atabek, S. (2009). İstanbul Kıyılarında mekânsal dönüşüm Güncel projelerden örnekler. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Zorer, Y. (2005). Tarihi Gelişim Sürecinde Büyükada Meydanları, Büyükada Kültür Derneği Yayınları

Zeayter, H., Mansour, A.M.H., (2018). Heritage conservation ideologies analysis-history urban landscape for a Mediterranean historic city case study, HBRC Journal, 14:3, s:345-356

Zeytinoğlu, E. (2020). "Bir 'Yer' Olarak Ada ve Sınırları", AURA İstanbul, Cumartesi Seminerleri notlar.

1/5000 Ölçekli Adalar Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Raporu, (2010). İstanbul Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı Şehir Planlama Müdürlüğü, İstanbul.

URL-1 http://www.gis.yildiz.edu.tr/AdalarCBS.html (Erişim,2019)

URL-2 https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/ (Erişim, 2020)

URL-3 http://harita.adalarmuzesi.org/ (Erişim,2020)

URL-4 https://www.istdergi.com/tarih-belge/istanbul-haritalarinda-adalar-1422-1922

URL-5 http://www.adalar.bel.tr/hizmetlerimiz-sayfasi/detay/262/haritalar.html (Erişim,2020)

URL-6 https://sozluk.gov.tr/ (Erişim,2022)

URL-7 https://panorama.istanbul/

URL-8 https://sehirplanlama.ibb.istanbul/arsiv/

URL-9 http://adalar.bel.tr/files_upload/hizmetlerimizmenu/1487169044.pdf

URL-10 Parçalarından Ayrı Bir Bütün: Gestalt İlkeleri (wannart.com)

URL-11https://www.vexels.com/vectors/preview/74582/19-famous-cities-skylines-including-paris-london-sidney-and-more

URL-12 http://www.adalar.bel.tr/ilcemiz-sayfasi/nufus.html

URL-13 https://www.trthaber.com/haber/turkiye/gebze-halkali-banliyo-hattini-1-haftada-33-milyon-kisi-kullandi-409111.html

URL-14 http://tudav.org/calismalar/deniz-alanlari/marmara-denizi/marmara-denizi-icin-koruma-alani-onerileri/

URL-15https://esenler.bel.tr/wp-content/uploads/2020/07/modernite-ve-mimari.pdf#page=72

URL-16 https://www.demokrasiveozgurlukleradasi.com.tr/tr/ada-hakkinda

URL-18- https://tfsf.org.tr/tr/sabit-sayfa-detay/fotograf-terimleri-ansiklopedik-soezluegue-tr

URL-19 https://www.iienstitu.com/blog/gestalt-kurami-ve-ilkeleri

URL-20 https://www.ekdergi.com/gestalt-kurami-algi-ve-algida-orgutlenme/

URL-21https://miesofficial.com/blog/gestalt-kurami-nedir-ve-ilkeleri-nelerdir/#Iyi_Gestalt_Ilkesi_Pragnanz_Ilkesi

URL-22 https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Buyukada_2.jpg

URL-23http://www.zihinveyetenek.com/kaynak/zeka-egitim/dikkat-ve-algi?cv=1

URL-24https://konkur.istanbul/wp-content/uploads/2021/03/almanak_buyukada_fayton_meydani.pdf

URL-25 https://sehirplanlama.ibb.istanbul/adalarkanip/

URL-26 https://dokuzadabirdeniz.com/?p=4522

A
EK-BÜYÜKADA MEKANSAL ANALİZ ÇALIŞMA BULGULARI

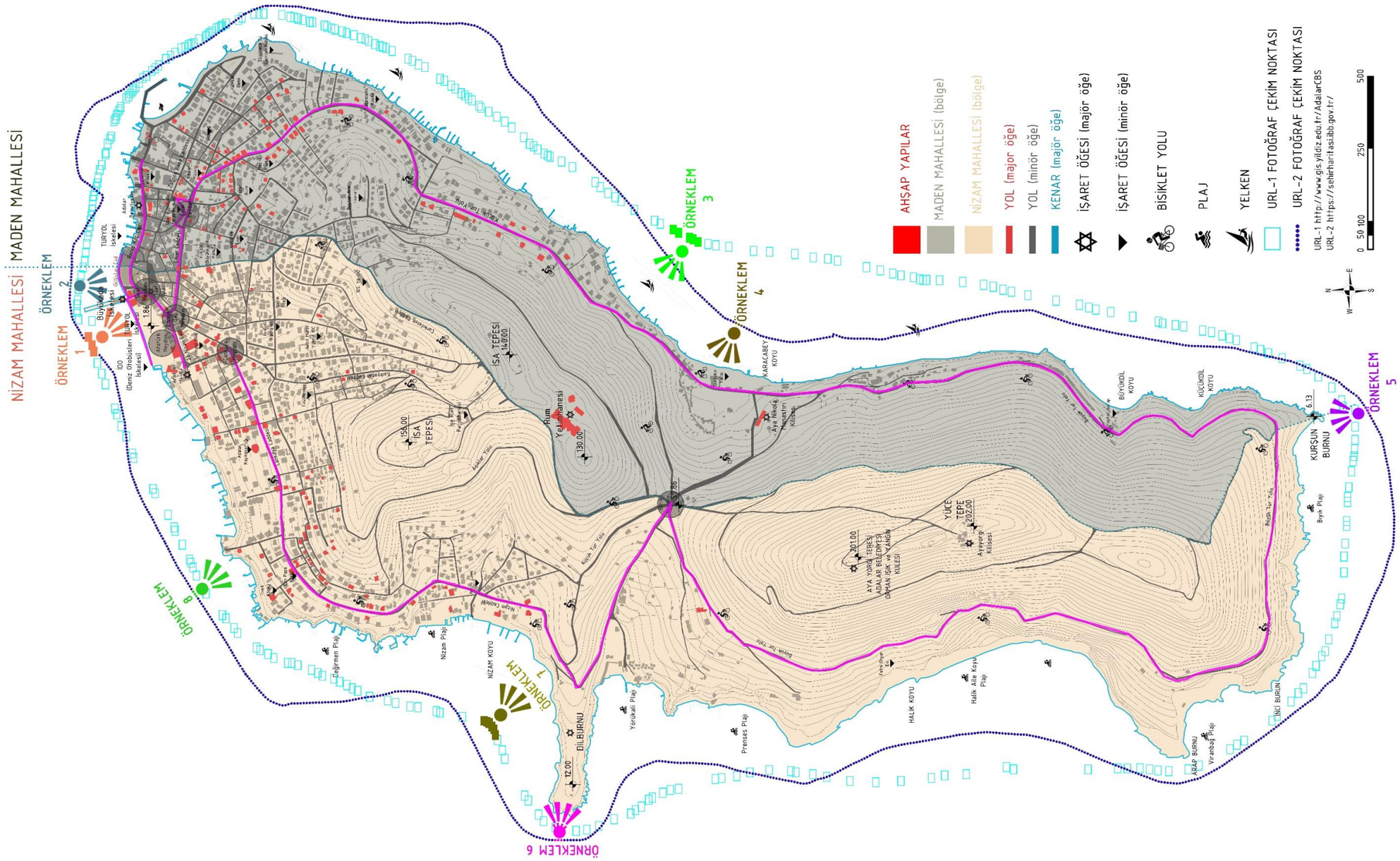

Harita A.1 Büyükada kıyı mekanına ahşap binaların Büyükada siluetindeki görünürlüğünün devamı için bulgular belirlemek üzere yapılan mekânsal analiz haritası (yazzr tarafından hazırlanmıştır)

Tablo A.1 Büyükada'nın 8 Karakteristik Siluetinin Şekil-Zemin Yöntemi ile İncelenmesine Ait Değerlendirme Tablosu (yazar tarafından hazırlanmıştır)

ÖRNEKLEM	ŞEKİL-ZEMİN	BULGU
A.Yoğun yerleşim dokusu olan siluet (batı) – Örneklem 1	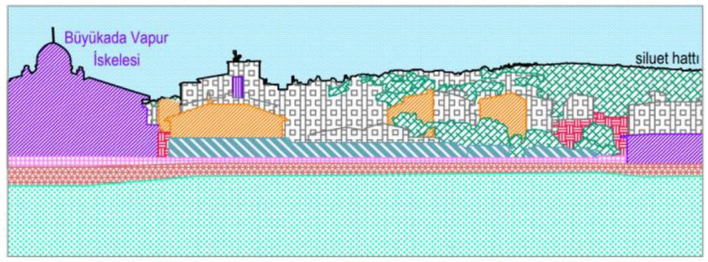	İskelenin batı yakasının incelendiği siluet fotoğrafında 3 adet ahşap bina algılanmakta, betonarme binaların oranı ahşap bina ve yeşil dokulara oranla daha fazladır. Vapur İskele binası siluette baskın olarak gözükmektedir. Ahşap binaların görünürlüğü diğer yapılı çevre elemanlarıyla engellenmektedir.
B. Yoğun yerleşim dokusu olan siluet (doğu) – Örneklem 2	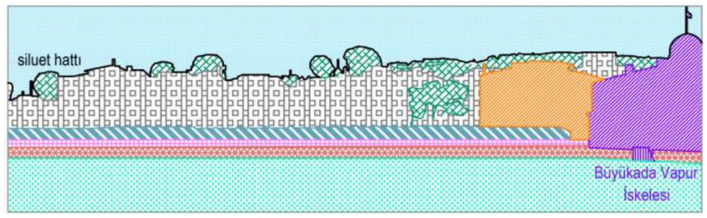	İskelenin doğu yakası siluet fotoğrafı incelendiği İskele binası ve ahşap Mom Otel binası siluette ilk olarak algılanmakta, kıyı boyunca görülen prefabrik binalar Büyükada'nın önemli meydanlarından biri olan İskele Meydanının ve simge bina olan Saat Kulesi'nin siluetten algılanmasını engellemektedir. Kentsel imge öğeleri, ahşap binalar ve yeşil doku yapılaşma sebebiyle algılanamamaktadır.
C. Yerleşim dokusu birkaç bina olan siluet – Örneklem 3	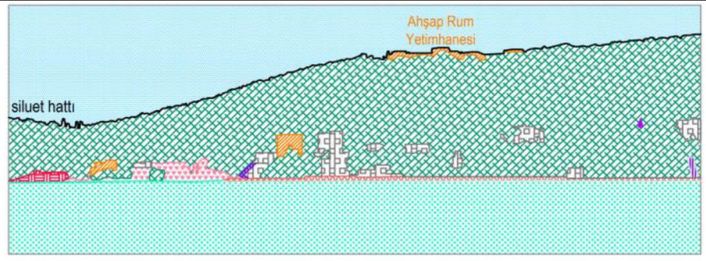	Karacabey koyundan algılanan ahşap Rum Yetimhanesi ve dağınık bahçe içinde baskın yeşilin bulunduğu ahşap binalar ile Adanın siluet değerlerinin korunduğu bölgelerdendir.
D. Yeşil tepenin kıyısındaki yerleşme silueti: – Örneklem 4	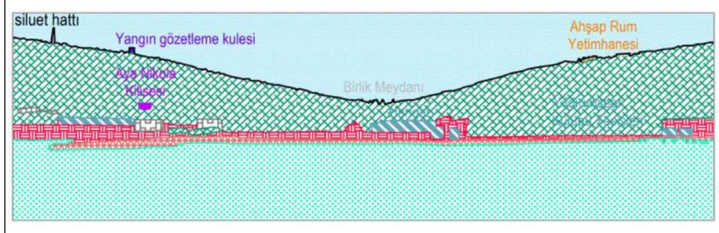	Büyükada'nın karakteristik topografya özelliklerinden olan, ada boyun bölgesindeki yoğun yeşilin doku içerisinde Aya Nikola Kilisesi, Yangın gözetleme kulesi, Büyükada Rum Yetimhanesi imge değerleri olarak algılanmaktadır. Kıyıda yer alan düzensiz iskele/dolgu alanı Belediyeye ait kullanım alanıdır. Siluetin algılanmasındaki estetik değeler bozulmaktadır.
E. Kurşunburnu Kaya ve Yeşil Doku – Örneklem 5	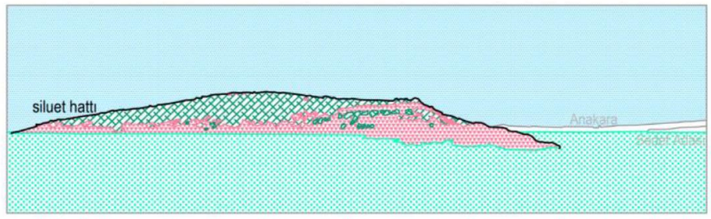	Kıyının elverişsiz olması sebebiyle dolgu alanları görülmemekte, kıyı çizgisi korunmaktadır. Siluette algılanan Büyükada'nın doğal peyzaj değerleri olan kaya ve yeşil dokusudur, siluette denge vardır.
F. Yeşil ve kayaların denizle buluştuğu Dilburnu'nda günübirlik turizm için oluşturulan ahşap bina - Örneklem 6	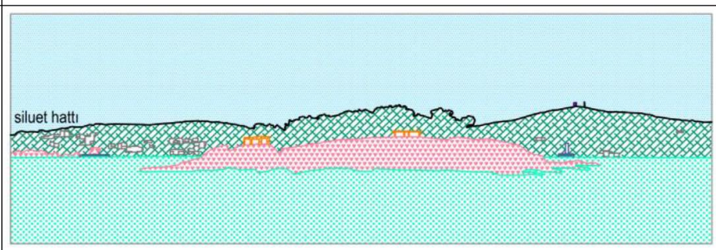	Büyükada'nın karakteristik topografya özelliklerinden olan Dilburnu mesire alanında kıyı çizgisi korunmuş, yerleşim bulunmamaktadır. Siluette Aya Yorgi Tepesinde yer alan Yangın gözetleme kulesi arkada gözükmektedir. Yeşil doku yoğundur.
G. Nizam koyunda özel rıhtımlı yalı niteliğinde bahçeli ahşap köşkler– Örneklem 7	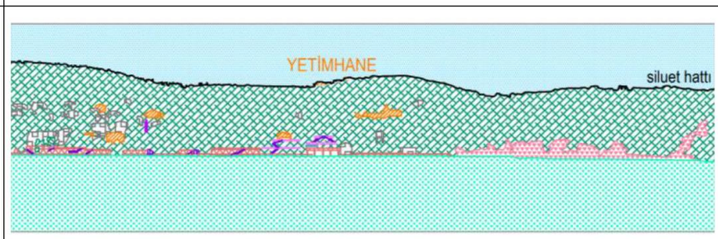	Nizam koyunda yeşilin içinde merdiven ile kıyıya ulaşan yalı köşkleri Büyükada'nın sluetini oluşturan 19. yüzyılda yapılaşmış Ahşap binaların yer aldığı siluettir. Adanın kimlikli binası Büyükada Rum Yetimhanesi bu siluetten algılanmaktadır.
H. Değirmen Plajına gelmeden yeşil içindeki ahşap köşkler - Örneklem 8	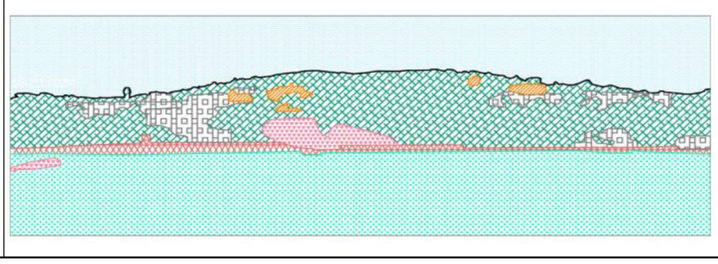	Büyükada'nın kentsel imaj öğelerinden olan bahçeli ahşap köşklerin, yeşil doku içerisinde yer alan, kıyıda özel iskele alanları ve Adanın topografyası gereği merdivenlerle kıyıya ulaşılan, ahşap binaların çatılarının algılandığı siluettir. Siluette adanın kimlik değerlerinin dengeli olarak yer almaktadır.

TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR

Konferans Bildirileri

1. Kerestecioğlu, S.F., Alemdar, E.Ö. (2020, Kasım). Büyükada Siluetinde Ahşap Binalar: Kıyı Mekanı Tasarımı, Kayılı M., Onur, B.,Yetiş,C. (Ed.), ReseArch International Symposium of Architectural Research, Symposium (s. 143-145). Karabük: Karabük Üniversitesi